

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı

**MART 1328 (1912) TARİHLİ OSMANLI PİYÂDE
TA'LİM NÂMESİ İŞİĞİNDA SON DÖNEM OSMANLI PİYADE
EĞİTİMİ**

Fatih CEBECİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ömer DEMİREL

Sivas
Haziran 2016

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Yakınçağ Bilim Dalı

**MART 1328 (1912) TARİHLİ OSMANLI PİYÂDE
TA'LİM NÂMESİ IŞIĞINDA SON DÖNEM OSMANLI PİYADE
EĞİTİMİ**

Yüksek Lisans Tezi

Fatih CEBECİ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ömer DEMİREL

Sivas

Haziran 2016

KABUL VE ONAY

Üniversite: : Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : Tarih
Bilim Dalı : Yakınçağ
Tezin Başlığı : 1328 (1912) Tarihli Osmanlı Piyade Talimnamesi Işığında
Son Dönem Osmanlı Piyade Eğitimi
Savunma Tarihi : 27/05/2016
Danışmanı : Prof. Dr. Ömer DEMİREL

Unvanı - Adı Soyadı

Jüri Başkanı : Prof. Dr. Ömer DEMİREL

Üye : Prof. Dr. Galip EKEN

Üye : Prof. Dr. Adnan GÜRBÜZ

Oy Birliği

Oy Çokluğu

İmza

Fatih CEBECİ tarafından hazırlanan 1328 (1912) Tarihli Osmanlı Piyade Talimnamesi Işığında Son Dönem Osmanlı Piyade Eğitimi başlıklı tez, kabul edilmiştir. 27/05/2016

Prof. Dr. Metin BOZKUŞ
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntılarladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

İmza

Fatih CEBECİ

ÖN SÖZ

Türkler, tarih boyunca büyük devletler kurmuşlar, düşmanları karşısında tarihi başarılar elde etmişler ve dünya tarihinde adından her zaman söz ettirmişlerdir. Dünya tarihinde adından her zaman söz ettiren ve en büyük Türk devletlerden biri de Osmanlı Devletidir. Devlet, kuruluşundan itibaren hızlı bir ilerleme dönemine girmiş, akabinde dünyanın sözü dinlenen en büyük devleti olmayı başarmıştır. XVI. yüzyıl sonlarına doğru ilerlemede durağan bir dönem başlamış, ilerleyen yüzyıllarda devlet, birçok sebepten dolayı gerileme, nihayetinde çöküş dönemine girmiş, Devlet bu dönemde, ağır mağlubiyetler alarak büyük topraklar kaybetmiştir. Devletin yıkılışını önlemeyi amaçlayan Osmanlı idarecileri, tüm alanlarda hem teşkilat yapıları içerisinde, hem de Avrupalı tarzda yenilikler yaparak devletin çöküşünü engellemek istemişler, ancak bunda muvaffak olamamışlardır.

20. yüzyıl başlarında alınan büyük mağlubiyetler ve nihai olarak, Almanya ile beraber İtilaf Devletlerine karşı girilen I. Dünya Savaşı, Osmanlı Devleti'nin sonunu hazırlamış ve yerini Türkiye Cumhuriyeti Devletine bırakmıştır. I. Dünya Savaşı'nın bitmesiyle başlayan büyük mücadelelerle kurulan genç Türkiye Cumhuriyeti Devleti ise bir anlamda Osmanlı'dan aldığı mirasa sahip çıkarak, Osmanlı'nın başlattığı batılılaşma hareketlerini devam ettirmiş, her alanda modernleşme yolunda gitmiş ve gitmeye devam etmektedir.

Tezimizde, transkriptini gerçekleştirip değerlendirmesini yapacağımız Mart 1328 (1912) tarihli *Piyâde Ta'limnâmesi* ile amacımız; 20. yy. başlarında, Osmanlı'nın son döneminde, Osmanlı'da askeri eğitimin nasıl yapıldığı, askerlerin nasıl talim ve terbiyeye tabi tutulduğunu açıklamak ve böylece belli bir döneme ait askeri eğitim sistemini gün yüzüne çıkarmak, günümüz şartlarına göre bir değerlendirme yapabilmektir.

Çalışmamızın giriş bölümünde; klasik dönem Osmanlı ordusu hakkında kısa ve öz bir şekilde bilgi verilip, Osmanlı'nın kuruluşundan itibaren Kara Kuvvetleri ve Donanması, sonrasında Avrupa da gerçekleştirilen askeri reformlarla birlikte, Osmanlı ordusunun bu gelişmeleri takip edememesi, liyakatsiz kişilerin ordunun alınması gibi nedenlerle, II. Selimden itibaren ordu teşkilat yapısının bozulmaya başlaması, sonrasında bu bozulmaların büyümesi ve bunlara karşı III. Selim ve II.

Mahmut gibi padişahların, askeri alanlarda ciddi reform hareketleri, daha sonrasında Tanzimat Döneminden sonraki ortaya çıkan yenileşme süreci kısaca ele alınmaya çalışılmıştır.

Giriş bölümünden sonra, Mart 1328 (1912) tarihli piyade ta'limnâmesi ışığında, 20. yüzyıl Osmanlı ordusu piyade eğitiminde, küçük kıtalardan büyüğe doğru ordudaki talim ve terbiye üzerinde durulması amaçlanmıştır. Tezimizin ilk bölümünde; Osmanlı ordusundaki silahlı-silahsız talim ve terbiye sistemi, ardından Osmanlı ordusunda kıt'aların eğitimi, sonrasında Osmanlı ordusunda muharebe, daha sonrasında Osmanlı ordusunda yoklama nizamları ve resmi geçitleri hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Tezimizin son kısmında da Mart 1328 (1912) tarihli piyade ta'limnâmesi'nin transkripti yapılmıştır.

Bu tezi hazırlama sürecinde, önce yüksek lisans öğrenimim sırasında ders vererek daha sonra da tez danışmanlığımı kabul ederek bana rehberlik eden ve yardımlarını hiçbir şekilde esirgemeyerek her konuda yardımcı olan hocam Sayın Prof. Dr. Ömer DEMİREL'e özellikle ve öncelikle teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Ayrıca Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'ndeki tüm hocalarıma ve bölüm başkanı Sayın Prof. Dr. Galip EKEN'e yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

Fatih CEBECİ
Sivas, Haziran, 2016

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI	ii
ÖN SÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR.....	ix
ÖZET.....	x
ABSTRACT	xii
GİRİŞ	1
1. KLASİK DÖNEM OSMANLI ORDUSU	2
1.1. KARA KUVVETLERİ	3
1.1.1. Merkez Kapıkulu Ocakları	3
1.1.1.1. Yayalar	3
1.1.1.2. Atlı Kapıkulu Ocakları	7
1.1.2. Eyalet Kuvvetleri.....	8
1.1.2.1. Timarlı Sipahiler.....	8
1.1.2.2. Yardımcı Birlikler	8
1.2. DONANMA	9
2. ASKERİ TEŞKİLATTA Kİ BOZULMALAR.....	12
2.1. III. SELİM DÖNEMİ ASKERİ İSLAHATLARI	13
2.2. II. MAHMUT DÖNEMİ ASKERİ İSLAHATLARI VE GELİŞMELER	16
2.3. TANZİMAT DÖNEMİNDEN SONRA Kİ ASKERİ YENİLİKLER	20
2.4. II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİNDE ASKERİ ALANDA GELİŞMELER	24
I. BÖLÜM	27
OSMANLI ORDUSUNDA SİLAHLI VE SİLAHSIZ TA'LİM VE TERBİYE SİSTEMİ	27
1.1. SON DÖNEM OSMANLI ORDUSU'NDA TA'LİM VE TERBİYENİN AMACI VE USULÜ	27
1.2. TÜFEKSİZ NEFER TA'LİMİ	33
1.2.1. Esas Vaziyeti	33
1.2.2. Yürüyüş	33
1.2.3. Koşmak.....	34

1.2.4. Dönüşler	35
1.3. TÜFEKLE TA'LİM VE TERBİYE	35
1.3.1. Vaziyet.....	35
1.3.2. Silahlı Kumandalar.....	36
1.3.3. Söngü Takmak ve Söngü Yerine İtmek	37
1.3.4. Silah Doldurmak ve Kapamak	38
1.3.5. Dolu ve Kapalı Tüfekle Silah Davranmak	39
1.3.6. Tüfekle Yürümek ve Koşmak	39
1.3.7. Hücum	40
1.4. MESAFEYİ BELİRTEN KUMANDALAR VE DİĞER KOMUTLAR.....	40
1.5. SANCAK HAREKETLERİ	42
1.6. KILIÇ HAREKETLERİ.....	43
II. BÖLÜM.....	45
OSMANLI ORDUSUNDA KİT'ALARIN EĞİTİMİ.....	45
2.1. BÖLÜK TA'LİMİ.....	45
2.1.1. Bölüğün Tertibi, Taksimi ve Nizamları	45
2.1.2. Hiza, Aralık, Dizi İstikameti	47
2.1.3. Dönüşler ve Tüfekli Talimler.....	49
2.1.3.1. Silah Doldurmak ve Ateş Etmek	49
2.1.3.2. Tüfek Çatmak	50
2.1.4. Yürüyüş ve Çeşitleri.....	51
2.1.4.1. İleri Yürüyüş.....	51
2.1.4.2. Eğri Yürüyüş	51
2.1.5. Tebdîl-i Nizâmlar ve Çarhlar	52
2.1.5.1. Cephe Küçültmek	52
2.1.5.2. Cephe Büyütmek	53
2.1.5.3. Diziyle Kol Teşkili	54
2.1.5.4. Çarhlar	54
2.1.5.5. Hücum	56
2.1.6. Dağınık Nizâm	56
2.1.7. Avcı Ta'limleri	57

2.1.7.1. Avcılıkta Terbiye-i Münferide	57
2.1.7.2. Avcı Hattı Teşkili	59
2.1.7.3. Avcı Hattının Hareketleri ve Mevzi Alması.....	62
2.1.8. Dizi ve Manga	63
2.1.9. Ateş Etmek	64
2.1.9.1. Ateş Etme Çeşitleri ve Kumandaları	64
2.1.9.2. Ateşin İdaresi.....	65
2.1.10. Yanaşmak ve Toplanmak	67
2.1.10.1. Takımda Yanaşmak ve Toplanmak	67
2.1.10.2. Bölükte Yanaşmak ve Toplanmak.....	68
2.1.11. Takım ve Bölük Komutanları.....	68
2.1.12. İstinâd	70
2.2. TABUR TA'LİMİ	70
2.3. ALAY ve LİVÂ TA'LİMİ	72
III. BÖLÜM.....	74
OSMANLI ORDUSUNDA MUHAREBE.....	74
3.1. MUHAREBE.....	74
3.1.1. Sevk ve İdare	76
3.1.2. Araziden İstifade	78
3.1.3. İstihkam Oluşturma	79
3.1.4. Muharebe İçin İleri Yürüyüş	79
3.1.5. Muharebede Taarruz.....	80
3.1.5.1. Müdafaa İçin Yayılmış Bir Düşmana Taarruz	82
3.1.5.2. Müstahkem Bir Sahra Mevzi'ine Taarruz	82
3.1.6. Muharebe Tarzları	83
3.1.6.1. Tesadüfi Muharebe	84
3.1.6.2. İşgal Muharebesi	84
3.1.6.3. Meskun Mevkiler ve Orman Muharebesi.....	84
3.1.7. İhâta	85
3.1.8. Muharebede Müdafaa	85
3.1.9. Takip.....	87

3.1.11. Farklı Askeri Sınıflarla Piyadenin Muharebesi	88
3.1.11.1. Piyadenin Topçu İle Muharebesi:.....	88
3.1.11.2. Piyâdenin Sûvârî ile Muharebesi:.....	89
3.2. KIT'ALARIN MUHAREBESİ.....	89
3.2.1. Cüz' i Tâmların Muharebesi.....	89
3.2.2. Bölüğün Muharebesi	90
3.2.3. Taburun Muharebesi.....	91
3.2.4. Alay ve Livânın Muharebesi	91
3.2.5. Piyâdenin Büyük Kıt'alar Dahilinde Muharebesi	92
III. BÖLÜM.....	93
OSMANLI ORDUSUNDA MU'AYENE NİZÂMLARI VE RESMÎ	
GEÇİTLER.....	93
4.1. MU'AYENE NİZÂMLARI VE RESMÎ GEÇİTLER	93
4.1.1. Yoklamalardaki Kıt'a Düzenleri	94
4.1.2. Resmî Geçitlerdeki Kıt'a Düzenleri	94
4.1.3. Yoklama Nizamı.....	95
4.1.4. Resmî Geçit Nizamı	96
4.1.5. Sancak Almak ve Sancağı Yerine Götürmek	97
4.2. RESMÎ TA'ZİMLER	99
4.3. MÜZİK ALETLERİNİN TAŞINMASI.....	100
4.4. İŞÂRET DEĞNEĞİNİN İSTİ'MÂLİ	102
4.5. BORU İLE İŞÂRET ETMEK.....	103
4.6. TROMPET VE BORAZANLAR İLE MIZIKANIN MEVKİLERİ VE HAREKET TARZLARI.....	103
4.7. BORU İŞÂRETLERİ	104
SONUÇ.....	107
V. BÖLÜM.....	109
1310(1895) TARİHLİ OSMANLI PİYÂDE TA'LİM NÂMESİNİN	
TRANSKRİPTİ.....	109
KAYNAKÇA	253
EKLER.....	257
ÖZ GEÇMİŞ.....	260

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g. t.	: Adı geçen tez
bkz.	: Bakınız
vs.	: Vesâir
Ta’limnâme.	: PiyâdeTa’limnâmesi, Mekteb-i Harbiye Matbaası, İstanbul, 1328 Mart
ev.	: Çeviren
TDVİA.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TKK.	: Türk Tarih Kurumu
C.	: Cilt

ÖZET

CEBECİ, Fatih, 1328 Mart Tarihli Osmanlı Piyâde Ta'limnâmesi Işığında Son Dönem Osmanlı Piyade Eğitimi, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2016.

Osmanlı Devleti, 1299 yılında beylik döneminden devlet statüsüne geçmiş, 1 Kasım 1922 yılında da hukuken sona ermiştir. Bu 623 yıllık dönemde Osmanlı Devleti, denizlerde ve karada sayısız başarılar elde ederek üç kıtaya hakim olmuş, XIX. yüzyıla kadar dünyanın en büyük devletlerinden biri olmuştur. Denizlerdeki, Barbaros Hayrettin Paşa ve onun ekolunda yetişen Turgut Reis, Piyale, Kılıç Ali Paşaların mevcudiyetiyle devam eden üstünlük 17. yüzyıl başlarından itibaren gerilemeye başlamış, bundan sonraki süreçte bu üstünlük Avrupa ülkelerine geçmiştir. Dolayısıyla denizlerdeki bu üstünlüğün uzun süreli olmadığı, devletin daha çok kuruluş aşamasından 18. yüzyılın başlarına kadar ve hatta yıkılma dönemine kadar kara devleti olma özelliği gösterdiği anlaşılmaktadır. Avrupa ordularında yeni teknolojilerin kullanılması, Osmanlı ordusunun bu gelişmeleri takip edememesi ve 1683 yılında meydana gelen Viyana yenilgisiyle, artık ordu eski gücünü kaybetmeye başlamış, neticede devlet yönetimi bir takım askeri ıslahatlar yapmaya başlamıştır. Bu ıslahatlarda donanmadan çok kara ordularına ağırlık verilmiş, klasik ordu sisteminden kurtularak Avrupai tarzda modern ordular oluşturulmaya çalışılmıştır.

Mart 1328 (1912) tarihli bir Osmanlı Piyâde Ta'limnâmesi'nin transkriptini yapıp değerlendirmesini yapmaya çalıştığımız bu tezde, çağdaş Osmanlı ordusu piyâde eğitiminin, en küçük askeri birimden en büyük kıtalara kadar nasıl eğitildiği, ta'limleri, hareket tarzları vs. hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Asıl tez konumuza başlamadan önce, tezimizin giriş bölümünde, Osmanlı ordusunun tarihsel gelişimi ele alınmış, konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla bu bölümünde Osmanlı ordusu hakkında genel bir değerlendirme yapılmıştır. Buna göre klasik dönem Osmanlı ordusunda, kara kuvvetleri kısa ama öz bir şekilde açıklanmış yine Osmanlı donanması hakkında da kısa ama bu dönemi açıklayıcı bilgiler verilmiştir.

Giriş bölümümüzün ikinci kısmında, değişik nedenler dolayısıyla Osmanlı askeri teşkilatındaki bozulmalar, bu bozulmaların akabinde III. Selim, II. Mahmut, Tanzimat döneminden sonra yapılan askeri yenilikler ve II. Abdülhamit dönemlerinde yapılan yenilikler anlatılmaya çalışılmıştır.

Tezimizin birinci bölümünde Mart 1328 (1912) tarihli bir Osmanlı Piyâde Ta'limnâmesi'nin ışığında Osmanlı ordusunda silahlı ve silahsız talim ve terbiye sistemi, bu talim ve terbiyenin amacı ve usulü hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Ayrıca bu bölümde, Mesafeyi belirten kumandalar ve diğer komutlar, sancak ve kılıç hareketlerine değinilmiştir.

Tezimizin ikinci bölümünde, Osmanlı ordusunda kıt'aların eğitimi; özellikle bölük talimi ayrıntılı bir şekilde işlenmiş, tabur talimi, alay ve liva taliminin nasıl olduğu anlatılmıştır. Üçüncü kısımda Osmanlı ordusunda muharebe sistemi ele alınmış; orduda muharebe, muharebede taarruz, muharebe tarzları, muharebede müdafaa, kıtaların muharebeleri gibi konular detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

Tezimizin dördüncü bölümünde, Osmanlı ordusunda yoklama nizamları ve resmi geçitler konusuna değinilmiş; yoklama nizamları ve resmi geçitler, resmi tazimler, müzik aletlerinin taşınması, işaret değneğinin kullanılması, trompet ve borazanlar ile mızıkanın mevkileri ve hareket tarzı, boru işaretleri gibi konular hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Tezimizin beşinci ve son bölümünde ise Mart 1328 (1912) tarihli bir Osmanlı Piyâde Ta'limnâmesi'nin transkripti yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Piyade, Ta'limnâme, Askeri Teşkilat

ABSTRACT

CEBECİ, Fatih, Ottoman Infantry Training Under The Light of Ottoman Infantry Field Manuel of 1328 March, Master M. A. Thesis, Sivas, 2016.

The Ottoman Empire, after the period of hackneyed, in 1299, obtained a state status and she ended in the year of November 1, 1922. During these 623 years, Ottoman Empire dominated three continents by obtaining a lot of success on the seas and lands and she became one of the most powerful state in the world until XIX. century. The superiority on the seas, thanks to Barbaros Hayrettin Pasha and Turgut Reis, Piyale, Kılıc Ali Pashas who had educated at the school of Barboros Hayrettin Pasha, started to deteriorate from the beginning of XVII. Century and than this superiority started to belong European States. Consequently, this superiority of Ottoman, on the seas, didn't continue long time and that's why it is understood that The State was a Land State from her establishment to the beginning of XVII. Century even her decadence. Owing to European Armies had used new Technologies, Ottoman Army had not followed these developments and with Vianna defeat in 1683, Ottoman Army had started to lose her power. At the end, the State Administration began to make some military reforms. When we look at these reforms, we can see that the land armies were given more importance than the navy and by giving up the classic army system, modern army, like European style, were tried to establish.

In this thesis, we did an outline and evaluation of an "Ottoman Foot Soldier Manuel" dated 1328 March, and tried to focus on training of the modern Ottoman Army from a small unit to the entire army and their exercises and activities etc... Before beginning of our main thesis topic, it is mentioned that historical development of Ottoman Army and in the introduction part of our thesis, because of the understanding the subject well, it was evaluated some common information about Ottoman Army.

According to this, land army, at the classical Ottoman army, was explained shortly but essentially also, short but essence and explanatory knowledge of this term

about the Ottoman navy was given. In the second part of the introduction, the decline of Ottoman army system due to various reasons, after this decline, the military innovations that were done by Selim III. Mahmut II. and the innovations after Tanzimat period, also in the period of Abdülhamid II. were tried to expressed.

In the first part of our thesis, according to the "Ottoman Foot Soldier Manuel" dated 1328 March, the system in armed and unarmed training and education system of Ottoman army, the detailed knowledge about the aim of these training and education have been studied. Besides in this part, the commands that specify the distance and the others, flag and sword moves have been mentioned.

In the second part of the thesis, in the Ottoman army, the training of the battalions (kıt'a), especially training of the squadron (bölük) have been mentioned, that's how battalions (tabur), regiments (alay) and liva drilled have been expressed. In the third part, the subjects like, battle system of Ottoman army has been addressed; battle, attack, the style of battle, defence, battles of battalions (kıt'a) etc. have been studied in detail.

In the fourth chapter, the subjects about the polling order and the parades in the Ottoman army have been issued; the subjects, about the polling order, the parades, official layouts, usages of the musical instruments and fescues, positions of the trumpets, the bugles and harmonicas, also pipe markers etc. have been mentioned. In the fifth and final chapter, the transcripts of "Ottoman Foot Soldier Manuel" dated 1328 March takes place.

Key Words: Ottoman, Infantry, Infantry Organization, Infantry Manuel

GİRİŞ

Türkler, tarih sahnesine çıkmasıyla günümüze kadar büyük devletler, büyük imparatorluklar kurmuşlardır. Bunlardan birisi de modern Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nden önce kurulan Osmanlı İmparatorluğudur. 13. yy. sonunda beylik statüsünden devlet statüsü kazanan devlet, 19. yy. başlarına kadar dünyanın en büyük devletlerinden biri olmayı başarmıştır. 20. yy. başlarına kadar mevcudiyetini devam ettiren devletin bu başarısında, sosyal, ekonomik, kültürel vs. faktörler etkili olmuştur. Sınırlarını üç kıtaya yayan Osmanlı Devletin bu başarısındaki en büyük etkenlerden birisi de devletin askeri teşkilatıdır. Biz de bu tezimizde, 20. yy. başlarında yazılmış olan piyade ta'limnâmesini inceleyerek, bu dönemde ki askeri teşkilat yapısını ve askeri eğitim sistemini ele almaya çalıştık.

Osmanlı İmparatorluğu kuruluşundan itibaren mevcudiyetini korumak ve devam ettirmek için sürekli kendini ve ordusunu sürekli yenileyerek çağın gereksinimlerine ayak uydurmaya çalışmış, 17. yy başlarına kadar bunu başarmasına rağmen bu tarihten sonra devletin dağılmasına ve sonunda devletin yıkılmasına engel olamamıştır. Konunun daha anlaşılması bakımından, tezimizin giriş kısmında Osmanlının ordu teşkilat yapısı, sonarasında bozulan bu yapıyla ilgili olarak yapılan yenileşme hareketleri hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Daha sonrada asıl konumuz olan “*Mart 1328 tarihli Osmanlı Piyade Ta'limnâmesi*” ele alınarak değerlendirilmiştir.

1. KLASİK DÖNEM OSMANLI ORDUSU

Kuruluş döneminde Osmanlı Beyliğinin düzenli bir ordusunun olmadığı anlaşılmaktadır. İlk askeri kuvvetlerin Osman Gazi'ye bağlı gazilerden oluşan ve tamamı atlı olan aşiret kuvvetleri¹ toplanarak sefere çıkılır, savaş bitince herkes dağılır ve işinin başına dönerdi.² Uç beyliği döneminde, Gaziyan-ı Rum, Ahiyan-ı Rum ve Abdalan-ı Rum adları altında teşkilatlanarak³ ve batini zümrelerden istifade edilerek fethedilen topraklar bu zümreler tarafından Türkleştirilmiştir. Yapılan fetihlerle düzenli orduya duyulan ihtiyaç artmıştır. Çünkü bu geçici kuvvetler hem zamanında sefere gelemiyor hem de uzun süreli muhasaralara dayanamıyordu.⁴ Özellikle, Bursa'nın fethinin uzun sürmesi düzenli orduya olan ihtiyacı belirginleştirmiştir.⁵

İlk düzenli birlikler Bursa'nın fethinden sonra Orhan Bey zamanında kuruldu.⁶ Orhan Bey'in veziri ve Bursa Kadısı Cendereli Kara Halil'in teklifiyle⁷ yaya ve müselleme adı verilen atlı birlikler oluşturuldu.⁸ XV. Yüzyıl ortalarına kadar fiili olarak askeri hizmette kullanılan bu yaya ve atlılar, Kapıkulu ocaklarının teşkilinden sonra geri hizmet birlikleri arasına alınarak nakliye, kale inşaatı, tersane, maden ocakları gibi alanlarda çalıştırılmıştır.⁹

¹Nejat Göyünç, "Kuruluş Devrinde Askerî Teşkilat ve Devşirme Düzeni", Osmanlı, C: VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 558

²Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Devletinin Askeri Yapısı", Türkler, C: X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 107

³Nejat Göyünç, a.g.m., s. 558

⁴Abdülkadir Özcan, a.g.m., s. 107

⁵Nejat Göyünç, a.g.m., s. 558

⁶Abdülkadir Özcan, a.g.m., s. 107

⁷İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Osmanlılarda Askeri Teşkilat", Osmanlı Tarihi, C: I, Baskı 6, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995, s. 508

⁸Cemalettin Taşkıran, "Yükselme Döneminde Osmanlı Ordusu", Osmanlı, C: VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 562

⁹İsmail Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., s. 508

1.1. KARA KUVVETLERİ

1.1.1. Merkez Kapıkulu Ocakları

1.1.1.1. Yayalar

a. *Acemi Ocağı*: Türklerin Avrupa'ya geçmesiyle ve askere olan ihtiyacın daha da artmasıyla birlikte ilk Acemi Ocağı, I. Murat zamanında Gelibolu da kurumuş, 1826 yılına kadar varlığını sürdürmüştür. Askeri okul statüsünde olan ocak, hem yeniçerilerin hem de Kapıkulu Ocaklarının ihtiyacını karşıladı. Acemi Ocağı kendi nefer ihtiyacını iki yoldan sağladı:

Pençik Usulü: Pençik sistemi, diğer beyliklerde kullanılmakla birlikte kuruluş döneminde Osmanlı beyliği için yeni bir uygulamaydı.¹⁰ Muhtemelen 1363 te çıkarılan bu kanuna göre savaş esirlerinin beşte biri devletin olacaktı. Önceleri bunlar, kısa bir eğitimden sonra Yeniçeri Ocağına alınmış, fakat bunun sakıncaları görülünce bunların Anadolu'daki Türk ailelerinin yanına verilmesi kararlaştırılmıştır. Böylelikle, hem belli bir ücret karşılığı çiftçilik yapacaklar hem de Türk-İslam adet ve geleneklerini öğreneceklerdi.¹¹ Sonra bunlar bir kışlada toplanıp sultanın emrinde Yeniçeri Ordusunu oluşturdu.¹²

Devşirme Usulü: Ankara savaşından sonra fetihlerin durmasıyla birlikte asker ihtiyacı arttı ve bu da devşirme sistemini doğurdu. Çelebi Mehmed zamanında uygulanmaya başlanmış,¹³ II. Murad zamanında kanunlaşmıştır.¹⁴ İhtiyaca göre beş altı yılda bir yapılan devşirme işlemi, merkezden gönderilen memurlar tarafından yapılmıştır. Devşirme Kanununa göre, Osmanlı tebaası Hristiyan çocuklarından şartları elverişli olanlar belli bir eğitimden geçirildikten sonra kapıkulu askeri yapılmıştır. Bunlardan saraya alınarak Enderun'da eğitilenler, sadrazamlık gibi en yüksek dereceli devlet kadrolarına getirilmişlerdir. Başlangıçta, Osmanlı

¹⁰İrina Ye Petrosyan, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu ve Yeniçerilerin Kökeni", Çev.: Başak Çalı, Türkler, C: X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 133

¹¹İsmail Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., s. 509

¹²Halil İnalcık, Devlet-i 'Aliyye, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009, ss. 57-58

¹³Abdülkadir Özcan, a.g.m., s. 108

¹⁴Cemalettin Taşkıran, a.g.m., s. 562

Avrupası'nda uygulanan sistem 15. yüzyıl sonlarında itibaren Anadolu'da da uygulanmıştır. Devşirilen Hristiyan çocuklarının bir kısmı saray için ayrılır, diğerleri de Türk köylüsünün yanına verilir. Burada yedi sekiz yıl çalışan ve Türk-İslam gelenek-göreneklerini öğrenen devşirme oğlanları daha sonra Acemi Ocağı'na alınır.¹⁵

b. Yeniçeri Ocağı: Toplumun en güçlü şekilde örgütlenmiş ve silahlanmış bölümü olan ¹⁶ bu ocak, muhtemelen diğer Müslüman devletlerindeki gulam kurumundan esinlenmiştir. Yeniçeri birlikleri, Orhan döneminde oluşmaya başlamıştır.¹⁷ Kapıkulu Ocaklarının en büyüğü ve en nüfuzlusu olan ocak, I. Murad zamanında Edirne'nin fethinden sonra Çandarlı Kara Halil'in himmetiyle kuruldu.¹⁸ Yeniçeriler, yeni doğan Müslüman devletin ihtiyaç duyduğu sağlam temellere dayanan zamanın en iyi düzenli ordusuydu.¹⁹ Bektaşilerle ilgili olmamakla birlikte, zamanla bu tarikata izafe edilerek yeniçerilere Taife-i Bektaşîyye, ocağa da Bektaşî Ocağı denilmiştir. İlk yeniçeri kışlası Edirne'de yapılmış, fetihten sonra İstanbul'da da kışlalar yapılmıştır. Yeniçeri Ocağı yaya, sekban veya ağa bölüklerine ayrılırdı. Yeniçeri Ocağının en büyük zabiti, Yeniçeri Ağasıydı. Bunu sırasıyla sekbanbaşı, kul kethüdası, zağarcıbaşı, saksoncubaşı, turnacıbaşı, haseki ağalar ve başçavuş takip ederdi. Yeniçeri ağası, aynı zamanda merkez teşkilatının en rütbeli zabitidir.²⁰ Askerlik görevinin yanında itfaiyecilik, yeniçerilerin görevlerinden biriydi.²¹

c. Cebeci Ocağı: Cebe, “zırh” demektir. Osmanlılar bunun manasını genişletmişler; ok, yay, kalkan, kılıç, tüfenk, kazma, kürek, balta, kurşun, barut vs. ihtiyaçları gideren, alet ve eşya yapan veya tedarik eden ocağa “Cebeci Ocağı” denirdi.²² Bölük ve Cemaat olmak üzere iki kısma ayrılan bu ocağın başlıca görevi,

¹⁵ Abdülkadir Özcan, a.g.m., s. 108

¹⁶ İrina Petrosyan, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Askeri Reformlar Konusunda İlk Girişim: XVI. Yüzyılın Sonu ile XVII. Yüzyılın Başında Yeniçeri Ocağı”, Osmanlı, C: VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 682

¹⁷ İrina Ye Petrosyan, “Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu ve Yeniçerilerin Kökeni”, s. 133

¹⁸ Abdülkadir Özcan, a.g.m., ss. 108-109

¹⁹ İrina Ye Petrosyan, “Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu ve Yeniçerilerin Kökeni”, s. 134

²⁰ Abdülkadir Özcan, a.g.m., ss. 108-109

²¹ İrina Petrosyan, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Askeri Reformlar Konusunda İlk Girişim: XVI. Yüzyılın Sonu ile XVII. Yüzyılın Başında Yeniçeri Ocağı”, s. 674

²² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., s. 513

yeniçerilere silah sağlamak ve bu silahları muhafaza etmektir. Ayrıca, sefer sırasında silahları nakletmek, yeniçerilere silah sağlamak ve bozulan silahları onarmakta bu ocağın görevleri arasındaydı. Cebeci Ocağının asker ihtiyacı, Acemi Ocağından alınırdı. Cebeci Ocağının en büyük zabiti, Cebecibaşıdır. Yeniçerilerle birlikte zaman zaman isyan etmişler ve sonunda II. Mahmud tarafından lağvedilmiştir. Bunun yerine, Cebehaneci Ocağı kurulmuş, ocağın amirine de Cebehaneci başı denilmiştir. Ayrıca, ocağın sivil işlerinden sorumlu olmak üzere bir Cebehane Nazırlığı ihdas edilmiştir.²³

d. Topçu Ocağı: Top dökmek, top mermisi yapmak ve top atmak için teşkil edilen bu ocak, Kapıkulu Ocaklarının yaya kısmındandı.²⁴ 14. yüzyılın sonlarından itibaren topun savaşlarda kullanıldığı ve topçu sıfatı taşıyan kişilerin varlığı bilinmektedir.²⁵ Yaya Kapıkulu ocaklarından olan Topçu Ocağı, Yeniçeri Ocağından sonra teşkil edilmiştir. Neferleri, Acemi Ocağından sağlanırdı. Daha sonra kuloğlu denilen topçu oğulları da alınmıştır. Ocak, görevi açısından top imalı ve top atışı olmak üzere iki bölümden oluşmaktaydı. İlk tophane, Fatih Sultan Mehmed zamanında yapılmış ve zamanla genişletilmiştir.²⁶ Topun kullanılmaya başlanmasıyla birlikte baruta olan ihtiyaç artmış, bunun için İstanbul'da (Atmeydanı, Kağıthane, Şehremini Baruthanesi vb.) ve çeşitli şehirlerde (Gelibolu, Bağdat, Selanik, Mısır Baruthaneleri vb.) barut üretim tesisi kurulmuş ve işletilmiştir.²⁷ Zamanla bozulan Topçu Ocağı'nı III. Mustafa zamanında Fransa'dan getirtilen Baron de Tott ıslah etmeye çalışmış, bu amaçla 1774 yılında Sürat Topçuları adıyla bir birlik kurmuştur. Top dökümhanesinin şefi, dökücü başıdır. Ocağın en büyük amiri ise, topçu başıdır. Topçular, Yeniçeri Ocağının kaldırılmasıyla yeni bir nizamla bağlanmışlardır.²⁸

e. Top Arabacıları Ocağı: 15. yüzyılın sonlarında,²⁹ büyük ve ağır topların nakli için kurulmuştur. Bu ocak, topların savaş mahalline arabalarla

²³ Abdülkadir Özcan, a.g.m., s. 111

²⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., s. 514

²⁵ İbrahim Sezgin, "Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Baruthaneler ve Barut İmalatı", Türkler, C: X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2000, s. 145

²⁶ Abdülkadir Özcan, a.g.m., ss. 111-112

²⁷ İbrahim Sezgin, a.g.m., ss. 145-148

²⁸ Abdülkadir Özcan, a.g.m., ss. 111-112

²⁹ Abdülkadir Özcan, a.g.m., s. 112

karşılanmasından sorumlu idi. Top Arabacıları Ocağı da Topçular gibi teşkilatlanmıştı.³⁰ Neferleri, Acemi Ocağından karşılanırdı. Top arabaları, topların ağırlıklarına göre imal edilirdi. Bu ocak, top arabaları yapar ve cepheye topları nakletmekle görevliydi. Ocağın en büyük zabiti top arabacıları başı³¹ olup ocakta kethüda, çavuş, başçavuş, kethüdageri, ocak kâtibi gibi zabitler de bulunurdu.³²

Top arabacı Ocağının görevi, her ne kadar topları nakletmek ise de, ocak personelinden bir grup da top arabalarının onarımını veya yeniden yapımını sağlardı. Top Arabaları, Tophane’de yapıldı. İstanbul’daki Tophane’de top arabalarından başka, ilk dönemlerde topların kundak, kızak ve tekerlekleri de yapılıyordu. Kundakların yapımı için lüzumlu olan kereste, yurt içinden tedarik edilirdi. Fatih Sultan Mehmet, harp sanayisinin muhtaç olduğu gemi ve top kundağı yapımına yarayan keresteyi (abanoz) elde etmek amacıyla Sisam adasını ele geçirmiştir.³³

f. Humbaracı Ocağı: İçi patlayıcı madde dolu patlayıcı küreye “humbara” denilirdi.³⁴ Ateşli silahlardan olan “Humbara” veya “Kumbara”, demirde yapılan bir savaş aletidir. Demir yuvarlağın içi demir, kurşun ve barut parçalarıyla doldurularak patlayıcı hale getirilirdi. El ile atılabilen humbaraların yanında (humbarayı dest), havan topu ile atılanlarla mevcuttur.³⁵ Bir tür el bombası olan humbara silahını kullanan humbaracılar, önceleri Cebeci ve Topçu Ocaklarına bağlı olarak görev yapmışlar, daha sonra İstanbul’un fethiyle müstakil bir ocak haline getirilmiştir. Hepsinin amiri, merkezde bulunan humbaracıbaşı idi. 17. yüzyıldan itibaren ihmal edilen bu ocak, 1729 yılında Osmanlı Devletine iltica eden ve müslüman olduktan sonra Ahmet adını alan Comte de Bonneval, ocağın ıslahına çalışmış³⁶ ve neferlerin tamamı ulufeli yeni bir humbaracı sınıfı kurmuştur. Onun ölümüyle ihmal edilen bu

³⁰Mücteba İlgürel, “Osmanlı Devletinde Ateşli Silahlar”, Osmanlı, C: VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 607

³¹Abdülkadir Özcan, a.g.m., s. 112

³²Ali Rıza Şimşek, “Osmanlı Ordusunda 18. Ve 19. Yüzyıllarda Yapılan Islahat Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Uzmanların Rolü”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, Mayıs 2006, psi424.cankaya.edu.tr, s. 26

³³Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, (1995), İdari ve Lojistik, Genelkurmay Basımevi, Ankara, s. 193

³⁴Mücteba İlgürel, a.g.m., s. 608

³⁵Meryem Kaçan Erdoğan, “II. Viyana Seferinde (1683) Osmanlı Ordusunun Kullandığı Silahlar ve Mühimmatının Temini”, Osmanlı, C: VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 663

³⁶Bernard Lewis, (1996), Modern Türkiye’nin Doğuşu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1996, ss. 48-49; Niyazi Berkes, Türkiye’de Çağdaşlaşma, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004, ss. 63-64

ocak, III. Selim zamanında tekrar ıslah edilmeye çalışılmış, sonunda II. Mahmut zamanında, Tophane Mübaşirliğine bağlanmıştır.³⁷

g. Lağımçı Ocağı: Memleketin birçok yerindeki çeşitli maden ocaklarında çalışmış veya çalışmakta olan tecrübeli ve bilgili zanaatkârların toplanarak oluşturulduğu düşünülen Lağımçı Ocağı, 16. yüzyılın sonlarında teşkil edilmiştir.³⁸ Aynı yüzyılın sonu ve 17. yüzyılın ortalarına kadar çok iyi seviyeye ulaşmıştı.³⁹ Özellikle kale muhasaralarında, toprak altına tüneller açarak ve bu tünellere patlayıcılar yerleştirilerek kalelerin alınmasını kolaylaştıran bir sınıftır. Maaşlı lağımçıları cebecibaşıya, timarlı lağımçıları ise lağımçıbaşıya bağlıydı. Diğerleri gibi zamanla bozulan bu ocak, Halil Hamid Paşa'nın sadrazamlığı zamanında (1782-1785) ıslah edilmeye çalışılmış, III. Selim döneminde modernleştirilerek lağım bağlama, köprü, tabya ve kale yapma gibi teknik kısımlara ayrılmıştır.⁴⁰

1.1.1.2. Atlı Kapıkulu Ocakları

Osmanlı fetihlerinde, Kapıkulu süvarilerinin rolü büyüktür. İlk teşkil edilenler, sipah ve silahat bölükleridir. Bunlara yukarı bölükler de denirdi. Daha sonra sağ ve sol ulufeciler, sağ ve sol gariplerin ilavesiyle bölüklerin sayısı altıya çıkmış⁴¹ bu yüzden bunlara “Altı Bölük” de denilmiştir. Ulufeci ve guraba bölüklerine, “Bölükat-ı Erbaa” veya “Dört Bölükte” denirdi.

a. Sipah Bölüğü: “Kırmızı Bayrak” da denilen ve Kapıkulu süvarilerinin en itibarlı olan bu bölük,⁴² Fatih Sultan Mehmed zamanında kurulmuştur. Padişahın maiyet askerleri olan sipahiler, barış zamanında miri malı tahsilinde bulunurlar, savaş alanında da padişah otağını korurlardı. Sipah Bölüğü'nün en büyük zabiti, Sipah Ağası idi.⁴³

³⁷ Abdülkadir Özcan, a.g.m., s. 113

³⁸ Ali Rıza Şimşek, a.g.t., s. 28

³⁹ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, 3. Cilt 1. Kısım, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1964, ss. 239-243

⁴⁰ Abdülkadir Özcan, a.g.m., s. 113

⁴¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., s. 514

⁴² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., ss. 514-515

⁴³ Abdülkadir Özcan, a.g.m., s. 113

b. Silahdar Bölüğü: Diğer adı “Sarı Bayrak” olan bu bölük,⁴⁴ ilk teşkil edilen Kapıkulu süvari birliğidir. Padişahın maiyetinde olan silahdarlar, sefer sırasında askerin geçeceği yolları temizletir, köprüleri onartır ayrıca padişah otağının kurulacağı yeri hazırlatırlardı. Barış zamanında padişaha refakat ederler, halka para serpmeye işini yaparlardı.⁴⁵

c. Ulufeci Bölükleri: Padişahın sağında ve solunda bulunuşlarına göre “Ulufeciyan-ı Yemin” ve “Ulufeciyan-ı Yesar” denilirdi. Başlıca görevleri, sefer sırasında devlet hazinesini korumaktı. Barış zamanın da ise devlet alacaklarını tahsil ederlerdi.⁴⁶

d. Gureba Bölükleri: Seferdeki yürüyüşlerine göre sağ ve sol diye ikiye ayrılırlardı. Başlıca görevi Sancak-ı Şerifi ve padişah sancaklarını muhafaza etmektir.⁴⁷

1.1.2. Eyalet Kuvvetleri

Osmanlı Devleti’nin asıl savaş gücünü, eyalet kuvvetleri oluştururdu. Klasik dönemde eyalet kuvvetleri; timarlı sipahi, yaya, müselleme, yürük, cerehor, canbaz, akıncı, deli, azep, gönüllü, beşli denilen birliklerde oluşuyordu.

1.1.2.1. Timarlı Sipahiler

Eyalet kuvvetlerinin en kalabalık ve en kuvvetli sınıfını, timarlı veya topraklı sipahiler denen süvariler teşkil ederlerdi. Osmanlılardan önceki Türk İslam devletlerinde ıktâ sisteminin devamı olan sistem,⁴⁸ I. Murat zamanında teşkilatlandırılmıştır. Sistemin iki yönü vardır; buna göre sistem bir taraftan toprağın işlenmesini sağlarken diğer taraftan devletin atlı ihtiyacını karşılardı.⁴⁹

1.1.2.2. Yardımcı Birlikler

Osmanlı askeri teşkilatında, sefer zamanlarında ordunun cephane ve toplarını taşımak, ordunun geçeceği yolları temizlemek, zahire nakletmek, kale tamiri, köprü

⁴⁴İsmail Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., s. 515

⁴⁵Abdülkadir Özcan, a.g.m., s. 113

⁴⁶Abdülkadir Özcan, a.g.m., s. 113

⁴⁷Abdülkadir Özcan, a.g.m., s. 114

⁴⁸İsmail Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., s. 516

⁴⁹Abdülkadir Özcan, a.g.m., s. 114

inşası, tersane, maden hizmeti gibi vazifeleri yapan teşkilat, geri hizmet kıtalarıydı. Osmanlı devletinin kuruluş aşamasında geri hizmetler sınıfına fazla ihtiyaç duyulmamış, ancak devletin büyümesiyle birlikte, daimi ordunun ihtiyaçlarını sağlayacak geri hizmet kıtaları oluşturulmuştur.⁵⁰ Osmanlı Devleti'nde timarlı sipahilerden başka, yine eyalet kuvvetleri statüsünde; akıncı, deli, yaya, müselleme, yürük, canbaz, cerehor gönüllü, beşli denilen birliklerde kullanılmıştır. Bu kuvvetler; öncü, geri hizmet ve kale hizmetleri gibi üç grupta ele alınabilir.⁵¹

1.2. DONANMA

Osmanlıların denizle temasları, başta Karesi olmak üzere Aydın ve Menteşe ile Candar oğulları gibi denize kıyısı olan beyliklerin ilhakından sonra olmuştur. Başlangıçta bu beyliklerin tersanelerinden yararlanmışlardır.⁵² Osmanlı Devleti, merkezi Gelibolu'da olan bir deniz kuvveti⁵³ oluşturmaya Orhan Gazi'nin ilk yıllarından itibaren başlamışlardır.⁵⁴ Fakat Osmanlılar, ilk büyük tersanelerini yine Gelibolu da Yıldırım Beyazıt döneminde kurmuşlardır.⁵⁵

Yıldırım Beyazıt döneminde, Türk donanması ilk defa batı donanmasıyla temas etti. Osmanlı sınırlarının Ege sahillerine ulaşmasıyla bu denizde de donanma faaliyetleri başlamış, Sakız, Eğriboz ve Mora'nın doğusuna akınlar düzenlenmiştir.⁵⁶ Osmanlı deniz erleri ve gemi mürettebatı; Türkler ve Rumlardan, İtalyan ve Katalanlardan hatta Fransızlardan oluşmaktaydı. I. Murat, Venediklerle temasa geçince Osmanlı donanması, yavaş yavaş ilerlemiş ve daha büyük gemiler inşa etmişlerdir. Fatih Sultan Mehmet zamanında, İstanbul'da Haliçte kurulan Tersane-i Amire' de büyük tersaneler inşa edilmiş ve ilk deniz fetihleri bundan sonra gerçekleşmiştir. II. Beyazıt zamanında, bir yandan büyük gemiler inşa edilirken diğer yandan da Kemal ve Burak gibi kurt denizciler, Osmanlı himayesine alındı. Yavuz

⁵⁰Bilge Keser, "Geri Hizmet Kıtaları", Osmanlı, C. VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 598

⁵¹Abdülkadir Özcan, a.g.m., s. 115

⁵²Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Askeri Teşkilatı", Osmanlı, C. VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 555

⁵³İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "XV. Yüzyıl Ortalarından XVI. Yy Ortalarına Kadar Askeri Teşkilat" Osmanlı Tarihi, C: II, Baskı:7, TTK Basımevi, Ankara, 1995, s. 575

⁵⁴Cemalettin Taşkıran, a.g.m., s. 564

⁵⁵Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Askeri Teşkilatı" s. 556

⁵⁶Ali İhsan Gencer, "Osmanlı Türklerinde Denizcilik", Osmanlı, C: VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 571

Sultan Selim zamanında da (1512-1520), Haliç Tersanesi genişletilmiş ve daha büyük gemiler inşa edilmiştir.⁵⁷

Osmanlı denizciliğinin yükseliş devri, Kanuni Sultan Süleyman zamanında (1520-1566), 16. yüzyıl ortalarına doğru Barbaros Hayrettin Paşanın kaptan paşalığı zamanında başlamış, bu yükseliş 1587'de Kılıç Ali Paşa'nın ölümüne kadar devam etmiştir.⁵⁸ Kanuni döneminde, Osmanlı bahriyesi deniz ilminde, Avrupalılardan daha üstün hale gelmiş, özellikle Barbaros Hayreddin Paşa, Turgut ve Kılıç Ali Reis gibi denizcilerin devlet hizmetine girmeleri ile birlikte, onların tecrübe ve marifetlerinden geniş ölçüde faydalanılmış, sonuçta Karadeniz ve Kızıldeniz'den sonra Akdeniz de bir Türk gölü haline gelmiş, hatta Türk korsanları daha sonra Septe Boğazından geçerek İzlanda adasına kadar gitmişlerdir.⁵⁹

Kanuni ve daha sonraki dönemlerde, Gelibolu ve İstanbul'dan başka Akdeniz, Ege, Marmara ve Karadeniz liman şehirlerinde birçok tersane kuruldu,⁶⁰ mevcut olanlar ise genişletildi. Barbaros'tan itibaren Kaptan-ı Deryalara, beylerbeyilik rütbesi verildi⁶¹ ve Hayrettin Paşa, bu göreve Cezayir beylerbeyi olarak getirildi.⁶²

Osmanlı bahriyesi, esas tersane erkanı olan sanatkarlar ile tersane halkı dinilen kaptanlar, reisler ve diğer görevlilerden oluşurdu. Azeb ve levend gibi savaşçı askerler de bu sınıfa dahildiler. Barbaros ekolunda yetişen Turgut Reis, Piyale, Kılıç Ali Paşaların mevcudiyetiyle devam eden denizdeki üstünlük 17. yüzyıl başlarından itibaren gerilemeye başlamış, Avrupa ülkelerine geçmeye başlamıştır.⁶³

⁵⁷ Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Askeri Teşkilatı" s. 556

⁵⁸ Cemalettin Taşkıran, a.g.m., s. 564

⁵⁹ Ali İhsan Gencer, a.g.m., s. 573

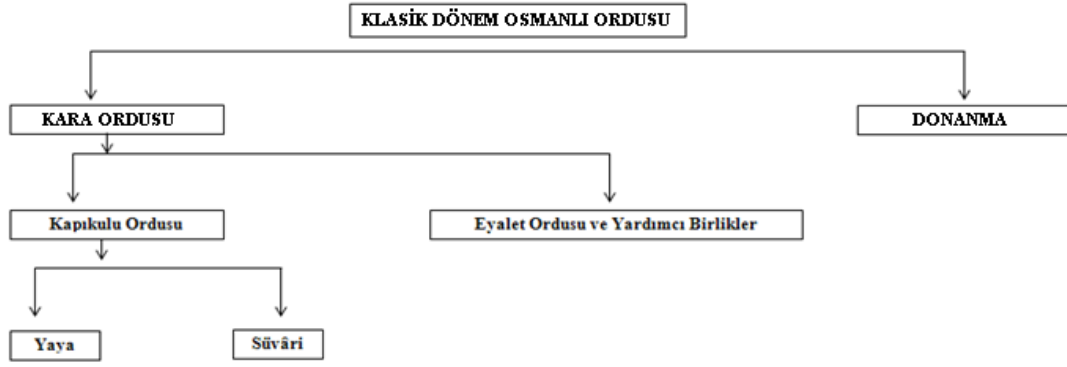
⁶⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "XV. Yüzyıl Ortalarından XVI. Yy Ortalarına Kadar Askeri Teşkilat", s. 577

⁶¹ Ali İhsan Gencer, a.g.m., s. 574

⁶² Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Askeri Teşkilatı" s. 556

⁶³ Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Askeri Teşkilatı" s. 556

Yukarıda kısaca değindiğimiz Klasik Dönem Osmanlı Askeri Sistemi'ni aşağıdaki gibi şema şeklinde de gösterebiliriz.

Şekil. 1: Klasik Dönem Osmanlı Ordusu

2. ASKERİ TEŞKİLATTA Kİ BOZULMALAR

Askeri teşkilatın bozulma nedenlerinin başında, eskiden var olan kanun ve nizamla uymamak olarak gösterilebilir.⁶⁴ Bunun ilk örneği, II. Selim döneminde görülmüştür. Cülusu sırasında, teamüllere uymayıp Kapıkulu Ocaklarına cülus bahşişi vermek istememiş bu da yeniçerilerin tepkisini çekmiştir. Sonunda cülüs ve maaş zamları vererek meseleye halletmesine rağmen bu olay, padişahın ocak üzerindeki etkisini azaltmıştır.⁶⁵

IV. Murad ve Sultan İbrahim'e devlet yönetiminde yol göstermek amacıyla yazmış olduğu risâlelerle ün salmış Osmanlı müellif ve mütefekkirı Koçi Bey, bozulma ve çözümlerin Kanuni Sultan Süleyman zamanında başladığını, ama asıl bozulmanın III. Murat saltanatının son yıllarında olduğunu belirtir.⁶⁶ Devşirme kanununa uyulmayarak askerin arasına yabancıların alınması, özellikle Şehzade Mehmet'in (III. Mehmet) sünnetinde mahareti görülenlerin kul kardeşi adı altında talim terbiye görmeden Yeniçeri Ocağına alınmaları, ocak düzenini büyük ölçüde sarsmıştır. Mevcudu ve nüfuzu gittikçe artan ocağın maaş ve cülüsleri problem olmuş ve çıkar kavgası yüzünden İstanbul'da sık sık askeri isyanlar görülmüştür.⁶⁷

Merkeze paralel olarak eyalet kuvvetlerinin bozulması, 16. yüzyıl sonlarına doğru olmuştur. Bozulmaların başlıca nedenleri; timarların yabancılara verilmesi, timar tevcihlerinde rüşvet ve iltimasın ön planda olması, baş dirliklerin layık olmayanlara verilmesi, devletin bu asıl kuvvetlerinin sayıca azalmalarına ve geri hizmetlere alınmalarına neden olmuştur. Timarlı sipahilerden bedel-i timar adı altında vergi alınması, zaman zaman bu kuvvetlerinde isyan etmelerine neden olmuştur.⁶⁸

17. ve 18. yüzyıllarda hem merkez hem de eyalet askerlerin ıslahı için bir takım tedbirler alınmış, fakat bunlar yeterli olmamıştır. II. Osman'ın yapmak istediği yenilikler hayatına mal olmuş, IV. Murad ve Köprülü Mehmet Paşa'nın aldığı

⁶⁴ Ömer Faruk Akün, "Koçi Bey", TDVİA, C: XXVI, Ankara, 2002, ss. 143-148

⁶⁵ Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Devletini Askeri Yapısı", s. 116

⁶⁶ Ömer Faruk Akün, a.g.m., ss. 143-145

⁶⁷ Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Devletini Askeri Yapısı", s. 116

⁶⁸ Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Devletini Askeri Yapısı", s. 117

tedbirler sert olmuş,⁶⁹ Fazıl Mustafa Paşa tarafından daha yumuşak tedbirler alınmış, fakat bunlar köklü ıslahatlar olmamıştır. 18. yüzyıl ıslahat hareketlerinin temel özelliği, Kanuni devrini örnek almıştır.⁷⁰

18. yüzyıl itibaren askeri alanda Avrupa'nın üstünlüğü kabul edilmiş, bu alanda daha ciddi ıslahatlar yapılmaya başlanmıştır. İlk defa I. Mahmud zamanında (1730-1754), askeri ıslahat girişiminde bulunulmuştur. Osmanlı ordusunun ıslahı için projeler, muhtıralar, haritalar düzenleyen ve gerek ordunun silahlanmasında gerekse sevkinde önemli hizmetler yaptığı bilinen Osmanlı hizmetindeki Fransız asıllı Cont de Bonneval (Humbaracı Ahmed Paşa) Humbaracı Ocağı'nı,⁷¹ III. Mustafa zamanında (1757-1774) yine Fransız asıllı Baron de Tott,⁷² ve halefi bir İngiliz dönmesi olan Campell Resmî Mustafa, Topçu Ocağı'nı ıslaha çalışmışlardır.⁷³ Fakat bunlar da kalıcı çözüm getirmemişlerdir. Bununla beraber, 1770 yılında meydana gelen Çeşme olayından sonra donanmanın eğitilmiş kadrolarla yeniden inşa edilmesi amacıyla I. Abdülhamid döneminde, 1775 yılında açılan Mühendishâne-i Bahrî-i Hümâyûn (Deniz Mühendishânesi: Mühendishâne-i Bahrî-i Hümâyûn 1781 yılında Mühendishâne-i Tersâne-i Âmire adıyla anılmaya başlandı ve 1784 yılında Halil Hamit Paşa sadâreti esnasında yeniden düzenlendi.)⁷⁴, bu asrın en kalıcı ıslahat teşebbüsü sayılabilir.⁷⁵

2.1. III. SELİM DÖNEMİ ASKERİ ISLAHATLARI

Osmanlı İmparatorluğunda çağın gereklerine uygun bir yapılanma, 19. yüzyılın başlarında artık zorunlu olmuştu. Özellikle ülkenin iç ve dış güvenliğini sağlamakla görevli olan ayrıca ülke yönetiminde de etkin olan ordunun durumu hiç iyi değildi. Bu dönemde merkez ordusu olan ve zamanla taşrada örgütlenen Yeniçeri Ocağı da fonksiyonunu ve etkinliğini yitirmişti. “Ocak devlet içindir” anlayışı

⁶⁹Enver Ziya Karal, “Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri”, Osmanlı Tarihi, C: V, Baskı:7, TTK Basımevi, Ankara, 1995, ss. 5, 55

⁷⁰Abdülkadir Özcan, “Osmanlı Devletini Askeri Yapısı”, s. 117

⁷¹Abdülkadir Özcan, “Humbaracı Ahmet Paşa”, TDVİA, c. XVIII, İstanbul, 1998, s. 352

⁷²Korel Haksun, Tarihten Notlar (1-2), Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2004, s. 182

⁷³Mehmet Alaaddin Yalçınkaya, “Nizam-ı Cedid Döneminde Osmanlı Devleti'nin Modernleşmesinde İngilizlerin Rolü”, Osmanlı, C: VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 684

⁷⁴Kemal Beydilli, “Mühendishâne-i Bahrî-i Hümâyûn”, TDVİA, C. XXXI, İstanbul, 2006, s. 514

⁷⁵Abdülkadir Özcan, “Osmanlı Askeri Teşkilatı”, ss. 551-557

zamanla “devlet ocak içindir” anlayışına dönüşmüştür.⁷⁶ Dolayısıyla III. Selim döneminden I. Meşrutiyet dönemine kadar, çağın gereksinimlerine uygun bütünüyle yenilenmiş bir ordu oluşturma çabaları olmuştur.⁷⁷

Osmanlı Devleti’nde gerçek anlamda ıslahatlar, 18. yüzyıl sonlarında III. Selim (1789-1807)⁷⁸ tarafından yapılmaya başlanmıştır. III. Selim’in Osmanlı Devletini çöküşten kurtarmak için girdiği yeniden yapılanma hareketi, belirli plan ve ilkeler dahilinde devleti Batılı devletler seviyesine ulaştırma hedefi taşıyordu. Bu amaçla Avrupalı devletlerle sadece siyasi değil, aynı zamanda askeri alanda da ilk kez işbirliğine gidilmişti.⁷⁹

Rusya ve Avusturya ile yapılan savaşlar sonunda büyük kayıplar verilmiş, sonunda Yaş ve Zıstovi antlaşmaları yapılmıştır. Bu antlaşmalardan sonra III. Selim, geniş boyutlu bir yenilenme ve yeniden yapılanma hareketlerine girişmiş, devlet ileri gelenlerinden yapılacak ıslahatlarla ilgili lâyiha (Lâyiha: Osmanlı bürokrasisinde rapor veya taslak türü belgeye verilen addır.⁸⁰) istemiştir. Sunulan raporlarda askeri alanda, büyük problemler tespit edilmiştir. Bu doğrultuda III. Selim, Nîzam-ı Cedîd (Nizâm-ı Cedîd: “Yeni bir düzen vermek” anlamına gelmekte olup, III. Selim devrinde, sivil ve askeri bütün kurumların geniş kapsamlı olarak çağdaş ihtiyaçlara cevap verebilecek şekilde yenilenmesi, yeni bir düzene kavuşturulması ve eski konumlarına son verilmesi mânasında kullanılmıştır.)⁸¹ adı altında bir ordu kurmuş bu ordunun neferleri Bostancı Ocağı’ndan alınmıştı.⁸² 1791 yılında kurulan bu yeni ordunun askerlerine, Fransız örneğinde olduğu gibi mavi bere ve kırmızı pantolonlu forma giydirildi. Böylelikle bu yeni ordu hem düzen hem şeklen Fransız modeline benzetilmişti.⁸³ Günümüz modern Türk ordusunun ilk nüvesi kabul edilebilecek bu

⁷⁶Enver Ziya Karal, “Nizam-ı Cedîd ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)”, Osmanlı Tarihi, C: V, 7. Baskı, TTK Basımevi, Ankara, 1995, s. 7

⁷⁷Musa Çadircı, “Yenileşme sürecinde Osmanlı Ordusu”, Türkler, C: XIII, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2000, s. 804.

⁷⁸Abdülkadir Özcan, “Osmanlı Askeri Teşkilatı”, s. 554

⁷⁹Mehmet Alaaddin Yalçınkaya, Osmanlı, s. 684

⁸⁰Mübahat S. Kütükoğlu, “Lâyiha”, TDVİA, C: XXVII, Ankara, 2003, s. 116

⁸¹Kemal Beydilli, “Nizâm-ı Cedîd”, TDVİA, C: XXXIII, İstanbul, 2007, s. 175

⁸²Enver Ziya Karal, “Nizam-ı Cedîd ve Tanzimat Devirleri” s. 65

⁸³Halil Erdemir, “Batılılaşma Sürecinde Fransa Etkisi”, Türkler, C: XIV, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002 s. 641

üniformalı ordu; bölük, tabur, alaylara ayrılmış ve Levent Çiftliğinde eğitilmişti.⁸⁴ Yine bu ordunun masraflarını karşılamak amacıyla Îrâd-ı Cedîd hazinesi kurulmuştu.⁸⁵

III. Selim, Yeniçeri Ocağı dışında Kapıkulu Ocaklarını da ıslah etmeye çalıştı. Tophaneyi genişletti ve yeni toplar döktürdü. Bunları yapmak amacıyla Fransa'dan uzmanlar, ustalar ve top örnekleri getirtti.⁸⁶ 6 Mayıs 1793'te Baruthane Nazırlığı kurularak bütün baruthaneler buraya bağlanmıştır. Baruthaneler, 1835'de yeniden düzenlenmiş, baruthane nazırlığı lağvedilmiş ve idaresi Harbiye Nezareti'ne bağlanmıştır.⁸⁷ Günümüz Kara Harp Okulunun çekirdeği olan Mühendishane-i Berri-i Hümayun'u, 1795 yılında kalıcı olarak faaliyete geçirdi.⁸⁸ Donanmaya da el atılarak kısa sürede önemli gelişmeler sağlandı. Kaptan-ı Deryalığa getirilen Küçük Hüseyin Paşa zamanında yapılan yeniliklerle, Osmanlı donanmasının modernleşmesine yönelik önemli adımlar atılmıştır. Çıkartılan kanunname ile Tersane Eminliği'nin yerine Umûru Bahriye Nezâreti oluşturuldu. Yeni tip savaş gemileri yapımı sürdü.⁸⁹ III. Selim dönemini sonlarında deniz kuvvetleri Avrupa'nın sayılı güçleri arasında yer alabildi.⁹⁰ Bunun yanında timar sisteminin de ıslahına çalıştı.

Fakat yapılan bu çalışmalar hem içer de hem de dışarda rahatsızlığa neden olmuş, sonunda iç ve dış tahriklerle⁹¹ 25 Mayıs 1807 yılında Kabakçı Mustafa önderliğinde birkaç yüz yamak tarafından başlatılan ve halkın seyirci kaldığı isyan, 29 Mayıs Cuma günü Nîzâm-ı Cedîd'in ilgası, III. Selim'in tahtan indirilmesi ve Nîzam-ı Cedîd ricalinin idamıyla sonuçlanmıştır.⁹²

⁸⁴ Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Devletini Askeri Yapısı", s. 117

⁸⁵ Kemal Beydilli, "Nîzâm-ı Cedîd", s. 176

⁸⁶ Enver Ziya Karal, "Nizam-ı Cedîd ve Tanzimat Devirleri" s. 66

⁸⁷ Zafer Gölen, "Osmanlı Barut Üretim Merkezi: Baruthâne-i Âmire", Türkler, C: X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2000, s. 137

⁸⁸ Kemal Beydilli, "Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun", TDVİA, C. XXXI, İstanbul, 2006, ss. 516-518

⁸⁹ Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Askeri Teşkilatı", s. 556

⁹⁰ Musa Çadırcı, a.g.m., s. 804.

⁹¹ Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Devletini Askeri Yapısı", ss. 117-118

⁹² Kemal Beydilli, "Nîzâm-ı Cedîd", s. 177

2.2. II. MAHMUT DÖNEMİ ASKERİ ISLAHATLARI VE GELİŞMELER

Asıl kalıcı yenilikler, II. Mahmud (1808-1839) zamanında gerçekleşti.⁹³ II. Mahmud'un ilk döneminde sadrazamlığa getirilen Bayraktar Mustafa Paşa, kaldırılan Nizam-ı Cedîd ordusunun yerine Sekbân-ı Cedîd ordusunu kurdu.⁹⁴ Belli bir üniforma giyen askerler Levend ve Selimiye kışlasında Avrupa usulünde eğitim aldılar.⁹⁵ Yeniçeriler, bu orduya da karşı çıktı ve Alemdar Mustafa Paşanın asiler tarafından katledilmesiyle Sekbân-ı Cedîd ordusu kaldırıldı.⁹⁶

Nizam-ı Cedîd ve devamı niteliğinde olan Sekbân-ı Cedîd girişimlerinden sonra bir müddet askeri ıslahatlara son verildi. Bunda yeniçeriler ve onlara dayanan ricalin muhalefeti, çok etkili olmuştur. Fakat, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın düzenli ordusu karşısında alınan yenilgi, düzenli orduyu zorunlu kılmıştır.⁹⁷ Bu amaçla, II. Mahmud tarafından Eşkinci Ocağı kurulmasına karar verildi.⁹⁸ Eşkincilerin başlıca görevi, savaş taktik ve tekniklerini öğrenmekti. Bunun yanında bunların dini eğitimlerine de önem verilecek, daima kışla ve kulluklarında bulunmalarına özen gösterilecekti.

12 Haziran 1826 tarihinde talimlere başlayan bu ocağın Nizam-ı Cedîd ve Sekbân-ı Cedîd askerlerinden en büyük farkı, Yeniçeri Ocağı'na bağlı olmalarıydı. Yeniçeriler, bu karara da karşı çıkmada gecikmediler. Eğitime başladıktan üç gün sonra (15 Haziran 1826), Et Meydanına çıkarak kendilerine önerilen talimlerin, kafir işi olduğunu söyleyerek ayaklandılar. Ulemayı ve halkı yanına alan II. Mahmud, Yeniçeri Ocağını kaldırtma kararı aldırması ve isyanı bastırmıştır.⁹⁹ Eşkinci Ocağıyla birlikte Yeniçeri Ocağı da kaldırılmış, bunun yerine Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye Ocağı kurulmuştur.¹⁰⁰ Osmanlı tarihinde, Yeniçeri Ocağı'nın

⁹³ Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Askeri Teşkilatı", s. 555

⁹⁴ Musa Çadircı, a.g.m., s. 805

⁹⁵ Türk Silahlı Kuvvetler Tarihi, C: III, V. Kısım, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1978, s.166

⁹⁶ Enver Ziya Karal, "Nizam-ı Cedîd", s. 145

⁹⁷ Musa Çadircı, a.g.m., s. 805

⁹⁸ Enver Ziya Karal, "Nizam-ı Cedîd" s. 146

⁹⁹ Musa Çadircı, a.g.m., s. 805

¹⁰⁰ Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Devletini Askeri Yapısı", s. 118

kaldırılması hadisesine “Hayırlı Olay” anlamına gelen “Vak’a-i Hayriyye” adı verilir.¹⁰¹

İstanbul’dan ve taşradan gelip bu orduya kayıt yaptıran gönüllüler sayesinde ordu kısa sürede büyüyüp gelişmiş, III. Selim zamanında yapılan Üsküdar ve Levend’deki kışlalara yenileri ilave edilmiştir.¹⁰² Yeni ordunun bölük, tabur, alay gibi askeri birlik adları, III. Selim tarafından kurulan Nîzam-ı Cedîd’inki ile aynıydı.¹⁰³ 12 bin kişilik ilk Asâkir-i Mansûre ordusu tertip adı altında 1500’er kişilik sekiz birliğe ayrılmış¹⁰⁴ ve her taburun başına bir binbaşı getirilmiştir. Sekiz binbaşının üstünde ise bir başbinbaşı vardı. Yeni ordunun en büyük kumandanı ise seraskerdi. Seraskerden sonra en etkili merci Asâkir-i Mansûre Nezareti idi. Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye ordusu, Yeniçeri Ocağının sadece seferi görevlerini yerine getirmiyor, aynı zamanda şehir güvenliği, yangın söndürme gibi diğer görevleri de yapıyordu.¹⁰⁵

Tamamı maaşlı olan bu ordunun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Mansûre Hazinesi adı altında bir hazine oluşturulmuş, böylelikle devlet bütçesine yük olmaktan kaçınılmıştır. Zaman içinde üç taburdan bir alay teşkil edilmiş, binbaşılık kaldırılarak her alay bir miralayın, iki alaydan da bir liva teşkil edilerek bir mirlivanın emrine verilmiştir. 1831 yılında İstanbul’daki alaylara Hassa, Üsküdar’daki alaylara ise Mansûre denilmiş, böylece yeni ordu iki kısma ayrılarak her birinin başına bir ferik (Tümgeneral) tayin edilmiştir.¹⁰⁶ Ferik’likler, Müşirliğe tahvil edildi ve askeri rütbeler bu biçimiyle uzun süre kullanıldı.¹⁰⁷ Uzun süre kullanılacak olan bu rütbeler şöyle düzenlendi:

1. Nefer – Onbaşı - Bölük Emiri - Çavuş - Başçavuş - Mülâzım.

¹⁰¹ Abdülkadir Özcan, “Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye”, TDVİA, C: III, İstanbul, 1991, s. 457

¹⁰² Abdülkadir Özcan, “Osmanlı Devletini Askeri Yapısı”, s. 118

¹⁰³ Abdülkadir Özcan, “Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye”, s. 457

¹⁰⁴ Ahmet Turan, “1310 (1895) Tarihli Osmanlı Piyade Ta’linâmesi ışığında Son Dönem Osmanlı Piyade Eğitimi”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, Mart 2012, s. 9

¹⁰⁵ Abdülkadir Özcan, “Osmanlı Devletini Askeri Yapısı”, s. 118

¹⁰⁶ Abdülkadir Özcan, “Osmanlı Devletini Askeri Yapısı”, ss. 118-119

¹⁰⁷ Musa Çadırcı, “Tanzimat Sürecinde Türkiye Askerlik”, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2008, s. 127

2. Yüzbaşı - Tabur Kâtibi - Sol Kolağası - Sağ Kolağası - Alayemini - Binbaşı.

3. Kaymakam - Miralay – Ferik (askeri kolordu kumandanı, tümgereneral, korgeneral)¹⁰⁸ - Müşir¹⁰⁹

Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye, dönemin ihtiyaçlarına ve çağın gereklerine uygun bir yapıda oluşturulmak istenmişti. Avrupa ülkelerine benzer bir şekilde askerlere düzenli olarak eğitim-öğretim yaptırılıyor ve onların giyim-kuşam, araç-gereç ve silahları da yenileniyordu. Bu kapsamda, ciddi ve sağlıklı bir eğitimi gerçekleştirmek için Prusya’dan piyade, süvari ve topçu subaylar getirilerek ordunun geliştirilmesi amaçlanmıştır. Diğer taraftan, sağlık problemlerine çözüm bulmak için Askeri Tıp Okulu açılmasına karar verilmiş ve bu okul kısa sürede 1828 yılında, faaliyete geçirilmişti. Yine ordunun subay ihtiyacını karşılamak için de 1834 yılında Harp Okulu açılmıştır.¹¹⁰

Yeni ordunun giderlerini karşılamak amacıyla “Asâkir-i Mansûre Hazinesi” kurularak, önemli gelir kaynakları buraya aktarılmaya başlanmıştı. Ancak, Osmanlı-Rus savaşının çıkması ve diğer ekonomik sıkıntılar nedeniyle kısa sürede asker sayısını istenilen seviyeye çıkarılamamıştı. Tüm uğraşlara rağmen, 1834 Kasım’ında düzenli asker sayısı sekiz piyade livası, iki bağımsız piyade alayı, iki süvari alayı ve bir Mühimmât-ı Harbiye taburu olmak üzere toplam asker sayısı 36.386 idi. Bu sayıdaki kuvvetin geniş sınırlara sahip olan imparatorluğu istenilen düzeyde koruması mümkün değildi. Ayrıca, iç güvenliği sağlayacak taşrada yerleştirilmiş hiçbir kuvvet bulunmamaktaydı. Askerlik için süre belirtilmemesi ve asker alımında da eski kurallara göre hareket edilmesi, halkın asker olmasının önünde büyük bir engel olarak durmaktaydı.¹¹¹

Asâkir-i Mansûre, İstanbul’da kurulmuş olan düzenli ve sürekli bir ordu idi. Taşrada kısa sürede bu tarzda kuvvetler oluşturmak pek mümkün görünmüyordu. Bu sıralarda valilerin kendi olanaklarıyla istihdam ettikleri, genel olarak kapı halkı diye

¹⁰⁸ Ferit Devellioğlu, “Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat”, Yayına Hazırlayan Aydın Sami Güneyçal, 15. Baskı, Aydın Yayınevi Yayınları, Ankara, 1998, s. 260

¹⁰⁹ Enver Ziya Karal, Nizam-ı Cedîd), s. 151

¹¹⁰ Musa Çadırcı, “Yenileşme sürecinde Osmanlı Ordusu”, s. 805

¹¹¹ Musa Çadırcı, “Yenileşme sürecinde Osmanlı Ordusu”, ss. 805-806

adlandırılan ve hem sayıları az hem de donanımları oldukça yetersiz olan askerlerle iç güvenliği sağlamak oldukça zordu. Ayrıca, sefer sırasında uzun süreden beri pek fayda sağlayamıyorlardı. Eyalet ve sancak merkezlerinde sürekli asker bulundurarak sefer esnasında bunlardan yararlanmak ve bu askerleri, çağın gereklerine uygun olarak eğitmek amacıyla denenmiş olan Nizâm-ı Cedîd birliklerine benzer nitelikte yeni bir düzenleme yapılması gerekiyordu. Yapılan görüşmeler ve tartışmalar sonunda bir yasa hazırlanmış ve bu yasa, II. Mahmud'un buyruğuyla yayınlanarak yürürlüğe konulmuştur.¹¹²

Taşrada “Redif-i Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye” (Tam adı Redîf-i Asâkir-i Mansûre veya Asâkir-i Redîfe-i Mansûre olan bu ordunun kuruluş amacı, Yeniçeri Ocağı'nın ilgasını (1826) müteakip Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye adıyla oluşturulan yeni orduya destek sağlamak ve halkı uzun süre mecburi hizmette tutmadan kendi bölgelerinde eğiterek iç güvenliği sağlamaktır.¹¹³) adıyla birliklerin oluşturulması Mart 1834'te görüşülmeye başlanmış, yapılan hazırlıklardan sonra Ağustos 1834 tarihinde uygulamaya geçilmiştir. Bu kuvvetler, başlangıçta yedek askeri güç olarak görülmemiş, kent merkezlerinde nöbetleşe eğitim görmeleri şartı getirilmişti. Halkın arasından seçilecek erler, belirli sürelerle kent merkezlerinde eğitim aldıktan sonra işlerine geri dönecek ve başka bir grup onların yerine geçecekti. Böylelikle hem ziraat ve ticaret işlerinde problem yaşanmayacak hem de kent merkezlerinde güvenliği sağlayacak, nöbet tutacak, ihtiyaç duyulduğunda sefere katılacak hazır asker bulundurulmuş olacaktı. Redif askeri, ağırlıklı olarak piyade birliklerinden olmakla beraber, kuruluşundan itibaren süvari birlikleri de oluşturulmuştu. Erlere, eğitim ve nöbette iken aylık ödenip giyim-kuşam, barınma, silah ve donanımları devletçe karşılanacaktı.¹¹⁴

Redif askerleri ile ilgili iki yıl boyunca uygulamada ortaya çıkan sorunlar ve aksaklıklar görüldükten sonra, Haziran 1836'dan başlanarak kuruluş ve işlenişinde önemli düzenlemeler yapıldı. İmparatorlukta, redif birliklerinin konumu göz önünde bulundurularak yeni eyaletler oluşturuldu. Buna göre, redif teşkilatı bakımından imparatorluk dört bölgeye ayrılmış bulunuyordu. Her bölgenin bir genel karargah

¹¹²Musa Çadırcı, “Yenileşme sürecinde Osmanlı Ordusu”, s. 806

¹¹³Abdülkadir Özcan, “Redif”, TDVİA, c. XXXIV, İstanbul, 2007, s. 524

¹¹⁴Musa Çadırcı, “Yenileşme sürecinde Osmanlı Ordusu”, s. 806

merkezi, toplantı yerleri ve depo merkezleri vardı. Birinci bölgenin karargah merkezi İzmit, ikinci bölgenin karargah merkezi İstanbul, üçüncü bölgenin karargah merkezi Manastır, dördüncü bölgenin karargah merkezi Sivas idi.¹¹⁵ Valilik unvanı müşirliğe dönüştürülerek müşirlere Redif alaylarının başkumandanı olma yetkisi verildi.¹¹⁶

Ordunun subay ihtiyacı önceleri Mühendishaneden karşılanmış, daha sonra 1834 yılında Harbiye Mektebi açılmış, ayrıca Avrupa'ya öğrenciler gönderilmiştir. Yeni ordunun desteklemesi ve ülkenin daha iyi savunulabilmesi için 1834 yılında taşrada, Redif-i Asâkir-i Mansûre adında bir yedek ordu oluşturulmuştur. Bu birliklerin kurulmasından sonra Asâkir-i Mansûre ifadesinin yerini Asâkir-i Nizamiye almış bu devletin sonuna kadar bu isim kullanılmıştır.¹¹⁷ Redif teşkilatı 31 Ağustos 1912 tarihinde müstahfız bölüklerine dönüştürülmüş, böylece redif kavramı tarihe karışmış oldu.¹¹⁸

2.3. TANZİMAT DÖNEMİNDEN SONRAKİ ASKERİ YENİLİKLER

Tanzimat Fermanı'nın ilanıyla birlikte askerlik ocak sisteminin dışına çıkılmaya çalışılmış, vatani bir görev olduğu prensip haline getirilmiştir.¹¹⁹ Gülhane Hatt-ı Hümayu'nun 3 Kasım 1839 yılında ilanı ile başlatılan Tanzimat Döneminde ("Tanzimat" terimi, Gülhane hattında geçen genel prensiplere dayanan düzeni anlatır. Tanzimat devrinin ilk merhalesi 1856'da son bulur ve ikinci merhalesi aynı yılda ilan edilen "Islahat Fermanı" (Hatt-ı Şerif) ile başlar.¹²⁰), başta ülke idaresi olmak üzere birçok alanda önceki yeniliklere kıyasla köklü ve kalıcı yenilikler yapıldı. Bu ıslahatlar çerçevesinde orduyla ilgili ıslahatlara başlanmış, bu amaçla askerlik sorununun üstüne gidilmiş, vatan borcu olduğundan hareketle herkesin bu görevi belli bir süre yerine getirme yükümlülüğü olduğu vurgulanmıştır.¹²¹ Abdülmecit, askerlik alanında yapılacak düzenlemeleri belirlemek üzere görevlendirdiği Müşir Rıza Paşa, konuyu ilgililerle görüşükten sonra Bab-ı Ali'de oluşturduğu geçici

¹¹⁵Enver Ziya Karal, "Islahat Fermanı Devri 1856-1861", Osmanlı Tarihi, C: VI, 5. Baskı, TTK Basımevi, Ankara, 1995, s. 163-164

¹¹⁶Musa Çadırcı, "Yenileşme Sürecinde Osmanlı Ordusu", s. 806

¹¹⁷Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Devletini Askeri Yapısı", s. 119

¹¹⁸Abdülkadir Özcan, "Redif", TDVİA, c. XXXIV, İstanbul, 2007, s. 526

¹¹⁹Abdülkadir Özcan, Osmanlı Devletini Askeri Yapısı, s. 119

¹²⁰Enver Ziya Karal, "Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)", s. 171

¹²¹Musa Çadırcı, "Yenileşme Sürecinde Osmanlı Ordusu", s. 806

Meclise (Meclis-i Muvakkat) gönderdi.¹²² Burada alınan kararlar padişah tarafından onaylanarak 8 Eylül 1843 günü törenle açıklandı.¹²³

Yapılan bu yeni düzenlemeyle bu dönemde Osmanlı kara kuvvetleri, hassa kuvvetlerinden oluşan Birinci Ordu,¹²⁴ Dersaâdet, Rumeli, Anadolu ve Arabistan orduları diye beş büyük ordu oluşturularak her birinin bünyesinde bir meclis teşkil edildi.¹²⁵ Bunları 1848’de Irak ve Hindistan orduları takip etti.¹²⁶ Piyade ve süvari birlikleri için Fransız, topçu birlikleri için Prusya askeri talimatnameleri alındı. Bölgenin nüfusuna göre asker alımı kararlaştırıldı. Her aileden bir asker alınmasına, tek çocuklu aileden asker alınmamasına karar verildi.¹²⁷ 1847’de askere almada kur’a usulü kabul edilmiş, gayri müslimlerin de askerlik yapması kararlaştırılmış, buna bağlı olarak cizye vergisi kaldırılmıştır. Fakat bu uygulama gayri müslimlerin hoşuna gitmemiş, çıkan huzursuzluk nedeniyle bu konu bir müddet askıya alınmıştır.¹²⁸

1856 yılında çıkarılan Islahat Fermanıyla, Müslim ve gayri müslim herkesin askerlik yapması kararlaştırıldı. Ancak uygulama aşmasında bazı güçlüklerle karşılaşıldı. Sonunda gayri müslim tebaadan askerlik hizmetine karşılık bedel-i askeri adıyla bir vergi alınmasına karar verildi.¹²⁹ Fakat, hristiyan ahaliye askerlik yapma veya askerlik bedeli ödeme yükümlülüğünün getirilmesi, hristiyan tebaa’nın hoşlarına gitmedi.¹³⁰ Bedel-i şahsi adıyla da anılan bu vergi kaldırılarak askerlik hizmetinden muaf olma usulünden vazgeçildi.¹³¹

Sultan Abdülaziz zamanında da askeri işlere önem verildi. Bu padişah zamanında hassa alayları teşkil edildi. Yeni bir askeri kıyafet benimsenerek ordu, modern silahlarla donatıldı. Tophane ve askeri okullar ıslah edildi.¹³² Topçu ve Humbaracı Ocaklarının modernleşmesi için yeni adımlar atıldı. 1832’de Tophane

¹²² Ali Akyıldız, “Tanzimat”, TDVİA, C:40, İstanbul, 2011, s. 4

¹²³ Musa Çadırcı, “Yenileşme Sürecinde Osmanlı Ordusu”, s. 806

¹²⁴ Enver Ziya Karal, “Nizam-ı Cedîd ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)”, s. 179

¹²⁵ Ali Akyıldız, a.g.e., s. 4

¹²⁶ Abdülkadir Özcan, “Osmanlı Devletini Askeri Yapısı”, s. 119

¹²⁷ Enver Ziya Karal, “Nizam-ı Cedîd ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)”, ss. 179-180

¹²⁸ Abdülkadir Özcan, “Osmanlı Devletini Askeri Yapısı”, s. 119

¹²⁹ Abdülkadir Özcan, “Osmanlı Devletini Askeri Yapısı”, s. 119

¹³⁰ Ali Akyıldız, a.g.e., s. 6

¹³¹ Musa Çadırcı, “Yenileşme Sürecinde Osmanlı Ordusu”, s. 808

¹³² Enver Ziya Karal, “Islahat Fermanı Devri 1861-1876”, Osmanlı Tarihi, C: VII, 5. Baskı, TTK Basımevi, Ankara, 1995, ss. 183-186

Müşavirliği kuruldu. Ocakların idaresi burada birleştirildi. Sultan Abdülmecid devrinde, topçu sınıfı yeniden gözden geçirilip Meclis-i Tophane-i Âmire'nin idaresi altına verildi.¹³³

Hüseyin Avni Paşa, seraskerliği sırasında, otoriter ve disiplinli çalışmalarıyla Osmanlı ordusunun ıslahı için büyük çaba göstermiştir. Özellikle, Osmanlı ordusunda topçu sınıfının önemini vurgulamış ve Krupp fabrikasından son sistem topları getirterek topçu sınıfının ıslahına çalışmıştır.¹³⁴ Yine 1869 yılında Serasker Hüseyin Avni Paşanın çabalarıyla Osmanlı ordusu, Nizamiye, Redif ve Müstahfiz olarak üç ana bölüme ayrıldı.¹³⁵ Kara kuvvetleri de merkezi İstanbul'da olan Rumeli, Erzurum da Anadolu, Şam da Suriye, Bağdat da Arabistan ve merkezi Yemen de olan Yemen orduları olmak üzere yedi orduya ayrıldı. Her ordunun normal mevcudu 26.700 kişi civarındaydı.¹³⁶ Bu dönemde, Prusya'nın askeri eğitim usulleri kabul edildi ve bu konuda yabancı uzman ve subaylardan yararlanıldı.¹³⁷ Sultan Abdülaziz döneminde Bab-ı Seraskerinin yanında ayrıca ordunun teknik konularıyla ilgilenmesi için Harbiye Nezareti kuruldu. Bununla birlikte Mekteb-i Harbiye için yeni bir bina yapıldı.¹³⁸

Osmanlı donanmasında da önceki dönemlerle kıyasladığımızda önemli düzenlemeler yapıldığını görüyoruz. III. Selim, II. Mahmut ve Abdülmecit dönemlerinde donanmayla ilgili yapılan düzenlemeler, Abdülaziz döneminin parlak denizciliği için uygun bir ortam hazırlamıştır. Abdülaziz dönemini, bir asırdan beri Osmanlı bahriyesini kalkındırmak ve güçlendirmek için sarf edilen emek ve faaliyetlerin netice verdiği bir dönem olarak düşünmek mümkündür.¹³⁹ Navarin felaketiyle donanmasını kaybeden devlet, bu alanda da yenilikler ve düzenlemeler yapma gereğini duymuştu.¹⁴⁰

¹³³Mücteba İlgürel, a.g.m., s. 609

¹³⁴Ali İhsan Gencer, "Hüseyin Avni Paşa", TDVİA, C: XVIII, İstanbul, 1998, s. 527

¹³⁵Enver Ziya Karal, "Nizam-ı Cedîd ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)" s. 187

¹³⁶Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Devletini Askeri Yapısı", s. 119

¹³⁷Enver Ziya Karal, "Nizam-ı Cedîd ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)", s. 179

¹³⁸Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Devletini Askeri Yapısı", s. 119

¹³⁹Faruk Ayn, Erkan Göksu, "Ana Hatlarıyla Abdülaziz Dönemi Osmanlı Bahriyesi ve Ceride-i Askeriyyeye Göre 1864 Yılı Denizcilik Faaliyetleri", Türkler, C: XIII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2000, s. 822

¹⁴⁰Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Askeri Teşkilatı", s. 556

Tanzimat'ın ilanından sonra Bahriye Meclisi kurulmuştur. Müftü hariç üyelerinin tümüyle deniz beylerinden oluşan bu meclis, Tersâne-i Âmire'nin yürütme kurulunu oluşturuyordu. Ayrıca Bahriye mektebi'nin işleriyle de ilgileniyordu. Sultan Abdülaziz zamanında (1861-1876) kaptan paşalığın yerine Bahriye Nezareti kuruldu ki,¹⁴¹ 1867'de kurulan bu nezaretin kurulması, Osmanlı Bahriye tarihinin en köklü yenilik hareketi olarak değerlendirmek mümkündür.¹⁴² Bahriyenin çağın şartlarına uygun olması amacıyla buharlı ve zırhlı gemiler satın alınmıştır. Böylece dünyanın üçüncü büyük filosu teşkil edilebilmiştir.¹⁴³

İlk resmi ordu gazetesi, Cerîde-i Askeriyyenin yayınlanmaya başlaması da Abdülaziz döneminde gerçekleştirilen askeri yeniliklerinden biridir. Abdülaziz hiçbir masraftan çekinmeyerek ve ısrarlı bir şekilde yürüttüğü donanma düzenlemeleri sonucunda Osmanlı donanması, 30 zırhlı ve 76 ahşap gemi olmak üzere 106 gemiden oluşmaktadır. Dönemin en güçlü donanmalarında biri oluşturulmasına rağmen Girit isyanı (Bu isyan esnasında bir Türk gemisi süvari Portsait limanını, bir diğeri de Yafa Limanını aradıkları halde bulamamışlardır.¹⁴⁴) sırasında birkaç Yunan gemisi tarafından müşkül duruma düşürülmesinin temel sebebi eğitimsizlik ve tecrübesizliktir. Buna rağmen yapılan bu düzenlemeler ileri denizcilik faaliyetlerinin alt yapısını oluşturmuştur.¹⁴⁵ Ancak, 1844'ten sonra konu detaylı olarak ele alınabilmiş, Kura Nizamnamesinin uygulamaya konmasından sonra Bahriye'de muvazzaflık hizmeti on, Rediflik beş yıl olarak belirlenmişti. 1851 yılında muvazzaflık sekiz yıla indirilerek her yıl kurayla üç bin erin deniz kuvvetlerine alınması kararlaştırıldı. Bu düzenleme 1864 yılın kadar devam etti. Bu tarihte muvazzaflık altı yıla indirilmiş buna karşılık rediflik süresi beş yıldan altı yıla çıkartılmıştır.¹⁴⁶

¹⁴¹Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Askeri Teşkilatı", s. 556

¹⁴²Faruk Aydın, Erkan Göksu, a.g.m., s. 823

¹⁴³Birol Çetin, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Askeri Teknolojilerin Takibi (1700-1900)", Türkler, C: XIII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2000, s. 815

¹⁴⁴Faruk Aydın, Erkan Göksu, a.g.m., s. 829

¹⁴⁵Faruk Aydın, Erkan Göksu, a.g.m., s. 823-829

¹⁴⁶Musa Çadırcı, "Yenileşme Sürecinde Osmanlı Ordusu", s. 808

2.4. II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİNDE ASKERİ ALANDA GELİŞMELER

II. Abdülhamit döneminde de orduyu modernleştirme ve Batı standartlarına yaklaştırma eğilimleri artarak devam etti. Bu zamana kadar orduda uygulanan ve çeşitli ülkelerden alınan karma teşkilat ve taktik terk edilerek bunun yerine, Alman teşkilat ve usûlu benimsendi. Almanya'dan getirilen askeri uzmanlar nedeniyle ordudaki Alman nüfuzu arttı. Ayrıca, askeri okullarda Avrupalı öğretmenlerin sayısı arttırıldı. Bunlar arasında Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisliği'nin ikinci başkanlığına kadar getirilen Von Der Goltz Paşa, askeri okullarda öğretmenlik yapmış ve Osmanlı askeri gücünü adeta Alman ordusunun doğu birlikleri haline getirdi. Bundan başka piyade, topçu ve süvari birliklerin başkanlıklarına da Alman subaylar getirildi.¹⁴⁷

Bu dönemde meydana gelen Osmanlı-Rus savaşı nedeniyle asker sayısında problemler yaşandı. Bu yüzden gayri müslim tebaanın da askerlik yapması gündeme geldi. Bununla birlikte Arap, Arnavut, Boşnak gibi Müslüman tebaa da askerlik yapma taraftarı değildi. Bu sırada, Bab-ı Seraskeri gerçek anlamda Harbiye Nezaretine çevrildi ve nazır seraskerlerinin bütün yetkilerini üstlendi. Diğer taraftan ordunun ıslahı için Almanya'dan 1882 yılında, askeri bir heyet getirildi. Ancak 1884'de eski şekle geri dönmüşse de, 1908 yılında kesin olarak Harbiye Nezareti kuruldu ve devletin sonuna kadar varlığını sürdürdü.¹⁴⁸

Ayrıca, II. Abdühamid'in uzun saltanat döneminde başka bir askeri yenilik ise, Doğu Anadolu'daki aşiretlerden Hamidiye Süvari Alaylarının kurulmasıdır. II. Abdülhamid bu birlikleri kurulmasıyla çeşitli faydalar elde edileceğini düşünmüştü. Doğu Anadolu'da, asayişin bozulmasına sebep olan aşiretler kontrol altına alınmış olacak ve Ermeniler tarafından çıkarılacak ihtimal dahilinde olan uygunsuz faaliyetler de önlemiş olacaktı.¹⁴⁹ Bundan başka Rusya ve Osmanlı arasında çıkacak

¹⁴⁷Zekeriya Türkmen, "II. Meşrutiyet Döneminden Mütareke Dönemine Geçiş Sürecinde Osmanlı Ordusunu Yeniden Düzenleme Çabaları (1908-1918)", Osmanlı, C: VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 695

¹⁴⁸Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Devletini Askeri Yapısı", s. 120

¹⁴⁹Enver Ziya Karal, Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri 1876-1907", Osmanlı Tarihi, C.VIII, 7. Baskı, TTK Basımevi, Ankara, 2011, ss. 363-364

bir savaş halinde bu kuvvetler Ruslara karşı başarıyla karşı koyabileceklerdi.¹⁵⁰ Ayrıca yabancı devletlerin aşiretleri, Osmanlı aleyhine kışkırtma faaliyetleri de bertaraf edilmiş olacaktı. Fakat bu kuvvetlerden istenilen sonuç alınamamıştır.¹⁵¹

Piyade sınıfları bu şekilde düzenlenmiş, düzenleri bozulan ve sayıları iyice azalan Kapıkulu süvarileri de lağvedilmiş, hazırlanan bir kanunnameyle süvari alayları kurulmuştur.¹⁵² II. Abdülhamit döneminin sonlarına doğru Osmanlı ordusu teşkilatlanmasını tamamlamış, nüfusa ve coğrafik özelliklerine göre İmparatorluk sekiz ordu bölgesine ayrılmıştı. Orduların merkezyerleşimleri şöyle idi: 1. Ordu; İstanbul, 2. Ordu; Edirne, 3. Ordu; Selanik, 4. Ordu; Erzincan, 5. Ordu; Erzurum, 6. Ordu; Şam, 7. Ordu; Bağdat, 8. Ordu; Sana.¹⁵³

Sultan II. Abdülhamit tahta çıktığı zaman Osmanlı donanması, keyfiyeti bakımından olmasa bile kemiyeti bakımından muhtemelen dünyanın üçüncü büyük gücü konumundaydı. Ancak 1897 Osmanlı-Yunan Harbinin arifesine kadar geçen yirmi küsur senelik zaman zarfında Osmanlı donanmasının Haliçten çıkarılmadığı ve durumunun çok kötü olduğu, büyük eksiklikler olmasına rağmen günün şartlarına göre yenilenip teçhiz edilmediği, tam aksine yabancı işçi ve mühendislerin elde tutulmayıp gönderildiği, donanmanın her ne kadar sayı ve görünüm olarak büyük olsa da kalite ve muhtevası bakımından bitmiş tükenmiş bir vaziyette olduğu, hatta bir kısmının tamir olmasının bile mümkün olmadığı, kazanlarının akmakta, saç levhalarının harap olduğu, silah ve teçhizat bakımından günün şartları ve imkanlarının çok gerisinde kalmış olduğu yaygın bir anlayış haline gelmiştir.¹⁵⁴

II. Abdülhamid döneminden sonra, II. Meşrutiyet döneminde de ordunun ıslahı için bazı tedbirler alındı. 9 Temmuz 1910 yılında yayınlanan Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Ordusunun Teşkilat-ı Esasiye Nizâm-nâmesi, ancak 1911 yılında yürürlüğe konabildi ve 1913'e kadar yürürlükte kalabildi. Bu nizamname ile Osmanlı ordusu, Batı orduları gibi modern askeri teşkilata geçmiş oluyordu. Bu düzenlemeye göre,

¹⁵⁰Ali Rıza Şimşek, s. 215

¹⁵¹Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, C.VIII, 7. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, , 2011, ss.363-364

¹⁵²Abdülkadir Özcan, Osmanlı Devletini Askeri Yapısı, s. 120

¹⁵³Musa Çadırcı, "Yenileşme Sürecinde Osmanlı Ordusu", s. 808

¹⁵⁴M. Metin Hülagü, " 1897 Osmanlı Yunan Savaşı Çerçevesinde Sultan II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Donanması Hakkında Bir Değerlendirme", Türkler, c. XIII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2000, s. 831

ordu komutanlıkları ve geniş karargahlar kaldırılıyor, yerlerine yetkileri daraltılmış küçük karargahlar teşkil ediliyordu. Balkan Savaşlarından yenik çıkan ordunun yeniden düzenlenmesi amacıyla 14 Şubat 1913'te "Teşkilâtı Umumiyye-i Askeriye Nizâmnâmesini" neşretti. Buna göre, kara ordusu dört ordu müfettişliği ile bağımsız kolordu ve tümenlerden meydana gelecekti. Fakat düşünülen bu düzenleme de faaliyete dönüştürülemedi. 1914 yılında I. Dünya Savaşının başlaması üzerine ordu müfettişlikleri kaldırılarak yeniden ordu komutanlıklarının teşkili gündeme geldi. Osmanlı ordusu bu yeni düzenlemeyle dokuz orduya çıkarılmış ise de her bir ordunun mevcudu bir barış kolordusunun mevcudu kadar olamamıştı.¹⁵⁵

II. Meşrutiyet döneminde, orduda Enver Paşayla birlikte yeni düzenleme girişimleri başladı. Erkân-ı Harp Kaymakamı (Kurmaya Yarbay) Enver Bey, kısa sürede rütbeleri aşarak 4 Ocak 1914 yılında mirliya rütbesi ile Harbiye Nazırlığına getirildi. Ordunun dinamik ve bilgili komutanlar sayesinde düzeleceğine inanarak kara ve deniz ordularında, geniş bir tavsiye hareketine başladı. Özellikle, Balkan Savaşlarında başarı gösteremeyen yaşlı, ehliyetsiz ve bilgisiz olanlar emekliye sevk edildi. Böylelikle, ordunun gençleştirilmesi sağlanmaya çalışılmış ayrıca ordunun siyasetten uzaklaştırılmasına uğraşılmıştır.¹⁵⁶

Bütün bu olumsuzluklara ve eksiklere rağmen çağdaşlaşma döneminde yapılan düzenlemelerle Osmanlı ordusu, ülkesini iç ve dış düşmanlara karşı korumada canla başla çalışmıştı. İmparatorluğun kurulduğu tarihten yıkılışına kadar orduda hep yenileşme hareketleri görülmüştür. Bu yenilikler her ne kadar imparatorluğun yılmasına engel olamamışsa da kurtuluş savaşının kazanılmasının temellerini atmış ve yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasını sağlamıştır.

¹⁵⁵Zekeriya Türkmen, a.g.m., s. 696

¹⁵⁶Zekeriya Türkmen, a.g.m., s. 696

I. BÖLÜM

OSMANLI ORDUSUNDA SİLAHLI VE SİLAHSIZ TA'LİM VE TERBİYE SİSTEMİ

1.1. SON DÖNEM OSMANLI ORDUSU'NDA TA'LİM VE TERBİYENİN AMACI VE USULÜ

Bu ta'limnâme piyadenin talim ve terbiyesine ait usullerle muharebesine ait esas kaideleri ihtiva eder. Fakat asıl gayesi piyade sınıfının hareket tarzları olmasına rağmen bunun yanında diğer sınıflarında muharebede alakalı olduğu derecede hareket tarzları gözetilmiştir.¹⁵⁷

Harp, bir inzibatın vücudunu ve bütün maddi manevi kuvvetini kullanmasını gerektirir. Özellikle, muharebede galibiyet; bütün zabitan ve onların kumandanlarının, herkes için kutsal olan padişah ile vatan ve millet uğrunda şevkle canlarını feda etmelerine ve en küçüğe kadar bütün rütbeli askerlerin, muharebede, bizzat düşünerek ihtiyaca göre kendi kendine tedbir almasına alışmış olmalarına ve neferlerin zafer kazanma azmine sahip ve rütbelilerin yaralanmaları veya şahadetleri halinde bile bu azmi yitirmeyecek vasıflara sahip olmalarına bağlıdır.¹⁵⁸

Harpde sadelik önemlidir. Bu sebepten öğrenilecek ve kullanılacak nizamların sade olması gereklidir. Her türlü yapay hareketler yasaktır. Ta'limnâmede gösterilen nizamlara ehemmiyet verilmesine ve tatbikine dikkat edilmesi istenmiştir. Askerleri düzenlemek, kuvvetlendirmek için bu nizamların ta'lim ve tatbikinin mükemmel bir şekilde yapılması lazımdır.¹⁵⁹

Bölük kumandanı ve bütün kıt'a kumandanları, emirleri altındakileri ta'limnâme ahkâmına uygun olarak ta'lim ve terbiyesinden mesuldür. Komutanlar, kullandığı yöntemleri seçmesi bakımından mümkün olduğu kadar serbest bırakılmalıdır. Ancak komutanın yanlış yaptığını veya geri kaldığını görünce derhal müdahale edilmelidir. Dolayısıyla her komutan, maiyetindeki bütün askerlerin ta'limlerde hazır bulunmasından mesuldür. Bundan dolayı bütün askerler ve

¹⁵⁷PiyâdeTa'limnâmesi, (1328 Mart), Mekteb-i Harbiye Matbaası, İstanbul, 1328 Mart, s. 2

¹⁵⁸Ta'limnâme, 1328, ss. 2-3

¹⁵⁹Ta'limnâme, 1328, s. 3

onbaşların ta'limlerde hazır bulunmalarına ve iç hizmetler ile karakol hizmeti için olabildiğince az asker ayrılmasına ve yalnız doktor raporu olan hastalarla mutlaka bir askeri hizmet için gerekli olanların, ta'limlerden muaf tutulmasına dikkat edilmelidir.¹⁶⁰

Ta'lim yılına gelince, yeni askerlerin gelme senesinden ertesi sene yeni askerlerin gelişine kadar ki gelecek zamanı kapsar. Buna göre;

1. Kış devri
2. İlkbahar devri (bölük ta'limi devri)
3. Yaz devri
4. Sonbahar devri
5. Sonbahardan sonraki zaman

Kış devri yaklaşık üç ay olup bu devrede, yeni askerlerin eski askerlerle birlikte ta'lim yapmaya muktedir olacak bir hale gelebilmeleri için ta'lim ve terbiye edildiği gibi eski askerlerde önceden öğrendikleri ta'limleri tekrar ve takviye ederler. İlkbahar devri; yeni askerlerin ta'limlerinin sonundan tabur ta'limine kadar yaklaşık üç aydan ibarettir. Bu devrede yeni askerlerle ile eski askerler birleştirilerek bölüğe mahsus ta'lim hareketleri yaparlar. Yaz devri; tabur, alay ve livâ ta'limlerini ve manevralara hazırlık olmak üzere sefer hizmetleri ta'limlerini kapsar. Bunlardan tabur ta'limi en az yirmi, alay ta'limi en az on, livâ ta'limi en az beş defa icra edilir.¹⁶¹

Bir günde içtima ta'limi ve ta'limden sonra dönüş yapılamayacak kadar ayrılmış halde bulunan tabur, alay ve livâların ta'limleri manevra için içtima zamanına geciktirilip birlikler gerektiği kadar erken toplanarak manevralara başlamadan bu ta'limlerini tamamlarlar. Bölük esasen ilkbahar devrinde her hususta mükemmel surette ta'lim ve terbiye edilemeyeceğinden bu devrede, bölük ta'limine de devam edilip ancak bu ta'lim diğer ta'limlerle münasip suretlerde birleştirmek gereklidir. Hiç bir devir, ta'limnâme hareketinin ta'limine zarar vermemeli; ta'lim,

¹⁶⁰Ta'limnâme, 1328, ss. 3-4

¹⁶¹Ta'limnâme, 1328, ss. 4-5

seferiye, silah atmak, idman hususlarında diğerk ta'limlere ve askerlerin terbiyelerine, ta'lim senesinin başlangıcından sonuna kadar derece derece devam edilmelidir.¹⁶²

Her devirde icra olunacak ta'lim ve terbiyenin muntazam bir şekilde yapılması için ta'lim yaptıran kumandanın, bir program tertip ederek ta'limleri buna uygun olarak idare etmesi gereklidir. Bu programın tertibinde:

1. Muhtelif hizmetler nizamnâmelerinden hangi harekât maddelerinin devre sonuna kadar ta'lim edileceğı,
2. Hangi harekât maddelerinin ta'lim meydanında ve hangilerinin arazi üzerinde ta'limi gerekeceğı,
3. Her madde ve her hareket için genel olarak ne kadar müddet tayin edileceğı, askerlerin mevkileri, iklim şartları ve diğerk hususlar dikkate alınarak hafta taksimatı ve buna nazaran gün taksimatı (ve bir günde yapılacak ta'limler içinde saat taksimatı) icra edilir.¹⁶³

Yeni askerlerin ta'limleriyle bölükten itibaren değışik kısımların ta'limleri, belli müddetlerin sonunda usulen teftiş edilir. İdman, silah ta'limi, seferiye ta'limlerinin teftişı yaz devrinin sonuna doğru icra edilir. Acemi ta'limleriyle bölük ta'limlerinin teftişı, alay kumandanı ve bunun yokluğunda ise tabur kumandanı tarafından ve daha büyük kısımların teftişleri, en büyük rütbeliler (kolordu, fırka, liva kumandanları) tarafından icra edilir. Büyük küçük bütün rütbeliler ve teftiş olunacak kısımların mensup bulunduğu alay zabitanının hepsi teftiş esnasında hazır bulunur. Ta'limnâme içerisinde bulunan kısımların teftişlerine muayene nizamında askerin muayenesiyle başlanır. Müfettiş tarafından talep edilen hareketler görüldükten sonra icra olunacak bir resmi geçit ile teftiş ikmal edilir ve hareketler askerler huzurunda izah edilerek düzeltilir. İdman ta'limleri, seferiye hizmet terbiyesi, askerlerin kişisel olarak silah kullanma yetenekleri alay kumandanı tarafından teftiş edilir.¹⁶⁴

Muhtelif sınıfların birlikte ta'lim icra etmeleri (manevralar) - sonbahar büyük ta'limleri- için özellikle sonbahar devrinden istifade edilir. Bunun için öncelikle müfreze, karışık livâlar ve sonra fırka ve kolordular askeri hareketleri icra etmekle

¹⁶²Ta'limnâme, 1328, ss. 5-6

¹⁶³Ta'limnâme, 1328, s. 6

¹⁶⁴Ta'limnâme, 1328, ss. 6-7

birlikte, başka ta’lim dönemleri esnasında bile her askeri mevkideki muhtelif sınıflar, ara sıra birleştirilerek belirlenen mevki civarındaki değişik arazi üzerinde küçük çaplı müfreze ta’limleri icrası hususunda fırsatlar değerlendirilmelidir. Kıt’aların müfrezesinde ise değişik sınıflar oluşturularak bu tarzda müfreze ta’limleri icra edilmelidir.¹⁶⁵

Sonbahar devrinden sonraki zamanda da hafif ta’limlere devam edilmekle beraber silah ve teçhizat ile elbiselerin tamir ve ıslahına ve esaslı surette temizlikleri yapıp yeni askerlerin istikballeri ve ta’limlere hazırlanmalarıyla ilgilenilir. Ta’limler, ne kadar değişik arazi üzerinde icra edilirse bunları icra eden kıt’anın istifadesi de o nispette artar. Bununla birlikte bu şekilde ta’limler yapılması için her fırsattan ve her mevsimden istifade edilmelidir. Kıt’aların gece vakti de emniyetli ve gürültüsüz bir şekilde hareket etmesine alıştırılması gereklidir.¹⁶⁶

Taburda ve taburdan büyük birlikler, seferi kıt’aların yürüyüş derinliğini oluşturmak üzere bölükler arasındaki mesafeyi arttırmak suretiyle de ara sıra ta’limler yapılması tavsiye edilir. Barış zamanında yapılan ta’limlerde, telefatin gösterilmesi emredilmemiş ise, takviyeler sebebiyle avcı hatları, silahın serbest kullanması mümkün olmayacak derecede sıkılaşıcağından, avcı hattı haricinde kalan neferler, hattın hemen gerisinde ve avcılarla aynı vaziyette bulunurlar ve ateşten başka her bir harekete iştirak ederler.¹⁶⁷

Ordudaki askerlerin, yapılan bir hareketi ve icraatı aynı anda gerçekleştirmesi, günümüzde de olduğu gibi, disiplinin baş nüvelerinden birisidir, bu bakımdan harekette ve icraatta birlik sağlamak için iki şekilde kumanda verilir: bunlardan birisi “ihbar” ve diğeri “icra” kumandalarıdır. İhbar uzun, icralar kısa ve keskin bir şekilde verilir. Kumandaların keskin olarak verilmemesi, gösterilen hareketlerin gevşek yapılmasına neden olur. Kumandalar açıkça söylenmeli, fakat gerekenden daha yüksek sesle de verilmemelidir. Verilen herhangi bir kumandanın sonunda gösterilen hareket tamamen icra edilmedikçe diğeri bir kumanda

¹⁶⁵Ta’limnâme, 1328, s. 7

¹⁶⁶Ta’limnâme, 1328, s. 8

¹⁶⁷Ta’limnâme, 1328, s. 9

verilmemelidir. İstenilen maksada kumanda kifayet etmediği takdirde kumanda yerine emir verilir.¹⁶⁸

Kıt'aların sevk ve idaresi için kumanda ve emirden başka seslenme ve işaretlerden de faydalanılabilir. Kumandan evvelce düdük kullanarak dikkati kendine çekebilir. Bu husus ta'limnâmeden şu şekilde iktibas ettirilebilir:

“İleri yürütmek içün kumandan kolunu yukarı kaldırır.

Kıt'a kendisini ta'kîb etmek içün kolunu yukarı kaldırıp yürüyüş istikametini gösterir.

Durdurmak içün kol yukarı kaldırılıp aşağı indirilir.

Ava çıkarmak içün her iki kol omuz tesviyesinde yanlara uzatılır; lüzûmi halinde bilâhere avcılarının ilerleyecekleri istikâmet bir kol ile işaret olunur.

Cem etmek içün baş üzerinde kolla bir da'ire çevrilir. Bu işaretler silahlada verilebilir. Husûsât-ı sâ'ire içün verilecek işaretlerin evvelce kararlaştırılması lâzımdır.”¹⁶⁹

Yanaşık nizamda bulunan bir kıt'aya verilecek işaret esasen kıt'anın kumandanına aittir. Büyük mesafelerde emir ve ifadelerin işaret flamalarıyla verilmesi zaman ve kuvvet tasarrufuna vesile olur. Fakat etkili ateş altında yüz ile işaret verilmek nadiren mümkün olacağından, sık sık tekrar edecek muharebe durumlarının hızlı bir şekilde anlaşılması için işaret flamalarıyla veya kol, serpuş vesaire ile işaret bile kullanılabilir.¹⁷⁰

“Sûret-i umûmiyyede her zâbitin iktizâ eden âtîdeki işaretler kullanılmalıdır.

Elif Elif Elif = İleri!

Şın Şın Şın = İleriki muhârebe hattından geriye verilirse topçunun daha ileri ateş etmesi.

TıTıTı = Dur!

Fe FeFe = İleriki muhârebe hattından geriye verilirse: Cebhâne lâzım.

¹⁶⁸Ta'limnâme, 1328, ss. 9-10

¹⁶⁹Ta'limnâme, 1328, ss. 10-11

¹⁷⁰Ta'limnâme, 1328, s. 11

Geriden ileriye verilirse: Cebhâne geliyor.

He HeHe = İleriki muhârebe hattından geriye verilirse: Hücûma kalkmak istiyoruz. Geriden ileriye verilirse: Hücûm yaklaştı.

İşaret anlaşılırsa (anlaşıldı) cevabı verilir. Bunlardan ma'adâ ihtiyâç görünen işaret evvelce kararlaştırılmalıdır.”¹⁷¹

Münferit eğitim özenle ve dikkatle icrası, umumi ta'lim ve terbiyenin esasıdır. Bütün askerlerin hep birlikte hareket etmesi ve tesirli olması ancak her neferin ayrı ayrı esaslı bir surette ta'lim ve terbiye edilmesine bağlıdır. Acemi neferin hatalı veya eksik olarak ta'lim ve terbiyesi bütün askerlik hizmeti müddetince kabiliyetlerinin noksan kalmasına sebebiyet verir. İlk ta'limlerde dikkatsizlik eseri olarak yerleşen hatalar nadiren bertaraf edilebilir. Dolayısıyla münferit eğitimin noksanları kıt'aca yapılacak ta'lim ve terbiye ile telafisi çok zordur. Yeni askerlerin münferit eğitimleri, mensup oldukları bölük kumandanının mesuliyeti ve bölük subaylarından birinin nezareti altında yapılır. Müstesna olarak karakollara ayrılmış taburlarda yeni askerler, birleştirilerek ta'lim ve terbiye edildikten sonra bölüklere verilir. Bu ta'limler için bu askerler on ile on beş neferden oluşturulup ta'lim kıt'alarına ayrılıp her kıt'aya bir çavuş veya onbaşı veya yardımcı olarak bir usta nefer verilir.¹⁷²

Yeni askerlerin ta'limleri asker eğitiminin esası olduğundan bu ta'lime tahsis olunacak muallim ve muavinler bölüğün en muktedir ve kabiliyetli çavuş ve onbaşı ve neferlerinden alınmalıdır. Ta'lim heyetinden olan zabitan küçük zabitan, onbaşılar ve neferler, ta'lim müddeti esnasında her türlü hizmetten muaf olup ancak hastalık gibi bir özürden dolayı değiştirilebilir. Yeni askerlerin gelmesinden en az iki üç hafta önce her bölükte seçilen ta'lim heyeti, bu ta'lime memur zabitan nezareti altında askerlere öğretilecek ta'lim kısımlarını tekrar ederek hazırlanırlar. Hareketlerin yapılmasında keskinlik ve sürat talep edilmeden evvel, idman ta'limleri yardımıyla çeviklik, vücuda hakimiyet ve iyi bir duruş sağlanmalıdır.¹⁷³

¹⁷¹Ta'limnâme, 1328, ss. 11-12

¹⁷²Ta'limnâme, 1328, ss. 13-14

¹⁷³Ta'limnâme, 1328, ss. 14-15

1.2. TÜFEKSİZ NEFER TA'LİMİ

1.2.1. Esas Vaziyeti

Bu bölümdeki tüfeksiz ta'lim ve terbiye kısmında “**Hazır Ol**”, “**Yerinde Rahat**”, gibi kumandalarda neferin vaziyeti; parmakların, ellerin, kolların duruşu, baş, gövde, göğüs, omuz vaziyetleri vs. gibi konular ta'limnâmede ayrıntılarla anlatılmıştır. (bkz. Ta'limname, 1328, ss. 15-16)

1.2.2. Yürüyüş

Mevzûn yürüyüş (adım) ve 'âdî yürüyüş (adım) adıyla iki çeşit yürüyüş kullanılır.

Mevzûn Yürüyüş: Askerin düzenini sağlamlaştırmak için yapılır. Bu yürüyüş yanaşık nizamlarda icra olunan hazırlık ta'limleri ile resmi ta'zim ve resmi geçitlerde ve büyük meskun mahallerden geçişlerde kullanılır. Konuyla ilgili ta'limnameden şu şekilde iktibas edilebilir:

“Kumanda: Kıt'a — Marş! Bu kumandada sol bacak hafifçe bükülerek, ayak burunu aşağı düşük ve biraz dışarı dönük olduğu halde, bacağın alt kısmı üst kısmıyla bir hatt-ı müstakîm teşkîl edecek vechile, bacak ileri uzatılır. Aynı zamanda vücûdun ağırlığı ileriye alınır ve sol ayak sağ ayakdan 80 santimetre ileride bütün tabanıyla hafifçe yere konur. Bu halde vücûdun bütün ağırlığı sol ayak üzerine verilmiş bulunur.

Bölük, tabur... ilhiçûn ihbâr kumandası bölük - ... tabur - ... ilhdir.

Sol ayak yere konurken sağ ökçe yerden kalkar ve sağ bacak hafifçe bükük olduğu halde, ayak burunu yere yakın olmak ve fakat dokunmamak üzere, çekilerek ileri uzatılır. Ba'de sağ ayakda sol ayak gibi yere konur. Dizleri lüzûmundan fazla yukarı kaldırmadan ve ayakları şiddetle urmakdan ictinâp edilmelidir.”¹⁷⁴

Nefer bu minval üzere cephesine düz bir istikamette yürümeğe devam eder. Kollar serbest sallanır, yürüyüş sürati dakikada 114 adımdır. Resmi geçitlerde verilecek, **Yerinde Say! Kıt'a-Marş! (Yürürken: Yerinde Say!)**; Kumandasında nefer, dizlerini veya bacağının alt kısmını çok kaldırmamak ve tepinmemek şartıyla

¹⁷⁴Ta'limnâme, 1328, ss. 16-17

yürüyüş süratini muhafaza ederek yerinde sayar. **İleri — Marş!** Kumandasında sol ayak yere basarken verilmesi gerekir. Nefer sağ ayağını yere bastıktan sonra sol ayağıyla alelade uzunlukta adım atarak yürümeğe başlar.¹⁷⁵

Âdî Yürüyüş: Günümüzdeki normal yürüyüş şeklidir. Mevzûn yürüyüşten âdî adıma geçmek için; **Âdî Adım — Marş!** Kumandası verilir. Âdî adımın uzunluk ve sürati arazinin haline ve her neferin beden yapısına bağlıdır. Adî yürüyüşte ilerideki hareketler yavaşlamamalı ve vücudun vaziyeti de gevşememelidir. Âdî yürüyüşten mevzûn yürüyüşe geçmek için de: **Ayak Uydur!** Kumandası verilir. Durdurmak için: **Kıt'a — Dur!** Kumandası verilir. Ayak uydurulmuş iken icra kumandası sağ ayak yere basarken verilmelidir. Yürüyüş sol ayakta bitirilip sağ ayak kısaca onun yanına çekilir. Âdî yürüyüşte: **Dur!** Kumandasında nefer bir adım daha atarak gerideki ayağını ilerdekinin yanına getirir.¹⁷⁶

1.2.3. Koşmak

Mevzûn olarak koşturmak için: **Koşar Adım — Marş! Marş!** Kumandası verilir. Koşar adım kumandası ta'limnâmede şu şekilde anlatılmaktadır:

“Koşar Adım! İhbârında nefer kollarının alt kısımlarını, vücûda hafifçe temâs edecek ve tabî'i olarak aşağı sarkan üst kısımlarla takrîben gönye teşkil eyleyecek vechile, yukarı kaldırır. Eller, başparmak yukarı gelecek vechile hafif yumulur ve az içeri döndürülür.”¹⁷⁷

İkinci **Marş!** Kumandasında sol ayakta başlayarak serbestçe koşulur. Yere bütün tabanıyla basılarak dizler hafifçe bükülür. Kollar vücuttan ayrılmamak şartıyla belli miktarda ileri geri hareket ettirilir. Adımların boyu arazinin haline göre 55 veya 90 santimetre ve sürati dakikada 170 veya 180 adımdır. **Ayak Uydur!** Kumandası âdî yürüyüşten koşar adıma geçmeden önce verilir. **Kıt'a - Dur!** Kumandasında nefer üçüncü adımdan sonra durur. Koşar adımda verilecek: **Adım!** Kumandasında üçüncü adımdan mevzûn yürüyüşe geçilir. Sadece **Marş! Marş!** Kumandasında nefer sırasındaki yerini korumak koşuluyla mümkün olabildiği kadar hızlı koşar.

¹⁷⁵Ta'limnâme, 1328, s. 18

¹⁷⁶Ta'limnâme, 1328, s. 18

¹⁷⁷Ta'limnâme, 1328, s. 20

Kıt'a- Dur! veya **Adım!** Kumandaları verilerek nefer durur veya 'âdî yürüyüşe geçer.¹⁷⁸

1.2.4. Dönüşler

Dönüşler, dururken ve yürürken olmak üzere iki şekilde yapılır.

Dururken: Yanlara dönüş için: **Sağa (Sola)- Dön!** Kumandası verilir. Bu kumandada sağa ve sola 90 derecelik açılarla dönüş yapılır. Kalçalar ve omuzlar ayaklarla beraber döndürülür. **Geriye - Dön!** Kumandası neferi geriye döndürmek için verilir. Bu dönüş 180 derece sola dönülerek yapılır. Hareket sol ayağın ökçesi ve sağ ayağın tabanı üzerinde icrâ olunur. Dönüşün sonunda sağ ayak hızlı bir şekilde sol ayağın yanına getirilir. **İleriye - Dön!** Kumandası yine cepheye döndürmek için verilir.¹⁷⁹

“Yürürken: Sağa (Sola)- Dön! Yâhud: Yarım Sağa (Yarım Sola) Marş! İcrâ kumandası sağ (sol) ayak yere basarken verilir. Nefer bir adım daha atarak sol (sağ) ayağının pençesi üzerinde emir edilen tarafa döner ve yeni istikâmette yürüyüşe devam eder. Geriye (İleriye) - Dur! Ayak uydurulmuş ise icrâ kumandası sol ayak yere bastığı anda verilir. Bir adım daha atılarak sağ ayağın pençesi üzerinde sola geri dönülüp sol ayak sür'atle sağ ayağın yanına getirilir.”¹⁸⁰

1.3. TÜFEKLE TA'LİM VE TERBİYE

1.3.1. Vaziyet

Tüfekle ta'lim ve terbiye vaziyeti, bu ta'limnamede küçük çaplı mavzer tüfeklerine göre yazılmıştır. Ta'lim de yer alan **“Rahat Dur”**, **“Diz Çök”**, **“Ayağa Kalk”**, **“Yere Yat”** ve **“Ayağa Kalk”** kumandaları bu kısımda ayrıntılı olarak işlenmiştir. Konuya örnek olması açısından ta'limnemedi şu şekilde bir alıntı yapılabilir:

“ “Rahat Dur” vaz'iyeti tüfenk şaküli korkuluk ileriye müteveccih ve dipçik sağ ayağa bitişik olarak dipçik burunu ayak ucuyla bir hizâda bulunur. Sağ kol her iki dirsek aynı tesviyede bulunacak vechile uzatılır. Sağ el baş parmağı namlunun

¹⁷⁸Ta'limnâme, 1328, ss. 20-21

¹⁷⁹Ta'limnâme, 1328, ss. 21-22

¹⁸⁰Ta'limnâme, 1328, ss. 22-23

yâhud el kundağının (neferin boyuna göre) arkasında, diğer parmakları hâl-i tabî’ide bükük ve fakat yekdiğerine bitişik olmak ve şehadet parmağı ile orta parmak tûfenk kamışının üzerinde bulunmak üzere sağ el tûfengi tutar.

Diz Çök! *Bu kumandada nefer, aynı zamanda sağ ayağının tabanı üzerinde biraz sağa dönmek şartıyla, sol ayağını takrîben bir hatve kadar sağ ayakucunun ilerisine atıp sağ dizi üstüne çöker ve tûfengini sağ dizin sağ ilerisine vaz’ ederek sağ eliyle el kundağından tutar. Sol elini dizi üstüne kor.”¹⁸¹*

1.3.2. Silahlı Kumandalar

Bu bölümde tüfek hareketlerinin ve silah kumandalarının nasıl yapılacağı ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Tüfek hareketlerinde yalnız kollar ve eller hareket edip vücudun diğer kısımları hareketsiz kalmalıdır. Hareketi işittirmek için el ile tüfeğe çarpmak ve dipçiği yere vurmak yasaktır. **“Rahat Dur”** vaziyetinden **“Silah Omuza”**, **“Silah Omuza”** vaziyetinden **“Rahat Dur”**, **“Silah Omuza”** vaziyetinden **“Selam Dur”** ve **“Silah Davran”** vaziyetinden **“Silah Omuza”** kumandaları tafsilatlı bir şekilde anlatılmıştır. Konuya örnek olması açısından ta’limnâmeden şu kısım iktibas edilebilir:

“Rahat durdan silah omuza dört hareketle icrâ olunur.

*Birinci hareket: **Silah - Omuza!** Kumandasında sağ el tûfengi kaldırır ve namlu sağa dönük olarak ‘amûden vücûdun ortasına getirir. Alt bilezik takrîben çene ile yaka arası tesviyesinde bulunur aynı zamanda sol el sağ elin hemân altından kavrar.*

İkinci hareket: Sağ el takrîben iki parmak genişliği kadar sürgü kolunun üstünden kovarı kavrar başparmak kundak boyunca uzatılmış bulunur.

Üçüncü hareket: Sağ el tûfengi, namlu ileri gelmek üzere çevirerek, sol omuza sürmek içün lüzumu derecede yukarı kaldırırken sol el dipçik ökçesi baş şehâdet parmakları arasına gelmek ve el âyasıyla parmak uçları dipçiğin yan taraflarına yatmak üzere dipçiği kavrar. Tûfenk düğmelere muvâzi bulunan kovan

¹⁸¹Ta’limnâme, 1328, ss. 23-26

başının alt kenarı yakanın alt kenarı takriben bir tesviyeye gelir. Dipçik sol taraf fişekliğinin önü yakınında bulunur. Sol kolun alt kısmı hafifçe fişenkliğe temâs eder.

Dördüncü hareket: Sağ kol esas vaz'iyetindeki yerine gider.”¹⁸²

1.3.3. Söngü Takmak ve Söngü Yerine İtmek

Günümüzde “Kasatura” da denilen söngü, silaha takılan, yakın muharebelerde düşman ile girilen birebir mücadelede, ihtiyaç halinde ve merminin tükenmesi halinde kullanılan kesici bir silahtır.¹⁸³ Söngü gerek dururken ve gerek yürürken ve tüfeğın her vaziyetinden takılabilir. Söngü kumanda veya boru işaretiyle fakat sadece rahat halinde takılır ve takıldıktan sonra tüfek eski vaziyetine getirilir. Tüfek namlusunun bozulmaması için normal ta’limlerde söngü takmaktan kaçınılıp bu hususu münferiden öğretmek yeterlidir. Fakat ta’lim ve manevralarda söngü takılması gerekli olduğu zamanlar bu keyfiyet kumanda veya boru ile emir olunmalı ve nefer tarafından örneğı gösterilmelidir.

Söngü Tak! Bu kumanda da nefer rahat dur veya diz çok vaziyetinde ise, sol el, elin arkası vücuda dönük olduğu halde kasaturayı kılıfından çeker ve tüfek ağzını takriben iki el genişliğı kadar ileri meyil ettirerek kasaturanın kabzasını kasatura ayağı üzerine kor. Mandalın dışı, kasatura ayağındaki yuvasına yerleşip ses verinceye kadar mandal yayı tamamıyla yerine girinceye kadar kasatura aşığı basılır. Durur veya yürürken silah omzadan söngü takmak için tüfek, “hücum için silah indir” vaziyetini alınır. Yere yatmış iken nefer kendine nasıl kolay gelirse ol şekilde söngü takar.¹⁸⁴

Söngü Yerine! Hareket ancak yerinde rahat halindeyken yapılır. Nefer sağ eliyle tüfeğı üst bilezikten kavrayarak yaklaşık iki el genişliğı kadar ileriye meyil ettirir ve bu elin başparmağıyla kasatura kabzasındaki mandal somununa basar. Sol eliyle kasaturayı yukarı kaldırarak çıkarır ve bakarak kılıfına kor.¹⁸⁵

¹⁸²Ta’limnâme, 1328, ss. 26-29

¹⁸³Ahmet Turan, s. 34

¹⁸⁴Ta’limnâme, 1328, ss. 30-31

¹⁸⁵Ta’limnâme, 1328, ss. 31-32

1.3.4. Silah Doldurmak ve Kapamak

Vücudun her vaziyetinde neferin sürat ve emniyetle silah doldurabilmesi için dolduruşlar sıklıkla ve dikkatle ta'lim edilmeli ve daima ta'lim fişegi kullanmalıdır. Dolduruş ta'limlerinde tüfeğe zarar verilmemeye dikkat edilmelidir. Kapağı açıp kapamak, emniyet tetiğini çevirmek ancak silah fişekle doldurulduğu vakit yapılabilir.

Doldur ve Kapa! Silahı doldurmak ve kapamak yerinde rahat halinde icra olunur. Hareketler süratle, fakat sıkıntısız ve acelesiz bir suretle diğerini takip etmelidir. Bu emir komutası ta'limnamede şu şekilde anlatılmaktadır:

“ Doldur ve Kapa! Emri verilince fişenkliklerden biri açılıp, ayakda veyâ diz üstünde bulunan nefer tüfengi, namlu ağzı sola yukarı müteveccih olmak üzere, mâ'ilen göğsü ilerisine alır, ve başparmak ikinci kısmı sürgü kolu üstüne gelmek üzere, sağ elin baş şehadet parmağıyla düğmeden tutarak kapağı sola çevirir ve geriye çeker. Bunu müte'âkip sağ el fişenkliğe götürülür ve baş şahâdet parmaklarıyla bir dolu fişenk bağı alınır. Fişenk bağı kovan köprüsündeki parmağın önüne biraz geriye mâ'il olarak konur ve kısaca geriye çekilerek buraya idhâl edilir. Başparmak, en yukarıdaki fişenk kovanın sağ cidâri altına girinceye kadar, mezkûr fişengin üzerine bağa pek yakın ve bağ istikâmetinde olarak kısaca basar. Sağ el açarken olduğu gibi tekrar sürgü kolunu düğmesinden kavrar ve kapağı namluya doğru sürerken yeniden sağa çevirir. Yine sağ elin baş şehâdet parmağı emniyet tetiği kanadını tutarak sağa çevirir. Ba'de tüfenk eski vaz'iyetine getirilir. Yürürkende silahı doldurmak ve kapamak aynı vechile icrâ edilir. Dolduruşdan sonra nefer yine yerinde rahat halinde kalır. Yere yatmış iken silahı doldurmak ve kapamak ancak dağınık nizamda icrâ olunur: Nefer biraz sola yatar, sol dirseğine dayanır ve tüfengi ileri alır. Sağ el vücûd ile tüfenk arasından fişenkliğe getirilir. Silahı doldurduktan ve kapadıktan sonra namlu sola gelmek üzere, tüfenk sol kolun alt kısmı üzerine konur.”¹⁸⁶

¹⁸⁶Ta'limnâme, 1328, ss. 34-35

1.3.5. Dolu ve Kapalı Tüfekle Silah Davranmak

Yanaşık nizamda ateş icrası için ön sıra diz çöker, arka sıra ayakta bulunur.

“Ateş İçin- Silah Davran”: Dolu ve kapalı tüfekle silah davranmak için verilen kumandadır.

Ateş İçün: İhbarında ön sıra neferi diz çöker, arka sıra neferi bir adım sağa ileri atarak ön sıraya yanaşır; hareketin silah vaziyetinden icrasında arka sıra neferi aynı zamanda tüfeği “ hücum içün silah indir” de olduğu gibi aşağı çeker.

Silah Davran! Kumandasında ön sıra neferi sağ ayağın topuğu üstüne oturur ve tüfeği namlu ağzı göz hizasında olmak üzere, ileri alır. Göz ileriye yöneltilir. Dipçik sağ fişekliğin hafifçe üstünde ve arka kenarıyla bir hizada bulunur. Sağ el tüfeği merkezinden tutar; sol elin başparmağı kundak boyunca uzatılır.¹⁸⁷

(“Ateş İçin- Silah Davran!” Kumandasını ayrıntılı görmek için bkz: Ta’limnâme, 1328, ss. 34-35).

1.3.6. Tüfekle Yürümek ve Koşmak

Burada tüfekle yürürken ve koşarken yapılacak hareketlerden bahsedilmiştir.

Yürümek: Silah omuza vaziyetinde yürürken sol dirsek vücuda hafifçe bitleştirilir ve sağ kol gerek resmi ta’zim ve gerek resmi geçitlerde serbestçe sallanır. Mevzûn yürüyüşte kolaylık için **Silah Sağ Omuza!** Kumandasıyla tüfek sağ omuza aldırılabilir.¹⁸⁸

Koşmak: Koşar Adım - Marş! Marş! Koşar Adım- Kumandasında tüfek sağ omuza alınır, sağ el kabzadan tutar, bilek hafifçe fişekliğin üzerine konur. Sol el kasatura ve istihkam edevâtından (kazma, kürek, baltadan) tutar. Kasatura ucu ileri ve aşağıya doğru olmalı ve kollar sabit tutulmalıdır. **Kıt’a- Dur!** yahud: **Adım!** Kumandasında tüfek eski vaziyetine getirilir.¹⁸⁹ (Ayrıntılı bilgi için bkz: Ta’limnâme, 1328, ss. 42- 43).

¹⁸⁷Ta’limnâme, 1328, ss. 34-35

¹⁸⁸Ta’limnâme, 1328, s. 41

¹⁸⁹Ta’limnâme, 1328, s. 42

1.3.7. Hücüm

Hücüm İçün Silah İn— Dir! Kumandasında sol el dipçiğe biraz içe çevirerek sol uyluğa doğru çeker. Sağ el tüfeği omuz hizasında kavrayıp sağ tarafa getirir ve yerden biraz kalkık olarak taşır. Namlu ağzı takriben iki el genişliği kadar sağ omuzun ilerisinde bulunur. Sol el kasatura kılıfını sıkıca tutar. Nefer mevzûn adım ile yürür ve yürüyüşün sürati dakikada 120 adımdır. Daha sonra: **Marş! Marş!** Kumandası verilir.¹⁹⁰

Süngü – Dav- Ran! Kumandasında yalnız ön sıra neferi süngü davranır. Nefer sağ el vasıtasıyla tüfeği, kabza sağ taraf fişekliğinin önü yakınında ve namlu ağzı sol omuz karşısında ve göz hizasında bulunmak üzere ileri alınır. Sol el tüfeği el kundağından ve sağ el kabzasından tutar. Hücüm için silah indirilmiş veya süngü davranılmış iken: **Kıt’a - Dur!** Kumandası verilirse silah davran vaziyeti alınır.¹⁹¹

1.4. MESAFEYİ BELİRTEN KUMANDALAR VE DİĞER KOMUTLAR

Ta’limnamede verilen kumandaların mesafeleri net olarak belirtilmemiş fakat kumandaların nasıl yapılacağı konusu teferruatlı bir şekilde işlenmiştir. Nişangâh kumandasında nefer emir olunan miktara göre nişangâhı tanzim eder.

Sabit Nişangâh: Muadil modelli silahlarla ve 306, 309 model denilen silahlarda farklı suretlerde nişan alınır. İsminden de anlaşılacağı üzere orta ölçekli hedefleri nişan almak için bu komut verilir.¹⁹²

Küçük Levha: Tüfekte bulunan ve “*Küçük Levha*” adıyla söylenen, hedef almaya yarayan levhanın kaldırılarak gözün önüne getirilmesini ve düşmana nişan alınmasını sağlayan komutadır. Bu kumanda da sağ elin başparmağı küçük levhayı yukarı kaldırır. Sonra sağ el kabzayı kavrar. Ta’limnâmede dört yüz elli metrenin altındaki mesafeleri nişan almak için verilen komut olduğu anlaşılmaktadır.¹⁹³

Büyük Levha: Ta’limnâmede hedef mesafe dört yüz elli metrenin üzerinde olduğu zaman bu komutun verildiği anlaşılmaktadır. Hedefin dört yüz elli metrenin

¹⁹⁰Ta’limnâme, 1328, ss. 43-44

¹⁹¹Ta’limnâme, 1328, s. 44

¹⁹²Ta’limnâme, 1328, s. 36

¹⁹³Ta’limnâme, 1328, s. 36

üzerinde olması durumunda da tüfekteki “Büyük Levha” mandalı sağ elin baş ve şahadet parmaklarıyla tamamen yukarıya kaldırılarak düşmana buradan nişan alınır.¹⁹⁴

Nişangah 450! : Hedef mesafe dört yüz elli metrenin üzerinde olduğunda “Büyük Levha” tamamen yukarı kaldırılarak nişan alınır. Ayrıca “**Nişangah 700**” ve “**Nişangah 900**” gibi komutlar belirtilen mesafeleri hedef almak için verildiği ta’limnâmeden anlaşılmaktadır.¹⁹⁵

Nişan – Al! : Kumandasıyla “**Ateş!**” kumandası arasında verilecek fasıla, yüksek nişangahlar kullanımında alçak nişangahlar kullanımında verilecek fasılaya nispetle daha uzun olmalı, “**Ateş!**” kumandası biraz uzatılarak verilmelidir. “**Ateş!**” komutundan sonra birinci sıra nefer sol dirseğini dizine dayayarak ateş eder.¹⁹⁶

Doldur! : Kumandasında tüfek nişan vaziyetinden yukarıda açıklandığı (bkz: madde 48) vaziyete getirilir; nefer başını kapağa meyil ettirir ve tüfeği silah davran vaziyetinde tutmakta iken, 46. madde de beyan olunduğu suretle doldurur.¹⁹⁷

Yarım Solda Süvari! : Kumandasında her iki sıra neferleri cephelerini hedefe doğru alırlar.

Avcı Ateşi! : Kumandasında her nefer kendi kendine ateş edip doldurur. (Ayrıntılı bilgi için bkz: ta’limname 193. Madde)

Ateş Kes! : Kumandasında derhal silah atışı ve dolduruş hareketi de bırakılır. Nişan almakta olan nefer bile tüfeğini geri çeker.

Dolduruşa Devam! : Kumandasında “**Ateş Kes!**” kumandasıyla noksan bırakılmış olan dolduruş hareketi tamamlanıp nefer ateşe hazır bulunur.¹⁹⁸

Geri - Al! : Nişan vaziyetinde bulunan neferin geri alması gerekirse bu kumanda verilir. **Geri** — ihbarında sol göz açılır ve şahadet parmağı uzatılır. **Al!**

¹⁹⁴Ta’limnâme, 1328, s. 37

¹⁹⁵Ta’limnâme, 1328, s. 36-38

¹⁹⁶Ta’limnâme, 1328, s. 37

¹⁹⁷Ta’limnâme, 1328, ss. 37-38

¹⁹⁸Ta’limnâme, 1328, s. 38

Kumandasında baş yukarı kaldırılıp tüfek 48 inci maddede beyan olunan vaziyete getirilir.¹⁹⁹

“Silah Ka— İhbarında nefer başını kapağa doğru eğer. 306 ve 309 modelli tüfenklerinde küçük levha ile veyâhud 450 metrelik kerte ile ateş edilmekde ise nişangâh levhası sağ el ile yatırılır. Nişangâh 450 metreden ve mu’adil tüfenklerde dahî 100 metreden daha büyük bir kerteye göre tanzîm edilmiş ise, levha yatırılmazdan evvel nişangâh sürgüsü yine sağ el ile en aşağıya indirilir. Sağ el başparmak birinci kısmıyla alttan ve şahadet parmağının orta kısmıyla üstten emniyet tetiği kanadığını tutar. **Pa!** Kumandasında emniyet tetiği sağa çevrilir ve baş doğrultulur.”²⁰⁰

“Rahat— İhbarında ön sıra neferi sağ ayağının topuğu üstünde oturmaktan ferâgatle diz üstünde doğrulur: **Dur!** Kumandasında 31 inci maddede beyân olunduğu vechile ayağa kalkıp tüfengi ayak ucunun yanına kor ikinci sıra neferi: **Dur!** Kumandasında tam mesâfe ile birinci sıra neferinin arkasında istikâmete girerek esas vaz’iyyeti alırken sol eliyle tüfengi sağ omzuna doğru iner ve sağ eliyle tüfengi sol elin üstünden kavrayarak sağ ayak ucunun yanına getirir; sol kolunu esas vaz’iyyetine alır.”²⁰¹

Silah Boşalt! Silah, yerinde rahat halinde boşaltılır. Tüfek 46. Madde de beyan olunan vaziyete getirilir. (Bu kumandayı ayrıntılı görmek için bkz: Ta’limnâme, 1328, ss. 40- 41).

1.5. SANCAK HAREKETLERİ

Birkaç hareketle yapılacak olan sancak hareketinde bunlar acele etmeksizin birbirini takip edilerek yapılır. **Rahat Dur!** vaziyetinde sancak sağ ayağın yanında ve sancak çamurluğu ayak ucuyla bir hizada bulunur. **Silah Omuz!** vaziyeti almak için sancak sağ el ile sağ omuza sürülür. Sancaktar sancağı, âdî adımla icra edilen her harekette ve yürüyüşlerde ister sağ ve isterse sol omzunda taşıyabilir. Kılıfsız sancak, bezin alt kenarı sancaktarın omzundan en az yarım el genişliği kadar uzak bulunacak

¹⁹⁹Ta’limnâme, 1328, s. 39

²⁰⁰Ta’limnâme, 1328, s. 39

²⁰¹Ta’limnâme, 1328, s. 40

şekilde taşınmalıdır. Ayrıca, ta'limnâmede sancak hareketleri, resmi geçitlerde ve her türlü merasimlerde teferruatlı bir şekilde anlatılmıştır.²⁰²

1.6. KILIÇ HAREKETLERİ

Takım ve takımdan büyük silahlanmış kıt'aların yanaşık nizamda icra ettiği ta'limlerde ve meskûn mahallerden mevzûn adımla geçerken zabîân usulen kılıç çekerler. Muhârebe esnasında hücumla kıyam edildiği zaman mutlaka kılıç çekilmiş bulunmalıdır. Bu bölümün daha iyi anlaşılması bakımından ta'limnâme'den aşağıdaki bölüm iktibas edilmiştir:

“Rahat Dur! Vaz'iyetinde kılıç sağ el ile kabzasından kavranıp keskin tarafı zemine müteveccih olmak üzere ucu yere temas ettirilir.

Silah Omuza! Vaz'iyetinde namlu sırtı sağ omuza (omuz dikişine) ve kılıç kabzası baş parmak siper dâhiline geçmiş olduğu halde bacağın üst kısmına istinâd ettirilir ve kabza başı düğmesi orta şahâdet parmakları arasında bulunmak üzere kılıç avuç içinde tutulur. Yürürken sağ kol tabî'î bir halde sallanıp, sol el kılıç kınını 'amûdî olarak tutar.

Resm-î ta'zîmin ifâsından evvel kılıç orta ve şehâdet parmağı ileride ve başparmak yanda ve diğer parmaklar düğme arkasında bulunacak vech ile tutulur.

Resm-î ta'zîmin ifâsı için kılıç 'amûd ve keskin tarafı sola müteveccih olarak kabza başı yukarıdan beşinci düğme hizasına gelecek vech ile vücûdun ortası ilerisine getirilir. Ba'de sağ kol uyluğa doğru uzatılarak kılıcın keskin tarafı sola müteveccih olduğu halde ucu bir el genişliği kadar zemine yaklaşacak sûrette aşağı indirilir.

Birinci hareket 'askerin selam durmasıyla birlikde icrâ olup ikinci hareket te'enni ile yapılır. 'Asker silah omuza edinceye kadar zabîân kılıçlarını bu vaz'iyetde tutarlar. 'Askerin silah omuza etmesiyle berâber kılıç aynı vech ile vücûdun ortası ilerisine olunup ikinci bir hareketle sağ tarafa getirilir.

Hayvan üzerindeki zabîân; sağ elin bileğiyle kabzanın gerisinde bitişik tutulan son iki parmağı uyluğun ortasında bulunacak vech ile, kılıcın kabzasını kalça

²⁰²Ta'limnâme, 1328, ss. 45- 46

mafsalından iki el genişliği kadar ba'de de sağ oyluğa korlar. Namlunun sırtı omuza (omuz dikişine) müstenid ve keskin tarafı ileriye müteveccih bulunur.

Hayvan üzerinde ifâ-yı resm-î ta'zîm içün kılıç yukarıda beyân edildiği vech ile vücûdun ortası ilerisine kaldırılıp keskin tarafı sağ mahmuzun gerisinde hayvana müteveccih olmak üzere sağ el ile sağ bacağın üst kısmının arkasında 'amûden aşağı doğru sarkıtılır.

*Ma'îyyet zabitânı (Erkân-ı Harbiye Hey'eti Yâverân) kılıç çekmezler. **Silah Dur!** Kumandasında ve resm-î geçitlerde el ile temennâ ederek ifâ-yı resm-î ta'zîm ederler.*

Kasaturalı fakat tüfenksiz küçük zâbitân kasaturalarını çekmezler ve resm-î geçitlerde kasaturayı sol el ile sâbit tutarlar. Ve temennâ dahî etmeyip yalnız hakkında resm-î ta'zîm icrâ olunacak zâta başlarına çevirirler.”²⁰³

²⁰³Ta'limnâme, 1328, ss. 46- 49

II. BÖLÜM

OSMANLI ORDUSUNDA KİT'ALARIN EĞİTİMİ

2.1. BÖLÜK TA'LİMİ

Genel Kaideler

Bölük ta'limine hazırlık olması için evvela sırasıyla, sıra, dizi, manga ve takım dâhilinde ta'limler yapılır. Bölük ta'limine dair beyan edilen kaideler sıra, dizi, manga ve takım için de geçerlidir. İster sıralardan hangisi önde ve cenahlardan hangisi başta bulunursa bulunsun, yahut ister gerek cephe büyütme hareketleriyle ve gerek çark ederek harp safına geçmekle mangaların yerleri değişmiş olsun, bölük, ta'limnâmede beyan edilen bütün hareketleri maharetle ve tam bir intizam ile icra edebilmelidir.²⁰⁴

Bölük hariciye hizmetleri için her içtimasında, bölüğün tertip ve taksimi ve küçük subayların dağıtımı ve vazifelendirilmeleri baş çavuş tarafından icra olunur. Subayların görevleri yüzbaşı tarafından tayin edilir.²⁰⁵

2.1.1. Bölüğün Tertibi, Taksimi ve Nizamları

Bölük iki sıra üzere tertip olunur. Birbiri arkasında duran iki nefere “*dizi*” denilir. En uzun boylu iki nefer sağ cenah dizisini, onlardan sonrakiler boylarına göre ikinci, üçüncü ve sonrası sol cenaha kadar olan dizileri teşkil ederler.²⁰⁶

Bu usulden biraz taviz verilmesinde sakınca yoktur. Askerlerin adedi tek olursa bütün nefer sol cenahta bulunup arka sıradaki yer açık kalır (boş dizi). Ön sıra neferlerinin arkasından arka sıra neferlerinin göğsüne kadar hesap edilmek üzere sıra mesafesi 80 santimetre kadar sıralar ölçülüdür. Bir sırada yan yana duran askerlerin dirsekleri gerek silahla rahat dur vaziyetinde ve gerek silahsız bulunurken hafifçe birbirine temas etmelidir.²⁰⁷

Bölüğün saff-ı harp nizâmı, ta'limnâmede (şekil 1'de) gösterildiği üzere, bölük sağ taraftan itibaren dörder dizilik mangalara taksim olunur. Genel dizi

²⁰⁴Ta'limnâme, 1328, s. 49

²⁰⁵Ta'limnâme, 1328, s. 50

²⁰⁶Ta'limnâme, 1328, s. 50

²⁰⁷Ta'limnâme, 1328, s. 50

sayısını dörtle taksim edebilmek için gerekirse mesafe tahmincilerinden lüzumu kadar küçük zâbitler sırasına konabilir. Bu suretle taksim olunan mangalardan üç takım teşkil olunur. Manga sayısı üçle taksim olmazsa takımlardan biri diğerinden ya kuvvetli veya zayıf olur. Üç mangadan fazla olan takımlar yarım takımlara taksim olunur, mangaların adedi tek olursa fazlası sağdaki takıma verilir. Takımlar sağ taraftan itibaren bölük dahilinde ve nısf takımlarla mangalar ve diziler takım dahilinde numara alırlar ve yerleri değişmiş olsa bile numaralarını muhafaza ederler.²⁰⁸

Bölükte sancak bulunursa sağ cenah takım zâbitinin yanında durur. Sancak muhâfızı olan iki küçük zâbit de küçük zâbitler sırasında dururlar. Bölük kumandanı, zâbitleri sonradan tayin ve taksim eder. En kıdemli üç zâbit, takım kumandanı olarak takımlarının ön sıralarının sağ cenah neferleri yanında, var ise dördüncü zâbit de bölüğün sol cenâhında sancağın sağ ve solunda, muhâfız olarak birer küçük zâbit bulunur. Daha fazla zâbit olduğu zaman bu zâbitler, küçük zâbitler sırasının sıra mesafesi kadar gerisinde dururlar. Zâbit sayısı takımlara yeterli gelmezse takım kumandanlığına küçük zâbitlerden biri seçilir. Bölük kumandanı da lüzum gördüğü yerde bulunur.²⁰⁹

Her mangaya bir manga başı verilir (çavuş veya onbaşı). Her takımın sağ ve sol cenâh manga başları aynı zamanda takımın cenâh küçük zâbitliği ve görevini de yerine getirirler. Manga başılar sıra mesafesiyle mangalarının sol cenâh dizisi gerisinde dururlar. Ancak istisna olarak takımların sağ cenâhlarındaki mangaların manga başları, sağ cenâh dizisinin gerisinde durup takım kumandanları mevki'lerini terk ettikleri vakit onların yerine geçerler. Bölüğün sol cenâhında zâbit yok ise sol cenâh küçük zâbiti ön sıranın sol cenâh neferinin solunda bulunur.²¹⁰

Borazan ve trampetler bölük kumandanının emirleriyle takımlara taksim olunurlar. Bölüğün bütün nizâmlarında ait oldukları takımın gerisinde küçük zâbitân sırasında (bölük kolu manga kolu nizâmlarında evvelce gerisinde bulundukları manganın ikinci sırasının yanında) bulunur. Mangalar nısıflar dahilinde (dizi adedi az

²⁰⁸Ta'limnâme, 1328, s. 51

²⁰⁹Ta'limnâme, 1328, s. 52-54

²¹⁰Ta'limnâme, 1328, s. 54

ise takımlar dahilinde) sıra mesafesine yanaşırlar. Sıra küçük zâbitleri, borazan ve trampetler ve sıhhiye neferleri bu şekilde meydana gelen boşluklara girerek dörder kişilik sıralar teşkil ederler.²¹¹

Manga Kolu Olacak! Kumandasında tâ'limnâmede (şekil 4) de gösterildiği şekilde nizâm arz edilir. Dizi kolunda (saff-ı harp nizâmında bulunan bölüğün sağa veya sola dönmesiyle meydana gelen kol nizâmı) takım kumandanlarıyla bölüğün sol cenâh zâbiti harp safı nizâmında yanında durdukları cenâh neferinin soluna veya sağına geçerler.²¹²

2.1.2. Hiza, Aralık, Dizi İstikameti

Cephe hattı üzerindeki neferin, başını hiza cenâhına sağa (sola) çevirince, sağ (sol) gözüyle yalnız sağında (solunda) ki neferi görmesi ve diğer gözüyle bütün hattı fark etmiş hizasının iyi olduğunu gösterir. Başka bir emir verilmemiş ise, hiza ve aralık gerek dururken ve gerek yürürken sağından alınır. Fakat bu istisna durumları olup tâ'limnâmede şu şekilde anlatılmaktadır:

“Müstesnâ olarak ahvâl-i ‘atıyede hizâ ve aralık:

Elif- Saff-ı harp nizâmında bulunan bölüğün esas haddına ‘amûd istikâmetde icrâ edildiği hareketlerde vasatdaki takımın kumandanının ve yalnız iki takım hareket ediyorsa ortada bulunan takım kumandanından;

Be- Bölük kolunda icrâ edilen harekâtda vasatdaki takımın başdaki mangasının sağ cenahından;

Cim- Eğerki yürüyüşlerde yürüyüş istikâmetindeki cenâhdan;

Ha- Dizi kolunda yürürken takım kumandanının bulunduğu taraftan;

He- Çarhlarda ise hizâ çarh eden taraftan ve aralık cenâh dâhilinde arz olunur (madde 136).²¹³

Aralıkları asıl düzende bulunan bölük kolunda yürüyüş istikameti, ortadaki takımın sağ cenâhını muhafaza eder. Bölük dâhilinde yalnız en öndeki mangaların

²¹¹Ta'limnâme, 1328, ss. 55, 58-59

²¹²Ta'limnâme, 1328, s. 59

²¹³Ta'limnâme, 1328, ss. 59-60

bir hizâda bulunmaları gereklidir. Aralıkların değişmesinden başka kumandaya gerek görülmeksizin her takım kendi kumandanını takip eder. Kol nizâmlarında, hiza cenâhında bulunan kumandanlar, birbirinden dizi istikametini ve mesafeyi muhafaza ederler. Ancak arazinin halinden dolayı bu kural uygulanmayabilir.²¹⁴

Duruken: **Yerinde Rahat!** Kumandası verilir verilmez, nefer aralık, hiza ve dizi istikametini düzeltmelidir. Dururken hiza, kumanda verilerek düzeltilmek istenirse: **Hizaya Gel! veya (Sola Bak! Hizaya Gel!)** kumandası verilir. Bu kumandayla birlikte ön sıra hizasını alır; arka sıra ile sıra zâbitleri, borazan ve trampetler evvelâ dizi istikameti ve mesafelerini alıp sonra yandan hizalarını da alırlar. **İleri Bak!** Kumandasında başlar ileri döndürülür.²¹⁵

Mu'âyene nizâmlarında hiza, talimnamede şu şekilde anlatılmaktadır:

“Rahat dur vaz’iyyetinde iken, hizâ küçük zâbitlerine görede ahz olunabilir. Bunun içün: Hizâ Küçük Zâbitleri ***Adım İleri! Kumandası verilir. Bölük saff-ı harb nizâmında iken bu kumandada takımların sağ cenâh küçük zâbitleri ile bölüğün sol cenâh küçük zâbiti ve takım kolu nizâmında iken başdaki takımın sağ ve sol cenâh küçük zâbitleri emr olunan ‘aded-i hatve kadar cenâh neferlerinin ilerisine çıkıp sağa (sola) dönerken tamamiyle birbirinin istikâmetine girerler. Bölükde sancak bulunursa sağ cenâh küçük zâbiti yerine sancakdâr ileri çıkar. Hizaya Gel! (Sola-Bak! Hizâya Gel!) Kumandasında bölük ‘âdi yürüyüşle hizâ küçük zâbitânı hattına takarrüble hizaya gelir. Hizâ hattını seri’an görüp kesdirmek içün neferâtın bir kerede diğer cenâha bakmaları câ’izdir. Arka sıranın ve takım kolu nizâmında gerideki takımların ve sıra küçük zâbitânı ve sâ’irenin sûret-i hareketleri (96 ve 98)inci maddelerde beyân edilmiştir.”²¹⁶

İleri Bak! Kumandasında hiza için küçük zâbitânı yerlerine giderler ve neferât da başlarını ileri döndürürler. Takım kumandanları hiza için küçük zâbitlerine takımların arkasından geçmek için yer verirler. Yerinde rahat halinde iken herhangi bir diziye, mangaya veya yan tarafta bulunan diğer bir kıt’aya nazaran gerek eski ve

²¹⁴Ta’limnâme, 1328, ss. 60-61

²¹⁵Ta’limnâme, 1328, s. 61

²¹⁶Ta’limnâme, 1328, ss. 61-62

gerek yeni bir cephede hızlı ve düzgün bir şekilde hizaya gelmeye bölük muktedir olmalıdır.²¹⁷

2.1.3. Dönüşler ve Tüfekli Talimler

Dönüşlerle tüfek hareketleri aynı zamanda ve beraberce, süngü takmak yerine itmek hareketleri her nefer tarafından mümkün mertebe hızlı bir şekilde yapılır. Yalnız dönüşler ta'lim edilecekse kumandan evvel: **Dönüşler!** İhbarı verilir. Bu ihbar kumandası verilmediği takdirde, dönüş için verilen kumandada takım kumandanları ile bölüğün sol cenâhında bulunan zâbit, tâ'limnâme'nin 92' inci maddede belirtilen yerlere geçerler. Geriye dönüşte, zâbitân ile boş diziler öndeki sıraya geçerler ve her iki durumda da asıl cephe tekrar oluşturuluncaya kadar bu yerleri korurlar.²¹⁸

Cephe Değiştir! Kumandasında, karşı tarafa geçileceğinden takım kumandanları ile sıra küçük zâbitleri, borazan ve trampetler adi yürüyüşle en kısa yoldan yeni cepheye bakarak bulunacakları yerlere giderler. Gerek sancak ve gerek zâbitân ancak: **Dikkat! Selam - Dur!** Kumandasında resmi ta'zim yaparlar. Küçük zâbitân da tüfek hareketlerini birlikte icra yaparlar.²¹⁹

2.1.3.1. Silah Doldurmak ve Ateş Etmek

Her nefer tüfeğini mümkün olduğu kadar süratli bir şekilde doldurur. Yanaşık nizâmda ateş edecek bölüğün cephesi ateş istikametine yaklaşık olarak dik olarak gelmesi gerekip, bunun için gerektiğinde bölük evvelce çarh etmelidir.²²⁰

Biri “yaylım” ve diğeri “avcı ateşi” olmak üzere iki çeşit ateş kullanılır. Yaylım ateş ya bütün bölükle veya takımca icra olunur. Gerçek ateş esnasında bölük kumandanı, etkili ateş nereden en iyi şekilde yapmak mümkün ise oraya gider. Takım kumandanları, takımlarının birkaç adım gerisine giderler yerleri açık kalır. Sıra küçük zâbitânı veya borazan ve trampetler ateş hattının önünde bulunursa: “**Ateş için!**” kumandasında “**Marş! Marş!**” ile takımlar cenâhlarından dolaşarak arka sıranın gerisine giderler. Silah omuza vaziyetinden silah davranılırsa gerek zâbitân ve

²¹⁷Ta'limnâme, 1328, s. 63

²¹⁸Ta'limnâme, 1328, ss. 63-64

²¹⁹Ta'limnâme, 1328, s. 64

²²⁰Ta'limnâme, 1328, s. 64

gerekse sıra küçük zâbitleri ile cenâh küçük zabitleri **Ateş İçin!** kumandasında rahat dururlar.²²¹

Bölüğün bütün neferâtı, her zaman aynı derecede ateşe hazır bulunamazlar. Çünkü bazen bir kısmının fişek haznelerinde fişekleri bulunduğu halde diğer kısmı da fişekleri bittiği için fişeklikten yeni bir bağ almaları gerekmektedir. Dolayısıyla yaylım ateşler hızlı bir şekilde birbirini takip ettiği sürece her yaylımda bütün neferât ateş edemeyebilir. **Ateş Kes!** Kumandası, bütün takım kumandanları ile manga başları tarafından tekrar edilir. Bu yeterli olmadığı takdirde neferler tarafından da tekrar olunur.²²²

2.1.3.2. *Tüfek Çatmak*

Tüfenk! - İhbar kumandasının tek diziler sola, çift diziler sağa dönerler. Sağ el ile tüfeği namlu sağa gelmek üzere ön sıra neferleri dış tarafa ve arka sıra efrâdı da iç tarafa gelen ayağını ökçesi yanına kor. **Çat!** İcrâ kumandasında evvela aynı sırada yüz yüze bulunan neferler silahlarını harbilerle tutturup sonra her iki dizi çatı teşkil etmek üzere silahlarını birleştirirler. Ön sıra neferâtı çatıların yarım adım ilerisine, arka sıra neferâtı yarım adım gerisine giderler. Her sıra küçük zâbiti tüfeğini kendisine en yakın bulunan çatıya bırakır. Silah çatıldıktan sonra efrâd kendiliklerinden yerinde rahat ederler.²²³

Silah Başına! Kumandasında, sessizce ön sıra neferâtı çatıların ilerisine arka sıra neferâtı çatıların gerisine gelirler **“yerinde rahat!”** hâlinde dururlar. **Silah-İhbarında** tek diziler sola, çift diziler sağa dönerler. **Al!** Kumandasında neferât sağ elleriyle tüfeklerini tutarak ve şiddetle çekmemek üzere yukarı kaldırarak, birbirinden ayırıp alırlar ve ileri dönüp **“yerinde rahat!”** halinde dururlar.²²⁴

²²¹Ta’limnâme, 1328, s. 65

²²²Ta’limnâme, 1328, ss. 65-66

²²³Ta’limnâme, 1328, ss. 66-67

²²⁴Ta’limnâme, 1328, s. 67

2.1.4. Yürüyüş ve Çeşitleri

2.1.4.1. İleri Yürüyüş

Bölük - Marş! Bölük - Dur! Kumandasında, her nefer düzgün bir şekilde ileriye doğru yürür. Hiza zâbiti yürüyüş istikametinin muhafazasından sorumludur. Genellikle belirli uzaklıkta adım atmak ve aralıklara dikkat etmekle hiza muhafaza olunur. Bununla birlikte ara sıra her neferin, hiza tarafına bakmasında da sakınca yoktur. Hiza tarafından gelen kakışı takip etmek ve aksi tarafından gelene karşı olunmalıdır. Bölük yürüyüş istikameti noktalarına göre yürümeye, gürültüsüzce kumandanını takip eylemeye ta'lim etmiş olmalıdır.²²⁵

Yürürken veya durulduktan sonra: **Diz Çök!** veya **Yere Yat!** Kumandası verilirse tâ'limnâmenin 31 ile 34 üncü maddede beyân edildiği şekilde yapılır. Yere yatmak için harp safı ve takım kolu nizâmlarında sıra küçük zâbitleri bir adım geri gidip ayağa kalktığı vakit iki adım ileri yanaşırlar. Bölük kolu, manga kolu ve yol kolda ise, yere yatarken evvela diziler ortadan yanlara doğru yaklaşık olarak yarımşar adım aralık alırlar; arka sıra neferâtı ön sıra neferâtının sağ taraflarına bu aralıklara uzanırlar. Ayağa kalkıldıktan sonra herkes kendi yerlerini alır. Bölük kolundan başka kol nizâmlarında yüz geri yürürken hizayı takım kumandanlarından aldirmek istenirse: **Hiza Soldan!** Kumandası verilir.²²⁶

2.1.4.2. Eğri Yürüyüş

Yarım Sağa (Sola) - Marş! Omuzlar birbirinin gerisinde olarak yürünür. Tekrar eski yürüyüş istikametini almak için; **Yarım Sola (Sağa) Marş!** Kumandası verilir. Eğri yürüyüş ancak kısa mesafelerde kullanılmalıdır. Dizi kolu nizâmında yürüyüş sayısı, adım istimali ve mesafelerin 80 santimetreye arttırılmasıyla yapılır. Durulduğu zaman bu mesafeler emir verilmedikçe birbirine yanaştırılmaz. Kısa mesafeleri kat etmek için dizi kolunda mesafeleri arttırmadan ölçülü yürüyüşle de yapılabilir.²²⁷

²²⁵Ta'limnâme, 1328, ss. 67-68

²²⁶Ta'limnâme, 1328, ss. 68-69

²²⁷Ta'limnâme, 1328, ss. 69-70

2.1.5. Tebdîl-i Nizâmlar ve Çarhlar

Tebdîl-i nizâmlarda zâbitler, küçük zâbitler, borazan ve trampetler, serbest kalır kalmaz başka bir emir beklemeksizin yeni nizâmdaki kendilerine ait olan yerlerine giderler. Gerekirse bunların yerlerini bölük kumandanı emirle tayin edebilir. Dizi kolu nizâmında, adi adımla yürürken başka bir nizama geçildiği zaman gerekli olan mesafe emirsiz bir şekilde alınır. Bütün kol nizâmlarında mesafe ve aralıklar, bölük kumandanlarının emriyle değiştirilebilir. Bölüğün saff-ı harp nizâmındaki cephesi, boyundan fazla birbirinden açılmışlar ise, bölük kumandanının takımlara kumanda vermeyip bölüğünü emirle idare etmesi lazımdır. Tebdîl-i nizâmlarda takım kumandanlarının ayrıca kumandalarına gerek yoktur. Muhârebenin ve arazinin durumuna göre, bölük kumandanı, bilinen tebdîl-i nizâmlardan farklı şekillerde tebdîl-i nizâmlar yaptırabilir.²²⁸

2.1.5.1. Cephe Küçültmek

Cephe küçültmek hareketleri dururken veya yürürken âdî veya koşar adımla icra olunur. Yürürken cephe küçüldükten sonra âdî adımla yürüyüşe devam olunur. Saff-ı harp nizâmından bölük kolu nizâmına geçmek için dururken ve yürürken: **Sola (Sola) Bölük Kolu Olacak - Marş! (Marş! Marş!)** Kumandası verilir. Bu kumandada sağ cenâh mangası yerinde kalır (yürüyüşe devam eder), her takımda sağa (sola) manga kolu teşkil edildikten sonra ortada ve solda (sağda) ki takımlar emir olunan taraftaki takıma gerektiği kadar yanaşırlar (yanaşılınca kadar adımlarını kısaltırlar).²²⁹

Saff-ı harp nizâmında takım kolu nizâmına geçmek için dururken ve yürürken **Sağa (Sola Merkez Üstüne) Takım Kolu Olacak – Marş! (Marş! Marş!)** kumandası verilir. Bu kumandada esas olan takım yerinde kalır (yürüyüşe devam eder) diğer takımlar en kısa yoldan (Marş! Marş! İle) onun gerisinde giderler. Hareket ortadaki takım üstüne icra edildiğinde sağ cenâh takımı ortadaki takımın ve sol cenâh takımı sağ cenâh takımın gerisine giderler.²³⁰

²²⁸Ta'limnâme, 1328, ss. 70-71

²²⁹Ta'limnâme, 1328, ss. 71-72

²³⁰Ta'limnâme, 1328, s. 72

Bölük kolu nizâmında manga kolu nizâmına geçmek için: **Sağa (Sola, Merkez Üstüne) Manga Kolu Olacak!** dururken icrâsında: (**Âdî Adım**) – **Marş!** Kumandası verilir. Bu kumandada zikrolunan takım yürüyüşe devam eder; diğer takımlar onun arkasından takip ederler. Hareket merkez takımı üstüne icra olunduğu takdirde, evvela sağdaki ve sonra soldaki takım kolu dâhil olur.²³¹

Takım kolundan manga koluna geçmek için yürürken: **Sağa! (Sola) Manga Kolu Olacak – Marş! (Marş! Marş!)** Kumandası verilir. Kumandada belirtilen taraftaki mangalar yürüyüşe devamken diğer mangalar da bunların gerisine gelerek onları takip ederler. Gerideki takımlar yer açılıncaya kadar adımlarını kısaltırlar. Hareketin dururken: Yürüyüşe başlamak üzere icrası için kumandaya **“marş!”** dan evvel **‘Âdî Adım** -gelmeleri ‘ilâve olunur ve **“Marş! Marş!”** ile yapılmaya da hiç gerek kalmaz. Baştaki takımın kumandada beyan edilen cenâhdaki mangası yürüyüşe devam eder, bu takımın diğer mangaları onun arkasından takip ederler. Diğer takımlar da yer açıldıkça aynı tarz ile hareket ederler.²³²

2.1.5.2. Cephe Büyütmek

Cephe büyütmek hareketleri âdî adımla veya koşarak yapılır. Hizaya gelen kısımlar hiza hattını biraz geçtikten sonra hiza aralığı esas olan kısma bakarak yerlerini alırlar. Hareket halinde, mezkur kısımlar bundan sonra âdî adımıyla yürüyüşe devam ederler. Hareketin diziyle kol nizâmında icrasında başta ve kumandada belirtilen taraftaki cenâh neferleri ve diğer kol nizâmlarından icrasında kolların baştaki kısımları üstüne hizaya gelinir. Verilecek kumanda da, büyütülecek cephe taraf belirtilmelidir.²³³

Saff-ı harb nizâmına geçmek için: Bölük kolundan; **Sağa (Sola) Saff-ı Harb Olacak – Marş! (Marş! Marş!)** Kumandası verilir. Bu kumandada her takım kendi dahilinde emir verilen tarafa saff-ı harb nizâmına geçip aynı zamanda karşı taraftaki cenâh takımından gerektiği kadar açılırlar. Takım kolundan; **Sağa! (Sola, Sağa Sola) Saff-ı Harb Olacak - Marş! (Marş! Marş!)** Kumandasında gerideki takımlar emir verilen tarafta harp safına geçerler. Her iki tarafa da saff-ı harb teşkil edilecekse

²³¹Ta’limnâme, 1328, ss. 72-73

²³²Ta’limnâme, 1328, ss. 73-74

²³³Ta’limnâme, 1328, s. 74

ortadaki takım sağa, en gerideki takım sola geçer. Diziyle koldan ve manga kolundan, kurala göre evvela takım koluna ve sonra da bundan saff-ı harbe geçilir.²³⁴

Manga kolundan bölük koluna geçmek: **Sağa (Sola, Sağa Sola) Bölük Kolu Olarak Marş! (Marş! Marş!)** kumandası verilir. Dururken; esas olan takım yerinde kalır, diğer iki takım en kısa yoldan onun yanına giderler (evvela ortadaki takım). Hareket her iki tarafa yapılacaksa ortadaki takım, baştaki takımın sağına ve sondaki takım, soluna gider. Yürürken; baştaki takım, diğer takımlar kendi yanına gelinceye kadar adımlarını kısaltır.²³⁵

Dizi kolundan manga koluna geçmek için **Sağa (Sola) Manga Kolu Olacak - Marş! (Marş! Marş!)** kumandası verilir. Bu kumandanın icrası, tâ'limnâmenin 129. maddesinde belirtilmiştir. Ma'il istikametlerde ve özellikle büyük köşelerde cephe büyütme için kaide olarak evvela istenilen istikamete çarh edilip sonra hareket yapılır. Fakat bölük kumandanı saff-ı harbe geçmek için kumandayı vermeden evvel istikamet noktasını veya çarhın derecesini değiştirebilir. Ateş maksadıyla cephe büyütme veya yeni bir cephe teşkil etmek için de kumandaya **“Ateş İçin!”** kumandasının ilavesiyle hareket hızlandırılabilir.²³⁶

2.1.5.3. Diziyle Kol Teşkili

Yürürken: **Diziyle Kol Olacak! Sağa (Sola) Dön!** Bu kumandada ön sıranın emir verilen taraftaki cenâh neferi doğru yürüyüşe devam eder, onunla aynı diziyi teşkil eden nefer sağına (soluna) geçer; diğer diziler sağa (sola) dönerek bunları takip ederler. Geride bulunan takımlar ötekileri takip edebilecek yer açılıncaya kadar adımlarını kısaltır.²³⁷

2.1.5.4. Çarhlar

Cepheleri takım cephesinden daha büyük olan kıtanın çarhları ya âdî adımla veya koşarak icra olunur. **Sağa (Sola) Çarh — Marş! (Marş! Marş!)** kumandasında çarh'a başlanır. Hiza, çarh eden ve aralık duran cenâhtan alınır. Arka sıra neferâtı başlarını doğru tutarlar ve dizi istikametinde yürürler. Çarh eden cenâhdaki zâbit

²³⁴Ta'limnâme, 1328, ss. 74-75

²³⁵Ta'limnâme, 1328, ss. 75-76

²³⁶Ta'limnâme, 1328, ss. 76-78

²³⁷Ta'limnâme, 1328, s. 78

(küçük zâbit) dizi miktarı fazla ise önce birkaç adım doğru gittikten sonra, tam adımı muhafaza etmek suretiyle yavaş yavaş sabit cenâha doğru döner. Bu zâbit kat edeceği yolu göz önünde bulundurup ara sıra kıt'anın cephesine de bakar.²³⁸

Merkez noktasında bulunan nefer, çarh eden tarafa tabi olmak üzere, bulunduğu yerde yavaş yavaş döner. Bu cenâhta bir zâbit veya küçük zâbit var ise bu bile belirtilen nefere göre hareket eder. Neferât, merkez noktasına uzak bulundukları nispette, ayaklarını vurmaya ve dizlerini gereğinden fazla kaldırmayarak adımlarını kısaltırlar. Aralık kayıp edilmemeli, merkez tarafından gelen kakış takip edilmeli ve aksi tarafa uyulmamalıdır.²³⁹

Dur! Kumandasında her nefer bir adım daha attıktan sonra durur veya **İleri - ihbar** kumandasında çarh etmeye son verilip, yeni istikamette yarım uzunluktaki adımlarla yürüyüşe devam olunur ve hiza, saff-ı harb ve bölük kolu nizâmlarında takım zâbitlere diğer nizâmlarda hiza cenâhına geçerler. **Marş!** İcra kumandasında yine tam adımla yürüyüşe geçilir. Çarh hareketinin koşarak yapılması sırasında hizanın muhafazasına gerek yoktur. Kol nizâmlarıyla çarh hareketi icrâsında, kolun aksamı baştaki kısmın çarh ettiği mahalde birbirini takip eden hareketi icra ederler (köşe çarhı). Merkez noktasını serbest bulundurmak için, çarh eden bölümün cenâh dâhilleri küçük bir kavis üzerinde hareket etmelidir. Bu esnada iki kısım ortasındaki mesafe hemen azalır.²⁴⁰

Mangalar ile Sağa! (Sola) Çarh! Dur! Marş! Dur! veya İleri - Marş! Bu kumandada her manga bir çarh (90 derece) eder. Manga kolu nizâmında çarh icrasında, çarh edilecek tarafta bulunan sıra küçük zâbitleri dahi ihbar kumandasında yanında durdukları dizinin arkasına (yüzgeride önüne) giderler. Manga ile çarh etmek veya dönüş yapmak suretleriyle takım kolundan bölük kolu veya bölük kolundan takım kolu teşkil ettiği takdirde zâbitân ve küçük zâbitân ve diğerleri, başka bir emir ve kumanda beklemeksizin yeni nizâmdaki yerlerini alırlar.²⁴¹

Saff-ı harb nizâmından; **Sağ (Sol) Manga İleri! Mangalar ile Sağa (Sola) Çarh - Marş!** Bu kumandada emir verilen cenâh mangası biraz kısa adımla ileri

²³⁸Ta'limnâme, 1328, ss. 78-79

²³⁹Ta'limnâme, 1328, ss. 79-80

²⁴⁰Ta'limnâme, 1328, s. 80

²⁴¹Ta'limnâme, 1328, ss. 80-81

doğru yürüyüşe başlar veya devam eder, diğer mangaların hepsi sağa (sola) çarh ederler. Çarh hareketinin sonunda **Dur** yahut: **İleri - Marş!** Kumandası verilir.²⁴²

2.1.5.5. **Hücum**

Bölük, yanaşık nizâmda hücum edecekse süngü takmak emri veya işareti üzerine borazan ve trampetler, bölüğün ortası gerisinde manga başlar hattının arkasında bir sıra teşkil ederler ve trampetler alelade yürüyüş vezninde hücum havasını vurmağa başlarlar. **Hücum İçin Silah İn - Dir!** Kumandasında tüfek sağ yana alınıp hücum adımına geçilir. Düşmana yeterli kadar yaklaştıktan sonra **Marş! Marş!** Kumandası verilir. Trampetler hücum havasını duraksamadan koşar adım süratinde vururlar borazanlar da bu andan itibaren sürekli olarak “**hücum**” işaretini çalarlar.²⁴³

Düşman mevzi'ine girmeden hemen önce, **Süngü Dav-Ran!** Kumandası verilir ve **Allah! Allah!** nidaları yüksek sesle söylenir, ön sıra süngü davranır, bütün zâbitân ve neferât, **Allah Allah** sedasını tekrar ederek düşmanla boğaz boğaza gelmek üzere hasmın üzerine atılırlar ve **Bölük - Dur!** Kumandası verilinceye kadar bu suretle harekete devam ederler. Durulduğu zaman önde bulunan iki sıra silah davranır. Düşman püskürtülürse, mümkün olduğu kadar süratle ve fakat kumanda ile takip ateşine başlanır, yer müsait ise saff-ı harp nizamına geçilir.²⁴⁴

2.1.6. **Dağınık Nizâm**

Yanaşık nizâmdan avcı hatları oluşturulmasıyla dağınık nizâma geçilir. Dağınık nizâmda avcılar arasındaki aralıklar değişik olabilir. Kumandada aralık belirtilmiş ise iki adım aralık alınıp, aralıkların bu miktardan az veya fazla olması istenir ise bu emredilmelidir. Aralıkları ikişer adımdan fazla olan avcı hattına seyrek ve ikişer adımdan az olana sık denir. Aralıkları çok fazla olan avcı hatlarının idaresi zordur. Asgari aralık, avcılarının yine silahı serbestçe kullanmalarına imkan verecek şekilde olmalıdır. Genellikle avcı hatlarının oluşturulmasında ava çıkacak kıt'anın ismi ve numarası belirtilmeli ve gerekirse yürüyüş istikameti ve irtibatı bile tayin

²⁴²Ta'limnâme, 1328, ss. 81-82

²⁴³Ta'limnâme, 1328, ss. 82-83

²⁴⁴Ta'limnâme, 1328, s. 83

edilmelidir. En uygun olan irtibatın ortadan olmasıdır. İrtibat için seçilen kıt'aya irtibat kıt'ası denir.²⁴⁵

Dağınık nizâmda, nefer yanaşık nizâmda olduğu derecede belirli bir mevki'de bulunmaya vücudunu belli vaziyette tutmaya ve silahını tüfek hareketlerinde olduğu gibi farklı şekillerde kullanmasına gerek yoktur. Buna karşılık neferden tüfeğini kullanmada ve araziden istifadede maharet gösterebilmeli, kendine ait olan vazifeleri dairesinde hareket etmeli ve her zaman amirlerine ve düşmana dikkat gibi mühim hususlar talep edilir. Yeni askerler, silah altına gelir gelmez, kendilerinde doğru ile yanlış ayırt etme, nefesine hakim olma, secâ'at gibi askeriye hasletleri konularında eğitimler verilmeli ve bütün askerlik hizmeti boyunca bu hususların sürekli kuvvetlendirilmesi ve takviyesine çalışmalıdır.²⁴⁶

Manga başları da dahil olmak üzere kumandanlarının esaslı şekilde ta'lim ve terbiyeleri çok önemlidir. Muhârebe ta'limlerinde maiyet kumandanları, avcı hattında düşman ateşi tesirinin gerçekte lüzum gösterdiği bir vaziyette vazifelerini yapmalıdırlar. Çavuş ve onbaşlıların hepsi ve kabiliyetli neferât, manga başlık görevleri için ta'lim ve terbiye edilmelidir. Ta'lim ve terbiyede maksat, gösterişe feda edilmemelidir.²⁴⁷

2.1.7. Avcı Ta'limleri

2.1.7.1. Avcılıkta Terbiye-i Münferide

Bir askeri kıtanın muhârebede iyi iş görmesi ancak avcılıktaki nefer eğitiminin dikkatli ve itinalı bir şekilde yapılmasına bağlıdır. Dağınık nizâmdaki terbiye-i münferidenin önemi yanaşık nizâmdaki terbiye-i münferideden geri kalmadığından, avcılıkta terbiye-i münferide bütün askerlik müddetince devam etmelidir.²⁴⁸

Tüfeği kullanabilmesine bağlı olarak başlangıçtaki kaidelere alıştırmak için acemi nefere, eğitime gelmesinden hemen birkaç gün sonra tüfek verilir. Acemi neferâtın, arazi ta'limlerine mümkün olduğu kadar hızlı bir şekilde başlanıp ve bu

²⁴⁵Ta'limnâme, 1328, s. 84

²⁴⁶Ta'limnâme, 1328, s. 85

²⁴⁷Ta'limnâme, 1328, ss. 85-86

²⁴⁸Ta'limnâme, 1328, s. 86

tarzdaki ta'limler sık sık icra edilmelidir. Nefere avcılıktan evvel öğretilmesi gereken eden konular şu şekilde açıklanmıştır: Silah atma teorisine ait en sade malumatları bilmek. Araziyi tanımak ve araziden istifade etmek ve hedefleri görmek tanımak (göz alıştırmak), mesafeleri tahmin etmek ve nişangâhları düzenlemek.²⁴⁹

Avcı muhârebesinin tarz ve mahiyeti, öncelikle tecrübeli askerlerden oluşturulmuş küçük kıt'alarla arazide acemilere izah edilerek öğretilir. Buna müteakiben acemiler muhârebenin basit hallerini gösteren ta'limlere bizzat iştirak ettirilerek, düşmana karşı avcılarının ta'aruz ve müdafaa yerlerinde hareket tarzları öğretilir ve ta'lim edilir. Nefere, dolduruşlarla nişan vaziyetlerinin çeşitlerini biraz öğrendikten sonra arazi üzerinde ve muharebe hedeflerine karşı ta'limlere geçilir. Nefer, vücudun her vaziyetinde tüfeği çabucak doldurmaya, nişangâhı süratli ve sıhhatle bir şekilde tanzim etmeye, seri ve düzgün nişan vaziyeti almaya, kısa süre içerisinde ateş edilmesi gereken hedeflere güvenli ve sükunetle nişan almaya ve tetik çekmeği ta'lim ettirilir.²⁵⁰

Avcı ta'limleriyle ilgili ta'limnamede geniş açıklama yapılmıştır. Konuyla alakalı olarak ta'limnâmeden şu şekilde iktibas edilebilir:

“Avcıya, ‘avâriz ve tafsîlât zamanında hangilerinin yalnız düşman nazarından ve hangilerinin düşman ateşinden setr ettiği ve bunların gerisinden hangi nişân vaz'iyetlerinin alınmış münâsib olacağı izâh edilmeli ve avcı siperlerinin isti'mâli dahî öğretilmelidir.

Avcı dâ'imâ te'sîr-i ateşin mestûriyyete tercîh edilmesi husûsunda terbiye edilmeli ve bu sebebdan merkûm düşmanı göz önünde tutacak vechile vücûdunun setrine dikkat etmelidir. Binâen'aleyh siperden ne dereceye kadar istifâde edilebileceği veyâhud tesettürden sarf-ı nazar etmek lüzûmu ancak nişân vaz'iyeti ve nişân almakla anlaşılabilir.

Ateş edilmeyecekse avcı düşmanın nazarından ve te'sîr ateşinden mümkün mertebe mahfûz bulunacak sûretle siperden istifâde etmelidir.

²⁴⁹Ta'limnâme, 1328, ss. 86-87

²⁵⁰Ta'limnâme, 1328, s. 87

Açık arâzide avcı düşman ateşine ancak yere yatarak müddet-i medîde mukâbele edebilir. Binâen‘aleyh bu vaziyetde iken hedefi tefrîk ve tarassud etmeği bilhassa ta‘lîm etmelidir.

Elbise renginin koyuluk veyâ açıklığı ve hedef gerisinin parlaklık veyâ loşluğu ve havanın açıklık veya kapalılığı gibi mü‘essirât-ı neticesi olarak hedefin derece-i mer‘iyyeti tahallüf edeceği cihetle mü‘essirât-ı mezkûre hakkında efrâdın nazar-ı dikkatleri celb edilmelidir.

Avcı her nev’-i mevânî’i mahâretle aşabilmelidir. Bilhassa ‘arzı dar hendeklerden atlamak ve genişlerinin dâhiline girip ba‘de mukâbil şivenden tırmanarak çıkmak, duvarlarla çatıların üstüne çıkmak ta‘lîm edilmelidir.

Avcıya, düşmana kendini göstermeden yaklaşmakta öğretilmelidir. Zemînin en küçük bir çukurluk ve setresinden lâyıkiyle istifâde ederek avcı açıkça arâzide bile eğilerek veyâ sürünerek mümkün olduğu kadar görünmeden mahâretle ilerleyebilmelidir.

Avcılara edevât-ı istihkâmiyyenin isti‘mâlde ta‘lîm ve bu babdaki metâlib tedricen tezyîd edilmelidir. Kendini setr etmek üzere serî‘an küçük bir setre inşasını ve yere yatmış iken dahî böyle bir setre vücûda getirmeği avcı öğrenmelidir.”²⁵¹

Bu ta‘limlerin maksadı, neferi kendi kendine düşünür ve duruma uygun hareket edebilen bir avcı olarak yetiştirilmektir. Attığını vurmağa azmetmek ve komutanı olmadığı zaman bile vazifesini doğru ve ihtimam ile yapmak,²⁵² şeklinde ifade edilebilir.

2.1.7.2. Avcı Hattı Teşkili

Avcı hattı; yanaşık nizâmın her şeklinden her tarafa doğru sürat, intizam ve sükunetle teşkil edilmelidir. “Yürüyüş istikameti” ve “irtibat” keyfiyetleri ya “ava çık” kumandasıyla aynı zamanda veya bu kumandadan evvel veya sonra emredilir. Başka bir emir ve tayin olunmadığı müddetçe, saff-ı harb nizâmından ava çıkıldığı vakit irtibat, ikinci nısfın sağ cenâh mangasından, manga kolundan ava çıkıldığı vakit baştaki mangadır. Baştaki kısmın sağ veya soluna ava çıkıldığı vakit irtibat, üstüne

²⁵¹Ta‘limnâme, 1328, ss. 88-89

²⁵²Ta‘limnâme, 1328, s. 90

ava çıkılan cenâhdandır. Manga kolunda bulunan takım bir tarafa çıktığı gibi her iki tarafa dahi ava çıkabilir. Bu halde ilerideki takım nısfının mangaları, baştaki manganın sağında ve gerideki takım nısfının mangaları, bunun solunda ava çıkarlar.²⁵³

Ava çıkmak için verilen kumandan sonra tüfek “ **Hücum İçin Silah İndir!**” de olduğu gibi sağa alınıp sonra istenildiği gibi ya ağzı kalkık olarak ağırlık merkezinden tutulur veya koltuk altında taşınır. İcabında, “**Kayış Uzat!**” Emri dahi verilebilir. Sık ormanlar içindeki hareketlerde veya dik yamaçlara tırmanmakta veya sürünerek harekette olduğu gibi elleri serbest bulundurmak gereken hallerde tüfeğin boyuna asılmasına müsaade edilir.²⁵⁴

Bir takımı dururken veya yürürken ava çıkarmak için: **Falan Takım – Ava Çık!** Kumandası verilir. Bütün takım yalnız bir tarafa ava çıkabilecekse **Falan Takım, Sağa (Sola) Ava Çık!** Kumandası verilir. **Ava Çık!** Kumandasında manga başlar süratle ileriye atılıp avcı hattının esasını teşkil ederler. İrtibat mangasının manga başı, ilk önce adımını kısaltarak ileri doğru veya emredilen istikamette yürür, diğer manga başlar irtibat mangasında olan mevkilerine nazaran sağa veya sola eğri giderek avcılara emir edilen aralığa göre yandaki manga başından aralıklarını alırlar.²⁵⁵

Avcılar, manga başlarını on adım geriden takip ederler. Arka sıra efrâdı önlerindeki ön sıra efrâdının sağına geçerler. Avcılar beyninde iki adım aralık bulunur. Daha fazla veya daha aralık alınacak ise takım kumandanı mesela; **Falan Takım Dört Adım Aralıkla (Yarım Adım Aralıkla) (Aralıksız) – Ava Çık!** tarzında kumanda verir. Takım kumandanı, irtibat manga başına yürüyüş istikametini gösterir ve refakatinde mesafe tahmincileriyle borazan olduğu halde kural olarak takımın ortasında ve manga başlar hattının en az on adım ilerisinde yürür ise de her vakit bu mevkide bulunmaya mecbur değildir. Takımını arazi üzerinde iyi bir şekilde sevk etmek ve yandaki takımlarla karışıklığa meydan vermemek ve aynı zamanda

²⁵³Ta’limnâme, 1328, s. 98

²⁵⁴Ta’limnâme, 1328, ss. 98-99

²⁵⁵Ta’limnâme, 1328, ss. 99-100

düşmana yaklaşma mecburiyetinden dolayı takım kumandanının bir yere bağlı kalmayıp serbest hareket etmesi gereklidir.²⁵⁶

Cepheye doğru istikamette bulunan bir noktaya veya yanlarından biri üzerine ava çıkmak gerekirse emir öncesinde istenilen cepheyi almak ve sonra ava çıkmak uygun olsa da bu hareketler yeni istikametın kumandaya ilavesiyle de yapılabilir. Mesela; **Falan Takım, İstikamet Yarım Solda Yel Değirmeni, İrtibat Falan Mangadan - Ava Çık!** Bu kumandada irtibat manga başı, derhal yeni istikameti alır. Takımı ileri yürütmek üzere ava çıkarmak için: **Falan Takım (İrtibat Falan Mangadan) Yerinde - Ava Çık!** Kumandası verilir.²⁵⁷

Mangalar manga başlarının gerisine gelinceye kadar birbirinden açılırlar ve ancak: **Mevzi' Al!** Kumandasında efrâd, manga başları hattına girerler. Avcı hattının süratle teşkili istenirse: **Falan Takım İrtibat Falan Mangadan - Ava Çık Marş Marş!** kumandası verilir. Geri yürümekte bulunan bir takımın ava yayılması gerekirse kaide olarak, önce yüz ileri aldırılmalı ve sonra **Falan Takım Yerinde - Ava Çık!** Kumandası verilmelidir.²⁵⁸

Ta'limnamenin 220 'nci maddesinde beyan olunan hal müstesna olmak üzere ava çıkmak için gereken kumandayı takım zabiti verir. Aynı zamanda birkaç takım ava çıkacaksa bir irtibat takımı tayin edilir. Kaide olarak irtibat takımı kendi dahilinde ortadan irtibatı muhafaza edip yan yana olan takımlar irtibat dahillerini kendi iç cenâh mangalarından almalıdır.²⁵⁹

Bütün bölüğün ava çıkması için bölük kumandanı: **Bütün Falan Bölük - Ava Çık!** Kumandasını verir. Bu kumandada bölük saff-ı harb veya bölük kolu nizamında bulunursa ortadaki takım üstüne ava çıkar. Bölük takım kolu veya nısf veya manga kolu nizamında bulunursa öndeki takım derhal ava çıkar, gerideki takımlar ise sağa sola eğri ile öndeki takımın cenâhlarına doğru çekildikten sonra kendi iç cenâhları üstüne ava çıkarlar (Madde 131).²⁶⁰

²⁵⁶Ta'limnâme, 1328, ss. 100-101

²⁵⁷Ta'limnâme, 1328, s. 101

²⁵⁸Ta'limnâme, 1328, s. 102

²⁵⁹Ta'limnâme, 1328, ss. 121-122

²⁶⁰Ta'limnâme, 1328, s. 122

Bölük kumandanı bölüğü yalnız bir cihete ava çıkarmak istiyorsa: **Bütün Falan Bölük- Sağa (Sola)- Ava Çık!** Kumandasını verir. Bölüğün borazan ve trampetleri muharebede bölük kumandanı ile takım zâbitleri arasında gözle irtibat sağlanması için görevlendirilirler. Borazanlardan biri bölük kumandanının yanına gidip diğer borazan ve trampetler takımlara taksim edilir.²⁶¹

2.1.7.3. Avcı Hattının Hareketleri ve Mevzi Alması

Avcı hatlarının uzun mesafeleri intizamlı bir şekilde kat etmesi, engebeli arazide yürüyüş istikametini muhafaza etmesi ta'lim ve terbiyenin en mühim kısmını oluşturur. Ta'lim ve terbiyesi mükemmel bir kıt'ada, kumanda yerine ekseriye işaret geçerli olur. Aralıkların tamamen muhafazasına ve hizaya riayet edilmesine önem verilmesi gerekir.²⁶²

Avcı hattı serbest ve büyücek adımlarla alelade yürüyüş süratinde hareket eder. Harekete başlanacağı vakit emirsiz olarak gerek silahlar ve gerek fişeklikler kapatılır. Takım kumandanlarıyla manga başları, ileri ve yan tarafa doğru icra olunan hareketlerde avcılar ilerisinde bulunurlar. Geri yürüyüşte ise manga başlar, düşmanın tersi tarafında bulunup yürüyüş istikametini muhafaza ederler, takım kumandanı yine düşman tarafında kalır.²⁶³

Avcı hattının harekâtı bütün takım veya bir kısmının ileri ve geri yürümesinden; **Falan Takım (Nısf) Marş! (Marş! Marş!) (Geriye Marş!)**; Yana ileriye kısa bir mesafe kat'ından; **Yarımsağa (Yarımsola) Marş!** Siper gerisinde düşman ateşinin haricinde yan yürüyüşler icrasından: **Sağa (Sola) Dön Marş!** ve yürüyüş istikametinin değiştirilmesinden oluşur. Avcı hattından yürüyüş istikameti çarh hareketiyle değiştirilir. Bu çarh hareketi yeni bir yürüyüş istikameti verilmesiyle yahut kumanda verilerek ve bu kumandadaki yeni yürüyüş istikameti söylenmesiyle yapılır. Mesela: **Sağa Çarh - Marş! İstikamet Kavak Ağacı!** Daha büyük çarh hareketleri yeni cephede yavaş icra olunan cephe genişletme hareketleri tarzında yapılır.²⁶⁴

²⁶¹Ta'limnâme, 1328, ss. 122-123

²⁶²Ta'limnâme, 1328, ss. 102-103

²⁶³Ta'limnâme, 1328, s. 103

²⁶⁴Ta'limnâme, 1328, s. 103-104

Ateş başlanmayacak ise: **Dur!** veya: **Yere Yat! (Diz Çök!)** kumandalarıyla harekete son verilir. Bu halde takım kumandanı ve manga başlar cephe ilerisinde kalırlar. Geri yürüyüşten durulacak olduğu vakit: **İleriye Dur!** kumandası verilir. Bu kumanda da manga başlar, tekrar cephe ilerisine çıkarlar. Gerek dururken ve gerek yürürken ateş muharebesine geçilecek ise: **Mevzi Al!** Kumandası verilir. Bu kumandada avcılar takım kumandanının hizasına kadar ilerler. Mümkün olursa nişangâhları evvelce tanzim etmelidir. Mevzi’i işgalden sonra derhal ateşe başlanmazsa veya ateşe ara verilmiş ise takım kumandanı, efrâdı düşmana karşı sipere sokar ve düşmana yaklaşacak adımları belirler. **Mevzi’ Al!** Kumandasında avcılar ateşe hazırlanırlar.²⁶⁵

(Sıçramalarla ilerlemek konusu ve ayrıntılı bilgi için; bkz: Ta’limnâme, 1328, ss. 105-107.)

2.1.8. Dizi ve Manga

Dizi ve manganın kuvvet oluşturulma tarzı, yanaşık nizâmda olduğu gibidir. Fazla diziler, kendilerinin sağındaki mangaya aittirler. Her mangaya bir manga başı kumanda eder. Avcı hattının ta’lim ve terbiyesi evvelce dizi manga dâhilinde aşağıdaki şekilde hazırlanmalıdır.²⁶⁶ Konuyla ilgili ta’limnamede şu şekilde iktibas edilebilir:

*“Sûr-u muhtelifde ava çıkmak, toplanmak ve cem’ olmak avcı hattının hareketleri (ve bu esnâda aralıkların tezyîd tenkisi), sıçramalarla ve sürünerek ilerlemek, bir mevzi’-i mu’ayyenî işgal etmek, dururken (muhtelif vaz’iyyetlerde) ve yürürken silah doldurmak; mütenevvi’ vücûd vaz’iyyetlerinde ve avcı siperi gerisinden muhtelif nişangâhlar isti’mâliyle mütenevvi’ nişân vaz’iyyetleri almak, ateşin envâ’i, ateş kesmek, avcı hattında o emri tekrar ile birbirine tebliğ etmek.”*²⁶⁷

Önceki hareketlerin, emir öncesi ta’lim meydanlarında bir muharebe vaziyetine bağlı olmadan şeklen icrâsı öğretilip, bunda gerekli kabiliyet kazanıldıktan sonra manganın arazi ta’lim ve terbiyesine başlamalıdır. Manga ta’lim ve terbiyesine ait temel kaideler terbiye-i münferide hakkındaki kaidelerle aynı olup

²⁶⁵Ta’limnâme, 1328, ss. 104-105

²⁶⁶Ta’limnâme, 1328, ss. 91-92

²⁶⁷Ta’limnâme, 1328, s. 92

ancak burada her neferin kendi yanındaki arkadaşını da dikkat etmesi ve komutanın işaret ve kumandalarına dikkat etmesi önem arz eder.²⁶⁸

Manga başlar bilhassa dikkatle ta'lim ve terbiye edilmelidir. Manga başı, takım kumandanının yardımcısı olmakla beraber mangasının görevi dahilinde şahsi hareket edecek kumandadan mesuldür. Manga başı hedefi bulmak ve tanımak ve mermi tesirini gözlemlemek için dürbün kullanmakta ve orta ve büyük mesafeleri sürat ve sıhhatle tahminde ve özellikle dağınık nizamda ateş idaresine dair kumanda vermeyi iyi bilmelidir.²⁶⁹ (Ayrıntılı bilgi için bkz. Ta'limnâme, 1328, s. 93.)

2.1.9. Ateş Etmek

2.1.9.1. Ateş Etme Çeşitleri ve Kumandaları

Bir avcı hattı, ancak mevzi aldıktan sonra ateş edebilir. Avcı hattında, kaide olarak avcı ateşi edilir. Yaylım ateşini kullanmak nadir hallere mahsustur. Düşmana aniden ateş edileceği veya ateş eden kıt'ayı sıkıca el altında bulundurmamak gerektiğinde yaylım ateşi faydalı olabilir. Her iki çeşit ateş içinde verilecek kumanda mümkün mertebe kısa olmalı ve evvela istikameti, sonra hedef, nişangâh ve ateşin çeşidini belirlemelidir. Hedef hiçbir yanlışlığa meydan vermeyecek tarzda gösterilmelidir. Düşman kıt'aları avcılar tarafından nasıl görülürse öylece ifade edilmelidir. Mesela; *“Bataryanın sol cenâhına”* denilmeyip *“sağında en uzak topa”* denilmelidir.²⁷⁰

Hedef gösterilip nişangâh belirlendikten sonra: **Avcı Ateşi!** Kumandası üzerine derhal ateşe başlanır. Yaylım ateş etmek için ise kumanda beklenir. Ateş kumandalarına örnekler:

Karşıda Avcılar! Nişangâh 800! Avcı Ateşi!

Yarım Sağda Süvari! Nişangâh 700! Avcı Ateşi! Nişangâh 450!

Yarım Solda Yeşil Tepede Kollar! Nişangâh 1000! Silah Davran!

²⁶⁸Ta'limnâme, 1328, ss. 92-93

²⁶⁹Ta'limnâme, 1328, s. 93

²⁷⁰Ta'limnâme, 1328, s. 108

Nişan! – Al! Ateş! Doldur! ²⁷¹

İki nişangâh kullanılmakta iken nişangâhlardan değiştirilecekse verilecek kumandaya nişangâh kelimesi ilave edilmez. Mesela; 1100 ve 1200 nişangâhlarıyla ateş edilmekte iken: **1200, 1000 Olacak!** Kumandası verilir. ²⁷²

Avcı ateşinde ateşin sürati avcının takdirine bağlıdır. Ta’lim ve terbiyelerde efrâda bu müsaadenin suistimal edilmemesi gerekliliği öğretilmelidir. Kumandan ateş süratini arttırmayı veya çoğaltmayı uygun görürse; **Daha Yavaş (Daha Şiddetli) Ateş!** Kumandasını verir. Avcı ateşini kestirmek için; **Falan Takım Ateş Kes!** Kumandası verilir. Bu kumanda bütün manga başlar tarafından tekrar olunacağı gibi bu suretle efradın hepsine kumandayı işittirmek mümkün olamazsa işiten her nefer tarafından kumanda yüksek sesle tekrar edilir. ²⁷³

Ateş Kes! Kumandasında gerek ateş ve gerek dolduruş harekâtından hemen vazgeçilir. Nişan almak üzere tüfeği omzuna yerleştiren avcılar derhal bunu geri alırlar. Bu kumanda verilince ateşe son vermek bunu takiben verilecek olan emre dikkat edilmek gereklidir. Eski hedefe ateşe devam edilecekse tekrar hedef tayinin edilip yalnız **Ateşe Devam!** Kumandası verilir. Artık ateş edilmeyecekse: **Ateş Kes!** Kumandasıyla hasıl olan duraksamaya: **Dolduruşa Devam!** Kumandasıyla dolduruş ikmal edilerek son verilir. ²⁷⁴

2.1.9.2. Ateşin İdaresi

Ateşin idaresi, mümkün olduğu müddetçe subayların elinde kalmalı ve silahlardan istifade edilmelidir. Ateş hattında, ateş sırasında meydana gelen gürültü ve patırtı sebebiyle emir ve kumandaları, efrâd pek güçlkle işidirler. Bu gibi hallerde, manga başların ve bu da yeterli olmadığı takdirde, efrâdın birbirine o emri tekrar ederek tebliğ etmeleri gerekir. Bu tekrarlarda, emrin hangi amirden geldiği ve kime ait olduğu da söylenmelidir. Bu tertip üzere emri yazıyla vermek de uygun

²⁷¹Ta’limnâme, 1328, ss. 108-109

²⁷²Ta’limnâme, 1328, s. 109

²⁷³Ta’limnâme, 1328, s. 110

²⁷⁴Ta’limnâme, 1328, s. 111

olabilir. Emirlerin birbirine tebliğinden manga başılar mesul olup birbirlerini kaldırmak suretiyle emirleri almış olduklarını bildirirler.²⁷⁵

Ateş başlamak zamanının tayini, birinci derecede muhârebe durumuna bağlı olup bu zamanı tayin etmek, kaide olarak avcı hattında bulunan zâbite aittir. Hedefi seçerken hedefin ehemmiyeti göz önüne alınır. Sık sık hedef değiştirmek ateşin kuvvetini azaltır. Üzerine ateş edilen avcı hattını takviye için geriden gelen kıt'aların ayrıca ateş etmesine, kaide olarak gerek yoktur. Hedef, avcı tarafından süratle gösterilmelidir. Hedef yalnız dürbün ile görülebilirse arazi üzerinde hedefin bulunduğu mahalde mevcut bazı hatlar ve çizgiler hedef olarak gösterilmelidir. Hedefi görebilmek için dürbünlerin, efrâd arasında elden ele verilmesi tavsiye edilir.²⁷⁶

Düşman cephesinde, bazı aksamın iyi görülmesinden dolayı avcılarının yalnız iyi görünen aksama mütemadiyen ateş etmeleri doğru değildir. Bununla birlikte bu yasak, düşmanın sıçraması gibi müsait fırsatlardan hakkıyla istifadeye engel değildir. Avcı ateşinin sürati muhârebe durumu ile maksadı, mevcut muhârebeye ve hedefin hâline bağlıdır. Mesafenin büyük, aydınlanmanın müsait ve hedefin tanınması müşkül ise ateşin sürati pek fazla olmaması gerekir. Ateş, muhârebelerin ekseriyetle pek uzun sürmesinden muhârebe süresinin büyük kısmında cephanenin tasarrufla kullanılması gerekir.²⁷⁷

Ateş süratinin fazla artırılması aşağıdaki durumlara bağlıdır: Taarruzda, hücumdan evvel son hazırlıkta, müdafaada düşmanın hücumuna mukabelede, süvarinin püskürtülmesinde, umumiyetle düşmanla ani ve yakın bir çarpışma olmasında ve takipte. Ara sıra dürbün kullanarak ateşin tesiri sürekli izlenmelidir. Kumandan, mermilerin isabetinden ve düşmanın hal ve hareketinden kendi tedbirlerinin ve tertibatının uygun olup olmadığını bilmelidir.²⁷⁸ a'limnâme, 1328, s. 116

²⁷⁵Ta'limnâme, 1328, ss. 112-113

²⁷⁵Ta'limnâme, 1328, ss. 113-114

²⁷⁶Ta'limnâme, 1328, s. 115

²⁷⁸Ta'limnâme, 1328, s. 116

Ateş düzeni, ateşin idaresinin tamamlanmasıdır. Ateş düzeni; ateş muhârebesi esnasında verilen o emrin tam icrâsında ve silahın kullanılmasına ve muhârebede hareket tarzına dair olan kaidelere tamamen riayetden ibarettir. Bu cümleden yola çıkarak aşağıdaki hususlar önemlidir: Araziden hakkıyla istifade, nişangâh tanziminde ve her ateşe dikkat, mafevklere ve düşmana sürekli dikkat, hedefin hali daha müsait olduğu zaman kendi kendine ateşin tesiri, düşman nazardan kayıp olduğu anda kendi kendine ateşin kesilmesi, cephanenin idaresi ile sarfı.²⁷⁹

2.1.10. Yanaşmak ve Toplanmak

2.1.10.1. Takımda Yanaşmak ve Toplanmak

Muhârebede, kıt'aların birbirine karışmasını önlemek için en etkili önlem, umumi kıt'aların zayıttan dolayı hasıl olan boşlukları kapatmak üzere kumandanlarına doğru yanaşmaya sürekli gayret etmeleri hususudur. Fazla zayıt veren mangalar, yanındaki mangalar birleşip aynı idare ve kumandaya tabi olurlar. Kaide olarak bu husus ancak hareket esnasında icra edilip, emredilmiş olan aralıkları muhâfaza etmek üzere yavaş yavaş yapılmalıdır. Lüzumundan fazla her türlü sıkışıklık, zayıtın artmasına ve cephede kayıpların sebep olan boşlukların hasıl olmasına sebebiyet verir.²⁸⁰

Bir avcı hattının yanaşık nizâma geçmesi için: **Falan Takım (Manga) Toplan! (Toplan! Marş! Marş!)** emri veya işareti verilir (Madde 11). Toplanmak, süratli bir şekilde ve sükunetle en kısa yoldan yapılmalıdır. Başka bir nizamda toplanmak emredilmemiş ise takım saff-ı harb nizamında toplanır. Dururken toplanışta silah rahat dur vaziyetinde bulundurulur ve takımın sağ cenahı takım kumandanının karşısına gelir. Yürürken toplanışta silah omuza ile takım kumandanının arkasına gelinir.²⁸¹

Dağınık kıt'âyı asli tertibinde cem etmek veya karışık surette toplanmış iken kıt'aları yine asli tertip şekline dönüştürmek için; **Falan Takım Saff-ı Harb Nizâmında – Cem' Ol!** Kumandası verilir. Bu kumandada avcılar evvelce küçük

²⁷⁹Ta'limnâme, 1328, s. 117

²⁸⁰Ta'limnâme, 1328, s. 118

²⁸¹Ta'limnâme, 1328, s. 119

kıt'alar (manga) teşkil etmeksizin doğrudan doğruya takım zâbitinin yanında asıl tertip yerlerini alırlar.²⁸²

2.1.10.2. Bölükte Yanaşmak ve Toplanmak

Bölükte yanaşmak, toplamak ve cem' etmek hususunda geçerli olan temel kaideler, takımda beyan edilen usullerle aynıdır (Madde- 211- 142). Kaide olarak, bölük kumandanı takımlardan biri üstüne toplanmayı emreder. Bu halde takımlar evvela ayrı ayrı toplanıp sonra takım koluna yanaşırlar veya bu iki hareketi birleştirebilirler. Bu bapta daima en kısa yol tercih edilmelidir.²⁸³

Bölük kumandanı bütün bölüğün kendi yanında toplanmasını veya yürürken toplanarak kendisini takip etmesini arzu ederse; **Falan Bölük Toplan!** veya **Falan Bölük Toplan Marş! Marş!** Kumandasını verir. Bu kumanda üzerine zâbitân ve efrâd bölük kumandanı üstüne istikamet alıp yavaş yavaş manga ve takım teşkil ederek takım koluna yanaşırlar (madde- 213). Sonra gelen takımlar evvel gelenin gerisinde bulunur. Asıl tertip teşkil için; **Falan Bölük Takım Kolunda — Cem Ol!** Kumandası verilir.²⁸⁴

2.1.11. Takım ve Bölük Komutanları

Bu bölümde takım ve bölük komutanının görevleri detaylı bir şekilde ta'limnamede anlatılmıştır. Burada konuyla ilgili bazı hususlar ele alınacaktır.

Takım kumandanı; avcı hattının teşkilini, yürüyüş istikametini ve gerektiğinde irtibatı emreder. Avcı hattının aralıkları, muhârebenin amacı, mevcut mahalle, düşmanın mesafesine ve araziye göre olur. Takım kumandanı müdafaa durumunda takımı mevzi' ye yerleştirir ve ateşe başlamak için gerekli olan hazırlıkları yapar.²⁸⁵

Takım kumandanı, taarruz durumunda evvela başarılı bir şekilde ateş muhârebesine başlayabilecek bir mesafeye kadar mümkün olduğu mertebe az kayıpla yaklaşmaya gayret eder. Bunun için kuvvetli ve sık avcı hattını arazi ve düşman ateşi müsaade edinceye kadar neferlerini ayırmaksızın ileri sevk eder. Bu sırada neferlerini

²⁸²Ta'limnâme, 1328, s. 120

²⁸³Ta'limnâme, 1328, s. 126

²⁸⁴Ta'limnâme, 1328, ss. 126-127

²⁸⁵Ta'limnâme, 1328, ss. 94-95

düşman ateşine maruz açık yerlerden koşarak geçirebilir. Bu suretle birlik olarak hareket, düz arazide başlangıçtan itibaren mümkün olmazsa veya düşman ateşinden dolayı beraberce hareket etmekten vazgeçmek gerekirse, takım kumandanı, nısf nısf veya manga manga gayet seyrek avcı hatları teşkil edip belirsiz mesafelerle bu kısımlara birbirini takip ettirir ve takımı gerek gizlenmiş bir mahalde ve gerek ateş açmak için ateş mevzi'inde tekrardan birlik haline getirmeye dikkat ve gayret eder.²⁸⁶

Takım kumandanı, düşmana yakınlaşmak için en mühim aracın ateşçe üstünlük kurmak olduğu hiç hatırdan çıkarmamalıdır. Bundan dolayı, gerek ateşi ve gerek ilerlemeyi bütün olarak idare ve takım üzerinde olan nüfuz ve müdahalesini devam etmek için takımını her fırsattan istifade ederek toplu bulundurmaya gayret etmelidir.²⁸⁷

Araziden layıkıyla istifade maksadıyla takım kumandanının dikkatini düşmandan ayırması ve taarruz istikametini değiştirmesi uygun değildir. Yandaki kıtaların hareketlerine ve ateşine mani olmamalıdır. Takım kumandanı ya bir fayda elde etmek veya düşmanın zaafından istifade etmek gibi hallerde kendi başına hareket etmekle mükelleftir, ancak bu faydanın genele tesirini düşünerek ne derece kadar bundan istifade edebileceğini iyi takdir etmelidir.²⁸⁸

Bölük kumandanı takımların görevlerini tanzim eder; bölüğün hangi kısmının ava çıkacağını emriyle merkezde ve geride kalacak aksama icap eden talimatı verir. Kendisi bölüğünü en iyi idare edebilecek bir yerde bulunur. Bölük kumandanı avcı hattında bulunursa hedefi belirleyip ateş açılmasını emreder ve mesafe aletinin neticelerini açıklayarak tesirini de gözlemler. Bunlardan başka ateşin idaresini takım zabitlerine bırakıp, birçok aksamın veya bütün bölüğün tesirini aynı zamanda ve aynı mahalde birleştirmek istediği taktirde veya takım kumandanlarının fark edemedikleri durumları gözlemleyerek bizzat müdahale eder.²⁸⁹

²⁸⁶Ta'limnâme, 1328, s. 95

²⁸⁷Ta'limnâme, 1328, s. 96

²⁸⁸Ta'limnâme, 1328, ss. 96-97

²⁸⁹Ta'limnâme, 1328, ss. 120-121

2.1.12. İstinâd

Bölüğün geride alıkonulan kısmına istinâd denir. Bu kısım, muharebe cephesinin uzatılmasında ateş hattının açılmasında veya meydana gelen boşlukları doldurmakta veya cenâhların gizlenmesinde kullanılır. İstinâdın mevki de bu vazifelere göre tayin edilir. İstinâdın avcı hattından olan mesafesi, araziye ve muhârebe durumuna bağlıdır. Bu mesafenin tayininde en mühim nokta, ateş hattının tam ve vaktinde takviyesi olduğundan istinâd, mümkün olduğu kadar avcı hattına yaklaşmalı ise de gereksiz kayıplardan kaçınılmalıdır.²⁹⁰

İstinâdın hareketi, araziye uygun olmalıdır. Alacağı nizam dahi arazinin haline ve düşman ateşinin tesirine bağlıdır. Gizlenmeye müsait arazide istinâd, adı adım ile yanaşık nizâmda ileri sevk edilebilir, açık ve düşman ateşinin altında bulunan yerlerde istinâd ekseriya dağınık nizâma geçip hatta sıçramalar ile ilerlemek zorunda kalır. İstinâdın, manga manga ilerlemesi ve bir müddet yan taraflarda açılmak suretiyle zemin arızalarında layıkıyla istifade etmesi uygundur.²⁹¹

Ateş hattının aralıklarını doldurmak için harekete başlanılan noktadan itibaren takviye olunacak cephenin uzamasını tayin ve neferâtı görebilen boşluklara taksim ederek hazırlıkta bulunmalıdır. Bu yüzden ateş hattının bazı yerlerinde yaygın ve kümeler oluşturulması uygun değildir. Ateş hattına girildiği vakit ateş etmekte bulunan avcılar taciz edilmemelidir. Avcı hattının süratle yeni aksama ayrılması bölükte ta'lim edilmiş olmalıdır. Bunun için takım kumandanları ve manga başılar kendi kendilerine cepheye taksim olunurlar. Bölükte bu suretle seri bir şekilde yeniden tertipli aksam meydana getirilmesi ve ateş idaresi, nizam hususları vaktiyle dikkatli bir şekilde ta'limler yapılarak temin edilmelidir.²⁹²

2.2. TABUR TA'LİMİ

Tabur kumandanı taburunu emirler ile sevk eder. Hususi hallerde bölüklere birlik olarak kumanda ile hareket ettirmek arzu ederse bunu evvelce bildirmelidir. Bölükler esasen takım veya bölük kolunda bulundukları halde ya yekdiğeri arkasında

²⁹⁰Ta'limnâme, 1328, s. 123

²⁹¹Ta'limnâme, 1328, s. 124

²⁹²Ta'limnâme, 1328, s. 125

olarak derin kolda (Bölük koluyla derin kol), veya yan yana bulunarak geniş kolda (Bölük koluyla geniş kol) tertip edilebilir. Gerek kumandanların yerleri ve gerek bölüklerin aralık ve mesafeleri ihtiyaca göre değiştirilebilir. Derin kol hem içtima nizâmı ve hem de manga kolu gibi yürüyüş kolu olarak kullanılabilir. Geniş kol, yoklamadan başka derinliği az bir vaziyet almak gerektiği zamanlarda kullanılır.²⁹³

Maksat ve mahallerden dolayı bölüklerin başka türlü tertip edilmeleri de uygundur. Tabur muharebe için yayıldığı zaman sancak bulunduğu bölükte kalır ve bu bölüğün son takımı ile ateş hattına gider. Her halde sancağın yanında bir manga kalmalıdır. Tabur muharebe için açıldığı zaman borazan çavuşu tabur kumandanının yanına gider.²⁹⁴

Hiza ve aralık, dururken sağından alınıp yürürken derin kol nizâmında sağdan ve bölük koluyla derin kol nizâmında ortadaki takımdan ve geniş kol nizâmı ile bölük koluyla geniş kol nizâmında sancaktan alınır. Muayene nizâmında hiza, hiza küçük zâbitlerinden alınır (Madde- 99). Gerek yanaşık nizâmda bulunan ve gerek açılmış olan taburun hareketleri ile bölüklerin açılması adı adımıyla yapılır. Muharebe meydanında nizâm ve intizâm, zapt ve raptın muhafazasının gerekliliği hissedildiği vakitlerde ayak uydurulur ve bu yürüyüşte beraberlik yalnız bölük dahilinde talep edilir.²⁹⁵

Yanaşık nizâmda bulunan taburun harekâtı ile yürüyüş istikametinin değiştirilmesi bölük hakkında beyan edilen kaidelere göredir. Çarh hareketleri derin kol nizâmında bölük kumandanlarının kumandasıyla köşe çarhı olarak yapılır (madde- 137). Taburun açılması ve muharebe durumuna göre yapılır. Taburu açmak için tabur kumandanı cepheye açılma hareketinin hangi bölük üstüne icra olunacağı ve bölüğün hareket tarzını tayin edip sonra diğer bölüklerin mahallerini emreder. Tabur esas hattı üzerinde açılırsa mesafeler yürüyüşe başlandığı vakit alınır.²⁹⁶

Yürürken tabur, baştaki bölük üstüne açılır ve bu bölükte ilk olarak irtibât bölüğü olur. Yürüyüş kolunda bulunan taburun açılması için en sade usul bölüklerin kol başlarının uygun istikametlere yönlendirilir. Bölükler kendilerine ait mahallere

²⁹³Ta'limnâme, 1328, ss. 127-130

²⁹⁴Ta'limnâme, 1328, s. 130

²⁹⁵Ta'limnâme, 1328, s. 131

²⁹⁶Ta'limnâme, 1328, ss. 131-132

en kısa yoldan giderler ve yerinde rahat ederler. Açılmış olan taburun harekâtı, irtibat bölüğüne takip edeceği yürüyüş istikametinin verilmesi ve gösterilmesiyle tanzim olunur. Arazi ve muharebe durumu, bölük kumandanlarının emrettikleri aralık ve mesafeleri ara sıra değiştirmelerine neden olabilir. Komutanlar harekete elverişli en münasip nizâmı bizzat seçerler.²⁹⁷

Açılmış taburun yürüyüş istikametini değiştirmek için irtibat bölüğüne yeni yürüyüş istikameti gösterilir. Tabur kumandanı yeni bir tertip emretmemiş ise bu halde bölükler yalnız bulunuyorlarmış gibi yeni cepheye dönüp, evvelce bulundukları mevkiileri yavaş yavaş alırlar. Yürüyüş istikameti fazla bir miktarda değiştirilmiş ise yeniden bir tertibe ekseriyetle lüzum hasıl olur. Açılmış olan taburun cem edilmesi, tabur kumandanının tayin edeceği bölük üstüne en kısa yoldan icra edilir.²⁹⁸

2.3. ALAY ve LİVÂ TA'LİMİ

Alay ve livâ kumandanları, alay ve livâyı emir vermesiyle sevk ve idare ederler. Alay dahilinde taburlar bir veya daha çok hatlarda ve liva dahilinde olaylar cenah vari veya hat vari olarak ve lüzumunda çeşitli mahallerde grup grup tertip olunur. Cüz'ü tâmların alacakları nizâm ile birbirine nazaran bulunacakları mevkiiler ve aralık, mesafeler ve kumandanların yerleri vaziyete, maksada, araziye ve mevcut mahallin haline göre tayin olunur. Düşman ve arazinin tesirine itibar etmeye gerek yok ise taburlar kaide olarak derin kol nizâmında olarak 30 adım aralık ve mesafe ile birbirinin istikameti veya geridekiler öndekilerin aralıkları gerisinde bulunur. Alay kumandanı, alayın 25 ve livâ kumandanı, livânın 25 adım orta ilerisinde dururlar.²⁹⁹

Yanaşık nizâmında bulunan alay ve livânın hareketleri, her çeşit içtima nizâmında cüz'ü tâmların birbirlerinin hareketlerine mani olmayarak ve birbirlerine nazaran mevkiileri muhafaza edilerek ve araziden maharetle istifade ederek icrâ olunur. Lüzumunda irtibât taburu tayin edilir. Alay ve livânın gerek açılması ve gerek açılmış oldukları halde hareket etmeleri ve tekrar cem olmaları tabur hakkında beyan edilen kaidelere göredir. Açılmış olan alay ve livânın harekâtı için alt cüz'ü

²⁹⁷Ta'limnâme, 1328, s. 132

²⁹⁸Ta'limnâme, 1328, s. 133

²⁹⁹Ta'limnâme, 1328, ss. 133-134

tâmların her birine ekseriye ayrı ayrı yürüyüş istikameti noktaları tayin etmek gerekir.³⁰⁰

³⁰⁰Ta'limnâme, 1328, ss. 134-135

III. BÖLÜM

OSMANLI ORDUSUNDA MUHAREBE

3.1. MUHAREBE

Ta'limnâmede bulunan kaideler ve harp nizamları, genellikle tesadüf olunan basit haller dikkate alınarak tertip olunmuştur. Bununla birlikte, harpte öyle haller olur ki bunları önceden bilmek ve bu durumlarla ilgili önceden ta'limler yapmak mümkün değildir. Dolayısıyla kumandanlar, gerekli tedbirleri tereddütsüz, süratle ve her duruma uygun bir surette alma konusunda eğitilmiş olmalıdırlar. Ta'lim ve terbiyenin genelinde, gerek kumandanlar ve gerek münferit avcılarının kendi başlarına iş görmeleri hususuna gayret olunmalıdır.³⁰¹

Barış zamanında olan ta'limler gerçek muharebeler gibi sürekli olamaz. Bununla birlikte ta'limlerin haddinden ziyade süratli bir şekilde olması da harp zamanlarında, ta'limlerden istenilen verimin alınmasına mani olur. Bundan dolayı ta'limlerde, gerek komutan olarak hazır bulunan mâfevk ve gerek hükümler, gerektiğinde ta'limlerin yavaş bir şekilde yapılması için müdahale etmelidir.³⁰²

Kıt'a kumandanları, hakiki muharebede hangi mahalden ve kısımların hangi vaziyetinde emir vereceklerse ta'limlerde o mahalden ve o vaziyette emir verilmelidirler. Bu husus atlı kumandalar içinde aynıdır. Lakin ta'limleri idare eden mafevk şahsi olarak bu kaideden daima vazgeçebilir. Ta'lim ve terbiye için gerekli olan eğitim, alt derecedeki kumandanlar için de verilebilir.³⁰³

Basit harbiye vaziyetleri için piyâdenin muharebede faydalanmasına ait esas kaideler de ta'lim edilmelidir. En esaslı bir surette ta'lime ihtiyaç duyulan husus, cenâhları birbirine dayanan bir kıt'anın muhârebesidir. Çünkü muharebe ekseriye bu vaziyette meydana geleceği gibi araziden en maharetli bir şekilde istifade hususunu gerekli kılan da yine bu tarz muharebedir. Ta'lim meydanının küçüklüğünden dolayı

³⁰¹Ta'limnâme, 1328, s. 136

³⁰²Ta'limnâme, 1328, s. 137

³⁰³Ta'limnâme, 1328, ss. 138-139

muharebenin safhaları art arda olmaz ve bu şekilde icrası mümkün olmazsa muharebe safhaları ayrı ayrı ta'lim edilmelidir.³⁰⁴

Muharebede, kazma kürek kullanılması da vaktinde öğretilmelidir. Askeriye mevkileri civarında bu aletlerin kullanılmasına müsait mahaller yok ise bu bapta kıt'aların arazi ta'limlerinin yapılabilmesi için baraka ve köylerde ikametleri zamanında, bu ta'limler yapılarak buralardan istifade edilmelidir. Ayrıca geceleyin ses çıkarmaksızın hareket etmek zor bir durum olup bunun da ta'limini yapmak zaruridir.³⁰⁵

Verilen bütün kumandalar, her türlü hallerde askerin beden gücünü iyi bir şekilde idare etmesine vesile olmalıdır. Askerin her türlü mahrumiyet içinde bile büyük zorluklara göğüs germeye alışması gerektir ki olağanüstü hallerde asker, kuvvetini düşmana karşı en iyi şekilde kullanabilsin. Askerin zinde bulunması zamanında alınmış önemli bir tedbirdir. Beden kuvvetinin israfı güvenliği azaltır ve lüzumsuz yere atılan her adım muvaffakiyete ulaşılmasını zorlaştırır.³⁰⁶

Piyade sınıfı askeriye'nin asli sınıfıdır. Topçu ile birlikte ateşle düşmana saldırırlar. Düşmanın son direnişini yalnız başına kırar. Muharebenin en çok sıkıntıları çeken ve en çok zayıat veren sınıfı piyâdedir. Bu sebeple en büyük şan ve şerefte piyâde sınıfına aittir. Piyâde sınıfı, kendi içinde her zaman taarruza hazır olmalıdır. Her ne pahasına olursa olsun düşmanın üzerine atılmak düşüncesi, piyadenin her hareketine yansımalıdır. Ta'lim ve terbiyesi mükemmel olan ve hakikate uygun olarak sevk ve idare edilen sağlam bir azme sahip olan piyâde askeri, zor şartlarda bile ve hatta sayıca üstün bir düşmana karşı, muvaffakiyet kazanacağına emin olmalıdır.³⁰⁷

Zâbit, maiyetindeki efrâd için bir örnek oluşturur. İleri atılmak suretiyle göstereceği örnek davranış ile askerini de kendisiyle beraber ileriye sürer. Zâbit, kıt'asını sıkı bir düzen altına alarak büyük sıkıntılar ve kayıplardan sonra bile muzafferiyete ulaştırır. Zâbit, askerlerinin baş ve kader ve bütün mahrumiyetlerine iştirak eden sadık bir rehber olmalıdır. Askerin bütün güveni bu şekilde kazanılır. Bu

³⁰⁴Ta'limnâme, 1328, s. 139

³⁰⁵Ta'limnâme, 1328, s. 140

³⁰⁶Ta'limnâme, 1328, s. 141

³⁰⁷Ta'limnâme, 1328, ss. 141-142

vasıfların kazanılması için zâbit, daha barış zamanında nefsi terbiye ile kendini takviye etmeli ve hazır hale gelmelidir. Küçük zâbit, zâbite yardım ve ihtiyaç halinde vekalet eder. Bir kıt'anın düzeni, içindeki küçük zâbitlerin vazifelerini iyi bir şekilde yapmalarına bağlıdır.³⁰⁸

Nefer zahmetli yürüyüşler ve birçok mahrumiyetlerden sonra muharebede itidalli olma ve hızlı bir şekilde karar verme özelliklerini korumalıdır. Nefer, düşmana arka çevirmek kadar tehlikeli bir şey olmayacağını iyi bilmelidir. Muharebenin heyecanlı zamanlarında cesaret ve metanetini kaybettiğini hissedenler, zâbitine bakmalıdır. Artık zâbit kalmamış ise küçük zâbitân ile diğer cesur neferlerin hareketlerini örnek almalıdırlar. Her nefer mensup olduğu kıt'adan ayrılmamaya gayet etmelidir. Yaralı oldukları halde muhârebe eden efrâdın gerisinde boş duranlar ve emirsiz muhârebe meydanından yaralı nakledenler veya bir bahane ile muhârebe meydanını terk edenler cebânet (korkaklık) cezasına çarptırılırlar.³⁰⁹

Bölükten ayrı düşen nefer en yakındaki kıt'aya katılarak, orada kumanda eden mâfevklere kendi amirleri gibi itaat etmelidir. Bu tip neferler, muharebeden sonra derhal kıt'asını arayıp kıt'asından kaybolduğu esnada nerede ve nasıl vakit geçirmiş olduğunu ispat etmelidir. Muharebede askeri kıt'a diğerine karışırsa yeni cüz'i tâmlar teşkiliyle derhal yeni bir nizam tesis edilmelidir.³¹⁰

3.1.1. Sevk ve İdare

Sevk ve idare için kesin, belli kaideler beyan edilemez. Kumandan olan kişi, her hal ve vaziyette, muharebenin en uygun olarak nasıl idaresi gerekeceğini iyice düşünerek ona göre kararlarını uygulamalı ve mecbur olmadıkça bu kararlarından vazgeçmemelidir. Kumandanın harp vaziyeti kararını, açıkça tayin etmemiş ise muharebenin taarruzu, müdafaa ve işgal tarzlarından birinde veya başka bir surette icrası veya bir başka istikamete hareketle muharebeden kaçınma hususu kumandanın kararına bağlıdır. Kumandanın vereceği emir ve maksadı açık bir şekilde beyan

³⁰⁸Ta'limnâme, 1328, ss. 142-143

³⁰⁹Ta'limnâme, 1328, s. 143

³¹⁰Ta'limnâme, 1328, s. 144

etmelidir. Kumandanın emirlerinin mâdun kumandalarına kadar etkili olması için gereken bütün yol ve vasıtalarla başvurulmalıdır.³¹¹

Büyük kumandanlar, kendileri tarafından emredilmesi gereken hususlardan fazla şeyleri emretmemelidir. Teferruata müdahaleden kaçınmak için bazı hususları mâdun kumandanlarının takdirine bırakılmalıdır. Büyük kumandanlar tarafından verilmeyen emirler ve tertipler, esasen bir derece mâdun kumandanlarına verilir. Bununla birlikte, ahvalin icabı, vaktin olmaması ve mâdun kumandanlarının yanlış icraat yapmaları ile muharebe maksadını tehlikeye atmaları gibi hususlarda, büyük komutanların, emirleri altında bulunan kumandanlara doğrudan doğruya emir verilmesinde sakınca yoktur. Fakat bu tarz müdahaleler yapılmamış olan kumandanlara bile gerekli malumatlar verilmelidir.³¹²

İleri yürüyüş esnasında, düşmanla temas olması muhtemel ise kumandan, mümkün olduğu kadar ileride ve kaide olarak öncü birliklerin ileri kısmında bulunmalıdır. Hakim olan noktalar arkasında kumandan, hayvanından inerek dürbünüyle keşifler ve gerekli gözlemleri yaparak hareket etmelidir. Bundan dolayı, komutanın bizzat kendisi, mevkilere bağlı olmadan kademe kademe ilerlemeli ve bununla birlikte emirlerin süratle birliğine ve soluna iletilmesi için gerekli tedbirler almalıdır.³¹³

Muharebe sırasında başkumandan, kıt'alarını layıkıyla ve kolay görebilecek bir mevki'de ve geride durur. Birinci hatta bulunan kıt'a kumandanlarının, ileri araziye ve düşmanı görmeleri ve gerek rütbe silsilesine göre kendilerine en yakın bulunan mafevk kumandanlar ve gerekse maiyetlerindeki kumandanlarla iyi bir irtibat tesis etmeleri gereklidir. Mevki değiştirmek irtibatın sürekliliğine engel olabilir. Kumandan mevkiini değiştirirse, eski mevkiden gelecek emir ve istihbaratın yeni mevkilere ulaşmasını sağlamalıdır.³¹⁴

Büyük kumandanlar arasında, irtibatın seri bir şekilde sağlanması için telefon kullanılması büyük bir öneme sahip olabilir. Bu halde muhabere, kumandanlar veya bunların muavinleri arasında özellikle yapılmalıdır. Kumandanlar, bütün dikkatlerini

³¹¹Ta'limnâme, 1328, ss. 144-145

³¹²Ta'limnâme, 1328, ss. 145-146

³¹³Ta'limnâme, 1328, s. 146

³¹⁴Ta'limnâme, 1328, ss. 147-148

muharebeye hazır olacak şekilde ve kendi kıt'alarının maksada uygun surette hareket ettiklerinden emin olmalıdırlar. Ehemmiyete haiz olan bütün gözlemlerin, kumandanlar arasında vakit kaybetmeden değerlendirilmesi gereklidir.³¹⁵

Muharebede, cüz'i tâmlarının büyüklüğü nispetinde birinci hat cephesinin değişmesindeki zorluk artar. Muhaberebeye girmeden önce muharebe edilecek cephe, imkanlar çerçevesinde hatasız olarak tayin edilmelidir. Müteakip hareketler esnasında, cephenin yanlış olduğu belli olursa büyük kıt'alarda, cepheye yeni hatlar yapmaktan başka tedbirler almak zordur. Cephenin genişletilmesi ile yeni düzenler, muharebenin maksadına bağlıdır.³¹⁶ (Ayrıntılı bilgi için bkz: sayfa 142-157)

3.1.2. Araziden İstifade

Araziden iyi bir şekilde istifade etmek için gerekli keşiflerin zamanında yapılması gereklidir. Keşifler özenle yapılmalıdır. Fakat, bu bapta aşırıya gidilmesi yüzünden muvaffakiyeti etkileyecek derecede, muharebenin yavaşlamasına neden olmamalıdır. Düşman ateşi altındaki hareketleri, arazinin durumuna tatbik etmek gerekse de, bu husus ilerleme süratini sekteye uğratmasına veya bazı aksamın geri kalarak sonunda taarruzun mağlubiyetle sonuçlanmasına sebep olmamalıdır. Arazinin hali, iyi bir tertiple önemli bir tesir gösterir.³¹⁷

Açık arazi, kaybın azaltılması için bölümlerin arasında fazla mesafe alınmasını gerektirir. Kapalı arazi ise mesafelerin kısaltılmasına müsaittir. Bu tarz arazide kumandan, mesafenin azlığı hususunda, arazinin bu durumundan istifade etmelidir. Kapalı arazide, kıt'alar uzun müddet yanaşık nizâmları muhafaza edebilirler. Açık ve düz arazi, taarruza müsait değildir. Fakat müdafaada, iyi bir ateş meydanına sahip olmak için böyle arazi aranır. Cüz'i tâmlar, intizam ve yakınlıklarını zor arazide bile kaybetmemelidirler. Cüz'i tâmlar, eski intizamlarına geçmek için arazinin bahşettiği her fırsattan istifade etmelidirler.³¹⁸

³¹⁵Ta'limnâme, 1328, s. 149

³¹⁶Ta'limnâme, 1328, s. 150

³¹⁷Ta'limnâme, 1328, s. 157

³¹⁸Ta'limnâme, 1328, s. 158

3.1.3. İstihkam Oluşturma

Suni siperler ve mangalar, istihkam sahaları tam vaktinde ve uygun yerlerde oluşturulsa bile kıta'aların sevk ve idaresinde kumandana önemli vazifeler düşer. Vaziyet, beklenmedik bir şekil alırsa evvelce icra edilmiş olan istihkam, kumandanın kararlarına tesir etmemelidir. Diğer taraftan işler boşuna yapılmış olabileceği düşüncesi, istihkâm işlerin terk ve ihmal edilmesine asla neden olmamalıdır. Derin avcı hendekleri, askeri mükemmel şekilde muhafaza eder. Vakit yok ise daha hafif siperle yetinilmelidir.³¹⁹

Taarruz halinde elde edilen ve yalnız elden tutulmasına çalışmakla yetinilen noktalarda, istihkâm takımlarından istifade edilebilir. Fakat vakit kazanmak hususunun, taarruz edenden ziyâde müdâfaa edenin işine yaracağı unutulmamalıdır. Siper inşası, durmadan ta'arruza devam etmek şevkini ve hevesini hiçbir zaman kaybettirmemeli ve yapılan siperler ta'arruz fikrini ortadan kaldırmamalıdır. Piyâde, askeri istihkâm sınıfının yardımına muhtaç olmaksızın sahrâ istihkâm inşası hususunda, ta'lim ve terbiye edilmiş bulunmalıdır. Siper kazılarak mahallerin iyi seçilmesiyle işlerin idaresini, zâbitânın hepsi bilmelidir.³²⁰

3.1.4. Muharebe İçin İleri Yürüyüş

Düşmana yaklaşıldıkça muharebe hazırlığı da arttırılmalıdır. Bu konuda aşağıdaki hususların dikkate alınması gereklidir.

Cephe genişletmek; cüz 'i tâmların daha geniş cepheli yanaşık nizâmlara geçmesi demek olup bu hareket, yürüyüş derinliğinin azaltılması ve içtimâ için kullanılır.³²¹

Açılmak; yürüyüş kolunun değişik kollara ayrılmasıyla daha geniş bir cephe olmaktır. Bu maksada göre kıtalar, yekdiğerinden yelpaze şeklinde ayrılarak ekseriyetle yürüyüş nizâmını da muhafaza ederler. Bu kolların, yalnız sonradan tekrar yürüyüş kollarına geçmeleri mümkün olduğu zaman, derin kol nizâmına geçmek suretiyle cephe genişletmeleri uygundur. Muhârebenin idaresi için ehemmiyete sahip olan derinlik tertibatının oluşturulması hususu, açılmak

³¹⁹Ta'limnâme, 1328, ss. 158-159

³²⁰Ta'limnâme, 1328, ss. 159-160

³²¹Ta'limnâme, 1328, s. 160

hareketiyle kolayca hazırlanmış olur. Açılma hareketi, içtimâ nizâmından bile yapılabilir.³²²

Yayılma; kıt'anın muharebe için genişlik ve derinlik tertibâtı oluşturulması ve avcı hatları teşkil edilmesidir. Kıt'alar, kaide olarak açıldıktan sonra yapılırsa da doğrudan doğruya yürüyüş kolundan veya içtimâ nizâmından da yapılabilir. Yürüyüş kolunun durmasında yürüyüş derinliğinin azaltılması için ya derin kola geçilir veya yakından açılacağı mümkün ise yan yana çeşitli yürüyüş kolları teşkil edilir.³²³

3.1.5. Muharebede Taarruz

Taarruz, ateş etmek için icabında en yakın mesafelere kadar düşmana yaklaşmaktır. Ateşten sonra da süngü hücumuyla taarruz yapılır. Taarruz için bir cüz'i tâma tahsis edilen mahal dahilinde, cüz'i tâm kumandanı arazinin düz kısımlarından mümkün mertebe kaçınmalı veya bu tarz arazide taarruza, diğerlerine nispetle zayıf kuvvetler tahsis ederek bunları geniş aralıklarla münasip surette ilerletmeli ve asli kuvvetleri, gizlenerek yaklaşımları mümkün olan mahalden muharebeye sevk etmelidir. Bununla birlikte asli kuvvetlerin bu şekilde yaklaşımlarına uygun arazi bulunmazsa taarruzun düz ve açık arazide yapılması kaçınılmazdır.³²⁴

Her taarruz, avcı hattı teşkiliyle başlar. Kaide olarak, tesirli ateşle muharebeye başlamak için, avcı hatlarıyla ateşe başlamadan önce mümkün olduğu mertebe düşmana yaklaşılmalıdır. Bu suretle yakınlaşma derecesi, arazinin haline ve düşman ateşinin tesirine bağlı olduğu gibi bu bapta kıt'anın ta'lim ve terbiyesinin tesiride az değildir. Ta'lim ve terbiyesi mükemmel piyâde askerinden hatta düz arazide bile ateşe ancak orta mesafelerde başlaması beklenir.³²⁵

Taarruz kıt'alarının ileri aksamıyla geride bulunan kumandanlar arasında, daima irtibatın olması gereklidir. Piyâdenin taarruz esnasında topçu, düşman topçusunu hedef almakla birlikte ateşini, düşman piyâde mevzi'sinin hücum edilecek kısmını da hedef almaya gayret etmelidir. Topçu muhârebesi (her iki taraf

³²²Ta'limnâme, 1328, ss. 160-161

³²³Ta'limnâme, 1328, s. 161

³²⁴Ta'limnâme, 1328, ss. 163-164

³²⁵Ta'limnâme, 1328, s. 164

topçularının birbiriyle muhârebesi) esnasında, piyâdenin ilerlemesi, düşman kıt'alarını meydana çıkarmaya ve topçu ateşinin tesirine maruz kalır.³²⁶

İlk ateş mevzi'inden mümkün mertebe birlikte ateş açıldıktan sonra, buradan itibaren ateşle yardım edilerek düşmana doğru hücum mesafesine yaklaşılmaya başlanır. Piyâde muharebesi, muharebe meydanının muhtelif noktalarında çok değişik tarzda meydana gelir. Taarruz eden kıt'anın manga, nısf-ı takım, takım veya bölük gibi herhangi bir kısmı için ileri gidebilmek imkanı olursa hemen bundan istifade etmek, bunların vazifesidir.³²⁷

Makineli tüfeklerin avcılarla aynı zamanda mı veya avcılarının himayesinde avcılardan sonra mı uygun mevzi'lere dahil olunacakları keyfiyeti, duruma bağlıdır. Fakat makineli tüfeklerin ancak tesirli mesafeden müsait ve değerli hedeflere karşı muharebeye dahil edilmesi gerekir. Avcıların ileriye hareketi esnasında, makineleri tüfeklerin ateşlerine mani teşkil etmemeleri gerekir ve bu tüfekler için hakim mevziler özellikle iyidir. Bununla birlikte makineli tüfekler, ilerlemekte olan avcı hatlarını tehlikeye sokmadan, hatların boşlukları istikametinden de düşmana ateş edebilirler.³²⁸

Hücum kararı geride bulunan kumandanlar tarafından alınırsa ihbar makamında; **Süngü Tak!** İşareti çaldırılıp bu işaret, hücumu iştirak edecek bütün askeriye borazanları tarafından tekrar edilir. Bu işaret üzerine avcılar, ateşin şiddetini son dereceye kadar artırır. Ateş hattının geride kalan aksamı, mümkün surette en yakın mesafeye kadar düşmana yaklaşmaya çalışırlar ve geride bulunan takviye kıt'aların tamamı ileriye koşarlar.³²⁹

Avcı hattı hücumu kalkacağı vakit borazanlar ve trampetler sürekli hücum borusu çalmaya başlayarak bütün aksâm, azimle düşman üzerine atılırlar. Düşman mevziine girmeden evvel istinâdların kendilerine yetişmesine meydan vermeyecek şekilde avcılarının, sürat ve şiddetle hareket etmeleri şeref ve namus gereğindendir.

³²⁶Ta'limnâme, 1328, ss. 165-166

³²⁷Ta'limnâme, 1328, s. 167

³²⁸Ta'limnâme, 1328, s. 169

³²⁹Ta'limnâme, 1328, s. 172

Düşman önünün yakınında süngü davranılarak “Allah Allah” sedalarıyla düşman mevziine girilir.³³⁰

Ta’limnâmede “taarruz” iki şekilde anlatılmıştır. Bunlar aşağıdaki şekilde açıklanmıştır.

3.1.5.1. Müdafaa İçin Yayılmış Bir Düşmana Taarruz

Düşman müdafaaya karar vermiş ise ilk emirde serbest hareketten vazgeçmiştir. Yani belli bir plana göre hareket edecek demektir. Bu durumda düşman mevziileri, taarruzdan önce keşfedilmelidir. Bu keşiflerle muvaffakiyete ulaşılamayacağı düşünülürse geceden de istifade edilebilir. Başkumandan, keşiflerden sonra topçulardan faydalanır, bunların nerelerde mevzii alacağını belirler ve kıt’alarını mümkün olduğunca düşman mevziilerine yakın tutar. Düşmanın durumu uygun olur olmaz cüz’i tâmlara yayılma mntıkaları tahsis olunur.³³¹

Alınan mevziiler, düşman silahının tesirinden ve mümkün mertebe düşman görüşüne kapalı olmalıdır. Topçu hazır olur olmaz muharebeye başlar ve bu surette piyadenin ilerlemesine ve düşman hatlarının açılmasına yardım eder. Arazinin olanaklarından dolayı düşman mevziine daha fazla yaklaşan aksâm, sonra geride kalan aksamın düz araziden geçmelerine ateşleriyle yardım ederler. Kıt’aların hazır edilmesinden sonra kumandan taarruz emrini verir.³³²

3.1.5.2. Müstahkem Bir Sahra Mevzi’ine Taarruz

Sahra istihkamlarına mahsus araçlarla kuvvetlendirilmiş bir mevzi’ye, ekseriye ancak gece karanlığında istifade edilerek taarruz yapılır. Topçu mevzi’leri için, bir plana göre gündüz keşifler yapılır. Bu keşif sonuçları bütün kumandanlara bildirilir. Keşiflerden istenilen sonuçların elde edilmesi için, bazı piyâde kıt’alarının düşman mevziilerin muhtelif noktalarına sokulup yerleşmeleri ve sokuldukları yerlerde siperler yapmaları gerekir. Bu siperler yavaş yavaş takviye edilir. Bu tarz muharebede ağır topçu bilhassa etkilidir.³³³

³³⁰Ta’limnâme, 1328, s. 173

³³¹Ta’limnâme, 1328, s. 175-178

³³²Ta’limnâme, 1328, ss. 179-181

³³³Ta’limnâme, 1328, ss. 182-184

Topçu, piyâdeyi yeterli derecede himâyeye ettiği takdirde piyâde, gündüz oldukça ileri yakınlaşır ve hücum bile edebilir. Piyâdenin geceleyin ileri sevki için iyi bir hazırlığa ihtiyaç vardır. Her şeyden evvel, yaklaşma yolları ve gidilmesi uygun olan hatlar belirlenip, mümkün ise bunlar işaret ile (çalılar, açık renkli şeritler vs.) belli edilmelidir. Ateş muharebesine başlamak için seçilen mevzi'nin, hücumla kalkılabilecek derecede düşman mevzi'ine yakın bulunması gerekir. Kıt'alar, seri bir şekilde siperler yapmalı veya düz zemin ise beraber getirilen kum torbalarıyla siperler tesis ederek ateş muharebesi için her şeyi hazır etmelidir.³³⁴

Makineli tüfeklerin, mümkün olduğu kadar son hücum esnasında da ateşe devam edebilmeleri için mevzi'leri gayet gizli olarak seçilmelidir. Siperlerin inşası esnasında işle meşgul olan efrâd, muharebe etmeye her an hazır bulunmalıdır. Düşman mevzi'lerine yaklaşılmasına engel olan hallerin, geceden istihkam sınıfı tarafından ortadan kaldırılmaya çalışılmalıdır. Topçu ateşiyle birlikte piyâde ve makineli tüfek ateşi, ya bulundukları yerden veya gerektiğinde düşman mevzi'ne doğru biraz daha yaklaşarak hücumla başlamak için düşmanı siperlerinden dışarı çıkamayacak derecede şiddetli bir şekilde ateş altında tutmalıdır.³³⁵

Yapılan keşif neticesinde düşman mevzi'ne, durumun uygun olması halinde hücum geceleyin bile yapılabilir. Hücum yapılmasına kadar sükunetin muhafazası, ileriye yürüyüşte birlik ve beraberlik, yürüyüş istikametlerinin muhafazası ve münferid kıt'alar arasında irtibatın sürdürülmesi, kati surette gereklidir. Hücum için belirli nizâmlar yoktur ve mümkün olduğu kadar basit nizâmlar geçerlidir. Alınan mevziiler derhal müdafaa halinde kalmalı ve makineli tüfeklerle de düşmana ateş edilmelidir. Müstahkem mevzi'lere yapılan taarruzların kaç gün süreceğini tahmin etmek mümkün olmadığından, taarruzdan evvel çantalar çıkarılarak efrâda bol erzak ve cephane dağıtılır.³³⁶

3.1.6. Muharebe Tarzları

Ta'limnâmede aşağıda açıklanan muharebe tarzlarında bahsedilmiştir.

³³⁴Ta'limnâme, 1328, ss. 184-186

³³⁵Ta'limnâme, 1328, ss. 186-188

³³⁶Ta'limnâme, 1328, ss. 188-190

3.1.6.1. Tesadüfi Muharebe

Harbin vaziyetini tayin ve meydana gelmesine ait belli bir malumat, ekseriye olmadığından askeri hareket esnasında taraflar, ancak meydana gelen temas sayesinde diğeri hakkında daha fazla bilgi edinirler. Bunun üzerine, yürüyüş kollarından çıkarak tesâdüfi muharebe yapılır. Tesadüfi muharebe, mahiyeti gereği hızlı hareket ettirmeyi gerektirir. Adından da anlaşılacağı üzere düşmanla tesadüfen karşılaşılması esnasında yapılan muharebedir. Kumandan baş tarafta bulunur ve muharebe için gerekli önlemleri alır. Asker bir taraftan yayılırken bir taraftan da hücum eder.³³⁷

3.1.6.2. İşgal Muharebesi

Vakit kazanmak maksadıyla yapılan bir muhârebe şeklidir. Özellikle büyük kıt'alarda yayılmayı sağlamak ve muhâfaza etmek için ilk önce muharebeye katılan askeri birlik bu tarzda hareket eder. Bunun gibi yandaki bir kol muharebeye iştirak edinceye kadar düşmanı oyalamak maksadıyla işgâl muhârebesi yapmak gereklidir. İşgâl muharebesi yapmak isteyen kumandan büyük mesafelerde muharebeye kuvvetli topçu kullanarak onlardan faydalanabilir ve bu suretle istenilen neticeye ulaşılması daha kısa sürede olur.³³⁸

3.1.6.3. Meskun Mevkiler ve Orman Muharebesi

Yerlerine ve inşa tarzlarına göre meskun mahaller müdafaaya dahil edilir. Yahut bu mahaller, kıt'aları gizlemek üzere kullanılır. Meskun taş binalar müdafaai edilirse bu binalar, muharebede yağma edilebilir. Ateş hattı, ekseriye meskun muhitlerine uygun düşmezse bu hat sağlamlaştırılır. Bu bağlamda birkaç kat ateş etmek suretiyle tertip yapılmak faydalı olabilir. Düşman meskun mahale fırsat bulup girerse, müdafaaya uygun her yer ve her münferit bina müdafaai edilmelidir. Yedek birliklerin, içeri giren düşmanı süngü ile tekrar dışarı atmaları gereklidir. Meskun mahaller, zapt edildikten sonra içeri doğru sokulan kıt'alar, düşmanı kesintisiz arkasından kovalayıp mevki'in karşı kenarına kadar silahlarla kendilerine yol

³³⁷Ta'limnâme, 1328, s. 175-178

³³⁸Ta'limnâme, 1328, ss. 200-201

açmalıdır. Kıt'alar, bu maksat için yalnız sokaklardan geçmeyip bahçe ve havlulardan da giderek ilerlemelidir.³³⁹

Orman muharebesinde irtibatın muhafazası, geniş ormanlarda çok zordur. Ormanlarda ağaçların istikametlerine göre açılan özel yollar yön tayinini kolaylaştırdığı gibi, sık ormanlarda yanaşık nizâmdaki kıt'aların hareketleri de ancak bunlar sayesinde mümkün olabilir. Savunma konumunda olanlar, avcı hatlarını tanıması pek kolay olan orman kenarına yerleştirmekten mümkün olduğu kadar kaçınmalıdırlar. Siperin ateş hattı, ormanlarda ağaçların ateşe mani olmayacağı derecede geri çekilir. Avcı hatları, makineli tüfenkle orman kenarının ilerisinde dahi mevzi alabilirler. Taarruz eden düşman ormana girmeye muvaffak olursa müdafaa eden nefer, bunların bilhassa yanlarına doğru karşı taarruz yaparak taarruz edeni tekrar dışarı atmaya çalışmalıdır. Orman içerisinde meydana gelecek muharebe de bile düşmana karşı taarruza şiddetle devam edilmelidir.³⁴⁰

3.1.7. İhâta

Cephe taarruzunun ihâta ile birleştirilmesi, muvaffakiyet için en önemli unsurlardanıdır. İhâta da amaç; düşmanın cephede tespit etmek ve onu yakalamaktır. Bunun için cepheden de şiddetli bir taarruz yapılması ziyadesiyle etkilidir. İhâtanın tesirini göstermediği takdirde cephe taarruzu, bir başarısızlığa neden olabilir. İhâtanın en basit surette icrası, bu vazife için görevlendirilen aksamın, yürüyüş kollarına daha uzaktaki düşmanın yan tarafına düşecekleri şekilde istikâmetler verilmesiyle olur. İhâtayı icra eden kıt'a, düşman mevzisine dahil olursa düşman cephesinin allak bullak olmasıyla büyük bir galibiyet kazanılabilir.³⁴¹

3.1.8. Muharebede Müdafaa

Silahlarından iyi bir şekilde istifade eden piyâdenin cephesi gayet kuvvetli olup ancak yanları zayıftır. Bu nedenle cephe nispeten az kuvvetle savunulmalı, yanlar ise ya arazi veya diğer kıt'alar ile muhafaza edilmelidir. Sırf düşman taarruzunu püskürtmek maksadıyla yapılan bir müdafaada, alınan mevzi'in

³³⁹Ta'limnâme, 1328, ss. 207-208

³⁴⁰Ta'limnâme, 1328, ss. 208-209

³⁴¹Ta'limnâme, 1328, ss. 190-192

³⁴¹Ta'limnâme, 1328, ss. 192-193

muhafazası yeterli olur. Yalnız düşman taarruzunun püskürtülmesiyle yetinilmeyip muzafferiyete ulaşılması mümkün ise müdafaa'nın taarruz hareketiyle ile birleştirilmesi gereklidir.³⁴²

Bir müdafaa mevzi'nin önemli olması için, bu mevzi'ye düşmanın taarruz etmeye mecbur olması ve mevzi'yi çevirmeye teşebbüsü halinde müdafaa eden nefere, zaman kazandırması veya bu halde karşı taarruza geçmek için müsait şartlar temin etmesi gereklidir. Bir müdafaa mevzi'inden aranan en lüzumlu şartlar: Açık ve geniş ateş meydanına haiz olmak, gerek dahilinde ve gerek gerisinde serbestçe harekete mümkün kılmak ve en az cenâhlarından birinin emniyetli bir şekilde bulunmasıdır.³⁴³

Mevzi seçerken topçulardan faydalanılmalıdır. Piyâde mevzi, topçu mevzi'nin uygun ölçüde önünde bulunmalıdır. Her iki mevzi arasında, yaklaşık 600 metrelik bir mesafede bulunması arzu edilir. Mıntıkaların genişliği arazinin haline bağlıdır. Müsait ateş meydanına haiz olan mintika, diğerlerine göre nispeten genişçe olabilip buna az kuvvet ve fakat çokça cephane dağıtmak uygun olur. Ateş meydanı geniş olmayan ve bu suretle yakın mesafelere kadar düşmanın yaklaşması mümkün olan mahallerdeki mintikalar ise bilakis kuvvetli kıt'alar ile savunulmalıdır.³⁴⁴

Müdafaa mevzisi, imkanlar çerçevesinde takviye edilerek kuvvetlendirilir. Her kıt'anın kendi mintikasını yalnız başına kuvvetlendirmesi genel kaidelerdendir. Mevzi'nin, düşman tarafından keşif edilememesi için mümkün olduğu kadar gayret gösterilmelidir. Bunun için önündeki arazide keşif kolları bulundurulması, bu maksat için genellikle yeterlidir. Kaide olarak, yalnız bir müdafaa mevzisi seçilip bu mevzi, bütün mevcut vasıtalarla sağlamlaştırılır. Sağlamlaştırma, bir bitişik hat halinde yayılmayıp kaideten gurup gurup tesis edilmelidir. Guruplar arasında kalacak aralıkların ilerisindeki arazi etkili bir şekilde ateş altına alınabilirse bu aralıkların zararı yoktur.³⁴⁵

Düşmanın tahmin edilen taarruz istikametine ve arazinin haline göre umumi taarruz için nereden en uygun surette ileri sevk olunabilecek ise orada hazır

³⁴²Ta'limnâme, 1328, s. 193

³⁴⁴Ta'limnâme, 1328, ss. 193-194

³⁴⁵Ta'limnâme, 1328, ss. 195-196

bulundurulmalıdır. Mevzi'ye pek erken girilirse düşmanın bunu erkenden keşfetmesine neden olur. Pek geç girilirse de gereksiz kayıplara sebebiyet verilebilir. Mevzi'de bütün kuvvetle birden bulunmak da her zaman gerekli değildir. Düşman geniş ve düz arazide seyrek ve muntazam olmayan avcı hatlarıyla ilerlerse savunmada olanlar, düşmanın geçeceği bir arazi üzerinde hattı kilitli ateş altına almalıdır. Düşmanın ateş muharebesi etmek üzere avcı hatlarını sıklaştırmaya başladığı görülen yerleri devamlı olarak tüfeklerle dövmek için, kendini savunanların ateşi, oralara yöneltilmelidir. Bununla birlikte muharebenin sonuna kadar elde yeteri kadar cephane bulunmasına daima dikkat edilmelidir.³⁴⁶

Geceleyin düşman taarruzunu bekleyen müdafaa durumundaki asker, düşünülen taarruz meydanını ve ateş altında bulunduracak ateş hatlarını gündüzden tespit edip ve mümkün ise öndeki araziye aydınlatmalıdır. Karanlık bastıktan sonra düşmanın yaklaşmasını keşfetmek ve baskınına meydan vermemek için her türlü tedbirler alınmalıdır. Düşmanın ilerlemekte olduğu anlaşılır anlaşılmaz ateş hattı, süratli bir şekilde kuvvetli olarak işgal edilir. Ateş muharebesi en yakın mesafelerde yapılmalıdır. Şayet düşman mevzi'ye girerse kılıç, hançer, kama gibi silahlarla düşmanı dışarı atmak için gerideki kıt'alar yakında ve el altında bulunmalıdır.³⁴⁷

3.1.9. Takip

Düşmana karşı üstün gelmekle muzafferiyetin ancak yarısı kazanılmış olur. Bu üstünlüğün zafere dönüşmesi için mağlup düşmanın takip edilmesi gereklidir. Zira takibin amacı, düşman yok etmektir. Mağlup olan düşman, ısrarla takip edilmezse sonra tekrar savaşa devam için hazırlanacağından yeniden bir muharebe yapılmasıyla bu mukavemetin yok edilmesi gereklidir. Ateş edilerek ve kesinlikle arkası bırakılmayarak, takip edilerek düşmanın mağlubiyeti kesin bir şekilde sonuçlandırılmalıdır. Geri dönen düşman, açık hedef gösterdiği müddetçe ateş altına alınmalıdır. Düşman ateşin tesirinden kurtulunca, tekrar topçu ve piyâde ateşiyle düşmanı yok etmek için yine düşmana yaklaşılmalıdır.³⁴⁸

3.1.10. Geri Çekilme ve Muharebeye Devam Etmek

³⁴⁶Ta'limnâme, 1328, ss. 197-199

³⁴⁷Ta'limnâme, 1328, ss. 199-200

³⁴⁸Ta'limnâme, 1328, s. 202

Muharebe uygun olmayan bir hal alırsa kumandan, kesin netice alıncaya kadar muharebeye devam etmeye veya geri çekilmeye önceden karar vermelidir. Geri çekilmenin yapılma tarzı askerin haline ve düşmanın galip olarak hareketine bağlıdır. Geri çekilmeye mecbur olan piyâde, ancak bulunduğu muharebe nizâmında ve yaklaşık cepheye dik bir istikamette geri çekilebilir. Süvârinin muhafazası altında topçu ve makineli tüfeklerle himaye, mevzi’i almanın yeterli olabilmesi ve bu esnada piyâdenin geri çekilmeye devam edebilmesi için çok faydalıdır. Bilhassa küçük kıt’alarda himâye mevzi’inin, geri çekilme hattının yan tarafında bulunması uygun bir durum olabilir.³⁴⁹

Düşmanla aradaki mesafenin artmasıyla geri çekilen asker, yürüyüş nizâmına geçmeye ve kendini emniyete almaya muktedir olur. İster karar bireysel olsun isterse mâfevkin emri üzerine yapılsın kat’i muharebenin en kolay olanı bilhassa bir muvaffakiyet sonrasında olanıdır. Amaç, düşmandan gizlemeye ne derece muvaffak olunursa muharebe, o kadar çabuk kat edilebilir ve muharebe ne nispette ilerlemiş ise bunun da icrası o derecede güç olur.³⁵⁰

3.1.11. Farklı Askeri Sınıflarla Piyadenin Muharebesi

3.1.11.1. Piyadenin Topçu İle Muharebesi:

Piyâde, yalnız başına muharebe etmesi ender olup çoğu zaman değişik sınıflarla birlikte muharebe eder. Muharebede piyâde ile topçunun faaliyetleri, zaman ve mekan bakımından ayrı olmayıp bilakis beraber muharebe etmelidirler. Muharebeye girildiği zaman piyâde, topçuyu gizleyerek ve muhafaza ederek, bu iki sınıf muharebeyi beraber icra ederler. Piyâde ile topçunun bir hizada muharebe etmesi esasen uygun değildir. Topçu, düşman piyâdesinin ateşinden saklanacak ve piyâde, topçu muharebesi esnasında doğrudan doğruya bu ateşten etkilenmeyecek kadar piyâdenin muharebe mevzisi topçunun ilerisinde bulunması gereklidir.³⁵¹

Topçunun başlıca vazifesi, etkili bir şekilde piyâdeye yardım etmektir. Kaide olarak, topçu piyâde için en tehlikeli olan hedefleri vurmalıdır. Piyâde kendi üzerinden topçunun ateş etmesine alışmalıdır. Bir düşman mevzisine hücum

³⁴⁹Ta’limnâme, 1328, ss. 204-205

³⁵⁰Ta’limnâme, 1328, ss. 206-207

³⁵¹Ta’limnâme, 1328, ss. 210-211

edilirken piyâdeler, hücum mahallerine yaklaşınca kadar topçunun belli mahallere ateşe devam etmesi önemlidir. Düşman topçusuna karşı, top indirir veya bindirirken ve harekette iken üzerine ateş edilmesi çok etkilidir. Fakat piyâde, uzak mesafelerde topçuya ateş etmekten veya topçu ateşiyle rekabete kalkışmaktan uzak durmalıdır. Bu ancak cephane israfına neden olur. Yürüyüşün nevini ve istikametini değiştirmek ve muntazam olmayan avcı hatları kullanmak, düşman topçu mermilerinin isabetini güçleştirir.³⁵²

3.1.11.2. Piyâdenin Sûvâri ile Muharebesi:

Piyâde ateşe hazır bulunmak şartıyla sûvâriye karşı muharebede, sûvârinin sayıca çok üstün olmasından korkmamalıdır. Tesirli ateş etmeye müsait olan her nizâm, sûvâriye karşılık vermek için elverişlidir. Piyâdenin nizâm değiştirmesi veya hareket etmek için oyalanması, düşman sûvârisi için başarıdır. Zayıf piyâde kıt'aları bile yere inmiş sûvâriye karşı başarıyla ateş edebilir. Yedek hayvanlara edilecek ateş özellikle etkilidir.³⁵³

Açıktan ilerleyen avcılar, makineli tüfeklerin ateşi altında orta mesafelerde ağır zayıya uğrayabilirler. Dolayısıyla, makineli tüfeklere karşı hareket için araziden iyi bir şekilde istifade edilmesi ve makineli tüfeklerden kaçınılması mümkün olan ateş aralarında ansızın ve gayri muntazam sıçramalar yapmak suretiyle hareket edilmesi önemlidir. Bu tarzda sıçramalar mümkün olmazsa, emekleyerek ve sürünerek ileriden yer kazanılması gerekir. Çok yakın mesafelerden münferid avcı gruplarının, yan veya kuşatıcı ateşi büyük etki gösterebilir.³⁵⁴

3.2. KIT'ALARIN MUHAREBESİ

3.2.1. Cüz' i Tâmların Muharebesi

Bir cüz'i tâm ne kadar küçük olursa, muharebe etme olasılığı da o nispette azalır. Fakat, bölüğe varıncaya kadar her cüz-i tâma verilen vazife ve belirlenen daire içinde kalkmak şartıyla önemi büyüktür. Geriden emir gelinceye kadar durum kolayca değişebilir. Tam vaktinde hareket etmek, ancak kendiliğinden bir karar

³⁵²Ta'limnâme, 1328, ss. 211-214

³⁵³Ta'limnâme, 1328, s. 214

³⁵⁴Ta'limnâme, 1328, s. 215

alınmasıyla mümkündür. Bununla birlikte muharebenin başkumandanın emirlerine göre yapılacağını, alt cüz' i tâmlar hatırdan çıkarmamalıdır. Muharebede bütün kıt'aların aynı nizâm kullanmalarının hiçbir önemi yoktur. Her kumandan mesuliyet olarak münasip ve elverişli nizâmı bizzat seçmelidir.³⁵⁵

3.2.2. Bölüğün Muharebesi

Muharebeye girmek için ilerlendiği sırada, bölük kumandanı ilerleyip düşmana yaklaşmak için en uygun yolu seçerek keşif yapar ve bölüğün emniyetini sağlar. Bölük kumandanı, kumanda vererek bölüğü sevk edemeyecek kadar bölükten uzaklaştığı zaman, emir ve kumandayı bölüğün en kıdemli zabiti alır. Bölüğün önemli bir zayıflık vereceği belli olur olmaz bölük kumandanı, bölüğünün yanında bulunmalıdır. Nizâm seçmede, araziden istifade hususu göz önünde bulundurulmakla beraber bölüğün, kumandanın emri altında kalması gerekliliği de bilhassa riayet edilmesi gereken önemli bir husustur.³⁵⁶

Bölük kolu nizâmında aralıklar değişebildiği için bu nizâm, zâbitlerinin önderliğinde takımların araziden layıkıyla istifade etmelerine müsaittir. Emniyet hizmetleri kıt'alar tarafından yapılamadığı takdirde, muharebe meydanında yavaşık nizâmında bulunan bölük, tehlikeye düşecek tarafa zayıf bir avcı hattı çıkararak kendini koruma altına almalıdır. Avcı hattının kuvveti ile teşkil tarzı mevcut yere ve muharebenin amacına bağlıdır. Taarruz halinde ateş mevzisine gizlenerek veya ancak kısa bir mesafe kat ederek hızlı bir şekilde varılabilecek ise, başlangıçtan itibaren lüzumu kadar ateş kuvvetine sahip sık avcı hatları çıkarılmalıdır.³⁵⁷

Defalarca bütün kuvvetiyle ava yayılan bir bölük, tüm ateş kuvvetinin muhafazası için başka bir kıt'a tarafından takviye edilmeye ihtiyaç duyacağından bu durum, muharebenin henüz daha başlangıcında iken bölüklerin karışmasına neden olur. Bununla birlikte bölük komutanı, muharebe vaziyeti gerektirdiği zaman bölüğünü ava çıkararak daha başlangıçta bütün ateş kuvvetini muharebede kullanmaktan sakınmalıdır. Avcı hatları, bir müdafaa mevzisini işgal edecekleri vakit, kaide olarak takım kumandanları ile manga başları tarafından mevzi'nin

³⁵⁵Ta'limnâme, 1328, s. 216

³⁵⁶Ta'limnâme, 1328, s. 217

³⁵⁷Ta'limnâme, 1328, ss. 217-218

iskeleti tespit edilmelidir. Mevzi’de bırakılacak birkaç gözcünün yardımıyla bunun tam vaktinde yapılması sağlanır.³⁵⁸

3.2.3. Taburun Muharebesi

Geniş cephe alarak yayılmaya ve düşmanla ansızın muharebeye daha iyi bir şekilde hazır bulunmak maksadıyla, muharebeye girmeden evvel ekseriye yürüyüş kolundan arazinin haline göre açılmak gerekir. Vakit varsa düşmana hazırlık vaziyetini göstermemek için biraz farklı yol izlemekte çekinilmemelidir. Muharebeye girmeden önce tabur kumandanı, mümkün mertebe bölük kumandanlarının hepsini bir yere toplayarak emirlerini vermelidir.³⁵⁹

Tabur bir büyük kıt’a dahilinde bulunarak muharebeden kati bir netice almak isteniyorsa, bölüklerin birbiriyle karışmasına meydan vermemek için daha başlangıçtan itibaren diğer bölüklerin yan yana muharebeye dahil edilmesi tavsiye edilir. Tabura ayrı bir muharebe vazifesi verilmiş ise, muharebenin diğer vazifelerinin ifası için elde tam kuvvette muharebe cüz’-i tâmları bulundurmamak maksadıyla, bölüklerin birbirini takip ederek muharebeye girmeleri uygun olur.³⁶⁰

3.2.4. Alay ve Livânın Muharebesi

Ta’lim ve terbiyesinin aynı olması ve zâbitân heyetinin tek elde bulunması ve üç ile dört tabura bölündüğünden, muharebede taksimnin kolay olması nedeniyle alay, bilhassa muayyen muharebe vazifelerinin yapılmasına muktedir bir cüz’-i tâmdır. Livâ nadiren üç cüz’i tâmdan oluşur. Bu sebepten bir ihtiyaç halinde alaylardan birini bölmeye ekseriye lüzum görülür. Alay ve livânın yayılması, alt cüz’i tâmlarına, muharebe vazifelerinin taksim edilerek verilmesiyle olur.³⁶¹

Bir cüz’i tâm ne kadar büyük olursa, bütününü oluşturan cüz’i tâmların birbirine karışmasından o kadar sakınılmalıdır. Özellikle muhtelif alaylar aksamının karışmasından meydana gelen durum daha kötüdür. Bu sebepten alayları yan yana muharebeye sokmak büyük ölçüde tavsiye olunur. Bununla birlikte seferi düzende

³⁵⁸Ta’limnâme, 1328, ss. 219-220

³⁵⁹Ta’limnâme, 1328, s. 220

³⁶⁰Ta’limnâme, 1328, ss. 220-221

³⁶¹Ta’limnâme, 1328, s. 221

bulunan bir livâda alayların kullanılma tarzı, en fazla bu livânın cephe genişletme istemesine veya açılmasına gerekli olan zamanı sağlar.³⁶²

3.2.5. Piyâdenin Büyük Kıt'alar Dahilinde Muharebesi

Bir meydan muharebesinde, piyâde muharebesi cüz'i tâmların müstakil muharebeleri şeklini almamalıdır. Muharebenin icraatının ve hareketlerinin birliği, büyük kumandanlara vazifeler verilmek, cüz'i tâmların muharebe meydanlarını layıkıyla belirlenmek ve bir biri yanında muharebe eden cüz'i tâmların arasında irtibatlar sağlanarak ve muhafaza edilmek suretiyle sağlanır. Lakin bu surette de birliğin olması, ancak mâdun kumandanlarının hep birlikte muharebe maksadına uygun hareket etmelerine bağlıdır.³⁶³

³⁶²Ta'limnâme, 1328, ss. 221-222

³⁶³Ta'limnâme, 1328, s. 222

III. BÖLÜM

OSMANLI ORDUSUNDA MU'AYENE NİZÂMLARI VE RESMÎ GEÇİTLER

4.1. MU'AYENE NİZÂMLARI VE RESMÎ GEÇİTLER

Genel Kaideler

Mu'âyene nizâmlarında ve resmi geçitlerde hiza ve aralık daima sağdan alınır. Bir kolun bütün dizileri, bir istikamette bulunur. Mu'âyene nizâmlarında ve resmi geçitlerde bir taburun iki veya daha fazla bölüğü bulunursa emir ve kumanda tabur kumandanına aittir. Mevcut bölükler başka başka taburlardan ise emir ve kumanda bu taburların kumandanlarının en kıdemlisine aittir. Daha büyük kıt'aların emir ve kumandası hususunda da bu kaidenin benzerine riayet edilir. Müstakil bir kıt'a kumandanının hareketleri bir alay kumandanının hareketi gibidir.³⁶⁴

Mu'âyene nizâmları ve resmi geçitlerde, kıt'a dahilinde bulunan veya kumanda eden zâbitân kılıç çekerler. Mu'âyene ve resmi geçiti icra edecek kıt'aların doğrudan doğruya komutanı olup hazır bulunan diğer zevât, mu'âyene nizâmında, mu'âyeneyi icra edecek şahsın sağ veya sol taraftan gelmesine göre, kıt'anın sağ veya sol tarafında durup, kılıç çekmezler ve kıt'anın cephesi boyunca, mu'âyeneyi icra eden zatın dış tarafında bulunmak ve rütbe ve kıdem sırasına göre tertip olmak üzere kendisine refakat ederler. Resmi geçitte mareşaller ve subaylar, maiyetlerini beraber almaksızın yürüyüş istikametinin bir adım sağında kıt'aya refakat eder. Şöyleki; En kademelisi, tertibin ve borazanların birinci sırası hizasında ve diğerleri rütbe ve kademelerine göre diğerlerinin gerisinde hareket ederler. Ta'zim olunan zatı elleriyle selamlayıp ve arkasından dolaşarak sağ tarafında dururlar.³⁶⁵

Mu'âyene nizâmında hazır bulunan büyük rütbeli âmirlerin (livâ ve bundan büyük kıt'alar kumandanları) yaverleri ile maiyet erkanı, ta'zim ifa edilecek zât, askeri görmeye yani muâyeneye sağdan başlayacağı halde, sağ tarafta ve maiyetinde bulundukları kumandanın gerisinde dururlar ve sağdan sola doğru cephe boyunca

³⁶⁴Ta'limnâme, 1328, ss. 224-225

³⁶⁵Ta'limnâme, 1328, ss. 225-226

kendi kumandanlarına refakat ederler. Sol cenahtan başlayacağı halde bu zâbitân sol cenaha gelmeyip yine sağ cenahtaki yerlerinde kalırlar. Muâyeneyi yalnız seyretmek üzere hazır bulunan zâbitân sağ cenâhta ve kıt'aya doğrudan doğruya subay olan zevâtın sağ tarafında rütbe ve mevcutlarına göre birkaç sıra teşkil ederler. Resmi ta'zim yapılacak zât yaya olarak bulunursa gerek mu'âyene ve gerek resmi geçit esnâsında bütün atlı zâbitân da yaya bulunur.³⁶⁶

4.1.1. Yoklamalardaki Kıt'a Düzenleri

Herhangi bir nizamda icra olunacak yoklamada, sağda bulunan kıt'anın sol başından, solda bulunan kıt'anın sağ başındaki takım zâbiti arasındaki mesafe, kıt'aların büyüklüğüne göre değişmektedir ve şöyledir:

Taburlar	arasında	20	adım
Alaylar	arasında	40	adım
Livalar	arasında	50	adım
Fırkalar	arasında	60	adım
Kolordular	arasında	90	adım

Normal durumlar için geçerli olan mesafeler yukarıdaki gibidir. Fakat yer müsait olduğu halde bu aralıkların kıt'a kumandanları ve borazan ve trampet ve mızıkacıların yerleşebilecekleri kadar azaltılmasında herhangi bir sakınca yoktur.³⁶⁷

4.1.2. Resmi Geçitlerdeki Kıt'a Düzenleri

Resmi geçitlerde kıta'lar, dizi adedi dikkate alınmaksızın aşağıdaki mesafelerle diğerini takip ederler.

Takımlar ve bölükler	arasında	22	adım
Taburlar	arasında	40	adım
Alay	arasında	80	adım
Alay kolları	arasında	100	adım

³⁶⁶Ta'limnâme, 1328, ss. 226-227

³⁶⁷Ta'limnâme, 1328, s. 227

Livâlar	arasında	100	adım
Fırkalar	arasında	120	adım
Kolordular	arasında	150	adım

Gerideki tabur kol yanaştırmış oldukları halde kendi kumandanlarının kumandasıyla hareket ederler. Geçit mahallinde duran bütün zâbitân ile istikâmet zâbitânı, geçen sancakları, elleriyle selamlarlar.³⁶⁸

4.1.3. Yoklama Nizamı

Mu'âyene nizâmında yalnız bir bölük mevcut ise tabur kumandanı ve yaveri, borazan ve trampetlerin sağ yanında bulunur. Sancak, takım kolunda ve derin kolda baştaki takımın sağında ve geniş kolda taburun ortasında bulunur. Sancak muhâfızları, küçük zâbitân sırasında bulunur. Musikiye yok ise borazan ve trampetler sağ cenâhın 5 adım açığında bulunur.³⁶⁹

Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için ta'limnameden şu şekilde iktibas edilebilir:

“Bölük, takımları sağından sola doğru numara sırasıyla saff-ı harb nizâmında bulunur.

Tabur, başka bir nizâmda bulunması emr olunmadığı halde, (şekil-7) mücebince geniş kol nizâmında bulunur.

*Mu'âyenin soldan icrâsı halinde, fazla fermanlı zâbitân ile tabur yaveri yine sağ taraftaki yerlerinde kalırlar. Bölük kumandanları ile tabur yaveri ve borazan ve tranpetler ve mûsikiyye: **Mu'âyene olacak!** Kumandasında mahall-i mahsûslarını alırlar.*

Alay dâhilinde taburlar ya geniş veyâhud derin kolda yan yana bulunurlar. İkinci halde takımların ve bölüklerin mesâfeleri beşer hatveye tenzîl edilir.

Mu'âyenenin soldan icrâsı halinde yalnız alay kumandanı sol cenâha gider.

³⁶⁸Ta'limnâme, 1328, ss. 229-230

³⁶⁹Ta'limnâme, 1328, s. 231

Hakkında ifâ-yı ta'zîm olan zât bir taburu geçip müte'âkib taburun cenâha vâsıl olunca, evvelki taburun kumandanı taburunun cebhesi ilerisine çıkıp borozan ve tranpetlerine (musikiyye) kes işaretini verir ve bâ'de

Silah omuza ettirerek taburunu resm-i geçid içûn mukarrer olan mahale götürür.

Livâ dâhilinde alaylar, taburlarını geniş veyâ derin kolda olmak üzere, yan yana bulunur.

Hakkında ifâ-yı ta'zîm olunan zât mu'âyene nizâmının sağ (sol) cenâhına vâsıl olduğu anda, ilk alaydan ma'adâ diğer alay kumandanları silah omuza ettirirler ve ta'zîm olunan zâtın kendi alaylarına takarrübünde ikinci def'a olarak selam dururlar."³⁷⁰

4.1.4. Resmi Geçit Nizamı

Resmi geçit, takım cepheleriyle ve takım kollarıyla yapılır. Resmi geçit için kumandayı tabur kumandanı, yalnız bir bölük ise bölük kumandanı verir. **Takım Cebheleriyle (Yahud: Takım Kollarıyla) Resm-i Geçit Olunacak!** Kumandasında ta'limnamede (Şekil 9, 10) gösterilen yerler alınır. Takım cepheleriyle resmi geçit için bölük kumandanları baştaki takımlarının birinci sırasının 6 adım ve takım kumandanları takımlarının birinci sırasının 2 adım orta ilerisine, bölük sol cenah zâbiti sonudaki takımın küçük zâbitân sırasının 1 adım orta gerisine giderler. Takım kollarıyla resmi geçit için yalnız bölük kumandanı ile bölüğün sol cenâh zâbiti bu mahallere gidip takım kumandanları bulundukları cenâhlarda kalırlar.³⁷¹

Yerinde Say! Bölük (Tabur) — Marş! Kumandasında borazan ve trampetler ve musikiye yürümeye başlarlar, bölük (tabur) bunlardan 60 adım mesafe hasıl oluncaya kadar, yerinde sayar, sonra takım kumandanı (bölük kumandanı) kıt'asına: **İleri — Marş!** Kumandasını verir. Resmi geçitte asker, hakkında tazim olunan zâta serbestçe bakarak yürür. Yalnız şahıslar istikâmetinde yürüyen zâbitler ve sancakdarlar ve küçük zâbitler, doğru bakarlar.³⁷²

³⁷⁰Ta'limnâme, 1328, ss. 231-234

³⁷¹Ta'limnâme, 1328, ss. 234-235

³⁷²Ta'limnâme, 1328, s. 235

Ta'limnâmede yer alan; **“Huzûr-u Hûmâyunda İcrâ Olunacak Mu'âyene Nizâmıyla Resm-i Geçidlere Müte'allik Ba'zı Tertîbât-ı Husûsiyye”** konusu teferruatlı bir şekilde anlatılmıştır. (Ayrıntılı bilgi için bkz: Ta'limname, 1328, ss. 237-239)

4.1.5. Sancak Almak ve Sancağı Yerine Götürmek

Sancağı konulduğu yerden almaya, bütün zâbitânıyla tam bir bölük ve tabur ve trampet ve borazanla alay mızıkası memur edilir. Bölüğün en kıdemsiz zâbiti ile sancakdâr ve bir küçük zâbit, sancağın bulunduğu yere gidip bölüğü beklerler. Bölük, sancağın olduğu yere vardıktan sonra bu mahal karşısında yüzü binaya dönük olarak ve mümkün ise sağ cenâh mangasının karşısına gelmek üzere saff-ı harb nizâmına geçilir. Saff-ı harb nizâmına geçmek için gerektiğinde: **Manga Sırayla Sağa Çarh!** Kumandası verilir. Bu kumandada trampet ve borazanlarla mızıka manga ile sağa çarh ederler sonra: **Başdaki Manga Sağa Çarh — Marş! Dur!** Kumandaları verilir.³⁷³

Konuyu detaylı bir şekilde anlatmak için ta'limnameden şu şekilde iktibas yapılabilir:

“Başdaki manga çarh edip ileri doğru yürür ve: Dur! Kumandasında durur. Diğer, mangalardan her biri önündeki manganın çarh ettiği noktayı bir manga tûli kadar geçtikten sonra kendi kendine çarh edip önündeki manganın hizâsına gelinceye kadar ileri yürüdükten sonra tevakkuf eder. Efrâd hizâ ve aralıklarını alırlar ve başlarını doğrulturlar. Bölük bu vech ile vaz'îyyet alır almaz zâbit önünde ve küçük zâbit arkasında olmak üzere sancak binâda çıkar.

Bölük kumandanı bölüğe selâm durdurur muzıka münâsib bir marş terennüm eder. Ba'de bölük yüzbaşının işâreti üzerine muzıka muvakkaten keserek sancakdâr muhafızlarıyla beraber bölüğün sağ cenahı ilerisine gelip durur.

Sancağa refâkat eden zâbit bunun soluna ve kıdemce muma ileyh en yakın diğer bir zâbit dahî sağına geçer. Refâkat eden küçük zâbit ise bölüğün sağ cenâhından dolaşarak yerine gider. Bundan sonra bölük berây-ı 'avdet hareket eder. 'Avdet içün icâbında: Sağdan Manga ile İleri! Sağ Manga Sola Çarh! Kumandası

³⁷³Ta'limnâme, 1328, ss. 239-240

verilebilir borazanlar tranpetler ve muzika sağından mangalarla sola çarh ederek çalmaksızın bölüğün cebhesi önünde gelirler ve sağ cenâh mangasının önü açık kalacak sûrette tevakkuf ederler. **Bölük — Marş!** Kumandasında tranpetlerle borazanlar çalmağa başlayarak hareket ederler. Muzika sancak ve bölüğün mangaları sağ cenâhdan başlayarak kola iltihâk ederler. Sancakla refâkat zâbitânı sağ manganın önünde ve muzikanın gerisinde yürüyüp bunların gerisinde bölük hareket eder. Bölük kumandanı sancağın önünde yürür başka hiç kimse sancağın önüne geçemez.

Sancağın tabur veyâ alayına hin-i takarrübünde ‘umûm-i asker tarafından hakkında resm-i selam ifâ edilir.

Sancak almağa me’mûr olan bölük taburuna iltihâk veyâ sancağı mahalline i’âde etmek üzere harekette bulunduğu esnâda yalnız Zât-ı Hazret-i Padişâhiye ifâ-yı resm-i ta’zîm eder. Bu esnâda sancak dik tutulur.

Sancak mahalline bâlâda beyân olunan usûl mûcebince isâl edilir. Bölük sancağın bulunacağı mahale vâsıl olarak saff-ı harb nizâmına geçirildikte sancakdâr sağ cenâh ilerisine çıkar.

Bu halde bölük kumandanı berây-ı ta’zîm selam durdurur. **Dikkat!** Kumandasında en kıdemsiz zâbit sancağın önüne ve muhâfız küçük zâbit arkasına geçer. Diğer zâbit ise bölükteki yerine gider selam durulur durulmaz en kıdemsiz zâbit (gerek mumâ ileyh ve gerek sancakdârla muhâfız küçük zâbit selam durmazlar): **Sancakdâr — Marş!** Kumandasını verip sancağı binâyâ sokar. Muzika dahî münâsib bir marş çalar.

Sancak içeri girdikte bölük kumandanı muzika kes işâretini verip zâbitle sancakdâr ve muhâfız küçük zâbitin ‘avdetini beklemeyerek bölüğü hareket ettirir.

Eğer kıta’ât- ı ‘askeriyye doğrudan doğruya sancakların durduğu binânın önünde veyâ gâyet yakınında tertîb olunmuş ise sancak bölüğü ta’yînine hâcet yoktur. Zâbitân ve sancakdârlar ile muhâfızları küçük zâbitân ta’yîn olunan vakitte binâdan çıkarak en kısa yoldan kıt’alarındaki yerlerine dâhil olurlar. Bu esnâda kıta’ât-ı ‘askeriyye selam dururlar.

Ahvâli âtiyede sancakların alınması veyâ yerine götürülmesi içün, sancakdârla muhâfız küçük zâbitândan ma'adâ, yalnız bir zâbit ve bir manga ile iktifâ olunur:

1) *Uzunca bir yürüyüş icrâ olunacak ise veyâhud öyle bir yürüyüşden 'avdet olunmuş ise;*

2) *Sancak bölüğe 'azîmet ve 'avdeti içün pek fazla yol kat'ına mecbûr olacak ise.*"³⁷⁴

4.2. RESMÎ TA'ZİMLER

Silahsız bulunan münferid nefer, resmi ta'zimlerini durup cephe alarak temenna etmekle, temenna ederek geçmekle, doğru bir vaziyetle geçerek veya durduğu yerde mafevka dönüp temenna ederek yapar. Resmi ta'zimin her suretinde mefevka bakılır, gerek duyulursa, varsa mafevka yer açılır. Resmi ta'zimlerde mâdun, mafevka 6 adım kala temenna edip 3 adım geçtikten sonra başını doğrultur. Hareketler, kısa ve keskin olmalıdır.³⁷⁵

Resmi ta'zimler ta'limnamede aşağıdaki şekilde anlatılmaktadır:

"Durup cebhe etmek: Zât-ı Şevketsemât Hazret-i Padişâhî ile Erkân-ı Handân-ı Hümayuna ve sancağa karşı durulup ahz-ı cebhe ile temennâ ve ifâ-yı resm-i ta'zîm edilir. Şöyleki: Sonuncu hatvede girdiği ayak öndeki ayağın yanına çekilerek bu esnâda öndeki ayağın pençesi üzerinde bir yarım dönüş icrâ edilerek esâs vaz'iyette durulur ve temennâ edilir. Baş çevrilmiş olduğu halde gözle ta'kîb edilir. Eğer gidilen yol diğer yolu kat' ediyorsa münâsib mesâfeden durulur ve temennâ edilir.

Temennâ ile geçmek: Serbest bir yürüyüşle mâfevkin 6 hatve mesâfesinde parmaklar kapalı olarak sağ el kısaca ağza ve aradan alının ortasına götürülüp burada üç hatve mikdârı tevakkufla ba'de salıverilir. Bu esnâda sol kol sabit tutulur.

Doğru vaz'iyette geçişte kollar sallanmaz. Dururken esâs vaz'iyeti alarak ifâ-yı ta'zîmde mâfevkin bulunduğu tarafa dönülür ve sağ el ile temennâ edilir.

³⁷⁴Ta'limnâme, 1328, ss. 240-243

³⁷⁵Ta'limnâme, 1328, ss. 243-244

Silahlı neferin resm-i ta'zîmi rahat dur vaz'iyetinde veyâhud tüfenk omuza asılmış iken mâfevka bakarak geçmek sûretleriyle icrâ olunur. Birinci sûrette esâs vaz'iyette mâfevka dönülür. Silah omuza ile geçişte sağ el serbest sallanır. Tüfenk omuza asılmış iken geçişte kollar sallanmaz.

Yanaşık nizâmda bulunan kıta'ât kendi âmirlerinin kumandalarıyla icrâ-yı ta'zîm ederler.

*Dururken: **Hazır Ol! Sağa (Sola) — Bak!** Kumandasında efrâd esâs vaz'iyeti ahz ile mâfevka bakarlar.*

Mâfevk kıt'anın önünden geçiyorsa kendisini her nefer - üç kişi aşağıya geçinceye kadar - baş ve nazarla ta'kib edip ba'de kendiliğinden ileri bakar.

*Yürürken: **Sağa (Sola) Bak!** Kumandaları verilir silahsız bulunuyorsa veyâhud tüfenkler omuza asılmış ise kollar sallanmaz her sıra mâfevkın hizâsını geçtikçe kendiliğinden ileri bakar.*

Takımdan küçük bir kıt'anın âmiri resm-i ta'zîm esnâsında cenâh neferinin yanında ve takım ile takımdan büyük kıta'âtın âmirleri kıt'alarının önünde yürür.”³⁷⁶

4.3. MÜZİK ALETLERİNİN TAŞINMASI

Tabur borazan çavuşu ve borusunu, gaytanı sağ omzundan geçirerek taşır, gaytan son derece gevşek yani uzun olmalıdır. Çünkü çavuş, kolunu tamamıyla uzatarak boru ile her çeşit işaretleri edebilmelidir. Borazan, çantasını taşıyorsa çanta takıldıktan sonra boru, sağ omuza asılır. Muhârebede boru ya elde veya gaytanı kısaltılarak göğüs önünde asılı bulundurulur veya asılı olarak göğüste taşınır. Borazan boruyu çalmak için borazan çavuşunun işaretiyle sağ eliyle tutarak ağzına götürür. Boru çalınmasının sonunda son sesi takip eden adımda boru kısaca aşağı indirilir. Yürüyüş esnasında boru çalındığı vakit sol kol doğal olarak sallanır. Mu'âyene ve resmi geçitlerde boru sağ el ile çalar gibi tutulur.³⁷⁷

“Rahat Dur” da trompet makası, trampetin çemberinde bulunan deliklerden geçip kavrayacak şekilde çemberinden yerleştirilir. Bu halde trampet sol bacağın üzerine ve alt derisi dış tarafa gelir, sol el, üzeniği tutar. Üst derinin çemberinin alt

³⁷⁶Ta'limnâme, 1328, ss. 244-246

³⁷⁷Ta'limnâme, 1328, ss. 246-247

kenarı sıkıca sol bacağın üzerine yerleşir. Çalma sonunda, son sesi takip eden adım ile beraber her iki kol kısaca aşağı indirilir. Mevzûn yürüyüşte bacağın serbestçe hareketine mani olmayacak şekilde sol el ile trampet yukarıda tutulur. Trampet kayışları, aşağı sarkıtılmış olan sağ elde taşınır.³⁷⁸

Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için ta'limnameden şu şekilde iktibas edilir:

“Silah omuza edileceği zaman Silah — Kumandasında sol el üzenginin yanından tutar.

Omuza! Kumandasında tranpet sûr’atle çevrilip üst derisi yukarı getirilir. Diz üzengisi sol bacağın kısm-ı ‘alyâsına istinâd eder. Her iki el der’akab tranpetin üst tarafına götürülüp sol el kendisine mahsûs olan zahmeyi kovanının alt tarafından tutar.

Sağ el zahmesinin başı sol el zahmesinin başının üstü yakınında bulunmak üzere her iki zahme derinin ortasında çapraz vâri bulundurulur. Sol el çenbere istinâd eder.

Rahat durulacağı vakit Rahat— Kumandasındada sol el zahme başı yakınından tutulacak vech ile zahmeler birbirine tatbîkan sağ avuç içine sokulur. Sağ kol aşağıya uzatılır. Aynı zamanda sol el ile dahî diz üzengisinin sol tarafından ve alt derinin çenberinden tutulur.

Dur! Kumandasında tranpet sol el vâsıtasıyla bacağın kısm-ı ‘alyâsından kaldırılıp üst derinin çenberi bacağa istinâd edecek ve alt deri dış tarafa gelecek vech ile döndürülür.

Sol el bittekrar üzeniye götürülür.

Tranpet ta’lim yürüyüşünde rahat durda olduğu gibi taşınıp ancak çalınacağı zaman silah omuzada olduğu vech ile tutulur.

Kısa yürüyüşlerde omuz kayışı çözülmeksizin tranpet üzengiden tutularak sağ veyâ sol el ile taşınır. Uzun yürüyüşlerde kayış çözümlü tokalarından birine geçirilir ve omuza asılır.”³⁷⁹

³⁷⁸Ta’limnâme, 1328, s. 248

³⁷⁹Ta’limnâme, 1328, ss. 248-250

4.4. İŞÂRET DEĞNEĞİNİN İSTİ’MÂLİ

İşâret değneği, yalnız resmi geçitlerde, karakol ihracında, resmi gecelere mahsus bazı merasimde kullanılır. İşâret değneği, borazan çavuşu tarafından işaret ve vezin vermek için kullanılır. Rahat dur da, değnek sağ el ile toparlağın alt tarafından iyice kavranıp küçük parmak üst tarafta bulunur. Sağ dirsek biraz ileri alınır. Değneğin ucu sol ayağın ucunun tam sağında yere dokunur ve değnek biraz sağ ileri meyil ettirilir, sol kol esas vaziyetinde kalır. Silah omza da sağ el bel kayışı tokasının yaklaşık 10 santimetre ilerisinde ve sağ dirsek biraz ileri alınmış bulunur. Değneğin ucu yukarıda ve biraz sağa meyillidir. Selam durulduğu zaman ve resmi geçitlerde sol el kalçaya dayatılır. Başparmağın birinci boğumu bel kayışına sokulur.³⁸⁰

Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için ta’limnameden şu şekilde iktibas edilebilir:

“Dikkat! İhbârında değnek sağ yana doğru kuvvetlice yukarı fırlatılır ve: **Dur!** Kumandasında değnekle “başla” işâreti verilip ba’de değnek kısaca bel kayışının tokası önüne gelinceye kadar aşağı indirilir. Huzûr-u Hümâyunda icrâ olunduğu takdirde değnekle hiçbir işâret verilmez.

‘Alel-umûm resm-i geçidlerde sağ kol sallanmaz, hâlât-ı sâ’irede kol sûret-i tabi’iyede sallanır yürüyüşe başlanacak ise **Bölük Vesâ’ire** ihbârında sağ kol değnekle yukarıya yana doğru uzatılıp gerilir.

Bu halde değnek kol istikâmetinde bulunur.

Marş! Kumandasında değnekle “Başla” işâreti verilip aşağıya indirilir.

Pişreve başlamak ve hitâm vermek işaretini i’tâ içün değnek sol ayak yere basdığı zaman yukarı kaldırılır ve anı ta’kîb eden beşinci adımda keskince aşağı çekilir.

Resm-i geçidde pişrevin hitâmını müte’âkib tranpet ve borazanlar sola dönecekse değnek vaz’iyet-i ufkiyyede olarak sola uzatılır. Dönüldükten sonra beşinci adımda değneğin ucu yukarıya müteveccih olmak üzere bel kayışının tokası önüne indirilir.

³⁸⁰Ta’limnâme, 1328, ss. 250-251

Köşe çarhları işareti için tabur borazan çavuşu kolunu gerip bilekten değnekle bir dâ'ire resm eder.

Durmak ve dönmek için değnek sol ayak yere basdığı zaman yukarı kaldırılır ve beşinci adımda aşağı çekilir. Yedinci adımda tabur borazan çavuşu değneği bittekrar kaldırıp on birinci adımda “ Sağa Dön” işâretini verir.

Muzıka çalındığı vakit merkûm değneği bir el genişliği kadar aşağıya yukarı tahrîk ederek i'tâ-yı vezn eder.

Resm-i geçidin hitâmında tranpet ve borazanlarla muzıkanın yürüyüşe başlamaları için borazan çavuşu, en arkadaki kıt'anın kumandanı kendi hizâsını geçer geçmez değneği sol ayakda yukarı kaldırır ve muzıka kumandanıyla birlikte beşinci hatvede yürüyüşe başlamak işareti verirler.

Çarhlar için tekrar ileri yürüyüşe geçmek ve çalmayı kesmek için aynı işâretler verilir.”³⁸¹

4.5. BORU İLE İŞARET ETMEK

Boru ile işâret ederken borunun ağzı yukarıya ve çember kısmı sola yöneltilir. “Rahat Dur” ve “ Silah Omuza” vaziyetlerinde boru, kol serbest sarkmak üzere, sağ elde taşınır ve ağzı ileriye, çemberi aşağıya ve sola yöneltilir. “Selam Dur” da resmi geçitlerde sol el kalçaya alınır ve sol elin baş parmağının birinci parçası bel kayışına üstten sokulur. **Dikkat!** kumandasında boru yukarı uzatılır ve **“Selâm Dur!”** Kumandasında bel kayışının hizasına kadar indirilerek “Başla” işareti verilmiş olur. Başlatmak ve kestirmek işaretleri, değnekle verildiği gibidir. Resmi geçitte, **Marş!** Kumandasında boru, “Rahat Dur” da ki hale getirilir. Resmi geçitte sağ kol sallanır.³⁸²

4.6. TROMPET VE BORAZANLAR İLE MIZIKANIN MEVKİLERİ VE HAREKET TARZLARI

Boru, Trompet ve Mızıka eğitiminin merkezi sayılan “Müzika-i Hümâyun Mektebi” II. Mahmud zamanında açılan yeni kurumlardan biridir. Yeniçerilerin kaldırıldığı gün Trompet çalınmaya başlanmış ve daha sonra Bando-

³⁸¹Ta'limnâme, 1328, ss. 251-253

³⁸²Ta'limnâme, 1328, ss. 253-254

Müzika kurulmuş, bunların başına da yabancı öğretmenler verilmiştir. İleriki yıllarda “Müzika-i Hümayun Okulu” kurulmuş (1831) ve bu okuldan “Mâbeyn-i Hümayun Müzikası” neşet etmiştir. “Mâbeyn-i Hümayun Müzikası”, bütün alay bandolarının esasını teşkil etmiş ve onlara öğretmen yetiştirmiştir.³⁸³

Borazanlar, verilen işaretleri ancak bir zâbitin emriyle tekrar ederler. Hücumda silah indirildiği zaman trompetler, emir almadan hücum yürüyüşü süratinde çalmağa başlayıp **Marş! Marş!** Kumandasında koşar adım süratinde çalarlar. Borazanlar, Marş! Marş! Kumandasından sonra sürekli “hücum” işaretini çalarlar. **Dikkat! Selam Dur!** Kumandasında trompetler ve borazanlar (31 numaralı havayı) çalarlar. Tabur borazan çavuşu, marşlara başlatmak ve son vermek için işaret eder. Kıt’ada mızıka olduğu takdirde trompet ve borazanlar çalmayıp yalnız mızıka uygun ağır bir marş çalar.³⁸⁴

Tabur borazan çavuşu ve alay mızıka muallimi, köşe çarhı yapılırken birkaç adım yerinde sayıp küçük bir kuş resmederek sağa çarh edip borazan çavuşu borazan ve trompetler, sol cenahın 3 adım yanına ve ilerisine gider alay mızıka muallimi de mızıkanın sol cenahının 3 adım soluna gider. Trompet ve borazanlarla mızıka, kumandanlarının işareti üzerine durup sağa dönerler ve başlarını ileri çevirirler. Aynı zamanda tabur borazan çavuşu ile mızıka muallimi, geriye dönüp trampetler ve borazanlarla mızıkanın vasatları ilerisine kadar yürüyüp huzurunda resmi geçit yapılan olunan sahse yüzlerini çevirirler. Trompet ve borazanlarla mızıkanın ortasında 3 adım aralık bırakılır. Durduktan sonra bu aralığı, mızıkanın davulcusu ile trompetleri doldururlar. Bunun için efrâd dönüş işareti üzerine üç adım daha doğru yürüyüp üçüncü adımla sağa dönerler ve bir adım yerinde sayıp üç adım ileri atarak birinci sıranın hizasına gelirler.³⁸⁵ (Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Ta’limname, 1328, ss. 254-259).

4.7. BORU İŞÂRETLERİ

Boru işaretlerinden en fazla, askeri mevki hizmetlerinde ve kıt’aların hizmetlerinde (kışla, konak ve köy ordugâhı) faydalanılır. Ta’lim esnasında

³⁸³Ahmet Turan, s. 70

³⁸⁴Ta’limnâme, 1328, ss. 254-255

³⁸⁵Ta’limnâme, 1328, ss. 256-257

hareketleri yöneten mâfevkler, boru işaretlerini, muharebeye devam etmek veya kumandanları yahut yâverleri idare etmek ve kıt'aları cem ettirmek ve mahallerine göndermek için kullanırlar. Muhârebede, **Süngü Tak! Hücûm! Dikkat!** İşaretlerinden başka boru işareti kullanmak yasaktır.³⁸⁶

Okuduğumuz ta'limnâme'nin son bölümünde, dahili hizmet için kullanılan boru işaretleri numara sırasına konulmuş ve yazılmıştır. Bahsi geçen boru işaretlerinden de anlaşılacağı gibi birçok icraat için tertip edilmiş çok sayıda boru işareti bulunmaktadır. Bu işaretler, aşağıdaki gibidir:

- 1- *Zât-ı şâhâneye mahsûs işaret*
- 2- *Müşîr (Mareşal), harbiye nâzırı, ordu kumandanı*
- 3- *Kol ordu kumandanı*
- 4- *Fırka kumandanı*
- 5- *Livâ kumandanı*
- 6- *Kumandanların (tabur kumandanı ve bundan büyük kumandanların) celbine mahsûs işâret*
- 7- *Yâverleri celbe mahsûs işâret*
- 8- *'Umûm işâreti*
- 9- *Birinci tabur*
- 10- *İkinci tabur*
- 11- *Üçüncü tabur*
- 12- *Dördüncü tabur*
- 13- *Birinci bölük*
- 14- *İkinci bölük*
- 15- *Üçüncü bölük*
- 16- *Dördüncü bölük*
- 17- *Marş alel'âde sür'atte çalınırsa: ilerlemeğe şimendifer nakliyâtta vagonlardan çıkmağa delâlet eder, gâyet seri' çalınırsa hücumâ işârettir.*
- 18- *Dur*
- 19- *Cem', Yanaşık nizâmda ictimâ' etmeğe ve şimendifer nakliyâtında vagonlara binmeğe delâlet eder.*

³⁸⁶Ta'limnâme, 1328, s. 260

- 20- Yol üç : *[Hidmet-i seferiyye nizâmnâmesine mürâca'at]*.
- 21- *Dikkat: Düşman süvârisinin takarrübüne delâlet eder.*
- 22- *Ateş: Bu işâret yalnız endâht ta'lîmlerinde isti'mâl olunup hedefin yanında bulunanlara endâhtın başlayacağını bildirir.*
- 23- *Süngü tak.*
- 24- *'Avdet: Bu işâret manevranın hitâmında kıta'âtın konak ve ordugâhlarına çekilmeğe me'zûn olduklarına delâlet eder.*
- 25- *Silah başına: 'Askerin bil-cümle techîzâtı hâmilen sür'at-ı mümkün ile ictima' mahallerinde veyâhud evvelce işgâli takarrür eden noktalarda toplanmalarına delâlet eder.*
- 26- *Yangın*
- 27- *Yat borusu*
- 28- *Kalk borusu*
- 29- *Abdest*
- 30- *Namaz*
- 31- *Karavana*
- 32- *Ta'dâd*
- 33- *Tabîb mu'âyenesi* ³⁸⁷

Ta'limnamenin son kısmında “Zeyl” (ek, ilave) olup bu kısımda; “Büyük Çaplı (Hazîneli) Mavzer Tüfengiyle Tüfenk Hareketleri”, “Hazîneli Silah Doldurmak ve kapamak”, “Dolu ve Kapalı Tüfenkle Silah Davranmak”, “Silah Boşaltmak”, “Ateş Etmek”, “Tüfenk Çatmak”, “Martîni Henri ve Henri Pipûdi Tüfenkleriyle Tüfenk Hareketleri”, “Silah Doldurmak ve Ateş Etmek”, “Ateş Etmek”, “İleride Süvâri! Nişangâh 400! Nişan – Al! Ateş! Doldur!”, “Martîni Henri ve Henri Pipûdi Tüfenkleriyle Süngü Takmak ve Yerine İtmek”, konularında ayrıntılı bilgi verilmiştir. (Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Ta'limnâme, 1328, ss. 263-282)

³⁸⁷Ta'limnâme, 1328, ss. 260-262

SONUÇ

Başlangıçta aşiret birlikleriyle var olan Osmanlı Devleti zamanla yeni topraklar alarak sınırlarını genişletmiştir. Sınırların genişlemesiyle birlikte, mevcut toprakları korumak ve fetihleri devam ettirmek için düzenli birliklere ihtiyaç duyulmuş, Osmanlı Devleti de, önceden Türk-İslam Devletlerinin kullandığı sistemleri, ordu teşkilatını örnek alarak ve bu ordu teşkilat sistemini geliştirip kendi düzenli ordu kuvvetlerini oluşturarak 17. yüzyıla kadar, dünyanın en büyük ve güçlü ordularına sahip olmuştur. Bu yüzyıldan sonra her alanda olduğu gibi ordu teşkilatında da bozulmalar olmuş, bu da fetihlerin yavaşlamasına, durmasına hatta ileri yüzyıllarda toprak kayıplarına sebebiyet vermiştir.

Fetihlerin yavaşlaması ve durmasıyla birlikte devlet erkânı, bunun nedenleri üzerinde durmuşlar, sonuçta bunun, diğer sistemlerden çok ordu teşkilatındaki bozulmalardan kaynaklandığını düşünmüşlerdir. Osmanlı Devletinde yapılan ilk ıslahat hareketlerine bakarsak yapılan ıslahatların ekonomik-iktisadi, sosyal-kültürel vs. alanlardan ziyade ordu teşkilatıyla ilgili yapılan ıslahatlar göze çarpmaktadır. Ancak bu ıslahatlar, orduya köklü yenilikler getirmemiş, bunlarla kısmi başarılar elde edilmişse de istenilen sonuçlar alınamamıştır. Bunda var olan mevcut ordu sistemi ve diğer faktörler etkili olmuştur.

18. ve 19. yüzyılda Batı karşısında geri kaldığını anlayan Osmanlı Devleti, klasik ordu sistemine yeni düzenlemeler getirmenin yanı sıra, Avrupadan getirttiği subaylarla Avrupalı tarzda ordular oluşturmaya çalışmıştır. Avrupalı tarz ordular oluşturulması nispeten başarılı olmuş fakat bu gelişmeler sürekli ve istikrarlı olamamıştır. Bu yüzyıllarda, devlet yöneticileri, devletin gerilemesinin sadece ordu teşkilatında yapılan yeniliklerle durdurulamayacağını anlamış ve ekonomik-iktisadi, sosyal-kültürel vs. alanlardan da yenilenme sürecine girilmiştir. Fakat bu alanlarda da yapılan ıslahatlar, ordu teşkilatında olduğu gibi köklü olmamış, devletin yıkılmasına engel olunamamıştır.

Çalışmamızda, XX. yüzyıl başlarında ordunun nasıl bir yapıya sahip olduğu, kaide olarak Osmanlı ordusunda; askeri birliklerin eğitimi, silahlı ve silahsız ta'limler, muharebenin nasıl yapılacağı, muayene nizamlarında ve resmi törenlerde vs. durumlarda hangi düzenlerin alınacağı işlenmiş; acemi neferden usta askere, en

alt rütbeli askerden en üst rütbeli komutana kadar, talim ve terbiyedeki fonsiyonları açıklanmaya çalışılmıştır.

İncelediğimiz bu ta'limnamede XIX. yy. Osmanlı ordu eğitimiyle, XXI. yy. modern Türkiye ordu eğitimi arasında, kullanılan silahlar ve bazı değişen isimler dışında önemli farklar görülmemektedir. Bu da şu an modern Türkiye Cumhuriyeti Devleti ordusu tarafından kullanılan ordu eğitim sisteminin temelini, Osmanlı ordusu eğitim sisteminin oluşturduğu açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

V. BÖLÜM

1310(1895) TARİHLİ OSMANLI PİYÂDE TA'LİMNÂMESİNİN TRANSKRİPTİ

PİYÂDE TA'LİMNÂMESİ

İstanbul — 1328 Mart

Mekteb-i Harbiye Matba'asında tab' olunmuştur.

2. Sayfa

Piyâde Ta'limnâmesi

Müdhal

1— Ta'limnâme piydâdenin ta'lîm ve terbiyesine 'âid usullerle muhârebesine 'âid kavâ'id-i esâsiyeyi muhtevîdir. Lakin sunûf-i aslî olan piyâde hemân daimâ sunûf-i sâ'ire ile birlikte muhârebede yakınında piyâde muhârebesine ta'alluku olduğu derecede sunûf-i mezkûreninde sûret-i hareketi gözetilmiştir

2— Harb bir inzibâtın vücûdunu ve bütün kuvâ-yı maddeye sarf ve isti'mâlini müstelzimdir. Husûsiyle muhârebede tahsîl-i zafer ve gâlibiyet bilcümle zâbitân ve efrâd-ı 'askeriyenin kumandan akdes-i 'umûmî olan zât-ı hazret-i padişâhı ile vatan ve millet uğrunda şevk ile /3/ fedâ-yı can etmelerine ve en küçüğe kadar bilcümle rütbe eshâbının bizzât a'mâl-i fikr ile iktizâ-yı hale göre kendi kendine tedbîr inhâzına alışmış olmalarına ve neferâtın dahî ihrâz-ı zafer azm-i kat'îyesine mâlik ve mâfevklerin mecrûhiyet veya şehâdetleri halinde bile bu 'azmi haleldâr etmemek evsâfını hâiz bulunmalarına mütevakıftır.

3— Harbde yalnız bu sebepten öğrenilecek ve kullanılacak nizâmların sâde olması lâzım gelir. Her türlü sun'î hareketler memnû'dur.

Ta'limnâmede gösterilen nizâmların kemâl-i emniyet ve ihâta ile tatbîkine kesb-i kudret edilmelidir. Tevsîk-i inzibât içün mezkûr nizâmların ta'lîm ve tatbikinden nemâmiyet ve mükemmeliyete ri'âyet lâzımdır.

4— Bölük kumandanı ve bunun salâhiyetinde bilcümle kıta'ât-ı kumandanları mâdûnlarının ta'limnâme ahkâmına tevfikân ta'lîm ve terbiyesinden mes'uldur. Bu maksat içün mumâ-ileyhim vesâ'it intihâbında mümkün olduğu kadar serbest bırakılmalıdır. Ancak vesâ'iten yanlış intihâb olunduğu veyâhut geri kalındığı görülünce derhâl müdâhale edilmelidir.

Kezâlik her cüz'itâm kumandanı mühimmâ imkanbütün ma'yyet-i mevcûdesinin ta'lîmlerde hâzır bulunmasından mes'uldur.

/4/ Binâen'aleyh bilcümle zâbitân ve küçük zâbitân ve onbaşlıların ta'lîmlerde mevcûd bulunmalarına ve hidemât-ı dahiliyye ile karagol hizmeti içün mümkün

mertebe az ‘asker ifrâz edilmesine ve yalnız tabîb raporuna haiz hastalarla behemehâl bir hizmet-i ‘askeriyyede istihdâmına mecbûriyet hâsıl olanların mu’âf tutulmasına dikkat edilmelidir.

Sene-i tâ’lîmeyeye gelince mezkûr sene-i efrâd-ı cedîdesinin vürûdundan ertesi sene efrâd-ı cedîdesinin vürûduna kadar i’tibâr edilip edvâr-ı âtiyeyi hâvidir:

6. Kış devri
7. İlkbahar devri (Bölük Ta’lîmi devri)
8. Yaz devri
9. Sonbahar devri
10. Sonbahardan sonraki zamân

Kış devri takrîben üç ay imtidâd edip bu derecede efrâd-ı cedîde bölüğün efrâd-ı ‘atikasıyla birlikte icrâ-yı ta’lîme muktedir olacak bir hale gelinceye kadar ayrıca ta’lim ve terbiye edildiği gibi efrâd-ı ‘atîka dahi sene-i sabıkadaki müktesebâtlarını tekrâr ve takviye ederler.

İlkbahar devri efrâd-ı cedîde ta’lîmlerinin hitâmından tabur ta’lîmine kadar imtidâd etmek üzere takrîben üç aydan /5/ ‘ibarettir. Bu devrede efrâd-ı cedîde ile efrâd-ı ‘atîka yerleştirilerek bölüğe mahsûs harekât-ı ta’lîmeye icrâ ederler.

Yaz devri tabur ve alay ve livâ ta’limlerini ve manevralara hazırlık olmak üzere hizmet-i seferiye ta’limlerini hâvidir. Bunlardan tabur ta’limi lâakal yirmi, alay ta’lîmini lâakal on, livâ ta’lîmi lâakal beş def’a icrâ olunur.

Bir günde beray ta’lîm-i ictimâ’ ve badel-tâ’lim ‘avdet edemeyecek kadar aksâm-ı mefruz bulunan tabur alay ve livâların ta’lîmleri manevra içün ictimâ zamanına ta’vîk edilip bu halde mezkûr cüz’i tâmların lüzûmu kadar erken tecemmu’ ederek manevralara başlamadan işbu ta’limlerini ikmâl ederler.

Bölük esâsen ilkbahar devrinde her hususta sûret-i mükemmelede ta’lim ve terbiye edilemeyeceği cihetle bu devrede bölük ta’liminede devam olunup ancak bu ta’lim bervech-i bâlâ ta’limlerle sûret-i münâsebede mezc edilmek lâzımdır.

Hiç bir devrin yalnız ta'limnâme hareketinin ta'limine hasarî câ'iz olmayıp ta'lim, seferiye endâhat, idmân hususatında vesâ'ir ta'limiyyede efrâdın terbiyelerine sene-i ta'limiyye bidâyetinden nihâyete kadar tedrîcen devâm edilmelidir.

Her devirde icrâ olunacak ta'lim ve terbiyenin muntazaman cereyânını te'mîn içün ta'lim-i idâreye me'mûr olan kumandânın /6/ bu program tertûb ve tanzîm ile ta'limleri buna tevfiğân idare etmesi muktezîdir. İşbu programın tertûbinde:

Elif— Hidemât-ı muhtelif nizamnâmelerinden hangi mevâdd-u harekâtın hitâm-ı devre kadar ta'lim edileceği,

Be— Hangi mevâdd-u harekâtın ta'lim meydanında ve hangilerinin arâzi üzerinde ta'limi iktiza edileceği,

Cim— Her madde ve her hareket içün sûret-i umumiyyede ne kadar müddet tahsîsi icâb edeceği ta'yîn olup mevki-i 'askeriyenin ahvâl-i iklimiye husûsât-ı sâ'ireside nazar-ı dikkate alınarak evvel-i emirde bir hafta taksîmâtı ve buna nazaran yevmi taksîmât (ve bir günde yapılacak ta'limler içünde sa'at taksîmâtı) icrâ edilir.

Efrâd-ı cedîde ta'limleriyle bölükten i'tibâren muhtelif cüz'i tâmlerin ta'limleri, mu'ayyen olan müddetlerin hitâmında usûlen teftîş edilir. İdmân, endâhat, seferiye ta'limlerinin teftîşi yaz devrinin nihayetine doğru icra edilir. 'Acemi ta'limleriyle bölük ta'limlerinin teftîşi alay kumandanı ve bunun gaybûbetinde tabur kumandanı tarafından ve daha büyük cüz-i tâmların teftişleri en büyük mafevk (Kolordu, fırka, liva kumandanları) tarafından icrâ edilir. Büyük küçük bilcümle mâfevkler ve teftîş olunacak cüz'i /7/ tâmin mensûb bulunduğu alay zabıtânının kâffesi esnâ-yı teftîşde hâzır bulunur.

Ta'limnâme mevadd-ı mûndericesinin teftişlerine mu'âyene nizâmında 'askerin mu'âyenesiyle başlanır. Müfettiş tarafından talep edilen harekât görüldükten sonra icrâ olunacak bir resm-i geçit ile teftîş ikmâl edilir ve harekât-ı mezkûre 'umum-i zâbitân muvâcehesinde mufassalen tenkîd ve tashîh edilir.

İdmân ta'limleri, hidemât-ı seferiye terbiyesi efrâdın münferiden endâhtdaki iktidârları alay kumandanı tarafından teftîş edilir.

Sunûf-i muhtelifenin mütehadde icrâ-yı ta'lim eylemeleri (manevralar) - sonbahar büyük ta'limleri- içün hâssaten sonbahar devrinden istifâde olunur bununçün evvelâ müfreze muhtelit livâlar ve ba'de fırka ve kolordular harekât-ı askeriyye icrâ ederler ma'mâfih sâ'ir ta'lim devreleri esnâsında dahî her mevki-i 'askeriyyedeki sunûf-i muhtelife ara sıra birleştirilerek mevki-i mezkûre civarındaki arâzî-i muhtelife üzerinde küçük mikyâsde müfreze ta'limleri, icrâsı husûsunda fevt-i fırsat edilmemelidir. Müfrez-i kıta'ât-ı 'askeriyyede ise sunûf-i muhtelifenin vücûdi farz edilerek bu tarzda müfreze ta'limleri icrâ edilmelidir.

/8/ Sohbahar devrinden sonraki zaman dahî hafif ta'limlere devâm ile beraber esliha ve techizât ile melbusâtın tamir ve ıslâhına ve esaslı sûretde tedhirâta hazır edilip efrâd-ı cedîdenin istikballeri ve ta'limleri tehyi'tiyle iştilal (heyet-i ma'lumenin ihzârı) olunur.

5— Usûl-i harekât-ı ta'limeye bölükde hitâm bulur. Taburda ve daha büyük cüz'i tâmlarda aksâm-ı münferidenin ayn-ı maksad-ı muhârebe içün tevhi'd-i a'mâl ve harekât eylemeleri ta'lim olunur.

6— Ayn-ı husûsun bir düziye ta'limi zihin ve bedeni yüreciğinden, mevâd-ı ta'limeyece tenvi' gözetilmek lâzımdır. Harekâtın müddet ve nev'ileri ise neferâtın kuvvet ve idmanlarıyla mütenâsiben ve tedricen tezyîd edilmelidir; çünkü 'aksi takdirde rehâvet husûli gayr-i kâbil-i ictinâbdır; bu ise inzibâta hâlel-i irâs eder.

7— Ta'limler ne derece muhtelif arâzî üzerinde icrâ edilirse bunları icrâ eden kıt'anın istifâdeside o nisbetde artar binâen'aleyh bu suretle ta'limler icrâsı içün her fırsattan ve her mevsimden istifâde olunmalıdır

7 Mükerrer — Kıta'âtın gece vaktide emniyetle ve gürültüsüz bir surette harekât icrâsına alıştırılması muktezîdir.

/9/ 8— Sefer bir mevcudlu cüz'i tâmlarla ta'limler icrâsı kıymet-i mahsuseye hâ'izdir. Bunun hatta bölük dâhilinde dahî fâ'ideleri vardır; şöyleki ba'zan bir veyâ iki takım mevcûd-u seferiye iblağ ve mütebâkiyesi iskelet halinde mefrûzan ve bilhassa takım zâbiti ve manga başlarının mevcûd-i kâmileyle irâ'e edilerek icrâ-yı ta'lim olunursa takım kumandanlarının ve birçok manga başların yetişmesi te'mîn edilmiş olur.

Taburda ve taburdan büyük cüz'i tâmlarda, sefer-i kıta'ânın yürüyüş derinliğini hâsıl etmek üzere bölükler beyindeki mesâfâtı tezyîd etmek suretiyle ara sıra ta'limler icrâsı şâyân-ı tavsiyedir.

9— Hazâri ta'limlerde, telefâtın irâ'esi emir olunmamış ise, takviyeler sebebiyle avcı hatları silâhın serbest kullanması mümkün olmayacak derecede sıkılaştacağından, avcı hattı hâricinde kalan neferat hattın hemân gerisinde ve avcılarla aynı vaz'iyette bulunurlar ve ateşdan ma'adâ her bir harekete iştirâk ederler.

10— Kumandanların (*) ekseri ihbâr ve icrâ Kumandalarına münkasımdır. İhbâr uzun, icrâlar kısa

(*) kibunlar metinde büyük hurûfâtıyla basılmıştır.

/10/ ve keskin i'tâ olunur. Metinde ihbarlar ile icra kumandaları arasına (—) işareti konulmuştur. Kumandaların keskin olarak verilmemesi medlûli olan hareketlerin gevşek icrâsına sebep olur. Kumandalar sarâhatle irade edilmeli ve fakat maksadın iktizâsından daha yüksek sesle verilmemelidir. Verilen herhangi bir kumandanın medlûliolan hareket tamamen icrâ edilmedikçe diğer bir kumanda verilmemelidir. Husûl-i maksada kumanda kıyafet etmediği takdirde kumanda yerine emir verilir.

11— Kıta'âtın sevk ve idaresiçûn kumanda ve emirden ma'adâ seslenme ve işaret dahi kabil-i istimâldir. Kumandan evvelce düdük istimâliyle nazar-ı dikkati kendine celb edebilir.

İleri yürütmek içûn kumandan kolunu yukarı kaldırır.

Kıt'a kendisini ta'kîb etmek içûn kolunu yukarı kaldırıp yürüyüş istikametini gösterir.

Durdurmak içûn kol yukarı kaldırılıp aşağı indirilir.

Ava çıkarmak içûn her iki kol omuz tesviyesinde yanlara uzatılır; lüzûmi halinde bilâhere avcıların ilerleyecekleri istikâmet bir kol ile işaret olunur.

/11/ Cem etmek içün baş üzerinde kolla bir da'ire çevrilir. Bu işaretler silahlada verilebilir. Hususât-ı sâ'ire içün verilecek işaretlerin evvelce kararlaştırılması lâzımdır.

Yanaşık nizâmda bulunan bir kıt'aya verilecek işaret esâsen kıt'anın kumandanına âiddir.

12— Büyük mesâfelerde emir ve takrirlerin işâret filamalarıyla [*] te'âtisi zaman ve kuvvet tasrifini mûcibdir.

Lakin müessir ateş altında kâ'idesi vech ile işâret verilmek nadiren mümkün olacağından, sık sık tekrar edecek ahvâl-i muhârebenin serî'an anlaşılması içün işaret filamalarıyla veyâhud kol, serpûş vesâ'ire ile işâret dahi kullanılabilir.

Sûret-i umûmiyyede her zâbitin iktizâ eden âtîdeki işaretler kullanılmalıdır.

III = İleri!

Şın Şın Şın = İleriki muhârebe hattından geriye verilirse topçunun daha ileri ateş etmesi.

Tı Tı Tı = Dur!

[*] İşâret filamalarıyla muhârebe ta'limnâmesine müraca'at

/12/ Fe Fe Fe = İleriki muhârebe hattından geriye verilirse: Cebhâne lâzım.

Geriden ileriye verilirse: Cebhâne geliyor.

He he he = İleriki muhârebe hattından geriye verilirse: Hucûma kalkmak istiyoruz. Geriden ileriye verilirse: Hucûm yaklaştı.

İşâret anlaşılırsa (anlaşıldı) cevabı verilir. Bunlardan ma'adâ ihtiyâç görünen işaret evvelce kararlaştırılmalıdır.

/13/ Birinci Kısım

Hazırlık

Birinci Fasl

Bölük

1- Yanaşık Nizam

1. Terbiye-i Münferide

Kavâ' id-i 'Umûmiyye

13— Terbiye-i münferidenin kemâl-i cedît ve ihtimâm ve dikkatle icrâsı ta'lim ve terbiye-i umûmiyyenin esâsıdır. Mûte'addid neferâtın mûtehadden icra-yı hareket ve te'siri ancak her neferinayrı ayrı esaslı bir suretde ta'lim ve terbiye edilmesine vâbestedir.

Acemi neferin hatâlı ve nâtamam olarak ta'lim ve terbiyesi /14/ ekseriyâ bütün hizmet-i 'askeriyyesi müddetince iktidârının nâkıs kalmasına sebebiyet verir. İlk ta'limlerde dikkatsizlik eseri olarak yerleşen hatâların netâyiç mezrası nâdiren bertaraf edilebilir. Kezâlik terbiye-i münferidedeki nevâkısın kıt'aca icrâ edilecek ta'lim ve terbiye ile telafisi dahi nadir-elimkândır.

Efrâd-ı cedîdenin terbiye-i münferide ta'limleri mensûb oldukları bölük kumandanının mes'ûliyeti ve bölük zabitanından birinin nazarât-ı mahsûsesi tahtında olarak icrâ olunur. Müstesnâ olarak karagollara münkasım taburlarda efrâd-ı cedîde taburca yerleştirilerek ta'lim ve terbiye edildikten sonra bölüklere verilir. İş bu ta'lîmler içün efrâd-ı cedîde 10 ile 15 neferden mürekkeb ta'lîm kıt'alarına tefrîk olunub her kıt'aya bir çavuş veya onbaşı veya mu'âvin olarak dahi bir usta nefer verilir.

Efrâd-ı cedîde ta'limleri terbiye-i askeriyyenin esâsı olduğundan işbu ta'lîme tahsîs olunacak mu'allim ve mu'âvinler bölüğün en muktedir ve müsta'id çavuş ve onbaşı ve neferlerinden ittihâb olunmalıdır. Heyet-i ta'lîmeyeye dâhil olan zâbitân küçük zâbitân, onbaşılar ve neferât müddet-i ta'lîmeye esnasında her türlü hizmetten mu'âf olub ancak hastalık gibi bir özürden dolayı tebdîl edilebilir bu ta'lîme me'mûr

/15/ zâbit tertîb edeceği ta'lim programına ta'limlere bed'eden birkaç gün evvel berây tasdik veledi-licâb berây ta'dîl-i bölük kumandanına takdim eder.

Efrâd-ı cedîdenin vurûdundan lâakal iki üç hafta mukaddem her bölükde ihtihab edilen hey'et-i ta'limeye bu ta'lime me'mûr zâbitin nazarat-ı tahtında olarak efrâda öğretilecek mevâd-ita'limeyi tekrar ile ihzâr olunur.

14— Harekât-ın icrâsında keskinlik ve sür'at taleb olunmazdan evvel, idman ta'limleri i'ânesiyle çeviklik, vücûda hakimiyet ve iyi bir duruş istihsâl edilmelidir.

Tüfenksiz Ta'lim ve Terbiye

Esas Vaz'iyeti

15— Hazır Ol! Kumandasında nefer âtîdeki vaz'iyeti alıb artık kımıldanmaz: Ayak uçları gönyeden biraz kapalı olmak üzere ökçeler vücûdun müsa'adesi nisbetinde bitıştırılır. Vücûdun ağırlığı ökçe ve tabanlara mesâveten taksîm idilir. Dizler hafifçe kırılır.

Gövde dik tutulub, göğüs tabî'i olarak ileri çıkar ve omuzlar aynı tesviyede olmak ve yukarı kaldırılmamak üzere cüz'î geri alınır.

/16/ Kollar serbestçe aşağı sarkar. Dirsekler hafifçe bükülmüş olduğu halde biraz ileri alınır. Eller, bilek ve parmakların uçlarıyla berâber oyluğa temâs ettirilir parmaklar bitişik ve tabî'i olarak bükük olmalı ve orta parmak pantolon zihi üzerinde bulunmalıdır.

Boyun omuzlar arasında gömülmeyerek serbest ve doğru tutulur.

Baş yukarı kaldırılıb çene boyuna doğru biraz geri çekilir ve nazar serbestçe ileri tevcîh edilir.

16— Hazır Ol! Kumandası i'tâ edilmeyib doğrudan doğruya bir ihbâr kumandası verilirse nefer kendiliğinden esas vaz'iyeti alır.

17— Yerinde Rahat! Kumandasında nefer sol ayağını ileri çıkarır. Yerinde rahat hâlinde nefer kımıldanabilirsede müsa'adesiz konuşamaz.

Yürüyüş

18— Mevzûn yürüyüş (adım) ve ‘âdî yürüyüş (adım) namıyla iki nev’ yürüyüş (adım) müsta’meldir.

19— Mevzûn yürüyüş askerın ihzibât ve intizâmın /17/ te’yîde hâdimdir. Bu yürüyüş yanaşık nizamlarda icrâ olunan hazırlık ta’limleri ile resm-i ta’zîm ve resm-i geçidlerde ve büyük meskûn mahallerden geçişlerde kullanılır.

Kumanda: **Kıt’a [*] — Marş!** Bu kumandada sol bacak hafifçe bükülerek, ayak burunu aşağı düşük ve biraz dışarı dönük olduğu halde, bacağın alt kısmı üst kısmıyla bir hatt-ı müstakîm teşkîl edecek vechile, bacak ileri uzatılır. Aynı zamanda vücûdun ağırlığı ileriye alınır ve sol ayak sağ ayakdan 80 santimetre ileride bütün tabanıyla hafifçe yere konur. Bu halde vücûdun bütün ağırlığı sol ayak üzerine verilmiş bulunur.

[*] Bu ihbâr kumandası bölükden az kuvvetdeki kıta’ât-ı gayr-i mu’îneve münferid nefer içün kullanılır. Lakin büyücek bir cüz’ün mu’ayyen bir kısmı icrâ-yı hareket edecekse kıt’a ta’biri yerine o kısm-ı mu’ayyeni zikr etmek lâzımdır meselâ:
İkinci Takım—Marş!

Bölük, tabur... İlh içün ihbâr kumandası bölük—... tabur — ... ilhdir.

/18/ Sol ayak yere konurken sağ ökçe yerden kalkar ve sağ bacak hafifçe bükük olduğu halde, ayak burunu yere yakın olmak ve fakat dokunmamak üzere, çekilerek ileri uzatılır. Ba’de sağ ayakda sol ayak gibi yere konur. Dizleri luzûmundan fazla yukarı kaldırmadan ve ayakları şiddetle urmakdan ictinâp edilmelidir.

Nefer bu minvâl üzere cebhesine ‘amûd bir istikâmetde yürümeğe devam eder. Kollar serbest sallanır, yürüyüş sür’atı dakikada 114 adımdır.

20—Resm-i geçidlerde virilecek: Yerinde Say!

Kıt’a-Marş! [Yürürken: Yerinde Say!] Kumandasında nefer, dizlerini veyâhud bacağının alt kısmını çok kaldırmamak ve tepinmemek şartıyla yürüyüş sür’atini muhâfaza ederek yerinde sayar.

Sol ayak yere basarken verilmesi iktiza eden: **İleri — Marş!** Kumandasında nefer sağ ayağını yere basdıkdansonra sol ayağıyla alel'âde tülde adım atarak yürümeğe başlar.

21— Yok

/19/ 22— 'Âdî yürüyüş içün: **'Âdî Adım — Marş!** (Mevzûn yürüyüşten: **'Âdî Adım!**) kumandası verilir. 'Âdî adımın tûlâ ve sûr'ati arazînin haline ve her neferin teşkilât-ı bedeniyesine tâb'idir. İleri hareket kesb-i batâet etmemeli, vücûdun vaz'ıyyetide gevşememelidir.

'Âdî yürüyüşden mevzûn yürüyüşe geçmek içün: **Ayak Uydur!** Kumandası verilir.

23—Durdurmak içün: **Kıt'a — Dur!** Kumandası verilir. Ayak uydurulmuş iken icrâ kumandası sağ ayak yere basarken verilmelidir. Yürüyüş sol ayakta bitirilip sağ ayak kısaca onun yanına çekilir.

'Âdî yürüyüşde: **Dur!** Kumandasında nefer bir adım daha atarak gerideki ayağını ilerdekinin yanına getirir.

/20/ Koşmak

24—Mevzûn olarak koşdurmak içün: **Koşar Adım — Marş! Marş!** Kumandası verilir.

Koşar Adım! İhbarında nefer kollarının alt kısımlarını, vücûda hafifçe temâs edecek ve tabî'i olarak aşağı sarkan üst kısımlarla takrîben gönye teşkil eyleyecek vechile, yukarı kaldırır. Eller, başparmak yukarı gelecek vechile hafif yumulur ve az içeri döndürülür.

İkinci: Marş! Kumandasında sol ayakdan bed ile serbestçe koşulur. Yere bütün tabanıyla basılarak dizler hafifçe bükülür. Kollar vücûddan ayrılmamak şartıyla cüz'î ileri geri hareket ettirilir. Hatvenin tûlâ arazînin haline göre 55:90 santimetre ve sûr'ati dakikada 170:180 adımdır.

'Âdî yürüyüşten koşar adıma geçmezden evvel: **Ayak Uydur!** Kumandası verilmelidir.

/21/ **Kıt'a - Dur!** Kumandasında nefer üçüncü hatveden sonra durur. Koşar adımda verilecek: **Adım!** Kumandasında üçüncü hatvede mevzûn yürüyüşe inilir.

25— Sadece **Marş! Marş!** Kumandasında nefer sıra dâhilindeki mevki'ini muhâfaza etmek şartıyla mümkûn olabildiği kadar hızlı koşar.

Bu koşuşdan durmak veyâhut 'âdiyen yürüyüşe geçmek içün, cebhe büyütme hareketlerinden kumandaya hâcet olmayıp her nefer mahall-i mahsûsunu alınca durur ve- yâhud iktizâ eden yürüyüşe geçer hâlât-i sâ'irede:

Kıt'a- Dur! Yahûd: **Adım!** Kumandası verilerek nefer durur veyâhud 'âdî yürüyüşe geçer

Dönüşler

Durarken

26— Yanlara dönüş içün: **Sağa (Sola)- Dön!** Kumandası verilir. Bu kumandada sağ ökçe /22/ cüz'î yerden kesilirken tabanın yere tazyikiyle vücûd 90 derece dönüş içün kuvvet alır.

Sol ökçe vücûdun ağırlığı hâmil olarak yerinde döner ve bu esnâda sol ayak burunu biraz yukarı kaldırılır. Sağ ayak yerinden kaldırılarak dönüşün hitâmında sür'atle sol ayağın yanına getirilir. Kalçalar ve omuzlar ayaklarla beraber döndürülür.

27— Geriye döndürmek içün: **Geriye - Dön!** Kumandası verilir.

Hareket sol ayağın ökçesi ve sağ ayağın tabanı üzerinde 180 derece sola dönülerek icrâ olunur. Dönüşün hitâmında sağ ayak sür'atle sol ayağın yanına getirilir.

Yine cebheye döndürmek içün: **İleriye - Dön!** Kumandası verilir.

Yürürken

28—Sağa (Sola) - Dön! Yâhud: **Yarım /23/ Sağa (Yarım Sola) Marş!** İcrâ kumandası sağ (sol) ayak yere basarken verilir.

Nefer bir adım daha atarak sol (sağ)ayağının pençesi üzerinde emir edilen tarafa döner ve yeni istikamette yürüyüşe devam eder.

29— Geriye (İleriye) - Dur!

Ayak uydurulmuş ise icrâ kumandası sol ayak yere basdığı anda verilir. Bir adım daha atılarak sağ ayağın pençesi üzerinde sola geri dönülüp solayak sür'atle sağ ayağın yanına getirilir.

Tüfenkle Ta'lim ve Terbiye [*]

Vaz'iyet

30— “Rahat dur” vaziyeti Tüfenk şaküli

[*] Metn-i ta'limnâme küçük çaplı mavzer tüfenklerine göre yazılmış olduğundan büyük çaplı mavzer veyâ martin tüfenkleri ile icra olunacak harekât içün nihayetdeki zeyle müracat'at.

/24/ korkuluk ileriye müteveccih ve dipçik sağ ayağa bitişik olarak dipçik burunu ayak ucuyla bir hizâda bulunur. Sağ kol her iki dirsek aynı tesviyede bulunacak vechile uzatılır. Sağ el baş parmağı namlunun yâhud el kundağının (neferin boyuna göre) arkasında, diğer parmakları hâl-i tabî'îde bükük ve fakat yekdiğerine bitişik olmak ve şehadet parmağı ile orta parmak tüfenk kamışının üzerinde bulunmak üzere sağ el tufengi tutar.

31— Diz Çök! Bu kumandada nefer, aynı zamanda sağ ayağının tabanı üzerinde biraz sağa dönmek şartıyla, sol ayağını takrîben bir hatve kadar sağ ayakucunun ilerisine atıp sağ dizi üstüne çöker ve tufengini sağ dizin saği ilerisine vaz' ederek sağ eliyle el kundağından tutar. Sol elini dizi üstüne kor.

Ayağa Kalk! Bu kumandada nefer sol eliyle dizine dayanır ve sür'atle doğrularak sağ ayağını sol ayağının yanına çeker ve tufengini sağ ayak ucunun yanına kor.

32— Yere Yat! Bu kumandada nefer evvelâ (31 inci maddede) ta'rîf olduğu vechile diz çöker, aynı zamanda sol eliyle tufengi merkez sıkletinden kavrayıp /25/ namlu ağzı biraz kalkık olmak üzere; sağ kolu altına alır ve gövdesini ileri meyil ettirir. Ba'de sağ elini ileri uzatır ve sol dizini biraz içeri olmak üzere karnı üstüne boylu boyuna yatar. Yatarken evvela sol diz, ba'de sağ el ve en nihayet sol dirsek

yere istinâd ettirilir. Ve bu hareketlerin kâffesi sür'atle yekdiğerini ta'kip eder. Tüfenk, namlu sola dönük olduğu halde üst ve alt bilezikler arasında sol kolun alt kısmı üstüne konur, sağ el el kondağından tutar.

Baş cüz'î kalkık olduğu halde gözler ileriye müteveccih bulunur.

Ayağa Kalk! Bu kumandada nefer tüfengini, namlu ağzı biraz yukarı kalkık olarak, sol eline alır ve sağ eline dayanır ve aynı zamanda, gövdesini yerden kaldırmak üzere sağ bacağını mümkün mertebe karnına yakın olarak çeker. Ba'de sağ eliyle yere dayanarak sür'atle kalkarken sol ayağını ileri atıp sağ ayağını ânın yanına çeker. Aynı zamanda sağ el tüfengi tutarak sağ ayak ucunun yanına vaz' eder.

33—Nefer ön sırada bulunuyorsa yere yatmadan evvel, arka sırada bulunuyorsa ayağa kalktıkdansonra ileri yürüyerek adım atmalıdır.

/26/ 34— Diz çökme ve yere yatmanın icrasından sonra kumanda verilmedikçe neferin kımıldaması câ'iz değildir.

Tüfenk Hareketleri

35—Tüfenk hareketlerinde yalnız kollar ve eller hareket edip vücûdun sâ'ir aksâmı doğru ve hareketsiz kalmalıdır. Hareketi işittirmek içûn el ile tüfenge çarpmak ve dipçiği yere urmak memnû'dur.

Her tüfenk hareketinin mükekkeb olduğu kısımlar kısa ve mu'ayyen fakat hafif icrâ edilmeli ve harekât 'acelesizce birbirini velî etmedir. Tüfenk hiçbir vakit ayn-ı zamanda iki el ile kavranmayıp, ellerin hareketi birbirini sür'atle ta'kip etmelidir.

36—Rahat durdan silah omuza dört hareketle icrâ olunur.

Birinci hareket: **Silah - Omuza!** Kumandasında sağ el tüfengi kaldırır ve namlu sağa dönük olarak 'amûden vücûdun ortasına getirir. Alt bilezik takrîben çene ile yaka arası tesviyesinde bulunur aynı zamanda sol el sağ elin hemân altından kavrar.

/27/ İkinci hareket: Sağ el takrîben iki parmak genişliği kadar sürgü kolunun üstünden kovarı kavrar başparmak kundak boyunca uzatılmış bulunur.

Üçüncü hareket: Sağ el tûfengi, namlu ileri gelmek üzere çevirerek, sol omuza sürmek içün lüzumu derecede yukarı kaldırırken sol el dipçik ökçesi baş şehâdet parmakları arasına gelmek ve el âyasıyla parmak uçları dipçiğin yan taraflarına yatmak üzere dipçiği kavrar. Tüfenk düğmelere muvâzi bulunan kovan başının alt kenarı yakanın alt kenarı takrîben bir tesviyeye gelir. Dipçik sol taraf fişekliğinin önü yakınında bulunur. Sol kolun alt kısmı hafifçe fişenkliğetemâs eder.

Dördüncü hareket: Sağ kol esas vaz'iyetindeki yerine gider.

37—Silah omuzadan rahat durmak iki hareketle icrâ olunur.

Birinci hareket: **Rahat - Dur!** Kumandasında sol el dipçiği, biraz vücûda doğru çevrilmek üzere, sol uyluğa doğru çeker, sağ el, dirsek hafifçe /28/ aşağı düşük olduğu halde, tûfengi omuz tesviyesinden kavrar.

İkinci hareket: Sağ el tûfengivaz'ıyyet-i''amûdiyyede olarak vücûdun etrafında çevirir. Ve bileği hafifçe hârice döndürerek yana alır nefer uzun boylu olupta iktizâ ederse, avuç içerisinde biraz aşağı kaydırır. Başparmak namlunun veyâhud el kundağının arkasında bulunur. Sol kol esas vaz'ıyyetindeki yerine gider. Dipçik sağ ayağın ucu yanına getirilir.

37— Silah omuzadan silah durmak iki hareketle icrâ olunur.

Birinci hareket: **Silah - Dur!** Kumandasında sol el tûfengi sağa döndürerek biraz aşağı çeker ayn-ı zamanda sağ el başparmak vücûd tarafında bulunmak üzere kabzadan tutar 'amûdi bir vaz'îyyette bulunur.

İkinci hareket: Sağ el tûfengi sağa çevirerek vücûdun sol cihetin orta yerine bulundurur bu hareket esnâsında tüfenk yalnızca sağa çevrilmesine fakat kat'â sağ tarafa doğru çekilmemesine i'tinâ olunmalıdır. Ayn-ı zamanda sol el başparmak nişangâh kenarı boyunca /29/ uzatılmak ve ucu nişangâhın üst kenarıyla bir hizada bulunmak üzere tûfengi tutar.

Silah dur vaz'ıyyetinde neferin her iki gözü tüfeğin sağında namlu vücûda müteveccih ve alt bilezik takrîben çene ile yaka arası tesviyesinde bulunur sağ elin başparmağı hurûsun altında diğer dört parmağı uzatılmış olduğu halde korkuluğun hemân altından kabza üzerine konur. Tüfenk sol taraf fişenkliğinin sağ ön kenarına

hafifçe temâs etmiş bulunur. Sol kolun büküklüğü takrîben bir zâviye-i kâ'ime derecesindedir.

39— Resm-i ta'zîm içün: **Dikkat! Selam - Dur!** Kumandası verilir. Bu kumanda baş, mu'âyeneyi icrâ edecek olan zâta döndürülerek bakılı; eğer iktizâ ederse buna **Sağa (Sola) -Bak!** Kumandasıda ilâve edilir. Nefer başını döndürerek gözleriyle **Âmire** - Kendisini üç nefer geçinceye kadar bakar - ve ba'de kendiliğinden başını ileri çevirir.

40— (Silah davrandan) silah omuza etmek üç hareketle icrâ olunur.

/30/ Birinci hareket: **Silah - Omuza!** Kumandasında sol el namlu sağa gelmek üzere tûfengi döndürür; sağ el, başparmak kundak boyunca uzatılmış olduğu halde sürgü kolunun takrîben iki parmak genişliği kadar yukarıdan kovani kavrar.

İkinci hareket: 36'ncı maddenin üçüncü hareketi gibi icrâ olunur.

Üçüncü hareket: Mezkûr maddenin dördüncü hareketi gibi icrâ olunur.

Süngü Takmak ve Yerini İtmek

41—Süngü gerek dururken ve gerek yürürken ve tûfengin her vaz'iyetinden takılabilir.

Süngü kumanda veyâ boru işaretiyle fakat yalnız rahat halinde takılır ve takıldıktan sonra tûfenkvaz'iyeti sâbıkasına getirilir.

Tûfenk namlusunun bozulmaması içün hazarî ta'limlerde süngü takmaktan sarf-ı nazar edip bu hususu münferiden öğretmek kâfidir. Fakat ta'lim ve manevrelerde süngü takılması iktizâ edildiği zamanlar bu keyfiyet komanda veyâ boru /31/ ile emir olunmalı ve nefer tarafından sûret-i icrâ taklîden gösterilmelidir.

42— Süngü- Tak! Bu kumanda da nefer rahat dur veya diz çok vaz'iyetinde ise, sol el, elin arkası vücûda dönük olduğu halde kasaturayı gılâfindan çeker ve tûfenk ağzını takrîben iki el genişliği kadar ileri meyil ettirerek kasaturanın kabzasını kasatura ayağı üzerine vaz' eder. Mandalın dışı, kasatura ayağındaki yuvasına yerleşip ses verinceye kadar mandal yayı tamamiyle mahall-i mahsûsuna girinceye kadar kasatura aşağı basılır.

43— Durur veya yürürken silah omuzadan süngü takmak içün tüfenk 65 inci maddede beyan olunduğu vechile “ hücûm içün silah indir”vaz’iyyetine alınır. Yere yatmış iken nefer kendine nasıl kolay gelirse ol vechile süngü takar.

44— Süngü Yerine! Hareket ancak yerinde rahat halinde icrâ olunur nefer sağ eliyle tüfengi üst bilezikden kavrayarak takrîben iki el genişliği kadar ileriye meyil ettirir ve bu elin başparmağıyla kasatura /32/ kabzasındaki mandal somununa basar. Sol eliyle kasaturayı yukarı kaldırarak çıkarır ve bakarak gılâfına kor.

Silah Doldurmak, Ateş Etmek, Silah Boşaltmak

45— Vücûdun her bir vaz’iyyetinde neferin sür’at ve emniyetle silah doldurabilmesi içün dolduruşlar sık sık ve dikkatle ta’lim edilmelidir ve dâ’imâ ta’lim fişengi kullanmalıdır.

Dolduruş ta’limlerinde tüfenge zarar verilmemeğe dikkat edilmelidir. Kapağı açıp kapamak, emniyet tetiğini çevirmek ancak silah fişekle doldurulduğu vakit câ’izdir.

Doldurmak ve Silahı Kapamak

46—Silahı doldurmak ve kapamak yerinde rahat halinde icrâ olunur. Harekât sür’atle ve fakat sıkıntısız ve acelesiz bir sür’atde yekdiğerini velî etmelidir.

“Doldur ve kapa! “Emri verilince fişenkliklerden biri açılıp, ayakda veyâ diz üstünde bulunan nefer tüfengi, namlu ağzı sola yukarı müteveccih olmak üzere, /33/ mâ’ilen göğsü ilerisine alır, ve başparmak ikinci kısmı sürgü kolu üstüne gelmek üzere, sağ elin baş şehadet parmağıyla düğmeden tutarak kapağı sola çevirir ve geriye çeker.

Bunu müte’âkip sağ el fişenkliğe götürülür ve baş şahâdet parmaklarıyla bir dolu fişenk bağı alınır. Fişenk bağı kovan köprüsündeki parmağın önüne biraz geriye mâ’il olarak konur ve kısaca geriye çekilerek buraya idhâl edilir. Başparmak, en yukarıdaki fişenk kovanın sağ cidâri altına girinceye kadar, mezkûr fişengin üzerine bağa pek yakın ve bağ istikâmetinde olarak kısaca basar.

Sağ el açarken olduğu gibi tekrar sürgü kolunu düğmesinden kavrar ve kapağı namluya doğru sürerken yeniden sağa çevirir. Yine sağ elin baş şehâdet parmağı emniyet tetiği kanadını tutarak sağa çevirir. Ba'de tüfenk eski vaz'iyetine getirilir.

Yürürkünde silahı doldurmak ve kapamak aynı vechile icrâ edilir.

Dolduruşdan sonra nefer yine yerinde rahat halinde kalır.

47—Yere yatmış iken silahı doldurmak ve kapamak ancak dağınık nizamda icrâ olunur:

/34/ Nefer biraz sola yatar, sol dirseğine dayanır ve tûfengi ileri alır. Sağ el vücûd ile tüfenk arasından fişenklığe getirilir. Silahı doldurduktan ve kapadıktan sonra namlu sola gelmek üzere, tüfenk sol kolun alt kısmı üzerine konur. [32 inci maddeye mürâca'at]

Dolu ve Kapalı Tüfenkle Silah Davranmak

48— Yanaşık nizamda ateş icrâsı içün ön sıra diz çöker, arka sıra ayakda bulunur. Kumanda: **Ateş İçün- Silah Davran:**

Ateş İçün: İhbarında ön sıra neferi 31 inci maddede beyân olunduğu vechile diz çöker, arka sıra neferi bir hatve sağa ileri atarak ön sıraya yanaşır; hareketin silah vaz'iyetinden icrâsında arka sıra neferi ayn-ı zamanda tûfengi “ hücûm içün silah indir” de olduğu gibi aşağı çeker.

Kat'â esâsen diz çökmüş iken silah davranılacaksa “ateş içün —” ihbarında arka sıra neferi ayağa kalkarak aynı zamanda sağa ileriye yanaşır.

/35/ Silah Davran! Kumandasında ön sıra neferi sağ ayağın topuğu üstüne oturur ve tûfengi namlu ağzı göz irtifâ'ında olmak üzere, ileri alır. Göz ileriye müteveccih kalır. Dipçik sağ fişenkliğin hafifçe üstünde ve arka kenarıyla bir hizada bulunur. Sağ el tûfengi takrîben merkez sıkletinde tutar; sol elin başparmağı kundak boyunca uzadılır. Müte'âkiben sağ elin baş şehâdet parmağı emniyet tetiği kanadını tutarak sola çevirir. Ba'de sağ el şehâdet parmağı tetiğin önünde korkuluğun alt iç kenarına gelecek derecede, ileriden olmak üzere kabzayı kavrar; sağ kol hafifçe dipçiğin dış yanı üstüne konur. — Arka sırada bulunan nefer “silah Davran!” kumandasında sol ayağın tabanı üzerinde yarım sağa [45] döner ve sağ ayağını yeni

hat üzerinde takrîben yarım hatve sağ vaz' eder. Kalçalar ve omuzlar dahi ayaklarda aynı dönüşü yapmalıdır. Dizler hafifçe gerilir, vücûdun ağırlığı mesâveten her iki ayağın ökçe ve tabanı üzerine verilir. Dönüşle ayn-ı zamanda tüfenk dahi sağ el vâsıtasıyla - bâlâdaki diz çöken nefer içün beyan olunduğu vech üzere - ileri alınarak silah davranır.

/36/ Ateş Etmek

49— İleride Süvari! Nişangâh 900! Nişan - Al! Ateş! Doldur!

[Nişangâh intihâbı, nişan vaz'iyeti; ateşin nev'i ve nişan noktası içün endâhat ta'limnâmesine mürâca'at]

Nişangâh kumandasında nefer emir olunan miktara görenişangâhı tanzîm eder; Şöyleki:

Muadil modellerde: Nefer başını nişangâha doğru eğer ve sol eliyle tûfengi sağa döndürerek ve biraz yüzüne doğru kaldırarak geri çekib, sağ elin baş ve orta parmaklarıyla nişangâh sürgüsünü emir olunan çizgiye sürer. Ba'de tûfengi tekrar ileriye götürür ve ayn-ı zamanda başını yukarı kaldırır.

306 ve 309 modellerinde: “Sâbit Nişangâh” Kumandasında hiçbir şey yapılmayıp sağ el yerinde kalır. “Küçük Levha! “Kumandasında sağ elin yalnız başparmağıyla küçük levha yukarı kaldırılır: Ba'de sağ el kabzayı kavrar.

“Nişangâh 450!” Kumandasında sağ elin baş /37/ ve şehadet parmaklarıyla büyük levha tamamen yukarı kaldırılır.

Nişangâhın 450 metreden yukarı kertelere tanzîminde nefer başını nişangâha doğru eğer ve sol eliyle tûfengi biraz gözüne doğru kaldırır. Ba'de baş ve şehadet parmaklarıyla büyük levhaya evvelâ yarı yarı yukarı kaldırır; [iktizâ ederse levhanın bu vaz'iyette kalmasına sol elin başparmağıyla da yardım eder]; sağ elin baş parmağı nişangâh sürgüsünün çentikli mahalline ve şahâdet parmağında sürgü mandalı üzerine vaz' eder, böylece şehâdet parmağıyla mezkûr mandala basarak nişangâh sürgüsünü matlûb olan çizgiye getirir; sonra levhayı her iki parmağıyla tamâmen yukarı kaldırır. Şimdi tûfengi tekrar ileri sürüp ayn-ı zamanda başını doğrultur.

“Nişan - Al!” kumandasıyla “Ateş!” kumandası beyinde verilecek fasıla yüksek nişangâhlar isti’mâlinde alçak nişangâhlar isti’mâlinde verilecek fasılaya nisbetle daha uzun olmalı, “Ateş!” kumandası biraz uzatılarak verilmelidir.

Birinci sıra nefer istinâdlı olarak (sol dirseğini dizine dayayarak) ateş eder.

“Doldur!” kumandasında tüfenk nişan vaz’iyyetinden 48 inci maddede beyân olunan vaz’iyyete getirilir; nefer başını /38/ kapağa meyil ettirir ve tûfengi silah davran vaz’iyyetinde tutmakta olduğu halde, 46 ncı numarada beyân olunduğu vechile doldurur.

50—Yarım Solda Süvari! Nişangâh 700! Avcı Ateşi! Ateş Kes! Dolduruşa Devâm

“Yarım Solda Süvari!” kumandasında her iki sıra neferâtı cebhelerini hedefe doğru alırlar.

“Avcı Ateşi!” kumandasında her nefer kendi kendine ateş edip doldurur. [193 üncü maddeye mürâ’caat]

“Ateş Kes!” kumandasında derhâl endahdan ferâgat olunur ve dolduruş hareketide ta’tîl edilir, nişan almakda bulunan nefer dahi tûfengini geri alır.

“Dolduruşa Devâm!” kumandasında “Ateş Kes!” kumandasıyla nâtamâm bırakılmış olan dolduruş hareketi ikmâl olunup nefer ateşe hazır bulunur.

Geri Almak, Silahı Kapamak, Rahat Durmak

51—Nişan vaz’iyyetinde bulunan neferin geri alması /39/ iktizâ ederse **Geri - Al!** Kumandası verilir. Geri — ihbarında sol göz açılır ve şehâdet parmağı uzatılır. **Al!** Kumandasında baş yukarı kaldırılıp tüfenk 48 inci maddede beyân olunan vaz’iyyete getirilir.

52— Silah Ka-Pa!

Silah Ka- ihbarında nefer başını kapağa doğru eğer. 306 ve 309 modelli tüfenklerinde küçük levha ile veyâhud 450 metrelik kerte ile ateş edilmekte ise nişangâh levhası sağ el ile yatırılır. Nişangâh 450 metreden ve mu’adil tüfenklerde dahî 100 metreden daha büyük bir kerteğe göre tanzîm edilmiş ise, levha

yatırılmazdan evvel nişangâh sürgüsü yine sağ el ile en aşağıya indirilir. Sağ el başparmak birinci kısmıyla altdan ve şahadet parmağının orta kısmıyla üstten emniyet tetiği kanadığını tutar. **Pa!** Kumandasında emniyet tetiği sağa çevrilir ve baş doğrultulur.

/40/ 53— Rahat-Dur!

Rahat- ihbarında ön sıra neferi sağ ayağının topuğu üstünde oturmaktan ferâgatle diz üstünde doğrulur: **Dur!** Kumandasında 31 inci maddede beyân olunduğu vechile ayağa kalkıp tûfengi ayak ucunun yanına kor ikinci sıra neferi: **Dur!** Kumandasında tam mesâfe ile birinci sıra neferinin arkasında istikâmete girerek esas vaz'iyyeti alırken sol eliyle tûfengi sağ omzuna doğru iner ve sağ eliyle tûfengi sol elin üstünden kavrayarak sağ ayak ucunun yanına getirir; sol kolunu esas vaz'iyyetine alır.

Silah Boşaltmak

(54-58. maddeler dâhil sıra maddeler yok)

59— Silah Boşaltmak! Silah, yerinde rahat halinde boşaltılır. Tüfenk [46 ncı] maddede beyân olunan vaz'iyyete getirilir ve nefer başını fişenk yuvasına doğru eğerek baş parmak fişenk yuvasının sol /41/ ve dört parmağı sağ yanına gelecek vech ile sol el geri kaydırılır.

Ba'de kapak açılıp yavaş yavaş geri çekilir. Nefer namludan çıkan fişengi sağ eliyle fişenk yuvasından dışarı alır. Bu sûret-i hareket tekrar olunarak ve her def'asında kapak ileri ve tekrar tamamıyla geri sürülerek zarf-ı derûndeki fişenkler dahî çıkarılır.

Silah boşalttıktan sonra tetik çekilip tüfenk sol el ile kapatılır ve eski vaz'iyyetine getirilir.

Tüfenkle Yürümek Ve Koşmak

60— Silah omuza vaz'iyyetinde yürürken sol dirsek vücûda hafifçe bitiştirilir ve sağ kol gerek resm-i ta'zîm ve gerek resm-i geçitlerde serbestçe sallanır. Mevzûn yürüyüşte kolaylık içün **Silah Sağ Omuza!** Kumandasıyla tüfenk sağ omuza aldırılabilir.

61— Koşar Adım - Marş! Marş!

Koşar Adım- Kumandasında tüfenk sağ omuza /42/ alınır; sağ el kabzadan tutar, bilek hafifçe fişenkliğin üzerine konur. Sol el kasatura ve edevât-ı istihkâmiyye (kâbil-i nakl kazma, kürek, baltadan) den tutar. Kasatura avcı ileri ve aşağıya müteveccih olmalı ve kollar sâbit tutulmalıdır.

Kıt'a- Dur! yâhud: **Adım!** Kumandasında tüfenk vaz'iyet-i sâbıkasına getirilir.

62—Koşmak İçün: Marş! Marş! Kumandası verilirse cebhe büyütme hareketlerinde ve yanaşık kıt'a ile icrâ olunan süngü hücumunda tüfengın vaz'iyeti tebdîl olunmaz; ahvâl-i sâ'irede tüfengın vaz'iyetini tebdîl edip etmemek husûsunda nefer serbesttir.

63— Durmak ve aynı zamanda diz çökmek (yere yatmak) matlûb ise; **Diz Çök! (Yere Yat!)** kumandası verilir. Hareketler (31 ve 32) inci maddelerde beyân olunduğu vech ile icrâ olunur.

64— Diz çökmüş (yere yatmış) iken serî'an yürüyüşe başlamak içün: Kıt'a ('Adî Adım)

/43/ — **Marş!** yâhud: **Koşar Adım - Marş! Marş!** Kumandası verilir. Birinci halde ihbâr kumandasında nefer ayağa kalkar ve silah omuza eder; ikinci halde: **Koşar Adım** - kumandasında nefer ayağa kalkmakla beraber silahı sağ omuza alır.

Diz çökmüş (yere yatmış) iken: **Marş! Marş!** Kumandası verilirse koşarken her nefer tüfengini nasıl kolayına gelirse öylece taşır.

Hücûm

65— Hücûm İçün Silah İn - Dir! Kumandasında sol el dipçiğe biraz dâhile çevirerek sol uyluğa doğru çeker. Sağ el tüfengi omuz hizasında kavrayıp sağ tarafa getirir ve yerden biraz kalkık olarak taşır. Namlu ağzı takrîben iki el genişliği kadar sağ omuzun ilerisinde bulunur. Sol el kasatura gılâfını sıkıca tutar. Nefer mevzûn /44/ hatve ile yürür ve yürüyüşün sür'ati dakikada (120) hatveye iblağ olunur. Bundansonra: **Marş! Marş!** Kumandası verilir.

66— Süngü – Dav- Ran! Kumandasında yalnız ön sıra neferi süngü davranır.

Nefer sağ el vasıtasıyla tûfengi, kabza sağ taraf fişenklığının önü yakınında ve namlu femi sol omuz karşısında ve göz hizasında bulunmak üzere, ileri alınır. Sol el tûfengi el kundağından ve sağ el kabzasından tutar.

67— Hücûm içûn silah indirilmiş veyâhud süngü davranılmış iken: **Kıt'a - Dur!** Kumandası verilirse silah davran vaz'ıyyeti alınır.

Sancak Hareketleri

68— Birkaç hareketle yapılacak olan sancak hareketinde bunlar acele etmeksizin birbirini müte'âkib icrâ olunur. Rahat dur! vaz'ıyyetinde sancak sağ ayağın yanında ve çamurluğu ayak ucuyla bir hizâda bulunur.

/45/ 69— Silah omuza vaz'ıyyeti almak içûn sancak sağ el ile sağ omuza sürülür.

Sancakdâr sancağı 'âdî adımıyla icrâ edilen her hareketde ve yürüyüşlerde ister sağ ve isterse sol omzunda taşıyabilir.

Gılâfsız sancak, bu vaz'ıyyette bezin alt kenarı sancakdârın omzundan lâakal yarım el genişliği kadar ba'îd bulunacak vech ile taşınmalıdır.

70— Alay koluyla resm-i geçite ve sancağın cebhe ilerisine alınacak her türlü merâsim-i mahsûsada ve sancak bölüğü sancağı alarak harekete başlayıncaya kadar ve kezâ mezkûr bölük sancağı mahall-i mahsûsuna i'âde ederken tranpetler çalmağa başladığı zaman, sancak dik olarak taşınır. Bunun içûn çamurluk hamâ'il üzengisine geçirilmiş olduğu zaman el üzengiye ve sol el sırtı kavramış bulunduğu halde sancak sırtı sağ omuza bitişik olarak 'âmûden tutulur.

71— Rahat durmak içûn sancak sağ el ile (68 inci) maddede beyân edilen vaz'ıyyete getirilir.

72— Sancak münhasıran zât-ı hazret-i padişâhiyi selamlar.

/46/ Resm-i ta'zîmlerde sancak, çamurluk üzengiye geçirilmiş olduğu halde (70 inci) maddede beyân olunan vaz'ıyyete getirilir. Sağ el çamurlukdan tuturak her iki el sancağı vücûdun ortası ilerisine getirilir. Ve sancak bezi zemine iki karış kalıncaya kadar sırtın ucu ileriye meyil ettirilir ba'de sancak tekrar yukarı kaldırılarak dik olarak sağ omuza bitişik tutulur.

‘Asker silah omuza edinceye kadar sancak bu vaz’iyyetde kalır. Ba’de sağ el sol elin tamâmen altından kavrayıp sancağı omuza kor ve sol el yerine gider.

Kılıç Hareketi

73— Takım ve takımdan büyük müsellah kıta’âtın yanışik nizamda icrâ ettiği ta’limlerde ve meskûn mahallerden hatve-i mevzûn ile murûrda zabîtân kâ’ideten kılıç çekerler. Esnâ-yı muhârebede hücûma kıyam edildiği zaman beheme-hâl kılıç çekilmiş bulunmalıdır.

74— Rahat dur! vaz’iyyetinde kılıç sağ el ile kabzasından kavranıp keskin tarafı zemine müteveccih olmak üzere ucu yere temas ettirilir.

/47/ Silah Omuza! Vaz’iyyetinde namlu sırtı sağ omuza (omuz dikişine) ve kılıç kabzası baş parmak siper dâhiline geçmiş olduğu halde bacağın üst kısmına istinâd ettirilir ve kabza başı düğmesi orta şahâdet parmakları arasında bulunmak üzere kılıç avuç içinde tutulur. Yürürken sağ kol tabî’î bir halde sallanıp, sol el kılıç kınını ‘amûdî olarak tutar.

75— Resm-î ta’zîmin ifâsından evvel kılıç orta ve şehâdet parmağı ileride ve başparmak yanda ve diğer parmaklar düğme arkasında bulunacak vech ile tutulur.

Resm-î ta’zîmin ifâsı içün kılıç ‘amûd ve keskin tarafı sola müteveccih olarak kabza başı yukarıdan beşinci düğme hizasına gelecek vech ile vücûdun ortası ilerisine getirilir. Ba’de sağ kol uyluğa doğru uzatılarak kılıcın keskin tarafı sola müteveccih olduğu halde ucu bir el genişliği kadar zemine yaklaşacak sûrette aşağı indirilir.

Birinci hareket ‘askerin selam durmasıyla birlikde icrâ olup ikinci hareket te’enni ile yapılır. ‘Asker silah omuza edinceye kadar zabîtân kılıçlarını bu vaz’iyyetde tutarlar. ‘Askerin silah omuza etmesiyle berâber kılıç **/48/** aynı vech ile vücûdun ortası ilerisine olunup ikinci bir hareketle sağ tarafa getirilir.

76— Hayvan üzerindeki zabîtân; sağ elin bileğiyle kabzanın gerisinde bitişik tutulan son iki parmağı uyluğun ortasında bulunacak vech ile, kılıcın kabzasını kalça mafsalından iki el genişliği kadar ba’de de sağ oyluğa korlar. Namlunun sırtı omuza (omuz dikişine) müstenid ve keskin tarafı ileriye müteveccih bulunur.

77— Hayvan üzerinde ifâ-yı resm-î ta'zîm içün kılıç yukarıda beyân edildiği vech ile vücûdun ortası ilerisine kaldırılıp keskin tarafı sağ mahmuzun gerisinde hayvana müteveccih olmak üzere sağ el ile sağ bacağıın üst kısmının arkasında 'amûden aşağı doğru sarkıtılır.

78— Ma'iiyet-i zabîtanı (Erkân-ı Harbiye Hey'eti Yâverân) kılıç çekmezler. **Silah Dur!** Kumandasında ve resm-î geçitlerde el ile temennâ ederek ifâ-yı resm-î ta'zîm ederler.

79— Kasaturalı fakat tüfenksiz küçük zâbitân kasaturalarını çekmezler ve resm-î geçitlerde kasaturayı sol /49/ el ile sâbit tutarlar. Ve temennâ dahî etmeyip yalnız hakkında resm-î ta'zîm icrâ olunacak zâta başlarına çevirirler.

B. Bölük

Kavâ'id-i 'Umumiyye

80— Bölük ta'limine hazırlık olmak üzere evvelâ sırasıyla, sıra, dizi, manga ve takım dâhilinde ta'limler yapılır. Bölük ta'limine dâ'ir beyân edilen kavâ'id sıra, dizi, manga, manga takım hakkında dahî câridir.

81— Sıralardan hangisi önde ve cenâhlardan hangisi başta bulunursa bulunsun, yâhud gerek cebhe büyütme hareketleriyle ve gerek çarh ederek saff-ı harbe geçmekle mangaların yerleri değişmiş olsun, bölük, ta'limnâmede beyân edilen bilcümle harekâtı kemâl-i mahâret ve intizâm-ı tam ile icrâ edebilmelidir.

/50/ Tertîb ve Taksîm [*]

82— Bölük iki sıra üzere tertîb olunur. Birbiri arkasında duran iki nefere dizi denilir. En uzun boylu iki nefer sağ cenâh dizisini, onlardan sonrakiler boylarına nazaran ikinci, üçüncü ve ilh sol cenâha kadar olan dizileri teşkîl ederler.

Bu usulden cüz'i inhirâf etmek câ'izdir. Neferâtın 'adedi tek olursa bütün nefer sol cenâhda bulunup arka sıradaki yer açık kalır (boş dizi). Ön sıra neferâtının arkasından arka sıra neferâtının göğsüne kadar hesap edilmek üzere sıra mesafesi 80

santimetre olduğu halde sıralar birbirine mevâzi bulunur. Bir sırada yan yana duran efrâdın dirsekleri gerek silahla rahat dur vaz'iyetinde ve gerek silahsız bulunurken hafifçe birbirine temâs etmiş bulunmalıdır.

[*] Bölük hidemât-ı hâriciyye içün her def'aki ictimâ'inde tertîb ve taksîmi ve küçük zâbitânın tevzî ve tevzîfî baş çavuş tarafından icra olunur. Zâbitânın vazâ'ifi yüzbaşı tarafından ta'yin edilir.

/51/ 83— Bölüğün saff-ı harb nizâmı şekil 1'de gösterilmiştir. Bölük sağ cenâhdan i'tibâren dörder dizilik mangalara taksim olunur. 'Umum dizi 'adedi dörtle kâbil-i taksîm olmak içün icâbında mesâfe tahmincilerinden lüzûmu kadar küçük zâbitân sırasına konabilir. Bu sûretle taksîm olunan mangalardan üç takım teşkîl olunur. Manga hudûdu üçle kâbil taksîm olmazsa takımlardan biri diğerinden ya kuvvetli veyâ za'if bulunur.

Üç mangadan ziyâde olan takımlar nısf takımlara taksîm olunur; mangaların 'adedi tek olursa fazlası sağdaki nısfâ verilir.

Vakt-i hazaarda nısıflarla ta'lim edebilmek içün ba'zen mangalarda dizilerden bir çoğunu boş dizi hâline ifrâğ ederek lüzûmu olan dizi mikdârı tahsîl olunabilir.

84— Takımlar sağ cenâhdan i'tibâren bölük dâhilinde ve nısf takımlarla mangalar ve diziler takım dâhilinde numara alırlar ve yerleri değişmiş olsa bile numaralarını muhafaza ederler.

/52/ Bölükde sancak bulunursa sağ cenah takım zâbitinin sağında durur. Sancak muhâfızı olan iki küçük zâbit, küçük zâbitân sırasında dururlar.

85— Bölük kumandanı mevcûd zâbitânı bervec-i âtî ta'yîn ve taksîm eder: En kıdemli üç zâbit takım kumandanı olarak takımlarının ön sıralarının sağ cenah neferleri yanında, var ise dördüncü zâbitde bölüğün sol cenâhında

(Şekil – 1) Bölüğün Saff-ı Harb Nizâmı

/53/ (Bölük Kolu Nizâmı) (Şekil – 2)

1. İşbu nizâmda takımların dizi kolunda bulunmasında câ'izdir.

2. Fazla zâbitânın mevki'lerini bölük kumandanı ta'yîn eder.

3. Bölükde sancak bulunursa vasatdaki takımın baştaki mangasının 2 hatve merkezi ilerisinde bulunur.

Sancağın sağ ve solunda muhâfız olarak birer küçük zâbit bulunur.

/54/ Ve daha fazla zâbit mevcûd olduğu halde anlarda küçük zâbitân sırasının sıra mesâfesi kadar gerisinde dururlar. Zâbitân 'adedi takımlara kifâyet etmezse takım kumandanlığına küçük zâbitândan ihtihâb edilir.

Bölük kumandanı lüzum gördüğü yerde bulunur.

86— Her mangaya bir manga başı verilir [çavuş yâhud onbaşı]. Her takımın sağ ve sol cenâh manga başları aynı zamanda takımın cenâh küçük zâbitliği ve vazîfesinde ifâ ederler.

Manga başılar sıra mesâfesiyle mangalarının sol cenâh dizisi gerisinde dururlar.

Ancak müstesnâ olarak takımların sağ cenâhlarındaki mangaların manga başları sağ cenâh dizisinin gerisinde durup takım kumandanları mevki'lerini terk ettikleri vakit onların yerine geçerler. Bölüğün sol cenâhında zâbit yok ise sol cenâh küçük zâbiti ön sıranın sol cenâh neferinin solunda bulunur.

/55/ Boruzan ve tranpetler bölük kumandanının emir ve tensîbiyle takımlara taksîm olunurlar. Bölüğün bilcümle nizâmlarında 'âid oldukları takımın gerisinde küçük zâbitân sırasında (bölük kolu manga kolu nizâmlarında evvelce gerisinde bulundukları manganın ikinci sırasının yanında) bulunur.

87— Bölük kolu nizâmı şekil 2

88— Takım kolu nizâmı şekil 3

89— Yok

90— Manga kolu nizâmı şekil 4

91— Yol kolu nizâmı şekil 5

Manga kolunda bulunurken: **Yürüyüş Nizâmı!** İhbârında şekil 5 de gösterildiği vech ile yol kolu nizâmı teşkîl edilir.

/56/ Manga kolu nizâmı (Şekil – 4)

/57/ Takım kolu nizâmı (Şekil – 3)

/58/ Şekil 3, 4, 5 içün ihdârât:

1. Takım kolu nizâmında sancak (bölükte varsa) baştaki takım zâbitinin sağında bulunur. Sancak muhâfazaları küçük zâbitinin sağında bulunur. Sancak muhâfazaları küçük zâbitân sırasında dururlar.

2. Manga kolunda sancak sağ ve solunda birer muhâfiz bulunmak üzere baştaki manganın iki hatve merkezi ilerisinde bulunur.

3. Yol kolu nizâmında sancak en önündeki sıra içinde bulunur.

4. Manga ve yol kolu nizâmında bölük kumandanı esâsen bölüğün başındaki sırasının dört hatve ilerisinde bulunur ma'a-hazâ bölüğünün hüsn-ü sûretle nezâret ve sevk ve idâresiçün başka bir yerde bulunmasıda câ'izdir. Takım zâbitânına gelince bölüklerin manga kolundaki yerleri (Şekil 4) den anlaşılır.

Yol kolunda baştaki iki takımın zâbitleri esâsen ilerisinde nihâyetindeki zabiti bölüğün gerisinde bulunmalıdır. Ma'mâfih nezâret ve sevk ve idâre içün bunlar dahî yerlerine mukayyed değillerdir. Fazla zâbitân bulunursa yerlerini bölük kumandanı ta'yîn eder.

Mangalar nısıflar dâhilinde (dizi 'adedi az ise takımlar dâhilinde) sıra mesafesine yanaşırlar. Sıra küçük /59/ zâbitleri, boruzan ve tranpetler ve sıhhiye neferâtı bu sûretle hâsıl olan boşluklara girerek dörder kişilik sıralar teşkîl ederler.

Yol kolunun 'umkini bilâ emr arttırmak câ'iz değildir. Yürüyüşlerdeki dur ve hareket içün hidemât-ı seferiyye nizâmnâmesinin bu babdaki mevâdine mürâca'at olunmalıdır.

Manga Kolu Olacak! Kumandasında şekil (4) de gösterilen nizâm arz edilir.

92— Dizi kolunda (saff-ı harb nizâmında bulunan bölüğün sağa [sola] dönmesiyle hâsıl olan kol nizâmı) takım kumandanlarıyla bölüğün sol cenâh zâbiti saff-ı harb nizâmında yanında durdukları cenâh neferinin soluna [sağına] geçerler.

Hizâ, Aralık, Dizi İstikâmeti

93— Cebhe hattı üzerinde vaz'iyet kusursuz olduğu halde neferin, başını hizâ cenâhına sağa (sola) çevirince, sağ (sol) gözüyle yalnız sağında (solunda) ki neferi görmesi ve diğer gözüyle bütün hattı fark etmiş hizasının iyi olduğuna delâlet eder.

/60/ 94— Başka bir emir verilmemiş ise, hizâ ve aralık gerek dururken ve gerek yürürken sağından alınırsada, müstesnâ olarak ahvâl-i 'atıyede hizâ ve aralık:

Elif- Saff-ı harb nizâmında bulunan bölüğün esas haddına 'amûd istikâmetde icrâ edildiği hareketlerde vasatdaki takımın kumandanının ve yalnız iki takım hareket ediyorsa ortada bulunan takım kumandanından;

Be- Bölük kolunda icrâ edilen harekâtda vasatdaki takımın başdaki mangasının sağ cenahından;

Cim- Eğerki yürüyüşlerde yürüyüş istikâmetindeki cenâhdan;

Ha- Dizi kolunda yürürken takım kumandanının bulunduğu taraftan;

He- Çarhlarda ise hizâ çarh eden taraftan ve aralık cenâh dâhilinde arz olunur (madde 136).

95— Aralıkları tertîb-i aslî derecesinde bulunan bölük kolunda yürüyüş istikâmeti vasatdaki takımın sağ cenâhı muhâfaza eder.

Bölük dâhilinde yalnız en öndeki mangaların bir hizâda bulunmaları matlûbdur. Aralıkların tebdîlinden (121) başka **/61/** kumandaya hâcet görülmeksizin her takım kendi kumandanını ta'kîb eder.

96— Kol nizâmlarında hizâ cenâhında bulunan, kumandanlar, birbirinden dizi istikâmetini ve mesafeyi muhâfaza ederler. Ancak arâzinin hali bu kâ'ideden inhirâfi tecvîz ettirilebilir.

97— Dururken: **Yerinde Rahat!** Kumandası verilir verilmez, nefer aralık, hizâ ve dizi istikâmetini tashîh etmelidir.

98— Dururken hizâ, kumanda verilerek tashîh edilmek istenirse: **Hizaya Gel!** veya **(Sola Bak! Hizaya Gel!)** kumandası verilir. Bu kumandada ön sıra hizâsını

alır; arka sıra ile sıra zâbitleri, boruzan ve tranpetler evvelâ dizi istikâmeti ve mesâfelerini ahz edip, ba'de yandan hizalarınında alırlar.

İleri Bak! Kumandasında başlar ileri döndürülür.

99— Mu'âyene nizâmlarında hizâ: rahat dur /62/ vaz'iyetinde iken, hizâ küçük zâbitlerine görede ahz olunabilir. Bunun içün: **Hizâ Küçük Zâbitleri ***Adım İleri!** Kumandası verilir. Bölük saff-ı harb nizâmında iken bu kumandada takımların sağ cenâh küçük zâbitleri ile bölüğün sol cenâh küçük zâbiti ve takım kolu nizâmında iken başdaki takımın sağ ve sol cenâh küçük zâbitleri emr olunan 'aded-i hatve kadar cenâh neferlerinin ilerisine çıkıp sağa (sola) dönerken tamamiyle birbirinin istikâmetine girerler. Bölükde sancak bulunursa sağ cenâh küçük zâbiti yerine sancakdâr ileri çıkar. **Hizaya Gel! (Sola-Bak! Hizâya Gel!)** Kumandasında bölük 'âdi yürüyüşle hizâ küçük zâbitânı hattına takarrüble hizaya gelir. Hizâ hattını seri'an görüp kesdirmek içün neferâtın bir kerede diğer cenâha bakmaları câ'izdir. Arka sıranın ve takım kolu nizâmında gerideki takımların ve sıra küçük zâbitânı ve sâ'irenin sûret-i hareketleri (96 ve 98)inci maddelerde beyân edilmiştir.

/63/ İleri Bak! Kumandasında hizâ küçük zâbitânı yerlerine giderler ve neferâtta başlarını ileri döndürürler.

Takım kumandanları hizâ küçük zâbitlerine takımların arkasından geçmek içün yer verirler.

100— Yerinde rahat halinde iken herhangi bir diziye, mangaya veyâhud yan tarafda bulunan diğer bir kıt'aya nazaran gerek eski ve gerek yeni bir cebhede sür'at ve mahâretle hizâya gelmeğe bölük muktedir olmalıdır.

Dönüşler Ve Tüfenk Hareketleri

101— Dönüşlerle tüfenk hareketleri aynı zamanda ve berâberlikle, süngü takmak yerine itmek hareketleri her nefer tarafından mümkün mertebe sür'atle icrâ olunur.

102— Yalnız dönüşler tâ'lim edilecekse kumandadan evvel: **Dönüşler!** İhbârı verilir. İşbu ihbâr kumandası verilmediği takdirde, dönüş içün verilen kumandada takım kumandanları ile bölüğün sol cenâhında bulunan zâbit (92) inci maddede

beyân edilen mahalleri ahz ederler. Geriye dönüşde işbu /64/ zâbitân ile boş diziler öndeki sıraya geçerler ve her iki haldede asıl cebhe tekrar ahz oluncaya kadar bu mahalleri muhafaza ederler.

Cebhe Değişdir! Kumandasında mukâbil cihete nakl edilmiş olacağından takım kumandanları ile sıra küçük zâbitleri ve boruzan ve tranpetler ‘âdî yürüyüşle en kısa yoldan yeni cebheye nazaran bulunacakları yerlere giderler.

103— Gerek sancak ve gerek zâbitân ancak: **Dikkat! Selam - Dur!** Kumandasında ifâ-yı resm-î ta’zîm ederler. Küçük zâbitân tüfenk hareketlerini birlikde icrâ ederler.

Doldurmak ve Ateş Etmek

104— Her nefer tüfengi mümkün olduğu kadar sür’atle doldurur.

105— Yanaşık nizâmda ateş edecek bölüğün cebhesi ateş istikâmetine takrîben ‘amûd olmak lâzım gelip, bunun içün icâbında bölük evvelce çarh etmelidir.

/65/ 106— Biri yaylım ve diğeri avcı ateşi olmak üzere iki nev’ ateş kullanılır. Yaylım ateş ya tekmîl bölükle veyâhud takımca icrâ olunur.

107— Hakiki ateş esnâsında bölük kumandanı te’sîr ateşi nereden en iyi tarassud etmek mümkün ise oraya gider.

Takım kumandanları takımlarının birkaç hatve gerisine giderler yerleri açık kalır.

Sıra küçük zâbitânı yâhud boruzan ve tranpetler ateş hattının önünde bulunursa: **Ateş içün!** Kumandasında **Marş! Marş!** ile takımlar cenâhlarından dolaşarak arka sıranın gerisine giderler.

Silah omuza vaz’iyyetinden silah davranılırsa gerek zâbitân ve gerekse sıra küçük zâbitleri ile cenâh küçük zabitleri ateş içün! kumandasında rahat dururlar.

108— Bölüğün bütün neferâtı her zaman aynı derecede ateşe hazır bulunamazlar; Çünkü ba’zen bir kısmının fişenk hazînelerinde fişenkleri bulunduğu halde diğerk kısmı fişenklikden yeni bir bağ almağa mecburdurlar.

/66/ Binâen'aleyh yaylım ateşler sür'atle birbirini ta'kîb ettiği takdirde her yaylımında bütün neferât ateş edemeyebilir.

109— Ateş Kes! Kumandası takım kumandanları ile manga başlarına kâffesi tarafından tekrar edilir.

Buna kifâyet etmediği takdirde 'umum-i neferât tarafında tekrar olunur.

Husûsât-ı sâ'ire (45 ile 59) uncu maddelerde beyân edildiği vech ile icrâ olunur.

Tüfenk Çatmak

110— Tüfenk - İhbâr kumandasının tek diziler sola, çift diziler sağa dönerler. Sağ el ile tüfengi namlu sağa gelmek üzere ön sıra neferleri dış tarafa ve arka sıra efrâdı iç tarafa gelen ayağını ökçesi yanına kor. **Çat!** İcrâ kumandasında evvelâ aynı sırada yüz yüze bulunan neferler silahlarını harbilerle tutturup ba'de her iki dizi çatı teşkîl etmek üzere silahlarını birleştirirler. Ön sıra neferâtı /67/ çatıların yarım hatve ilerisine, arka sıra neferâtı yarım hatve gerisine giderler. Her sıra küçük zâbiti tüfengini kendisine en yakın bulunan çatıya vaz' eder.

Silah çatıldıktan sonra efrâd kendiliklerinden yerinde rahat ederler.

111— Silah Başına! Kumandasında sessizce ön sıra neferâtı çatıların ilerisine arka sıra neferâtı çatıların gerisine gelirler yerinde rahat! hâlinde dururlar.

Silah- İhbarında tek diziler sola, çift diziler sağa dönerler. **Al!** Kumandasında neferât sağ elleriyle tüfenklerini tutarak ve şiddetle çekmemek üzere yukarı kaldırarak, birbirinden ayırıp alırlar ve ileri dönüp yerinde rahat! hâlinde dururlar.

Yürüyüş

112— İleri yürüyüş: Bölük - Marş! Bölük - Dur!

/68/ Her nefer muntazaman ileriye yürür. Hizâ zâbiti yürüyüş istikâmetinde muhâfazasından mes'uldur.

'Umumiyetle müsavî tûlde hatve atmak ve aralıklara dikkat etmekle hizâ muhâfaza olunur; Ma'mâfih ara sıra her neferin hizâ tarafına bakması câ'izdir. Hizâ tarafından gelen kakışa mütâba'at ve 'aksi tarafından gelene mukâvemet

olunmalıdır.

113— Bölük yürüyüş istikâmeti noktalarına göre yürümeğe, gürültüsüzce kumandanını ta'kîb eylemeğe ta'lim etmiş bulunmalıdır.

114— Bölük, meselâ: Yürüyüş istikâmetinin cüz'i tebdîliyle hâsıl olacak küçük çarh hareketlerini kumandasız olarak icrâ edebilmelidir. Yürüyüş istikâmetinin ziyâdece tebdîlinde ibtidâ çarh icrâ edilmeli, ba'de yeni istikâmet verilmelidir. (madde - 136)

115— Yürürken veyâ durulduktan sonra: **Diz Çök!** yâhud: **Yere Yat!** Kumandası verilirse (31 ile 34) üncü maddede beyân edildiği vech ile hareket olunur.

Yere yatmak içün saff-ı harb ve takım kolu nizâmlarında /69/ sıra küçük zâbitleri bir adım geri gidip, ayağa kalktığı vakit iki adım ileri yanaşırlar.

Bölük kolu, manga kolu ve yol kolda ise, yere yatarken evvelâ dizler vasatdan yanlara doğru takîben yarımşar adım aralık alırlar; arka sıra neferâtı ön sıra neferâtının sağ taraflarına bu aralıklara uzanırlar. Ayağa kalkıldıktan sonra herkes mahall-i mahsûsunu alır.

116—Bölük kolundan mâ'adâ kol nizâmlarında yüzgeri yürürken hizâyı takım kumandanlarından aldırarak istenirse: **Hiza Soldan!** Kumandası verilir. Cebhe tebdîli içün (102) inci maddeye mürâca'at.

117— Eğri yürüyüş: **Yarım Sağa (Sola) - Marş!**

Omuzlar birbirinin gerisinde olarak yürünür. Tekrar eski yürüyüş istikâmetini almak içün: **Yarım Sola (Sağa) Marş!** Kumandası verilir.

/70/ Eğri yürüyüş ancak kısa mesâfelerde isti'mâl olunmalıdır.

118— Dizi kolu nizâmında yürüyüş 'adedi adım isti'mâli ve mesâfelerin 80 santimetreye tezyîdiyle icrâ olunur. Durulduğu zaman bu mesâfeler emir verilmedikçe yanaştırılmaz. Kısa mesâfeleri kat' içün dizi kolunda mesâfeleri tezyîd etmeksizin mevzûn yürüyüşde yapılabilirler.

Tebdîl-i Nizâmlar ve Çarhlar

Ma'lûmât-ı 'Umûmiyye

119— Tebdîl-i nizâmlarda zâbitler, küçük zâbitler, boruzan ve tranpetler, serbest kalır kalmaz, başka bir emir beklemeksizin yeni nizâmdaki mahall-i mahsûslarına giderler. (102 ve 139) uncu maddelere mürâca'at.

İcâbında bunların mahallerini bölük kumandanı emirle ta'yîn eder.

120— Dizi kolu nizâmında 'âdî adıyla yürürken başka bir nizâma geçildiği zaman lüzûmu olan aralık mesâfe bilâ emr ahz olunur.

/71/ **121—** Bilcümle kol nizâmlarında mesâfe ve aralıklar bölük kumandanlarının emriyle kabil-i tebdîldir.

Takımlara, bölüğün saff-ı harb nizâmındaki cebhesi imtidâdından ziyâde birbirinden açılmışlar ise, bölük kumandanının kumanda vermeyip bölüğünü emirle idâre etmesi lazımdır.

Tebdîl-i nizâmlarda takım kumandanlarının ayrıca kumandalarına lüzûm yoktur.

122— Vaz'îyyet-i muhârebe ve arâzinin hali icâb ettirdiği takdirde, bölük kumandanı âtîde gösterilen tebdîl-i nizâmlardan gayr-i sûretle tebdîl-i nizâmlar icrâ ettirebilir.

Cebhe Küçültmek

123— Cebhe küçültmek hareketleri dururken veya yürürken 'âdî veyâ koşar adıyla icrâ olunur. Yürürken cebhe küçüldükten sonra 'âdî adıyla yürüyüşe devam olunur.

124— Saff-ı harb nizâmından bölük kolu nizâmına geçmek içûn dururken ve yürürken:

Sola (Sola) Bölük Kolu Olacak - /72/ Marş! (Marş! Marş!) Kumandası verilir. Bu kumandada sağ cenâh mangası yerinde kalır [yürüyüşe devam eder]; her takımda sağa (sola) manga kolu teşkil edildikten sonra vasatda ve solda (sağda) ki takımlar emir olunan taraftaki takıma lüzûmu kadar yanaşırlar, [yanaşılınca kadar mezkûr hatvesini kısaltır].

125— Saff-ı harb nizâmında takım kolu nizâmına geçmek içün dururken ve yürürken **Sağa (Sola Merkez Üstüne) Takım Kolu Olacak – Marş! (Marş! Marş!)** kumandası verilir. Bu kumandada esâs olan takım yerinde kalır [yürüyüşe devam eder] diğer takımlar en kısa yoldan [Marş! Marş! ile] onun gerisinde giderler. Hareket vasatdaki takım üstüne icrâ edildiği vakit sağ cenâh takımı vasatdaki takımın ve sol cenâh takımı sağ cenâh takımın gerisine giderler.

126— Bölük kolu nizâmında manga kolu nizâmına geçmek içün: **Sağa (Sola, Merkez Üstüne) /73/ Manga Kolu Olacak** dururken icrâsında: [**‘Âdî Adım**] – **Marş!** Kumandası verilir. Bu kumandada zikr olunan takım yürüyüşe devam [bed’] eder; diğer takımlar onun arkasından ta’kîb ederler. Hareket merkez takımı üstüne icrâ olunduğu takdirde, evvela sağdaki ve ba’de soldaki takım kolu dâhil olur.

127— Takım kolundan manga koluna geçmek içün yürürken: **Sağa! (Sola) Manga Kolu Olacak – Marş! (Marş! Marş!)** Kumandası verilir. Kumandada beyân edilen taraftaki mangalar yürüyüşe devam ve diğer mangalar bunların gerisine gelerek ta’kîb ederler. Gerideki takımlar yer açılıncaya kadar adımlarını kısaltırlar. Hareketin dururken: Yürüyüşe başlamak üzere icrâsı içün kumandaya marş! dan evvel **‘Âdî Adım** -gelmeleri ‘ilâve olunur ve Marş! Marş! ile yapılmagada hiç lüzûm vâki’ kalmaz. Başdaki takımın kumandada beyân edilen cenâhdaki mangası /74/ yürüyüşe bed’ eder, bu takımın diğer mangaları onun arkasından ta’kîb ederler. Diğer takımlar dahî yer açıldıkça aynı vech ile hareket ederler.

Cebhe Büyütmek

128— Yok

129— Cebhe büyütmek hareketleri ‘âdî adımla veyâhud koşarak icrâ olunur. Hizâyâ gelen kısımlar hatt-ı hizâyı biraz geçtikten sonra hizâ aralığı esâs olan kısma nazaran ahz ederler;

Hareket halinde, mezkûr kısımlar ba’del-icrâ âdî adımıyla yürüyüşe devam ederler.

Hareketin diziyle kol nizâmında icrâsında başda ve kumandada beyân olunan taraftaki cenâh neferleri ve diğer kol nizâmlarından icrâsında kolların başdaki kısımları üstüne hizâyâ gelinir.

130— Verilecek kumandada, ahz olunacak nizâm-ı tevsî’ cebhe edilecek taraf zikr ve beyân edilmelidir.

131— Saff-ı harb nizâmına geçmek için:

/75/ Elif) Bölük kolundan: **Sağa (Sola) Saff-ı Harb Olacak – Marş! (Marş! Marş!)** Kumandası verilir. Bu kumandada her takım kendi dâhilinde emr olunan tarafa saff-ı harbe geçip aynı zamanda ‘aksi taraftaki cenâh takımından lüzûmu kadar açılırlar.

Be) Takım kolundan: **Sağa! (Sola, Sağa Sola) Saff-ı Harb Olacak - Marş! (Marş! Marş!)** Kumandasında gerideki takımlar emr olunan tarafa saff-ı harbe geçerler. Her iki tarafa saff-ı harb teşkil edilecekse vasatdaki takım sağa, en gerideki takım sola geçer.

Cim) Diziyle koldan ve manga kolundan: Kâ’ideten evvelâ takım koluna ve ba’de bundan saff-ı harbe geçilir.

132— Manga kolundan bölük koluna geçmek:

/76/ **Sağa (Sola, Sağa Sola) Bölük Kolu Olarak Marş! (Marş! Marş!)**

Dururken: Esâs olan takım yerinde kalır, diğer iki takım en kısa yoldan onun yanına giderler (evvelâ vasatdaki takım). Hareket her iki tarafa icrâ olunacaksa vasatdaki takım başdaki takımın sağına ve nihâyetdeki takım soluna gider.

Yürürken: Başdaki takım, diğer takımlar kendi yanına gelinceye kadar, hatvesini kısaltır.

133— Dizi kolundan manga koluna geçmek: **Sağa (Sola) Manga Kolu Olacak - Marş! (Marş! Marş!)**

Sûret-i icrâ 129 uncu maddenin kısım ihbârında beyân edildiği üzeredir.

134— Mâ'il istikâmetlerde ve husûsiyle büyük zâviye tahtında cebhe büyötmek içün kâ'ideten evvelâ matlûb istikâmete çarh edilip ba'de hareket icrâ olunur.

/77/ Fakat bölük kumandanı saff-ı harbe geçmek içün kumandayı vermeden evvel istikâmet noktasını yâhud çarhın derecesine i'tâ edebilir: Meselâ **İstikâmet Sivrikale! yâhud Sağa (Sola) Yarım (Rub') [*]Çarh! Sağa (Sola, Sağa Sola) Saff-ı Harb Olacak – Marş! (Marş! Marş!)**

Başdaki kıt'a emr olunan istikâmeti alır ve gerideki kıt'alar dahî cebhe büyötmekle aynı zamanda kezâlik yeni istikâmeti alırlar.

Ateş maksadıyla cebhe büyötmek veyâhud yeni bir cebhe teşkîl etmekde kumandaya “**Ateş İçün!**” ta'birinin ilâvesiyle hareketi tesrî olunabilir; mesela: **İstikâmet Sivrikale! Ateş İçün!**

[*]Yarım çarh 45 derece ve rub' çarh 22,5 derece demektir.

/78/ **Sağa (Sola, Sağa Sola) Saff-ı Harb Olacak Marş! Marş!** Cebheden yerine dâhil olan her nefer derhal 48 inci maddede beyân olduğu vechile silah davranır.

Diziyle Kol Teşkîli

135— Yürürken: **Diziyle Kol Olacak! Sağa (Sola) Dön!** Bu kumandada ön sıranın emr olunan taraftaki cenâh neferi doğru yürüyüşe devam eder, onunla aynı diziye teşkîl eden nefer sağına (soluna) geçer; diğçer diziler sağa (sola) dönerek bunları ta'kîb ederler.

Geride bulunan takımlar öndekileri ta'kîb edebilecek yer açılıncaya kadar adımlarını kısaltır.

Çarhlar

136— Cebheleri takım cebhesinden daha büyük /79/ olan kıta'ânın çarhları ya 'âdî adımla veyâhud koşarak icrâ olunur.

Sağa (Sola) Çarh — Marş! (Marş! Marş!) kumandasında çarha başlanır.

Hizâ çarh eden, aralık duran cenâhdan alınır. Arka sıra neferâtı başlarını doğru tutarlar ve dizi istikâmetinde yürürler.

Çarh eden cenâhdaki zâbit (küçük zâbit) dizi miktârı ziyâde ise bidâyetde birkaç adım doğru gitdikden sonra, tam adımı muhâfaza etmek üzere, tedricen sâbit cenâha doğru döner. İşbu zâbit kat' edeceği yolu göz önünde bulundurup ara sıra kıt'anın cebhesinde bakar.

Mihver noktasında bulunan nefer, çarh eden tarafa tâbi' olmak üzere, bulunduğu mahalde yavaş yavaş döner. Bu cenâhda bir zâbit veya küçük zâbit var ise bu dahî mezkûr nefere göre hareket eder.

Neferât mihver noktasında garîb bulundukları nisbetde, ayaklarını urmayarak ve dizlerini lüzûmundan fazla kaldırmayarak, hatvelerini kısaltırlar. Aralık gâ'ib /80/ edilmemeli; mihver tarafından gelen kakışa mütâba'at ve 'aksi taraftan mukâvemet olunmalıdır.

Dur! Kumandasında her nefer bir hatve daha attıktan sonra durur, yâhud **İleri** - ihbar kumandasında çarh etmeğe nihâyet verilip, yeni istikametde yarım tûlde adımlarla yürüyüşe devam olunur ve hizâ saff-ı harb ve bölük kolu nizâmlarında takım zâbitâna vesâ'ir nizâmlarda hizâ cenâhına intikâl eder. **Marş!** İcrâ kumandasında yine tam adımla yürüyüşe geçilir.

Çarh hareketinin koşarak icrâsı esnâsında hizânın muhâfazasına lüzûm yoktur.

137— Kol nizâmlarıyla çarh hareketi icrâsında kolun aksâmı başdaki kısmın çarh ettiği mahalde birbirini müte'âkib hareketi icrâ ederler (köşe çarhı). Mihver noktasını serbest bulundurmak için, çarh eden aksâmın cenâh dâhilleri küçük bir kavis üzerinde hareket etmelidir; bu esnâda iki kısım beyindeki mesâfe muvakkaten tenâkus eder.

138— Mangalar ile Sağa! (Sola) /81/ Çarh! Dur! Marş! Dur! yâhud: İleri - Marş! Bu kumandada her manga bir çarh (90 derece) icrâ eder.

Manga kolu nizâmında çarh icrâsında çarh edilecek tarafta bulunan sıra küçük zâbitleri dahi ihbâr kumandasında yanında durdukları dizinin arkasına (yüzgeride önüne) giderler.

139— Manga ile çarh etmek veyâhud dönüş yapmak sûretleriyle takım kolundan bölük kolu veyâhud bölük kolundan takım kolu teşkîl ettiği takdirde zâbitân ve küçük zâbitân ve ilh başka bir emr ve kumanda beklemeksizin yeni nizâmdaki mahall-i mahsûslarını alırlar.

140— Saff-ı harb nizâmından: **Sağ (Sol) Manga İleri! Mangalar ile Sağa (Sola) Çarh - Marş!** Bu kumandada emr olunan cenâh mangası biraz kısa adımla ileri doğru yürüyüşe başlar (devam eder), diğer mangaların kâffesi sağa /82/ (sola) çarh ederler. Çarh hareketinin hitâmında: **Dur** yâhud: **İleri - Marş!** Kumandası verilir.

Hücûm

141— Bölük yanaşık nizâmda hüçûm edecekse süngü takmak emri veyâ işareti üzerine boruzan ve tranpetler bölüğün vasatı gerisinde manga başlar hattının sıra ba'dî kadar arkasında bir sıra teşkîl ederler ve tranpetler 'alel'âde yürüyüş vezninde hüçûm havasını urmağa başlarlar.

Hücûm İçün Silah İn - Dir! Kumandasında tüfenk sağ yana alınıp hüçûm adımına geçilir. (65). Düşmana münâsib mesâfe yaklaşıldıktan sonra **Marş! Marş!** Kumandası verilir. Tranpetler hüçûm havasını bilâ-fasıla koşar adım sür'atinde ururlar boruzanlar /83/ dâhî bu andan i'tibâren mütemâdiyen "hüçûm" işaretini [*] çalarlar.

Düşman mevzi'ine girmeden pek az evvel: **Süngü Dav-Ran!** Kumandası verilir ve **Allah! Allah!** sadâ-yı nusret-i intimâsı bülend âvâz ile nidâ edilir, ön sıra süngü davranır, bütün zâbitân ve neferât **Allah Allah** sadâsını tekrar ederek düşmanla boğaz boğaza gelmek üzere hasmın üzerine atılırlar ve: **Bölük - Dur!** Kumandası verilinceye kadar bu sûretle harekete devam ederler. Durulduğu zaman önde bulunan iki sıra silah davranır.

Düşman püskürdülürse, mümkün olduğu kadar sür'atle ve fakat kumanda ile ta'kîb ateşine başlanır; yer müsâ'id ise saff-ı harbe geçilir.

[*] Nihâyet kitapta 6 numaralı nota sahifesinde 17 numaralı notanın sür'atle çalınması.

/84/ Dağınık Nizâm

Kavâ'id-i 'Umumiyye

142— Yanaşık nizâmdan avcı hatları teşkîliyle dağınık nizâma geçilir. Dağınık nizâmda avcılar arasındaki aralık muhtelif olabilir.

Kumandada aralık beyân edilmiş ise iki adım aralık alınıp, aralıkların bu miktârdan az veyâ ziyâde olması matlûb ise emr edilmelidir aralıkları ikişer adımdan ziyâde olan avcı hattına seyrek ve ikişer adımdan az olana sık denir.

Aralıkları pek ziyâde olan avcı hatlarının idâresi müşküldür. Asgari aralık (aralıksız) avcılarının yine silahı serbestçe isti'mâl etmelerine müsâ'id derecede olmalıdır.

143— 'Umûmen avcı hatlarının teşkîlinde ava çıkacak kıt'anın ismi ve numarası beyân ve icâbında yürüyüş istikâmeti ve irtibât dahî ta'yîn edilmelidir. En münâsibi irtibâtın vasatdan olmasıdır. İrtibât için esâs ittihâz edilen kıt'aya irtibât kıt'ası denir.

/85/ 144— Dağınık nizâmda nefer yanaşık nizâmda olduğu derecede mu'ayyen bir mevki'de bulunmağa vücûdunu vaz'iyet-i mahsûsada tutmağa ve silahını tüfenk hareketlerinde olduğu gibi bir sûret-i mertebede isti'mâl etmeğe mecbûr değildir. Buna mukâbil neferden tüfeğinin isti'mâlinde ve arâziden istifâdede mahâret ve kendine 'âid olan vazîfe dairesinde istiklâl-i hareket ve mütemâdiyen amirlerine ve düşmana dikkat gibi husûsât-ı mühimme talep edilir. Efrâd-ı cedîde silah altına gelir gelmez, kendilerinde kuvve-i mümeyyize, i'timâd-ı nefis ve secâ'at gibi hasâil-i 'askeriyye ikâz edilmeli ve bütün hidmet-i 'askeriyye esnâsında bu hasâilin gittikçe te'yîd ve takviyesine çalışmalıdır.

145— Manga başlarında dâhil olduğu halde ma'yyet kumandanlarının esâslı sûretde ta'lim ve terbiyeleri ehemmiyet-i mahsûsaya hâ'izdir. Muhârebe ta'limlerinde ma'yyet kumandanları avcı hattında düşman ateşi te'sîrinin hakikatde lüzûm gösterdiği bir vaz'iyetde ifâ-yı vazife etmelidirler. Çavuş ve onbaşlıların kâffesi ve isti'dâd gösteren neferât manga başılık vazâ'ifinde ta'lim ve terbiye edilmelidir.

/86/ 146— Ta'lim ve terbiyede ta'kîb edilecek hatt-ı hareket, maksadın gösterişe fedâ edilmemesinden ibarettir.

Elif. Avcılıkta Terbiye-i Münferide.

147— Bir kıt'a-i askeriyyenin muhârebede iyi iş görmesi ancak avcılıktaki terbiye-i münferidenin kemâl-i dikkat ve i'tinâ ile icrâsına vâbestedir. Dağınık nizâmdaki terbiye-i münferidenin ehemmiyeti yanaşık nizâmdaki terbiye-i münferideden geri kalmadığından, avcılıkta terbiye-i münferide bütün hizmet-i askeriyye müddetince devâm etmelidir.

Tüfenk isti'mâline müteallik kavâ'id-i ibtidâ'iyeye alıştırmak içün acemi nefere vürûdundan hemân birkaç gün sonra tüfenk verilir. Acemi neferâtın arâzî ta'limlerine ibtidâr eylemeleri mümkün olduğu kadar tesrî' ve bu misillu ta'limler sık sık icrâ edilmelidir.

148— Nefere avcılıktan evvel öğretilmesi iktizâ eden mevâd bervech-i atîdir.

/87/ Endâht-ı nazariyyâtına 'âid en sâde ma'lûmât.

Arâzîyi tanımak ve arâzîden istifade etmek,

Hedefleri görmek tanımak (göz alıştırmak), mesâfeleri tahmîn ve nişangâhları tanzîm etmek.

149— Avcı muhârebesinin tarz ve mâhiyeti, evvelâ mâ'lum efrâddan teşkîl edilmiş küçük kıt'alarla arâzîde 'acemilere irâ'e ve izâh edilir.

Bunu müte'âkib 'acemiler dahî muhârebenin hâlât-ı basitesini gösteren ta'limlere bizzât iştirâk ettirilerek ma'lumâtları tezyîd ve ikâme edilecek düşmana karşı icrâ-yı hareketle avcılarının ta'arruz ve müdâfa'a şıklarında sûret-i hareketleri irâ'e ve ta'lîm edilir.

150— Nefer dolduruşlarla nişân vaz'iyetlerinin envâ'inde biraz kesb-i mahâret ettikdensonra harekât-ı mezkûrenin arâzî üzerinde ve muhârebe hedeflerine karşı ta'lîmine teşebbüs edilir.

Vücûdun her vaz'iyetinde tûfengi çabucak doldurmağı ve nişangâhı sür'at ve sıhhatle tanzîm etmeğe ve seri' ve mâhirâne nişân vaz'iyeti almağı ve pek az müddet zarfında ateş altında bulundurması muktezî olacak hedeflere bile kemâl-i huzur ve sukûnetle nişân almağı ve tetik çekmeğı ta'lîm etmelidir.

/88/ 151— Avcıya, 'avârız ve tafsîlât zamanında hangilerinin yalnız düşman nazarından ve hangilerinin düşman ateşinden setr ettiği ve bunların gerisinden hangi nişân vaz'iyetlerinin alınmış münâsib olacağı izâh edilmeli ve avcı siperlerinin isti'mâli dahî öğretilmelidir.

152— Avcı dâ'imâ te'sîr-i ateşin mestûriyyete tercîh edilmesi husûsunda terbiye edilmeli ve bu sebebdan merkûm düşmanı göz önünde tutacak vechile vücûdunun setrine dikkat etmelidir.

Binâen'aleyh siperden ne dereceye kadar istifâde edilebileceğı veyâhud tesettürden sarf-ı nazar etmek lüzûmu ancak nişân vaz'iyeti ve nişân almakla anlaşılabilir.

Ateş edilmeyecekse avcı düşmanın nazarından ve te'sîr ateşinden mümkün mertebe mahfûz bulunacak sûretle siperden istifâde etmelidir.

153— Açık arâzîde avcı düşman ateşine ancak yere yatarak müddet-i medîde mukâbele edebilir. Binâen'aleyh bu vaziyette iken hedefi tefrîk ve tarassud etmeğı bilhassa ta'lîm etmelidir.

/89/ 154— Elbise renginin koyuluk veyâ açıklığını ve hedef gerisinin parlaklık veyâ loşluğu ve havanın açıklık veya kapalılığı gibi mü'essirât-ı neticesi olarak hedefin derece-i mer'iyeti tahallûf edeceğı cihetle mü'essirât-ı mezkûre hakkında efrâdın nazar-ı dikkatleri celb edilmelidir.

155— Avcı her nev'-i mevânî'i mahâretle aşabilmelidir. Bilhassa 'arzı dar hendeklerden atlamak ve genişlerinin dâhiline girip ba'de mukâbil şivenden tırmanarak çıkmak, duvarlarla çatıların üstüne çıkmak ta'lîm edilmelidir.

156— Avcıya, düşmana kendini göstermeden yaklaşmakta öğretilmelidir. Zemînin en küçük bir çukurluk ve setresinden lâıykıyla istifâde ederek avcı açıkça arâzide bile eğilerek veyâ sürünerek mümkün olduğu kadar görünmeden mahâretle ilerleyebilmelidir.

157— Avcılara edevât-ı istihkâmiyyenin isti'mâlde ta'lîm ve bu babdaki metâlib tadrîcen tezyîd edilmelidir. Kendini setr etmek üzere serî'an küçük bir setre inşasını ve yere yatmış iken dahî böyle bir setre vücûda getirmeği avcı öğrenmelidir.

/90/ 157— Mükerrer- Karanlıkta ve gece vaktinde sûret-i hareket ba'zı melekât-ı mahsûsaya ihtiyac mes ettirirki tahsîli ancak ta'lîm ve idmân sayesinde mümkündür. Bu babdaki ta'lîm ve terbiyeye daha 'acemîlik derecesinden ibtidâ ve ibtidâr edilmelidir.

Bu ta'lîmlerde bir usûle ve kâ'ide-i tadrîce tevfi'kan tahsîl ve te'mîn terrakî edilmek lâzım gelir, şöyleki: Gece ta'lîmleri evvelâ büsbütün karanlıkta olmak üzere kışla ta'lîmhânesinde ve yâhud bilinen arâzide ba'de bilinmeyen arâzide ve en nihâyet büsbütün karanlıkta icrâ edilmeli, kulak ve göz nîm ve tam zulmetin ahvâl ve eşya üzerinde olan te'sirât-ı mütebeddilesine alıştırılmalıdır. Muhtelif sadâların istikâmet ve delâletini takdirde mûmârese kazanmalıdır. Karanlıkta insanların, eşyanın ve eşkâl-i arâzînin tezâhirât-ı mütebeddilesi gösterilip izâh edilmeli ve bu husûsda zemînin, mesâfenin, ahvâl-i havâ'iyye ve derecât-ı zayâ'iyenin te'sîride nazar-ı dikkate alınmalıdır.

Gündüzden bellenecek ba'zı arâzî noktalarına veyâhud buruc ve göre cihet ve istikâmet ta'yîni sûret-i mahsûsadan ta'lîm edilmelidir.

Harekât içün nefer gafletsizliğe ve sessizliğe alıştırılmalıdır. Bütün techizât aksâmı ses çıkmayacak sûretde **/91/** tesbît olunmalı veyâ el ile tutulmalıdır. Düz olmayan arâzîdede nefer ayaklarına bakmaksızın yürümelidir. — Karanlıkta sessiz ve gürültüsüz ve emîn bir sûretde mevâni'den aşmak keyfiyeti sûret-i mahsûsada ta'lîme vâbestedir.

158— Bu ta'lîmlerin kâffesinden maksad, neferi kendi kendine düşünür ve muvâfık-ı hâl ve maslahat-ı hareket eder bir avcı olarak yetiştirilmek olduğu göz önünde tutulmalıdır. Attığını vurmağa azm etmek ve mâfevkan gözünün önünde

bulunmadığı zaman dahî ifâ-yı vazifeye kemâl-i sâdık ve ihtimâm ile çalışmak hasme tefevvukan şerâ'it-i esâsiyesini teşkîl eder.

Be. Dizi ve Manga.

159— Dizi ve manganın kuvvet ve tarz-ı terkîbi yanaşık nizâmda olduğu gibidir. Fazla diziler kendilerinin sağındaki mangaya 'aiddirler. Her mangaya bir manga başı kumanda eder.

/92/ 160— Avcı hattının ta'lîm ve terbiyesi evvelce dizi manga dâhilinde mevâdd-ı âtiyenin ta'lîmiyle ihzâr edilmelidir:

Sûr-u muhtelifede ava çıkmak, toplanmak ve cem' olmak avcı hattının hareketleri (ve bu esnâda aralıkların tezyîd tenkisi), sıçramalarla ve sürünerek ilerlemek, bir mevzi'-i mu'ayyeni işgal etmek, dururken (muhtelif vaz'iyetlerde) ve yürürken silah doldurmak; mütenevvi' vücûd vaz'iyetlerinde ve avcı siperi gerisinden muhtelif nişangâhlar isti'mâliyle mütenevvi' nişân vaz'iyetleri almak, ateşin envâ'i, ateş kesmek, avcı hattında o emri tekrar ile birbirine tebliğ etmek.

161— Harekât-ı selemenin evvel-i emirde ta'lîm meydanlarında bir vaz'iyet-i muhârebeye müstenid olmayarak şeklen icrâsı öğretilip, bunda mahâret-i lâzime kazanıldıktan sonra manganın arâzî ta'lîm ve terbiyesine başlamalıdır. Manga ta'lîm ve terbiyesine 'aid kavâ'id-i esâsiye terbiye-i münferide hakkındaki kavâ'idin aynı olup ancak kavâ'id-i mezkûreye her neferin kendi yanındaki **/93/** arkadaşını nazar-ı dikkate alması ve mâfevklerin işâret ve kumandalarına dikkat edilmesi husûsat-ı ihzimâm eder.

162— Manga başlar bilhassa dikkatle ta'lîm ve terbiye edilmelidir. Manga başı takım kumandanının mu'âvini olmağla beraber mangasının vazife-i mevdû'ası dâhilinde müstakillen hareket edecek kumandan mes'uldür. Manga başı hedefi bulmak ve tanımak ve mermi te'sîrini tarassud etmek için dürbin kullanmakda ve vasati ve büyük mesâfeleri sûr'at ve sıhhatle tahmîn ve 'alel-husûs dağınık nizamda idâre-i ateşe dâ'ir kumanda vermekte ma'lum bulunmalıdır.

163— Manga başı avcılarını mangaya mahsûs mahal dâhilinde mümkün mertebe müsteviran sevk etmeli ve sûr'at ve mahâretle mevzi' aldırabilmelidir. Manga başı nişangâhların sıhhatle tanzîmine, ateşin taksîmine ve ateşin dikkatle

icrâsına ve sür'at ateşle cebhâne sarfiyâtına ve evâmir ve tebligâtın ağızdan ağza tevdi' ve neşrine mütemâdiyen dikkat ve nezâret etmelidir.

164— Ava çıkmış bir takımın cebhesinin ziyâdeliğinden dolayı her yerinde avcılarının aynı sûretle tesettür ve hareket eylemleri mümkün olunamaz. Düşman ve ateşinin kuvve-i muhârebese ekseriyâ muntazaman ileri hareketi ateşin /94/ müttehiden idâresini tas'ib eder. Bu sebebdan manga başı cüz'i tâm dâhilinde ta'arruz edilirken düşmana takarrüb husûsunda zuhûra gelen her fırsattan hatta emr olmaksızın dahî istifâde etmeli ve mücâvir mangaların her hareketine mangasının ateşiyle yardım eylemelidir.

165— Manga başlar, ancak mangalarının idâresi husûsundaki vazîfeleri müsâ'ade ettiği takdirde ateşe iştirâk ederler. Buda ekseriyetle aynı mevzu'da uzun süren muhârebelerde vâki' olur.

Ha. Takım

Takım Kumandanı

166— Dağınık nizâmda kumanda ve idâre-i ateş cüz-i tamı kâ'ideten takımdır.

167— Takım kumandanı avcı hattının teşkîlini, yürüyüş istikâmetini ve icâbında irtibâtı emr eder. Ve aralıkları maksad-ı muhârebeye, mevcûd mahale, düşmanın mesâfesine ve arâzîye nazaran ta'yîn olur.

168— Takım kumandanı hal-i müdâfa'ada takımı /95/ mevzi'e yerleştirir ve ateşe başlamak için lâzımgelen ihzârâtı icrâ eder.

169— Takım kumandanı hâl-i ta'arruzîyyede evvelâ muvaffakiyetle ateş muhârebesine başlayabilecek bir mesâfeye kadar mümkün olduğu mertebe az telefâtla yaklaşmağa gayret eder. Bununçün mumâ-ileyh kuvvetli ve sık avcı hattını arâzî ve düşman ateşi müsâ'ade edinceye kadar aksamını ayırmaksızın ileri sevk eder. Bu esnâda düşman ateşine ma'ruz açık yerlerden koşarak geçirebilir. Bu sûretle müttehiden hareket setresiz arâzîde daha bidâyetden i'tibâren gayr-i mümkün olursa veyâhud düşman ateşi te'sîrinin tezâyüdünden dolayı müttehiden hareketden sarf-ı nazar etmek lâzım gelirse takım kumandanı nısf nısf veyâ manga manga gayet seyrek avcı hatları teşkîl edip gayr-ı muntazam mesâfelerle bu kısımlara birbirini ta'kîb

ettirir ve takımı gerek mestûr bir mahalde ve gerek ateş açmak içûn ateş mevzi'inde bittekrar müttehiden elde bulundurmağa dikkat ve gayret eder.

170— Ateşe başladıktan sonra lâıykıyla ihzâr ve mücavîr kıt'aların ateşiylerde himâye edilmesi iktizâ eden takımca sıçramalar icrâsı düşmana takarrüb içûn en basit ve en seri' bir vâsıtaadır. Sıçramalarla ilerlemekde müşkülâta /96/ dúcâr olunursa takımın cebhesi aksâm-ı sağireye taksîm edilip, bu kısımların mütênâviben ileri sevki icâb eder. Nısf ve mangalardan 'ibâret olan aksâm-ı mezkûrenin bu halde ileri hareketleriçûn isti'mâl olunacak tarz-ı hareket ve şekl-i muhtelif ve gayr-i mutarrid olur. Aksâm-ı mezkûre ileri sıçrarken mücâvir kıt'aların ateşinin müsâ'adesi nisbetinde aralıklarını tezyîd edebilecekleri ve setre dâhilinde tekrar yanaşabilecekleri gibi efrâd birbiri arkasında olarak ve hatta tekrar tekrar dahi ilerleyebilirler veya sürünerek mesâfe kazanırlar (Madde 235).

Takım kumandanı düşmana takarrüb içûn en mühim vâsıta ateşçe tefevvuk istihsâli olduğunu hiç biran hatırdan çıkarmamalıdır. Bundan dolayı mum-â ileyh gerek ateşi ve gerek ilerlemeği müttehiden idâre ve takım üzerinde olan nüfûz ve müdâhalesini idâme etmek içûn takımını her fırsattan bil-istifâde toplu bulundurmağa gayret etmelidir.

171— Arâzîden lâıykıyla istifâde maksadıyla takım kumandanının ne nazar dikkatini düşmandan ayırması ve ne de ta'arruz istikâmetini tebdîl etmesi câ'iz değildir. Mücâvir kıta'ânın harekât ve ateşine mâni ' olmamalıdır. Avcı hattının ba'zı aksâmının /97/ mestûriyeti mülâhazası 'umûmen ittihâd harekâtı hiçbir vechile sekte dâr etmemelidir.

172— Takım kumandanı ya bir fâ'ide te'min etmek veya düşmanın za'afından istifâde eylemek gibi hâlatda müstakillen icra-yı hareketle mükellefdir; ancak bu faidenin 'umum üzerine olan te'sîrini mülâhaza ederek ne derece kadar bundan istifâde edebileceğini iyi takdir eylemelidir.

173— Takım kumandanı mesâfenin sıhhatle ta'yînden mes'uldur. Bu maksada mebnî mum-â ileyh yakınında iki mesâfe tahmincisi bulundurup bunlar tahmîn ettikleri mesâfe hakkındaki kararları su'al beklemeksizin takım kumandanına ihbâr ederler. Ma'mâfih takım kumandanı en ziyâde emniyet ettiği manga başların

tahminlerinden dahî istifâde etmelidir. Tahmîn-i mesâfe husûsunda muhârebeye muvâfık bir sûretde tevhd-i a'mal edilmek sûret-i mahsûsada ta'limlere muhtaçdır.

Mesâfe tahminçileri düşmanı ve kendi mecâvir kıt'alarını tarassud husûsunda takım kumandanına muâvenet ederler ve bölük kumandanıyla göz irtibâtını te'sîse boruzan mükellef isede boruzanın fıkdanî hâlinde irtibâtın te'sîsi dahî mesâfe tahminçilerine 'aid kalır. (madde – 221)

/98/ Vezâ'if-i sâ'irelerinin ehemmiyeti kalmadığı takdirde takım kumandanı mihmanlarda ateşe iştirâk ettirir.

Avcı Hattı Teşkîli

174— Avcı hattı yanaşık nizâmın her şeklinden her tarafa doğru sür'at ve kemâl-i ihtizâm ve sukûnetle teşkîl edilmelidir.

“Yürüyüş istikâmeti” ve “irtibât” keyfiyetleri ya ava çık kumandasıyla aynı zamanda veyâhud bu kumandadan evvel veya sonra emr olunur. Başka bir sûret-i emr ve ta'yîn olunmadığı müddetçe, saff-ı harb nizâmından ava çıkıldığı vakit irtibât, ikinci nısfın sağ cenâh mangasından, manga kolundan ava çıkıldığı vakit başdaki mangadır.

Başdaki kısmın sağ veyâ soluna ava çıkıldığı vakit irtibât, üstüne ava çıkılan cenâhdandır.

Manga kolunda bulunan takım bir tarafa çıktığı gibi her iki tarafa dahî ava çıkabilir. Bu halde ilerideki nısf-ı takımın mangaları başdaki manganın sağında ve gerideki nısf-ı takımın mangaları bunun solunda ava çıkarlar.

175— Ava çıkmak içün verilen kumandayı mûte'âkib tüfenk “ Hücûm içün silah indir” de olduğu /99/ gibi sağa alınıp ba'de istenildiği gibi ya femi kalkık olduğu halde merkez sıkletden tutulur veyâhud koltuk altında taşınır. İcâbında: **Kayış Uzat!** Emri dahî verilebilir.

Sık ormanlar derûnunda hareketde veyâ dik yamaçlara tırmanmakda veyâhud sürünerek hareketde olduğu gibi elleri serbest bulundurmak lâzımgelen hâlâtda tüfeğin boyuna asılmasına dahî müsâ'ade edilir.

176— Bir takımı dururken veyâ yürürken ava çıkarmak içün: **Falan Takım – Ava Çık!** Kumandası verilir. Bütün takım yalnız bir tarafa ava çıkabilecekse **Falan Takım, Sağa (Sola) Ava Çık!** Kumandası verilir.

Manga kolunda bulunan takım bir tarafa ava çıktığı gibi ‘aynı zamanda her iki tarafada ava çıkabilir; bu halde ilerideki nısf-ı takımın mangaları başdaki manganın sağında ve gerideki nısf-ı takımın mangaları bunun solunda ava çıkarlar.

/100/ Ava Çık! Kumandasında manga başlar sür’atle ileriye atılıp avcı hattının esâsını teşkîl ederler irtibât mangasının manga başısı bidayetde hatvesini kısaltarak ileri doğru veyâ emr edilen istikâmetde yürür, diğer manga başlar irtibât mangasında olan mevki’lerine nazaran sağa veyâ sola eğri giderek avcılara emr edilen aralığa göre mücâvir manga başından aralıklarını alırlar.

Avcılar manga başlarını on adım geriden ta’kîb ederler. Arka sıra efrâdı önlerindeki ön sıra efrâdının sağına geçerler. Avcılar beyninde iki adım aralık bulunur. Daha ziyâde veya daha aralık matlûb ise takım kumandanı meselâ: **Falan Takım Dört Adım Aralıkla (Yarım Adım Aralıkla) (Aralıksız) – Ava Çık!** Tarzında kumanda verir. Takım kumandanı irtibât manga başısına yürüyüş istikâmetini gösterir ve refâkatinde mesâfe tahmincileriyle boruzan olduğu halde kâ’ideten takımın vasatında ve manga **/101/** başlar hattının lâakal on adım ilerisinde yürür isede her vakit bu mevki’de bulunmağa mecbûr değildir. Takımını arâzî üzerinde mahâretle sevk etmek ve mücâvir takımlarla karışıklığa meydan vermemek ve aynı zamanda düşmanı tarassud etmek mecbûriyetinden dolayı takım kumandanının bir yere bağlı kalmayıp serbest bulunması lâzımdır.

177— Cebheye mâ’il istikâmetde bulunan bir noktaya veyâhud yanlarından biri üzerine ava çıkmak lâzım gelirse evvel-i emirde matlûb cebheyi almak ve ba’de ava çıkmak münâsib isede harekât-ı mezkûre yeni istikâmetin kumandaya ‘ilâvesiyle dahi yapılabilir. Meselâ: **Falan Takım, İstikamet Yarım Solda Yel Değirmeni, İrtibat Falan Mangadan - Ava Çık!** Bu kumandada irtibât manga başısı der’akab yeni istikâmeti alır.

178— Takımı ileri yürütmemek üzere ava çıkarmak içün: **Falan Takım (İrtibât Falan Mangadan) Yerinde - Ava Çık!** Kumandası verilir.

/102/ Manga başlar 176'ncı maddede beyân edildiği vech ile yanaşık nizâmdaki takımın cebhesi önünde veyâhud işgâl edilecek mevzi'de avcı hattının esâsını teşkîl ederler.

Mangalar manga başlarının gerisine gelinceye kadar birbirinden açılırlar ve ancak: **Mevzi' Al!** Kumandasında efrâd manga başlar hattına girerler (madde 186).

179— Avcı hattının kemâl-i sür'atle teşkîli arzu edilirse: **Falan Takım İrtibât Falan Mangadan - Ava Çık Marş Marş!** Kumandası verilir.

180— Geri yürümekde bulunan bir takımın ava yayılması iktizâ ederse kâ'ideten ibtidâ yüz ileri aldırılmalı ve ba'de **Falan Takım Yerinde - Ava Çık!** Kumandası verilmelidir.

Avcı Hattının Harekâtı ve Mevzi' Alması

181— Avcı hatlarının uzun mesâfeleri kemâl-i /103/ intizâmla kat' eylemesi su'ûbetli arâzîde yürüyüş istikâmetini muhâfaza etmesi ta'lim ve terbiyenin en mühim kısmını teşkîl eder. Ta'lim ve terbiyesi mükemmel bir kıt'a-i 'askeriyyede kumanda yerine ekseriyâ işâret kâ'im olur. Aralıkların tamamen muhâfazasına ve hizâya ri'âyet ehemmiyet verilmelidir.

182— Avcı hattı serbest ve büyücek adımlarla 'alel'âde yürüyüş sür'atinde hareket eder. Harekete başlanacağı vakit bilâ emr gerek silahlar ve gerek fişenklikler kapatılır.

183— Takım kumandanlarıyla manga başları ileri ve yan tarafa doğru icrâ olunan hareketlerde avcıların ilerisinde ya'ni düşman tarafında bulunurlar. Geri yürüyüşde ise manga başlar düşmanın 'aksi tarafında bulunup yürüyüş istikâmetini muhâfaza ederler; takım kumandanı yine düşman tarafında kalır.

184— Avcı hattının harekâtı bütün takım veyâ bir kısmının ileri ve geri yürümesinden; **Falan Takım (Nısf) Marş! (Marş! Marş!) (Geriye Marş!)**; Yana ileriye kısa bir mesafe kat'ından:

/104/ **Yarımsağa (Yarımsola) Marş!** Siper gerisinde düşman ateşinin hâricinde yan yürüyüşler icrâsından: **Sağa (Sola) Dön Marş!** ve yürüyüş istikâmetinin tebdîlinden 'ibâretidir.

185— Avcı hattından yürüyüş istikâmeti çarh hareketiyle tebdîl edilir. İşbu çarh hareketi yeni bir yürüyüş istikâmeti i'tâsıyla yâhud kumanda verilerek ve bu kumandadaki yeni yürüyüş istikâmeti zikr edilmekle icrâ olunur. Meselâ: **Sağa Çarh - Marş! İstikâmet Kavak Ağacı!** Daha büyük çarh hareketleri yeni cebhede tadrîcen icrâ olunan tevsî'-i cebhe hareketleri tarzında yapılır.

Uzun avcı hatlarında bu sûretle çarh icrâsıyla bir takım kademeler hâsıl olub bunlar yürürken ilk tevakkufde birbirini müteâ'kib en ilerideki kademenin hizâsına dâhil olurlar (madde 286).

186— Ateşe başlanmayacak ise: **Dur! /105/** veyâhud: **Yere Yat! (Diz Çök!)** Kumandalarıyla harekete hitâm verilir. Bu halde takım kumandanı ve manga başlar cebhe ilerisinde kalırlar.

Geri yürüyüşden durulacak olduğu vakit: **İleriye Dur!** Kumandası verilir. Bu kumandada manga başlar tekrar cebhe ilerisine çıkarlar.

Gerek dururken ve gerek yürürken ateş muhârebesine geçilecek ise: **Mevzi Al!** Kumandası verilir. Bu kumandada avcılar takım kumandanının hizâsına kadar ilerler. Kâbil olursa nişangâhları evvelce tanzîm etmelidir.

187— Mevzi'î işgalden sonra der'akab ateşe başlanmazsa veyâhud ateşe fâsıla verilmiş ise takım kumandanı efrâdı kâmilten düşman nazarında setr edecek sûretde sipere sokar ve düşmanı tarassud edecek adımları ta'yin eder. **Mevzi' Al!** Kumandasında avcılar ateşe hazırlanırlar.

188— Sıçramalarla ilerlemek içün: **Falan /106/ Takım (Nısf) (Manga) Sıçra! Ayağa Kalk! Marş! Marş!** Kumandası verilir.

Sıçra! Kumandasında avcılar dolduruşu ikmâl edip silahlarını kaparlar ve fişenkliklerinide düğmelerler ve ayağa kalkmağa hazırlanırlar. Yere yatmış avcılar tüfenklerini sol ellerine alıp sağ ellerini yere dayarlar ve gövdelerini yerden kaldırmadan sağ dizlerini mümkün olduğu mertebe karınlarına doğru çekerler.

Bu hazırlıkların icrâsına kifâyet edecek kadar kısa bir fâsıladan sonra takım kumandanı ileri atılırken: **Ayağa Kalk! Marş! Marş!** Kumandası verir, bu kumanda üzerine avcılar sür'atle ayağa kalkıp ileri atılırlar.

Sıçramalarda nâdiren 80 metreye tecâvûz edebilir (Madde 337). Kâ'ideten sıçramaların mümkün mertebe uzun olmasına gayret etmek lazım gelirsede düşmanın ateş etmesine vakit bırakılmayacak kadar kısa sıçramalar icrâsı dahî ta'lim edilmelidir.

/107/ Sıçramalar icrâsında mühim keyfiyet gayet çabuk hep yerden ayağa kalkmak ve sür'atle ileri atılmaktır.

189— Sıçramalara madde (186) de beyân edildiği vecihle hitâm verilip ancak lüzûmunda nişangâh tebdîlinden ma'ada bir emre intizâr edilmeyerek ateşe başlanır.

Ekseriyâ yeni ateş mevzi'i sıçramadan evvel kıt'aya irâ'e edilebilir.

190— Takım kumandanı ahz olunan mevzu'da avcılarının kısm-ı a'zının düşmana ateş edebilmek içün diz üstünde veya ayakda bulunmağa mecbûr oldukları görülür ise derhâl tekrar harekete başlayarak başka bir münâsib mevzi' almak lüzûmunu anlamalıdır. Bu vechile tebdîl-i mevzi' kâbil değilse mumâ ileyh ahvâl-i muhârebenin müsa'adesi takdirinde muvakkaten ateşi ta'tîl edilebilir.

191— Avcı hattının hücûmu (madde 347) de beyân edildiği vechile icrâ olunur.

/108/ Ateşin Envâ'i ve Kumandaları

192— Bir avcı hattı ancak ahz-ı mevzi' ettikten sonra ateş edebilir.

193— Avcı hattında kâ'ideten avcı ateşi edilir. Yaylım ateşin isti'mâli ahvâl-i nâdireye münhasırdır; düşmana bedâheten ateş edileceği veya ateş eden kıt'ayı sıkıca el altında bulundurmak lazım geldiği vakit yaylım ateş isti'mâli fâ'ideli olabilir.

194— Her iki nev' ateş içünde verilecek kumanda mümkün mertebe kısa olmalı ve evvelâ istikâmeti, ba'de hedef, nişangâh ve ateşin nev'ini ta'yîn etmelidir. Hedef hiçbir yanlışlığa meydan vermeyecek tarzda irâ'e edilmelidir.

Düşman kıt'âtı avcılar tarafından nasıl görülürse öylece zikr edilmelidir. Mesela: "Bataryanın sol cenâhına" denilmeyip "sağında en uzak topa" denilmelidir.

Hedef irâ'e edilip nişangâh dahî ta'yin edildikten sonra: Avcı Ateşi! Kumandası üzerine der'akab /109/ ateşe başlanır. Yaylım ateş etmek içün ise kumanda beklenir.

Ateş kumandalarına mesela:

Karşıda Avcılar! Nişangâh 800! Avcı Ateşi!

Yarım Sağda Süvari! Nişangâh 700! Avcı Ateşi! Nişangâh 450!

Yarım Solda Yeşil Tepede Kollar! Nişangâh 1000! Silah Davran!

Nişan! – Al! Ateş! Doldur!

195— İki nişangâh isti'mâli edilmekte iken nişangâhlardan biri tebdîl edilecekse verilecek kumandaya nişangâh kelimesi 'ilave edilmez.

Mesela: 1100 ve 1200 nişangâhlarıyla ateş edilmekte iken: **1200, 1000 Olacak!** Kumandası verilir.

/110/ 196— Avcı ateşinde ateşin sür'atı avcının takdirine muhvelldir. Efrâdın hüsn-ü ta'lim ve terbiyesi bu müsa'adenin su'î isti'mâl edilmesine mâni ' olmalıdır.

Her mermiyi isâbet ettirmek niyetiyle ve ' itinâ ile ateş icrâsı her avcıdan matlûb bir vazîfe-i mühimme olup avcıların vazîfe-i mezkûreye ri'âyetleriyle sür'at-i ateş kendiliğinde ta'yîn eder. Yan yana bulunan avcılar ateş husûsunda mühimmâ imkân yekdiğerine mu'âvenet ederler. Şiddetli ateşde matlûb olan ateş sür'atı doldurma ve nişân vaz'iyeti alma harekâtının sür'at-i icrâsı suretiyle elde edilir.

Kumandan ateş sür'atini tezyîd ve tenkîs etmeği münâsıb görürse: **Daha Yavaş (Daha Şiddetli) Ateş!** Kumandasını verir.

197— Avcı ateşini kestirmek içün: **Falan Takım Ateş Kes!** Kumandası verilir. Bu kumanda bütün manga başlar tarafından tekrar olunacağı gibi bu vech ile efrâdın kâffesine kumandayı işittirmek kâbil olamazsa işiden her nefer tarafından dahî kumanda yüksek sesle tekrar edilir.

/111/ Ateş Kes! Kumandasında gerek ateş ve gerek dolduruş harekâtından der'akab vaz geçilir.

Nişân almak üzere tûfengi omuzuna yerleştiren avcılar derhâl bunu geri alırlar. Bu kumanda verilince bir sukûnet-i kat'îye hükümferma olmak müte'âkiben verilecek o emre dikkat edilmek lâzımdır.

Eski hedefe ateşde devam edilecekse tekrar hedef ta'yîninden sarf-ı nazar edilip yalnız **Ateşe Devam!** Kumandası verilir. Artık ateş edilmeyecekse: **Ateş Kes!** Kumandasıyla tahassul eden tevakkufa: **Dolduruşa Devam!** (Madde- 50) Kumandasıyla dolduruş ikmâl edilerek nihâyet verilir.

Ateşin Te'sîri

198— Ateşin te'sîri ateş muhârebesine idhâl edilen tüfenklerin 'adediyle bunların hüsn-ü isti'mâline tâbi'dir.

/112/ Her mesâfede bil-cümle hedeflere yan ateşi icrâsı bilhassa müessirdir.

Ateşin te'sîri ne kadar az bir zamanda vuku'bulur ve ne derece nâgehâni olursa düşmanın kuvve-i ma'neviyesi olkadar sarsılır.

199— Avcıların icrâati ta'lim ve terbiye-i bedeniyeye ve fikirlerinden ma'adâ yorgunluklarının derecesiyle halicân ve hicânlarına tâbi'dir.

Ateşin İdâresi

200— Ateşin idâresi mümkün olduğu müddetçe mâfevklerin elinde kalmalı ve mumâ-ileyhimin idâreleriyle silahlardan istifâde edilmelidir.

201— Ateş hattında endâhtın mûcib olduğu gürültü ve patırtı sebebiyle emr ve kumandaları efrâd pek güçlûkle işidirler. Bu gibi hâlâtde manga başların ve buda kifâyet etmediği takdirde efrâdın birbirine o emri tekrar ederek tebliğ eylemeleri icâb eder bu tekrarlarda emrin hangi amirden geldiği ve kime â'id olduğuda söylenmelidir. Bu tertîb üzere emri tahrîren vermekde /113/ muvâfık maksad olabilir. Emirlerin birbirine tebliğinden manga başılar mes'ul olup birbirlerini kaldırmak suretiyle emirleri almış olduklarını i'lâm ederler.

202— Ateşin hüsn-ü idâresi mesâfâtın kemâl-i emniyetle tahminine mütevekkiftir. Mesâha aletleriyle veyâ haritalardan ölçülerek veyâhud ateş etmekde olan topçu veyâ piyâdeden sorularak mesâfeler hakkında ma'lûmât istihsâli mümkün

isede bu gibi sûretler vesâit-i mütemmameden olup asl olan emniyetle tahmin-i mesâfe eylemektir.

203— Ateşe başlamak zamanının ta'yini birinci derecede ahvâl-i muhârebeye tâbi' olup bu zamanı ta'yin etmek kâ'ideten avcı hattında bulunan zâbite 'âid bir vazîfedir.

Ka'ideten hüsn-ü te'sîr-i me'mûl edildiği veyâ ateşle himâye edilmeksizin düşmana takarrüb etmek pek çok telifâtı mûcib olacağı vakit ateşe başlanır. Pek erken ateşe başlamak 'adem-i sukûneti ve nefse emniyetsizliği gösterir. Sarf edilen cebhâne tahsîl edilen netice ile mütenâsib olmazsa isrâf kuvvete delâlet ederki mazar ve binâen'aleyh gayr-i câ'izdir: ateşimizin az te'sîr etmesi düşmanın i'timâd-ı zâtîyesini tezyîd eder.

/114/ 204— Hedefi intihabda ta'biyece olan ehemmiyet-i nazar i'tibâre alınır. Sık sık hedef tebdîli ateşin kuvvetini dağıdır.

Üzerine ateş edilen avcı hattını takviye içün geriden vürûd etmekde olan kıta'ât ayrıca ateş tevcihine kâ'ideten lüzûm yoktur. Çünkü mermiyâtın intişâr dolanisinden dolayı kıt'ât-ı mezkûre esâsen mıntaka-i mazrûbeye geçmeğe mecburdurlar.

205— Hedef, avcı tarafından sür'atle bulunacak vech ile irâ'e edilmelidir. Hedef yalnız dürbin ile görülebilirse arâzî üzerinde hedefin bulunduğu mahalde mevcûd ba'zı hatlar ve çizgiler hedef olarak irâ'e edilmelidir. Hedefi görebilmek içün dürbinlerin efrâd-ı beyinde elden ele verilmesi dahi şayân-ı tavsiyedir.

206— Üzerine ateş edilen cebhenin bütün imtidâdınca ateşin taksîmi bilhassa mühimdir.

Bu sebebdan takım kumandanı takımın taksîm ateş edeceği hududları ta'yîn eder.

Takım kumandanı tarafından bu husûsun ateş açmazdan evvel veyâ ateş açıldıktan sonra icrâsı mevcûd vakte tâbi'dir.

/115/ Ara yerde ateşden 'ârî mahal kalmamak içün ta'yîn olunacak hududların bir mikdar birbirini tecâvüz ettirilmesi münâsibdir.

Sûret-i ‘umumiyyede her kıt’a ve her avcı kendiliğinden karşısındaki düşman kısmını ateş altına alırsada lüzûmunde mikrâsı ateşide kullanmalıdır.

Düşman cebhesinde ba’zı aksâmın iyi görülmesinden dolayı avcılarının yalnız iyi görünen aksama mütemadiyen ateş etmeleri câ’iz değildir. Ma’mafih bu memnû’iyyet düşmanın sıçrama icrâ etmesi gibi müsâ’id fırsatlardan hakkıyla istifâdeye mâni’ değildir.

207— Avcı ateşinin sür’ati vaz’iyyet-i muhârebe ile maksad-ı muhârebeye, mevcûd muhârebeye ve hedefin hâline tâbi’dir.

Mesâfe büyük, ahvâl-i ziyâ’iye müsâ’id ve hedefin tanınması müşkül ise ateşin sür’ati pek ziyâde olmamak lâzımgelir. Ateş muhârebeleri ekseriyetle pek uzun süreceğinden müddet-i muhârebenin kısm-ı a’zâmında cebhânenin tasarrufla isti’mâli iktizâ eder.

‘Umûmiyetle ateş sür’atinin ziyâdeliği hâlinde münferid mermi içün sıhhat isâbet tenâkus ve huzme-i ateşin ‘umkan imtidâdı /116/tezâyûd eder: lakin vaz’iyyet-i muhârebe, maksad-ı muhârebe, ve düşmanın hali gibi esbâbın az bir zamanda ziyâde bir te’sîr istihsâli içün ateş sür’atinin tezyîdini ve binâen-aleyh çokça cebhâne sarfını icâb ve istilzâm eylemesi nâdir değildir.

Avcılar bu gibi vaz’iyyetleri tanıyıp vaz’iyyetin ‘arz ettiği fırsattan istifâde hususunda hâiz-i mahâret ve meleke olmalıdır.

208— Ateş sür’atinin son derece tezyîdi ahvâl-i âtiyede muvâfıktır:

Ta’arruzda hücûmdan evvel son hazırlıkda; müdâfa’ada düşmanın hücûmuna mukâbelede;

Süvârinin def’inde: ‘umumiyetle düşmanla nâgehâni ve yakından bir müsâdeme vukû’unda; tâkibde.

209— Ara sıra dürbin dahî isti’mâl ederek ateşin tesîri ‘aled-devâm tarassud olunmalıdır.

Kumandan mermilerin sûret-i isâbetinden ve hasmın hal ve hareketinden kendi tedâbir ve tertibâtının muvâfık olup olmadığını tanımağa sa’y etmelidir.

Doğrudan doğruya ateş hattından tarassud mümkün değil ise yana veya geriye rasadlar çıkarılabilir. Bunlar /117/ müşâhadelerini evvelce kararlaştırılması iktizâ eden işâretleri ile bildirirler.

210— İnzibât-ı ateş idâre-i ateşin mütemmemidir. İnzibat-ı ateş: ateş muhârebesi esnâsında verilen o emrin tamâmî-i icrâsında ve silahın isti'mâline ve muhârebede sûret-i harekete dâ'ir olan kavâ'ide tamâmen ri'âyetden ibâretidir. Bu cümleden olmak üzere husûsât-ı âtiye hâ'iz-i ehemmiyetdir:

Arâzîden hakkıyla istifâde; nişangâh tanzîminde ve beher endâhtda dikkat; mafevklere ve düşmana dikkat-i mütemadiye; hedefin hâli daha müsâ'id olduğu zaman kendi kendine ateşin tesîri düşman nazardan gâib olduğu anda kendi kendine ateşin kesilmesi, cebhânenin idâre ile sarfı.

Muhârebenin esnâ-yı cereyânında ateş derece-i matlûbede idâre edilemezse veyâ kâmilen münkâtı' olursa her nefer fikir ve i'tidâli muhâfaza ve hedef ve nişangâhı kendisi intihâb etmelidir.

Kendi kendine hareket etmek kâbiliyetini i'tâ etmek içûn efrâd idâre-i ateşin münkâtı' olacağını hâlât-ı muhârebeye alıştırmalı ve bu gibi hâlâtde /118/ doğru bir sûretde hareket içûn ta'lim ve terbiye edilmelidir.

Yanaşmak, Toplanmak, Cem' Olmak

211— Muhârebe kıta'ânın yekdiğeriyle karışmasına meydan kalmamak içûn en mü'esser çâre 'umumi kıt'âtın telefât vukû'undan dolayı hâsıl olan boşlukları kapatmak üzere kumandanlarına doğru yanaşmağa mütemâdiyen gayret etmeleri husûsudur. Ziyâde zâyi'âta dûçâr olan mangalar mücâvir mangalar birleşip 'aynı idâre ve kumandaya tâbi' olurlar.

Kâ'ideten bu husûs ancak esnâ-yı hareketde icrâ edilebilub emr edilmiş olan aralıkları muhâfaza etmek üzere tedricen yapılmalıdır. Lüzûmundan fazla her türlü sıkışıklık zâyiâtın tezyîdine ve cebhe-i 'umumiyyede mazarratı mü'eddi boşluklar husûlune sebebiyet verir.

212— Muhârebenin cereyânı esnâsında dağınık nizâmda kalmasına maksad ve vaz'iyetçe artık lüzûm olmadığını gören mangadan i'tibâren her kıt'a kumandanı derhâl kıt'asını toplayıp bir kademe kendinden büyük olan cüz'i tama iltihâk ve ittibâ' ile mükellefdir.

/119/ Kumandanlar elinde serî'an toplu 'asker teşkîli hâ'iz-i ehemmiyet olmağla, bu babda emr beklemeğe hâcet yoktur.

213— Bir avcı hattının yanaşık nizâma geçmesi içün: **Falan Takım (Manga) Toplan! (Toplan! Marş! Marş!)** emri veyâ işâreti verilir. (Madde 11)

Toplanmak sür'at ve kemâl-i sukûnetle en kısa yoldan icrâ edilmelidir.

Başka bir nizâmda toplanmak emr edilmemiş ise takım saff-ı harb nizâmında toplanır. Dururken toplanışda silah rahat dur vaz'iyetinde bulundurulur ve takımın sağ cenâhı takım kumandanının karşısına gelir. Yürürken toplanışda silah omuza ile takım kumandanının arkasına gelinir.

Koşmaksızın toplanışda her manga kendi manga başısının arkasında birleştikten sonra mangaca toplu olarak takıma dâhil olur. Marş! Marş! ile toplanışda evvelce mangalarca birleşmeğe hâcet olmaksızın sür'at-i mümkün ile koşarak takımda toplanılır. Dururken cebhe dâ'imâ düşmana doğru alınır.

/120/ Geri yürüyüşde toplandığı vakit yürüyüş istikâmeti alınır alınmaz takım kumandanı yine düşman tarafına geçer. Muhârebe esnâsında yapılmış olan yeni taksîmât tertîb asli teşkîline fırsat edinceye kadar muhâfaza edilir.

214— Dağınık kıt'âyı tertîb-i asliyesinde cem' etmek veyâhud karışık sûretde toplanmış iken kıt'aâtı yine tertîb-i aslı üzere teşkîl eylemek içün: **Falan Takım Saff-ı Harb Nizâmında – Cem' Ol!** Kumandası verilir. Bu kumandada avcılar evvelce küçük kıt'alar (manga) teşkîl etmeksizin doğrudan doğruya takım zâbitinin yanında tertîb-i asliyedeki mahallerini alırlar.

Dal— Bölük

Bölük Kumandanı

215— Bölük kumandanı takımların isti'mâl ve istihdâmını tanzîm eder; bölüğün hangi kısmının ava çıkacağını emriyle ana ve geride alıkonulacak aksama

/121/ icâb eden ta'limâtı verir. Kendisi bölüğünü en iyi idâre edebilecek bir mahalde bulunur.

216— Bölük kumandanı avcı hattında bulunursa hedefi intihâb ve i'tâ ve ateş açılmasını emr eder ve mesâfe âletinin netâyîçini beyân ve te'sîri tarassud eyler. Bunlardan gayrı ateşin idaresini takım zabitlerine bırakıp, ancak müte'addid aksâmın veya tekmil bölüğün te'sîrini aynı zamanda ve aynı mahalde birleştirmek istediği taktirde veyâhud takım kumandanlarının fark edemedikleri ahvâli müşâhedesinde bizzat müdâhale eder.

Avcı Hattı

217— Avcı hattının sûret-i teşkîl ve hareketi ve ahz mevzi' etmesi (174 ile 191) inci maddeler mücebincedir. (220) nci maddede beyân olunan hâl müstesnâ olmak üzere ava çıkmak içün lâzım gelen kumandayı takım zâbiti verir.

218— Aynı zamanda birkaç takım ava çıkacaksa bir irtibât takımı ta'yîn edilir. Kâ'ideten irtibât takımı kendi dâhilinde vasatdan irtibâtı muhâfaza edip mücâvir /122/ olan takımlar irtibât dâhillerini kendi iç cenâh mangalarından almalıdır.

219— Bölük kumandanı birkaç takımın birden isti'mâli icâb edeceğini evvelde takdir edebilirse bu takımları evvelâ, bil'ahire ava çıktdıkları zaman kaplayacakları mahallerin arkasında bulunacak vechile açar.

220— Bütün bölüğün ava çıkması içün bölük kumandanı: **Bütün Falan Bölük - Ava Çık!** Kumandasını verir.

Bu kumandada bölük saff-ı harb veyâ bölük kolu nizâmında bulunursa vasatdaki takım üstüne ava çıkar. Bölük takım kolu veyâhud nısf veya manga kolu nizâmında bulunursa öndeki takım der'akab ava çıkar: gerideki takımlar ise sağa sola eğri ile öndeki takımın cenâhlarına doğru çekildikten sonra kendi iç cenâhları üstüne ava çıkarlar. (Madde 131)

Bölük kumandanı bölüğü yalnız bir cihete ava çıkarmak istiyorsa: **Bütün Falan Bölük- Sağa (Sola)- Ava Çık!** Kumandasını verir.

/123/ 221— Bölüğün boruzan ve tranpetleri muhârebede bölük kumandanı ile takım zâbitleri beyninde gözle irtibât te'sîsinde istihdâm edilirler. Boruzanlardan biri bölük kumandanının yanına gidip diğer boruzan ve tranpetler takımlara taksîm edilir [*].

İstinâd

222— Bölüğün geride alıkonulan kısmına istinâd denir; iş bu kısım muhârebe cebhesinin temdîdinde ateş hattının tekşîfinden veyâ husûle gelen boşlukları doldurmakda veyâhud cenâhların setrinde isti'mâl edilir. İstinâdın mevki'i bu vazâ'ife nazaran ta'yîn eder.

223— İstinâdın avcı hattından olan mesâfesi arâzîye ve vaz'iyet-i muhârebeye tabi'dir. Bu mesâfenin ta'yîninde en mühim nokta-i nazar ateş hattının tam ve vaktinde takviyesi olduğundan istinâd mümkün olduğu kadar avcı hattına takarrüb etmeli isede lüzûmsuz telefâtından dahî mahfûz kalmalıdır. Avcı

[*] Boruzan ve tranpetler filama vâsıtasıyla muhârebe husûsunda ta'lîm ve terbiye edilmelidir.

/124/ hattı ile istinâd beyninde sûret-i dâ'imede gözle irtibât tesîsi muktezîdir. Kapalı arâzîde bu maksada mebnî mutavassıt bir posta veya müte'addid efrâd-ı ikâmesi icâb edebilir.

224— İstinâdın hareketi arâzîye tevfiğ olunmalıdır. Alacağı nizâm dahi arâzînin hâline ve düşman ateşinin te'sîrine tabi'dir.

Mestûran harekete müsâ'id arâzîde istinâd 'âdi hatve ile yanaşık nizâmda ileri sevk edilebilir; açık ve düşman ateşinin altında bulunan yerlerde istinâd ekseriya dağınık nizâma geçip hatta sıçramalar ile ilerlemeğe dahî mecbûr olur. İstinâdın manga manga ilerlemesi ve bir müddet muvakkate içûn yan taraflarda açılmak suretiyle zemin 'ârızalarında lâıykıyla istifâde etmesi dahî câ'izdir.

225— İstinâd kumandanı avcı hattına fevâid-i matlûbeye mü'eddî olacak tarzda mu'âvenat edebilmek içûn mezkûr hattın harekât ve muvaffakiyâtını bilâ

inkıta' tarassud etmelidir. Mumâ-ileyh ilerlemek içün kıt'asını aksâm-ı sagireye ayırmağa lüzûm görmüş ise derhâl yine toplamağa gayret etmelidir.

226— Ateş hattı temdid edilerek veyâ aralıkları doldurularak takviye edilir. Takviyeye me'mûr /125/ aksâmı ava çıkıp ya ateş hattının cenâhlarından birine giderler veyâ aralıklarını doldururlar. Ateş eden avcılar takviye içün gelenlere nişangâhı bağırarak ihbâr ederler. Takviye kıt'asına, harekâtı düçâr tevakkuf olmuş bir avcı hattını ileri teşvîk etmek vazîfesi dahî tertîb edebilir.

227— Ateş hattının aralıklarını doldurmak içün, daha harekete başlanılan noktadan i'tibâren takviye olunacak cebhenin imtidâdî ta'yîn ve neferâtı görebilen boşluklara taksîm ederek hazırlıkda bulunmalıdır. Bu yüzden ateş hattında câbecâ yaygın ve kümeler husûlî câ'iz değildir. Ateş hattına girildiği vakit ateş etmekde bulunan avcılar ta'ciz edilmemelidir.

228— Avcı hattının sür'atle yeni aksâma tefrîk edilmesi dahi bölükde ta'lîm edilmiş olmalıdır. Bununçün takım kumandanları ve manga başılar kendi kendilerine cebheye taksîm olunurlar. Bölükde bu sûretle serî'an yeniden mukannen aksâm vücûda getirilmesi ve idâre-i ateşin i'âde-i intizâmı hususları vaktiyle ihtimâmlı ta'lîmler icrâsı sâyesinde te'mîn edilmelidir.

/126/ Yanaşmak, Toplanmak, Cem' Olmak

229— Bölükde yanaşmak, toplamak ve cem' etmek husûsunda câri olan kavâ'id-i esâsiyye takımda beyân edilen usûl mücebinedir. (Madde- 211- 142)

230— Kâ'ideten bölük kumandanı takımlardan biri üstüne toplanmağı emr eder. Bu halde takımlar evvelâ ayrı ayrı toplanıp ba'de takım koluna yanaşırlar veyâhud bu iki hareketi tevhîd dahî edebilirler. Bu babda dâ'imâ en kısa yol intihâb edilmelidir.

231— Bölük kumandanı bütün bölüğün kendi yanında toplanmasını veyâhud yürürken toplanarak kendisini ta'kîb etmesini arzu ederse: **Falan Bölük Toplan!** veyâhud **Falan Bölük Toplan Marş! Marş!** Kumandasını verir.

Bu kumanda üzerine zâbitân ve efrâd bölük kumandanı üstüne istikâmet alıp terdîcen manga ve takım teşkîl ederek takım koluna (madde- 213) yanaşırlar,

yürüyüş /127/ esnâsında yanaşık aksâm henüz teşkîl edilemediği takdirde bu keyfiyet ve icâbında yeniden taksîmi ictimâ mahallinde icrâ edilir. Sonra gelen takımlar evvel gelenin gerisinde bulunur.

232— Tertîb aslı teşkil içün: **Falan Bölük Takım Kolunda — Cem’ Ol!** Kumandası verilir. Takım kolunun gayri her kınığı bir nizâm dahi intihâb edilebilir.

2— Tabur

233— Tabur kumandanı taburunu emirler ile sevk eder. Hâlât-ı husûsiyyede bölüklere müttehiden kumanda ile icrâ-yı hareket ettirmek arzu ederse bunu evvelce bildirmelidir.

234— Bölükler esâsen takım veya bölük kolunda bulundukları halde ya yekdiğeri arkasında olarak derin kolda [Bölük koluyla derin kol] (Şekil- 6), veyâhud yan yana bulunarak geniş kolda [Bölük koluyla geniş kol] (Şekil- 7) tertîb edilebilir.

Gerek kumandanların yerleri ve gerek bölüklerin aralık

/128/ (Şekil- 6)

/129/ (Şekil- 7)

/130/ ve mesâfeleri ihtiyaca göre tebeddül edebilir. Derin kol hem ictimâ’ nizâmı ve hemde manga kolu gibi yürüyüş kolu olarak isti’ mâl edilir. Geniş kol, mu’âyeneden başka derinliği az bir vaz’ iyyet almak icâb ettiği zamanlarda kullanılır.

235— Maksad ve mahal icâbâtından olarak bölüklerin başka türlü tertîb edilmeleride câ’ izdir.

236— Üçüncü bölüğün tertîb-i asliyede işgâl ettiği mahalde taburun başka bir bölüğü bulunsa sancak [*] yine şekil 6, 7 de irâ’e olunan yerlerde bulunur. Sancak küçük zâbitlerinin yerleri bâlâde şekil 1:4 deki derkenârlarda gösterilmiştir.

Tabur muhârebe içün yayıldığı zaman sancak bulunduğu bölükde kalır ve bu bölüğün son takımı ile ateş hattına gider.

Her halde sancağın yanında bir manga kalmalıdır.

Kezâlik tabur muhârebe içün açıldığı zaman boruzan çavuşu tabur kumandanının yanına gider.

[*] Sancak alaylarda mevcûd olup birinci taburda bulunur.

/131/237— Hizâ ve aralık dururken sağından alınıp yürürken derin kol nizâmında sağdan ve bölük koluyla derin kol nizâmında vasatdaki takımdan ve geniş kol nizâmı ile bölük koluyla geniş kol nizâmında sancakdan alınır.

238— Mu'âyene nizâmında hizâ, hizâ küçük zâbitlerinden alınır (Madde- 99).

239— Gerek yanaşık nizâmda bulunan ve gerek açılmış olan taburun harekâtı ile bölüklerin açılması 'âdi adımla icrâ edilir. Meydan-ı muhârebede nizâm ve intizâm ve zabt ve rabtın muhâfazası lüzûmu his edildiği vakitlerde ayak uydurulur ve bu yürüyüşde beraberlik yalnız bölük dâhilinde talep edilir.

240— Yanaşık nizâmda bulunan taburun harekâtı ile yürüyüş istikâmetinin tebdîli bölük hakkında beyân edilen kavâ'id mucebinceidir.

Çarh hareketleri derin kol nizâmında bölük kumandanlarının kumandasıyla köşe çarhı olarak icrâ edilir (madde- 137).

/132/ 241— Taburun açılması ve vaz'iyet-i muhârebeye göre icrâ edilir.

Taburu açmak içün tabur kumandanı cebheye açılma hareketinin hangi bölük üstüne icrâ olunacağı ve bölüğün sûret-i hareketini ta'yîn edip ba'de diğer bölüklerin mahallerini emr eder. Tabur esas hattı üzerinde açılırsa mesâfeler yürüyüşe başlandığı vakit alınır.

Yürürken tabur başdaki bölük üstüne açılır ve işbu bölükde bidâyeten irtibât bölüğü olur.

Yürüyüş kolunda bulunan taburun açılması içün en sade usûl bölüklerin kol başlarının münâsib istikâmetlere tevcîhidir. Bölükler mahalli mahsûslarına en kısa yoldan giderler ve hin-i tevakkufde rahat durup yerinde rahat ederler.

242— Açılmış olan taburun harekâtı irtibât bölüğüne ta'kîb edeceği yürüyüş istikâmetinin i'tâ ve ira'esiyle tanzîm olunur.

Ahvâl-i arâzî ve muhârebe bölük kumandanlarının emr edilen aralık ve mesâfeleri ara sıra tebdîl ve ta'dîl etmelerine lüzûm gösterebilir.

Muma-ileyhim harekete elverişli en münâsib nizâmı bizzât intihâb ederler. Muhârebeye girildikten /133/ sonra irtibâd bölüğünün ehemmiyet-i icâbât muhârebeye tevfik-i hareket lüzûmu arttıkça tenakûs eder.

243— Açılmış taburun yürüyüş istikâmetini tebdîl etmek içün irtibât bölüğüne yeni yürüyüş istikâmeti irâ'e edilir. Tabur kumandanı yeni bir tertîb-i emr etmemiş ise bu halde bölükler yalnız bulunuyorlarmış gibi yeni cebheye dönüp, evvelce bulundukları mevki'leri tedricen alırlar.

Yürüyüş istikâmeti ziyâdece bir miktarda tebdîl edilmiş ise yeniden bir tertîbe ekseriyâ lüzûm hâsıl olur.

244— Açılmış olan taburun cem' edilmesi tabur kumandanının ta'yîn edeceği bölük üstüne en kısa yoldan icrâ edilir.

3— Alay ve Livâ

245— Alay ve livâ kumandanları alay ve livâyı emr-i i'tâsıyla sevk ve idâre ederler.

246— Alay dâhilinde taburlar bir veyâ müteaddid hatlarda ve livâ dâhilinde olaylar cenâhvârî veya hatvârî olarak ve lüzûmunda müteferrik mahallerde grup grup tertîb olunur.

/134/ Cüz'ü tâmların alacakları nizâm ile birbirine nazaran bulunacakları mevki'ler ve aralık, mesâfeler ve kumandanların yerleri vaz'ıyyete, maksada, arâziye ve mevcûd mahallin haline göre ta'yîn olunur.

247— Düşman ve arâzînin te'sîrini nazar-ı i'tibâre almağa lüzûm yok ise taburlar kâ'ideten derin kol nizâmında olarak 30 adım aralık ve mesâfe ile birbirinin istikâmeti veyâhud geridekiler öndekilerin aralıkları gerisinde bulunur.

Alay kumandanı alayın 25 ve livâ kumandanı livânın 25 adım vasatî ilerisinde dururlar.

248— Yanaşık nizâmında bulunan alay ve livânın hareketler, her nev' ictimâ' nizâmında cüz'i tâmlar birbirinin harekâtına mâni' olmayarak ve birbirlerine nazaran mevki'leri muhâfaza edilerek ve arâzîden mahâretle istifâde ederek icrâ olunur.

Lüzûmunda irtibât taburu ta'yîn edilir.

249— Alay ve livânın gerek açılması ve gerek açılmış oldukları halde icrâ-yı harekât etmeleri ve tekrar /135/ cem' olmaları tabur hakkında beyân edilen kavâ'id mûcebinceidir.

Açılmış olan alay ve livânın harekâtı içûn mâdûn cüz'i – tâmların her birine ekseriyâ ayrı ayrı yürüyüş istikâmeti noktaları ta'yîn etmek iktizâ eder.

/136/ İkinci Kısım

Muhârebe

Müdhal

250— Ta'limnâmede mûnderic kavâ'id ve nizâmât-ı harbde 'umumiyetle tesâdüf olunan basît ta'biye ahvâlî nazar-ı dikkate alınarak tertîb olunmuşdur.

Ma'mafih harbde öyle ahvâl dahî vâki' olurki, ahvâl-i mezkûre hakkında 'umûmî vesâyâ beyânı bile mümkün değildir. Binâ'en – aleyh kumandanlar tedâbir-i lüzûmeyi bilâ tereddüd kemâl-i sür'atle ve her andaki vaz'iyete muvâfık bir suretde ittihâz husûsunda mu'alim bulunmalıdırlar.

251— Ta'lim ve terbiyenin hey'et-i 'umûmiyesinde gerek kumandanlar ve gerek münferid avcılarının kendiliklerinden iş görmeleri husûsuna sarf-ı mâhazal gayret olunmalıdır.

Ta'lim icrâ eden kıt'a-i 'askeriyyenin karşısında ahvâl-i harbiyeye tevffîkan hareket eden bir hasmın vücûd-i muhârebe ta'lîmlerinin ahvâl-i hakikiyye icâbâtına mukârin olmasını mü'eddîdir.

/137/ Bunun içûn kıt'ât-ı 'askeriyye beyninde karşılıklı ta'limler icrâsı en ziyâde mûcib istifâdedir. (Kıt'a'ât-ı mefrûza hakkında hidmet-i seferiyye nizâm-nâmesine mürâca'at).

252— Küçük cüz'i-tâmların ta'limlerinde, harbin vakt-i hazerde tasvîri mümkün olmayan ahvâl-i mahsûsunu i'timâm içûn esliha te'sîrâtına dâ'ir sık sık tebligât icrâ etmek üzere, hükümler istihdâmı mâdûn kumandanlarının

kendiliklerinden iş görmeleri hassasını tezyîd ve ta'limlerin muktezayât-ı harbiyyeye muvâfık bir şekil almasını te'mine hâdimdir.

Büyük cüz'i tâmların ta'lîmlerindeki, hükümlerin hakkında hidemât-ı seferiyye nizâm-nâmesine mürâca'at.

253— Vakt-i hazerde icrâ olunan ta'limlerin cereyânı muhârebât-ı hakikiyye gibi sürekli olamaz. Ma'mâfih ta'lîmlerin haddinden ziyâde sür'atle cereyânında ilcâat-ı harbiyyeye tevâfuk etmeyen bir vakt-i hazer ta'biyesinin zuhûruna bâdi olur. Binâen'aleyh ta'limlerde gerek müdîr olarak hazır bulunan mâfevk ve gerek hükümler, icâbında ta'limlerin batâ'etle cereyânı emrinde müdâhale etmelidir.

254— Muktezayât-ı harbiyyeye tevâfuk etmeyen vasâ'itle ta'limlerin kusursuz ve pürüzsüz olarak cereyânını taht-ı te'mine almak meyl ve arzusuna ezher-i cihet mümâni'at edilmelidir.

/138/ Ta'limlerde ne kadar avâriz ve müşkilât gayr-i me'mûle zuhûra gelirse istifâdede olkadar azîm olur ve kendiliğinden iş görmek husûsunda kıymetide nisbetde anlaşıp takdîr edilir. Mu'ayyen muhârebe şekillerinin ta'limi memnu'dur

255— Ta'limlerin icâbât-ı harbiyye muvâfık olarak icrâsı arâzîden lâıykıyla istifâde olunmak şartıyla ahz edilecek nizâmatın hüsn-ü intihâbına menûtdur. Bu babda rehber-i hareket ateşimizin te'sîr-i a'zamîsini te'mîn ve düşman ateşinin te'sîrini tenkîs etmek husûsudur.

256— Piyâde 'askeri gürbüz bir adım içün kâbil-i mürûr olan her türlü arâzîde muhârebe etmeğe ve hatta bütün techizâtını hâmil olduğu halde mevânî'-i mühimmeyi geçmeğe ve aşmağa muktedir olmalıdır.

Kıt'a kumandanları hakikî muhârebede hangi mahalden ve vücûdun hangi vaz'iiyyetinde emr vereceklerse ta'limlerde dahî o mahalden ve o vaz'iiyyette emr verilmelidirler. Bu husûs atlı kumandalar içünde 'aynıdır. Lakin ta'limleri idâre eden mafevk kendi şahsı içün bu kâ'ideden dâ'ima inhirâf edebileceği gibi ta'lim ve terbiye mukteziyyâtı **/139/** içün bu babda mâdun kumandanlarınada me'zuniyet i'tâ edebilir.

257— Yok

258— Basit vaz'iyet-i harbiyeler fırsatıyla piyâdenin muhârebede isti'mâline 'aid kavâ'id-i esâsiyye ta'lîm edilmelidir.

En esaslı bir sûretde ta'lîme ihtiyaç gösteren husûs cenâhları müstenid bir kıta'anın muhârebesidir. Çünkü muhârebe ekseriyâ bu vaz'iyette vâki' olacağı gibi arâzîden en mâhirâne bir sûretde istifâde husûsunu istilzâm edende yine bu tarz muhârebedir.

259— Ta'lîm meydanında küçüklüğünden dolayı safahât-ı muhârebenin müstesilsilen ve müte'âkiben icrâsı mümkün olmazsa muhârebenin safahâtı ayrı ayrı ta'lîm edilmelidir.

260— Büyük ve küçük cüz'i tâmlarla gece ta'limleri dahi icrâ edilmelidir. Bu misillü ta'limlerden maksad, muhârebenin icrâsından ziyâde kıta'anın, hatta yolların hâricinde bulunan mu'în-i nikât arâzîye intîzâm ve sukûnet ve emniyet-i tâmmeye ile vâsıl olabilmeleri keyfiyetidir.

260— Mükerrer- Makineli tüfenk kıt'âtı doğrudan doğruya piyâdeye merbût bulunacaklarından, umum-i zâbitânın esliha-i mezkûrenin mahiyyeti ile harbde isti'mâllerine 'âid kavâ'id-i esâsiyyede aşînâ olmaları ve kıt'at-ı mezkûre ile /140/ tevhit ve mutâbakat-ı harekât husûsunu ta'lîm eylemeleri iktizâ eder.

261— Kazma kürek isti'mâli ve vakt-i zamanıyla öğretilmelidir. Mevki'-i askeriyye civârında edevât-ı mezbûrenin isti'mâline müsâ'id mahaller yok ise bu babda kıt'âtın arâzî ta'limleri icrâsıçûn baraka ve köylerde ikâmetleri zamanında istifâde edilmelidir.

Geceleyin ses çıkarmaksızın ameliyyât-ı tahakküme icrâsı müşkil olup ta'lîme muhtaçtır.

Vaz'iyet-i harbiyenin lüzûm gördüğü sahra istihkâmâtında bir meleke-i tâmmeye istihsâliçûn 'ameliyyât-ı lâzime icrâ edilmelidir. Ancak vakt-i hazer ilcââtıyla bunların hufr ve inşâsı kâbil olamadığı takdirde hiç olmazsa tertibât-ı ihzâriyyeyi ittihâz ve 'ameliyatı irâ'e etmelidir.

262— Teftişlerde mes'ele i'tâsı mafevkin vazîfesidir; mafevk bu sûretle efrâdın ve bilhassa kıt'a kumandalarının ta'biyece olan müktesebâtlarını imtihân ve

mâdûn kumandanlarının ateşin hüsn-ü idâresi husûsundaki iktidârlarıyla idâresiz ateşde avcıların mahâret ve dirâyetlerine kesb-i kana'at eyler.

/141/ 263— Bütün kumandalar her türlü ahvâlde askerin kuvâ-yı bedeniyyesini hüsn-ü idâreye dikkat etmelidirler. Askerin her türlü mahrûmiyyet içinde bile meşâkk-ı azîmeye göğüs germeğe alışması iktizâ ettiğinden kuvâ-yı bedeniyyenin muhâfazası bu maksad-ı aslî değil, bilene icrâât-ı hârikulâde içün kuvânın zinde bulunması zamanında bir çare ve tedbîrdir. Kuvâ-yı bedeniyyenin isrâfı emniyed muvaffakiyeti tenkîs ve lüzûmsuz yere atılan her hatve muvaffakiyete irâs-ı zarar eder.

264— Piyade sınıf-ı aslîdir. Topçu ile müştereken ateşle düşmanı ezer. Hasmin son mukâvemetini yalnız başına kırar. Muhârebenin en çok mezâhimini çeken ve en çok zâyî'ât veren piyâdedir. Bu sebeble en büyük şan ve şerefde piyâde sınıfına müteveccihdir.

265— Piyâde sınıfı, zâtında mündemic olan meyl-i ta'arruzu dâima perverde eylemelidir. Her ne pahaya olursa olsun düşmanın üzerine atılmak fikri bütün ef'âl ve mu'âmelatına hâkîm olmalıdır. Bu husûs fazâ'il-i ulviyye-i mu'anveyeye vâbeste olduğundan kuvâ-yı mu'anveyenin te'sîs ve tezyîdi terbiye-i hazeriyenin vazâ'if-i asliyesinden berîdir.

Ta'lim ve terbiyesi mükemmel olan ve nefs-ül emre muvâfık olarak sevk ve idâre edilen 'azm-i metîn sahibi piyâde **/142/** 'askeri ahval-i müşkilede bile ve hatta 'adeden fâ'ik bir düşmana karşı, ihrâz-ı muvaffakiyet edeceğine emin olmalıdır.

265— Mükerrer- Makineli tüfenkler piyâdenin ateş muhârebesine doğrudan doğruya mu'âvenet vazîfesiyle mükellefdirler. Mezkûr tüfenklerle en dar bir cebheden en şiddetli bir piyâde ateşi kuvveti izhâr ve icrâsı mümkün olduğundan netice-i kıt'aya mahallerinde muvâfık bir sûretde muhârebeye idhâl edildikleri takdirde gerek ta'arruz gerekse müdâfa'ada mühim bir 'ilave-i kuvvet teşkîl eder.

266— Zâbit, ma'iiyetindeki efrâd içün numune-i imtişâldir; ileri atılmak sûretiyle ibrâz edeceği misâl ile 'askeriyyede kendisiyle beraber ileriye sürer. Zâbit kıt'asını sıkı bir inzibât altında tutarak mezâhim-i 'azime ve telefât-ı kesîreden sonra bile muzafferiyete isâl eder.

Zâbit, ‘askerlerinin server ve kader ve bil-cümle mahrûmiyetlerine iştirâk eden bir rehber-i sâdıkı olmalıdır. ‘Askerin emniyet-i tâmmesi bu sûretle kazanılır.

İşbu vazâ’if-i ‘aliyye-i harbiyye içîn zâbit daha vakt-i hazerde terbiye-i nefsiyye ile kendini takviye ve ihzâr etmelidir.

267— Küçük zâbit zâbite mu’âvenet ve hîn-i /143/ hâcetde vekâlet eder. Bir kıt’anın inzibât-ı dâhiliyyesi küçük zâbitânın şâyân-ı i’timâd vazîfe-i perver olmalarına menûtdur.

268— Nefer zahmetli yürüyüşler ve birçok mahrumiyetlerden sonra muhârebede secâ’at şiddet-i fa’âliyet, i’tidâl-i dem ve sür’at-i karâr hâssalarını muhâfaza etmelidir.

İstihkâr-ı nefis ve — bilhassa idmân ve süngü ta’limleriyle tezyîd olunan — istihfâf-ı tehlike hâssaları ve bunlardan mâ’adâ meşâkk-ı bedeniyye ile ve muhârebenin zâten basît olan nizâmları ile hâsıl edeceği ulfet-i neferi muhârebenin hatta şiddetli te’sîratına karşı göğüs gerecek bir hâle getirmelidir. Nefer düşmana arka çevirmek kadar tehlikeli birşey olmayacağına kâni’ olmalıdır.

Muhârebenin heyecanlı zamanlarında cür’et ve metânetini gâ’ib ettiğini his edenler zâbitine bakmalıdır. Artık zâbit kalmamış ise küçük zâbitân ile sâ’ir cesur neferlerin harekâtına imtisâl etmelidir.

269— Her nefer mensûb olduğu kıt’adan ayrılmamağa gayet etmelidir. Mecrûh oldukları halde muhârebe eden efrâdın gerisinde işsiz duranlar ve bila emr meydan-ı muhârebeden yaralı nakl edenler veyâhud bir bahâne ile meydan-ı muhârebeyi terk edenler cebânet cezasıyla mahkûm olurlar.

/144/ **270—** Bölükden ayrı düşen nefer en yakındaki kıt’aya iltihâk ederek, orada kumanda eden mâfevklere kendi amirleri gibi itâ’at etmelidir. Bu misillû neferât muhârebeden sonra derhâl kıt’asını taharrî ile kıt’asından gaybûbeti esnâsında nerede ve nasıl vakit geçirmiş olduğunu isbât etmelidir.

271— Muhârebede kıt’aât-ı ‘askeriyye yekdiğerine karışırsa yeni cüz’i tâmlar teşkîliyle derhâl intizâm-ı te’sîs ve i’âde olunmalıdır.

Sevk ve İdare

272— Sevk ve idâre içün kat'i ve mer'iyyeti 'umumi, kavâ'id beyân edilemez. Kumandan olan zât her hâl ve vaziyette muhârebenin en muvâfık olarak ne yolda idâresi lazımgeleceğini mülâhaza ve muvâzene ile âna göre kararlarını ittihâz etmeli ve sebep-i mecbur olmadıkça bu kararlarından nükûl etmemelidir.

273— Kumandanın kararı vaz'iyyet-i harbiyye ile sarâhaten ta'yîn etmemiş ise muhârebenin ta'arruzu ve tedâfü'i ve işgal tarzlarından birinde veyâ başka bir sûrette icrâsı /145/ veyâhud bir başka istikâmetde hareketle muhârebeden ictinâb edilmesi husûsu kumandanın re'yine ta'bidir. Kumandanın i'tâ edeceği emr ve maksadı vazîh sûrette beyân etmelidir. Kumandan arzusunun mâdun kumandalarına kadar nüfûzu içün icâb eden tarik ve vesâita mürâca'at etmelidir.

274— Muhârebe içün her hâle karşı şâyân-ı tatbîk bir numûne ve usûl-i tasvîri mümkün olduğundan muhârebe emirlerinin tahrîrinde dahî her türlü numûneden ictinâb emelidir. Kâ'ideten evvel-i emirde kıta'ânın matlûb olan istikâmetlere emr-i şifâhi ile sür'at tevcîhi câ'iz ehemmiyettedir. O emr-i sâ'irede bunu müte'âkib i'tâ olunur. O emr-i mezkûre livâ ile livânın fevkinde bulunan kıta'ât-ı 'askeriyye tarafından ekseriyâ tahrîren verilir.

275— Büyük kumandanlar kendileri tarafından emr edilmesi lazım gelen husûsât dan fazla şeyleri emr etmemelidir. Teferru'âta müdâhaleden ihtirâz ile icrâat içün intihâb ve ittihâz-ı tedâbir husûsunu mâdun kumandanlarına terk etmelidir.

Büyük kumandanlar tarafından ısdâr olunan o emr ve tertibât esâsen bir derece mâdun kumandanlara i'tâ olunur.

/146/ Ma'mâfih ahvâlin icâbı, vaktin mefkûdiyeti ve mâdun kumandanlarının yanlış icrâate kıyâm ile maksad-ı muhârebeyi düçâr-ı tehlike etmeleri gibi husûsât da kâ'ide-i mezkûreden inhirâf olunarak daha ziyâde mâdununda bulunan kumandanlara doğrudan doğruya emr i'tâsı da câ'izdir. Fakat bu misillü müdâhalât vukû'unda atlanmış olan kumandanlar dahî derhâl ma'lûmât-ı lâzime verilmelidir.

276— Mâdûn kumandanlarının istiklâl hareketleri ef'âl-i keyfiye rengini almalıdır.

Hudûd-u lâzime dâhilinde her kumandanın fa'âliyet-i müstakilesi harbde muvaffakiyyât-ı azîmenin asıl esâsıdır.

277— İleri yürüyüş esnâsında düşmanla temâs husûli muhtemel ise kumandan mümkün olduğu kadar ileride ve kâ'ideten pîşdarın ileri aksâmı nezdinde bulunmalıdır. Hâkim ve nezâreti hâ'iz nikât arkasında kumandan hayvandan inerek dürbiniyle keşfiyyât ve tarassudât-ı lâzime icrâ etmelidir. Binâ'enaleyh kendisi mevkî-i mu'îne pek tâbi' olmayarak kademe kademe ilerlemeli ve ma'a-hazâ takrîrlerin sür'atle yedine ve soluna te'mîn içünde tedâbir ittihâz etmelidir.

/147/ Bu sâyede kumandan, müşâhedât zâtîyesi ile düşmanın ve mücâvir kıta'âtın ahvâline ve arâzîye dâ'ir istihsâl-i malûmât ilerki ne harita, ne rapor ve nede takrîrler i'ânesiyle istihsâl olunan ma'lûmât bunun birine kâ'im olamaz; binaen'aleyh kumandan, tedâbîr-i evveliyeyi maksada muvafık sûretde ittihâz etmeğe ve kararlarını vaktiyle vermek sâyesinde düşmana karşı kavâ'id-i mahsûsa tahsîl eylemeğe ve kıta'âtın dolaşık yollarından hareketine ve mâdûn kumandanları tarafından gayr-i muvâfık mukarrerât ittihâzına mahal bırakmağa ancak bu sûretle muktedir olur. Kendilerine ilk emr verilecek kıta'âtın kumandanları ve vakt-i zamanıyla ileriye celb olunmalıdır.

278— Muhârebenin icrâsı hengâmında baş kumandan, kıta'âtını lâyıkiyla görebilecek ve mevki'de suhûletle bulunabilecek vech ile geride durur.

Birinci hatta bulunan kıta'ât kumandanlarının, ileri arâzîyi ve düşmanı görmeleri ve gerek silsile-i merâtibce kendilerine en yakın bulunan mafevk kumandanlar ve gerekse ma'iyetlerindeki kumandanlarla hüsn-ü irtibât te'sîs etmeleri lâzımdır.

Tebdîl-i mevki' irtibât-ı dâ'imeyi ihlâl edeceğinden bilâ sebep icrâ edilmelidir. Kumandan mevki'ni tebdîl ederse **/148/** mevki'-i sâbıkâ vurûd edecek emr ve takrîrlerin mevki'-i cedîde irsâline te'mîn etmelidir.

279— İleride bulunan kumandanlar mü'essir düşman ateşi altında hayvandan inerler ve nazârat-ı muktezîye ile kâbil-i tevfiğ olacak derecede setrelerden istifâde ederler.

Geride bulunacak olan büyük kumandanlar ile ma'iyetleri erkânı dahî düşman nazarından tesettür etmeli ve tercîhen hayvanlardan inmeliyler.

280— Ma'yyet erkânının mu'ayyen bir sû'rette taksîmi, vazâ'if-i muhtelifenin bu erkânda mevcûd zâbitâna tevzî' ve i'tâsı ve düşmanın bilhassa hâkim noktalardan tarassud-u dâ'imi altında bulundurulması muktezîdir. Kumandana mahsûs olan flama kumandanın mevki'ini düşmana ifşâ etmeyerek mümkün mertebe kendi askerimiz tarafından görülebilmelidir. Mezkûr flamanın ta'kîb edilmekte olan cadde kurbunda bulunması ekseriyâ münâsibdir. Vurûd eden takrîrler buradan kumandana isâl edilir.

281— Kumandanın i'tâ-yı karar etmesi içün düşman ahvâline ve arâziye dâ'ir istikşâfât icrâsı şerâit-i evveliyedendir.

/149/ Alel- ekser muhârebenin sûret-i icrâsına muktezî malûmât ancak muhârebenin ilk devrinde elde edilir.

282— Büyük kumandanlar arasında irtibâtın seri'an tesîsi içün telefon isti'mâli ehemmiyet-i azîme hâ'iz olabilir. Bu halde muhâbere, kumandanlar veyâhud bunların mu'âvinleri arasında ekseriyâ bizzât icrâ edilmelidir. O emr ve takrîrlerin irsâli içün hidemât-ı seferiyye nizâmnâmesine müraca'at oluna.

283— Bütün kumandanların nazar-ı dikkati nizâm ve intizâm ve müttehiden icrâ-yi tesîr ve iştirâk fi'il ve hareket husûsunun muhâfazasına matûf bulunmalıdır. Mafevk kumandanlar kıt'alarının elden çıkmamasına nazâret ve madûn kumandanlar dahî vazâ'if-i mevdû'anın ifâsından sonra tekrar kendi cüz'i tâmlarına iltihâka gayret etmelidir. İltihâk husûsu o anda mümkün olmazsa kumandan kıt'asıyla beraber en yakındaki mafevk kumandana 'arz-ı hizmet eder.

284— Kumandanlar, bütün nazar-ı dikkatini muhârebeye hazır edebilecek derecede, kendi kıt'alarının maksada muvâfık sûrette hareketlerinden emîn olmalıdırlar. Hâ'iz-i ehemmiyet olabilen bilcümle müşahedâtın kumandanlar arasında bilâ ifâte-i vakte 'âtisi lâzımdır.

/150/ 285— Her ne kadar muhârebenin ibtidâ devrinde muhârebeye idhâl edilecek kuvvetin miktarınca ihtiyatkârâne davranılması muktezî isede tedricen takviye edilmek üzere muhârebeye gayr- i kâfi kuvvetlerle icrâyâ kalkışmaktanda büyük hata olamaz. Bu halde mütemâdiyen çok kuvvete karşı az kuvvetle muhârebe edilerek 'adetce tefevvukden bil- ihtiyâr istifâde edilmiş olur. 'Akîm kalan bir

teşebbüs fâ'idesiz telefâtı mü'eddi oldukdan başka 'askerin kuvve-i manevîyesinde irâs-ı mazarrat eder.

286— Muhârebe cüz'i tâmlarının büyüklüğü nisbetinde birinci hat cephesinin tebdîlindeki müşkilât dahî tezâyüd eder. Muhâberebeye girmezden evvel muhârebe edilecek cebhe mühimmâ imkan hatasız olarak ta'yîn edilmelidir. Harekât-ı müte'âkibe esnâsında cebhenin yanlış olduğu tebeyyün ederse kıta'ât-ı cesîmede sahîh cebhede yeni hatlar yapmakdan başka tedâbir ittihâzı nadir el-imkandır.

287— Cebheye verilecek imtidâd ile 'umkan alınacak tertibât maksad-ı muhârebeye, tabî'dir. Husûsat-ı mezkûre kıt'anın kıta'ât-ı sâ'ire dâhilinde veyâ münferiden muhârebe /151/ ettiğine ve ta'arruz ve müdâfa'a veyâ mahdûd bir zaman içün düşmanı işgâl etmek şakklarına nazaran tahallûf eder.

288— Bidâyeten cepheye verilecek imtidâdın derecesine kuvve-i mevcûdunun mikdarından ve niyetinden ma'adâ düşman cephesinin imtidâdı dahî icrâ-yı te'sîr eder. Muhârebe içün za'îf kuvvetlere geniş cepheler düşüyorsa muhârebenin az çok müteferrik gruplar halinde icrâsı iktizâ eder. Bu halde şekil ve tabî'atı muhârebenin sevk ve idâresine müsâ'id olan aksâm-ı arâzîden mürechan istîfâde edilir.

289— Her iki cenâh müstenid bulunuyorsa alınacak tertîbâta yalnız mevcûd mahallin te'sîri olur. Bu halde geride yalnız cebhe muhârebesinin icrâsına müktezî derecede kuvvetler bulundurulur.

290— Yalnız bir cenâhı müstenid bulunan kıt'a kendi cebhesinin imtidâdını ta'yînde nisbeten serbest bulunursada müstenid bulunmayan yanın setr ve himâyesi içün 'umkan tertîbât almağa muhtacdır. Bu babda geride tutulan kuvvetlerin yan hâricine vaz'i (kademe) maksadı temîn eder. Kademenin kuvveti nisbetinde mesâfe ve aralığın mikdârı dahî ziyâdeleşir.

/152/ **291—** Başlı başına muhârebe eden bir kıt'a cebheye verilecek imtidâd ile 'umkan alınacak tertîbât husûsunda serbest olmakla beraber ahvâle göre her iki yanınıda ihâtaya karşı muhâfaza etmesi lazımdır.

291— Mükerrer- Makineli tüfenk bulunanların keyfiyet istihdâmı alay kumandanlarına 'aiddir. Alay kumandanları mezkûr bulunanları kâmilten veya

kısmen kendi ellerinde tutabilecekleri gibi kâmilten veya kısmen taburlarada bırakabilirler.

292— Topçu mevzi'i meydan muhârebenin iskeletini teşkîl eder; kıta'ât-ı sâ'irenin vaz' ve tertîbi alel-ekser topçunun mevzi'ine tâbi' bulunur.

Kıt'a kumandanı: keşfiyâtına nazaran, topçunun muhârebeye zaman ve mahall ve mikdârını idhâlini emr ve ta'yîn eder. Kıt'a kumandanına keşfiyât-ı mezkûrede topçu kumandanıda mu'âvenet eder.

293— Kumandan birinci hatda isti'mâl edeceği muhârebe cüz'i tâmlarının harekâtı üzerindeki nüfûzunu, en mü'esser olarak beherine mu'în ve vazâ'if i'tâsı sûretiyle te'mîn eder.

/153/ 294— Kumandanın muhârebenin cereyân-ı 'ûmumiyyesi üzerine esaslı bir te'sîri ancak henüz sarf edilmemiş kuvvetlerle yani ihtiyât i'ânesiyle olabilir. Muhârebenin merkez sıkletini arzu ettiği mahale nakl etmek, münâsib mahallere imdâd eylemek, meydân-ı muhârebenin bir tarafından düşmanın ele geçirdiği muvaffakiyeti istirdâd ile muhârebeyi tevâzun ettirmek, hâsılı netîce-i kat'iyeyi istihsâl etmek için ihtiyât kumandanın eli altında bir vâsıtaadır. İhtiyâtın kuvvetleri az olmalı ve bunun tefrîkinde cüz-i tâmları parçalamaktan mümkün mertebe ictihâb etmelidir. Kıta'ât-ı cesîmede topçunun bir kısmıda ihtiyât olarak tefrîk olunabilir.

295— İhtiyâtın mevki'i ve vaz'ıyyeti muhârebe ile arâzînin hâline tâbidir. İhtiyât alel-ekser netîce-i kat'iyenin melhûz bulunduğu veya talep edildiği tarafta bulunur. Muhârebenin bidâyetinde ahvâl henüz lâyıkıyla tezâhür etmemiş ise ihtiyâtın takrîben merkez gerisinde ahz-ı mevki' etmesi münâsib olup, ancak ihtiyâtın, bil-âhare yanlarından birine sevki husûsunun düşman ateş altında vukû'bulması nazarı dikkate alınmalıdır.

296— Kumandan muhârebenin bir netice-i muzafferâneye iktirân edeceğine anlayınca muahharen icrâ olunacak ta'kîb **/154/** için vaktiyle tedâbire tavessül etmelidir. Akab-i muzafferiyette kumandan birinci hatda bulunmalıdır.

297— Rücû'ate mecbûriyet hâsıl olursa bütün kumandanlar zabt ve rabt ve ihtizâmın muhâfazası için kâ'ide-i esâsiyye olarak kendi kıt'aları nezdinde kalırlar. Yalnız başkumandan tedâbir-i evveliyeyi ittihâz ve tedâbir-i meskûrenin icrâ

kılınacağı hakkında emniyet tehassul ettikten sonra tedâbir-i sâ'ire-i mukteziyeyi ihzâr etmek üzere geriye gider. (Madde 432)

298— Gece muhârebât-i bilhassa kıta'ât-ı cesîmede emr ve kumandayı işgal eder. Bu misüllü muhârebâtın icrâsı ihsârât-ı mükemmeliyeyi istilzâm eylediği gibi kullanılacak nizâmlarında gayet basit olmasına mütevakıftır. Gündüze nisbetle gece muhârebatına ahvâl gayr-i muhtemele daha ziyâde hükm-ferma olur. Fakat kıt'a dâhilinde ne derece sıkı zabt ve rabt mevcût ise ahvâl-i meskûrenin te'sîride o nisbetde azalır. (386: 390, 415, 416)

299— Setrenin mefkûdiyyetinden dolayı gerideki hatları düşman ateşinden mahfûz bulunmaları mümkün değil ise hatlar beynindeki mesâfenin ta'yîninde bir piyâde huzme-i mermiyâtına veyâhud bir şarabnel hüzmesinin aynı zamanda iki hatda /155/ isabet etmemesi nazar-ı dikkate alınır. ('umumiyetle 300 metre). Biraz sonra atış hattına girecek olan gerideki bir kıt'a içûn bu mülâhaza dahî ehemmiyetten sâkıt olur.

300— Düşman üzerine ansızın icrâ' edilecek kilitli ateşler sarsıcı bir te'sîr hâsıl edilebilir. Bu misillü ateş baskınları ne kadar yakından icrâ edilirse o nisbette muharrib olur.

301— Kıta'âtın iktidâr ve tahammülünü tezyîd içûn başlıca tedâbirden biride çantaların çıkarılmasıdır. Bu vech ile 'askerin yönü tahfîf edilmeksizin kıt'anın vazîfe-i muhârebeyi ifâ edebileceğinded tereddüt hâsıl olunca bütün müstakil kumandanlar ve kıta'ât-ı cesîmede alay kumandanları da dâhil olduğu halde yukarıya doğru bilcümle kıta'ât kumandanları tarafından çantaların çıkarılması emr edilebilir. Fakat çantaların geride kalması mahzûruda nazar-ı dikkate alınmalıdır.

Çıkarılan çantalardan cebhâne ile yedek erzak ahz olunacağı gibi kapût, karavana, matara, ekmek torbası, edevât-ı istihkâmiyye dahî neferin yanında kalır.

302— Muhârebenin hâli müsâ'ade ettiği gibi 'asker silah çatıp çatıların yanında istirâhat eder.

/156/ **303—** Cephâne ikmâli içûn hidemât-ı seferiyye nizâmnâmesine mürâca'at oluna.

304— Mes'ûliyeti der'uhde etmekden çekinmemek bir kumandanın muttassıf olması lâzım gelen en âlî bir meziyettir. Lakin bu meziyet, hey'et-i 'umûmiyyeyi nazar-ı dikkate almayarak keyfi kararlar ittihâz etmek, verilen o emre tamâmen tevfi-k-i hareket etmemek ve itâ'at yerine bilgicilik taslamak tarzında telakkî edilmemelidir.

Ma'a-hazâ mafevkin, fikdân vesâ'itden veya mahall-i icrâda bulunmamakdan dolayı, ahvâl-i kâfi derecede fark ve temyîz edememiş mâdunca kânâ'at hâsıl olursa veyâhut herhangi bir emrin icrâsından evvel ahvâl-i tebeddül etmiş bulunursa böyle hallerde o emr-i ma'hûzâyı ya hiç icrâ etmemek veyâhut tadilât-ı lâzime ile icrâ etmek ve mâfevkada bu husûsu ihbâr eylemek mâdunun cümlesi vazâ'ifedendir. Emrin icrâ edilmesindeki mes'ûliyet tamâmen mâduna aittir.

Mes'ûliyetden çekinmemek meziyetini hâ'iz bir kumandan netîce-i muhârebeyi şüpheli gördüğü mahalde dahî kıt'asını bilâ tereddüt muhârebeye sokmaktan çekinmez. İhmâl ve müsâmahanın ittihâb-ı vesâ'itte hatâya kapılmaktan daha büyük töhmet olacağını /157/ bütün kumandanların dâ'imâ düşmanları ve bunu mâdun kumandalarında zihnine yerleştirmeleri lâzımdır.

Arâzîden İstifâde

305— Arâzîden sûret-i mahirânede istifâde etmek keşfiyât-ı lâzimenin vaktiyle icrâsına menûtdur. Keşfiyât kemâl-i ihtimâmla yapılmalıdır. Lâkin bu babda ifrâta gidilmek yüzünden muvaffakiyeti şüpheyeye düşürecek derecede fi'il-i muhârebeye bâtâ'et irâs edilmemelidir.

Daha tekarrüp yürüyüşü ve harekât-ı ibtidâ'îyye esnâsında arâzîden münâsib sûrette istifâde tarikiyle düşmanın tarassudâtı işkâl edilmelidir.

306— Düşman ateşi altındaki harekâtı tabi'at-ı arâzînin ihtilâfâtına tatbîk etmek lâzım isede, bu husûs ilerleme sür'atını sekteye uğramasını veyâhut bâzı aksâmın geri kalarak nihâyet ta-arruzun düçâr-ı tefrika almasını mü'eddî olmamalıdır.

307— Arâzînin hâli 'umkan tertîbât-ı ahsende mühim bir te'sir gösterir.

/158/ Açık arâzî, telefâtın taklîli içün aksâm beyinde ziyâde mesâfe alınmasını icâb eder. Kapalı arâzî ise mesâfâtın tenkîsine müsâ'iddir. Bu misillü arâzîde 'alel-ekser birinci hatta serî'an imdâd ve mu'âvenet edilmesine lüzûm görüleceğinden, kumandan - mesâfâtın azlığı husûsunda - arâzînin bu müsa'adesinden istifâde etmelidir. Kapalı arâzîde kıta'ât uzun müddet yanaşık nizâmları muhâfaza edebilirler.

308— Açık ve düz arâzî ta'arruza gayr-i müsâ'iddir. Lâkin müdâfa'ada iyi bir ateş meydanına mâlik olmak içün böyle arâzi taharrî olunur.

309— Cüz'i tâmların intizâm ve râbıtası müşkilâtlı arâzîde dahî zâyî' olmamalıdır.

Cüz'i tâmların i'ade-i intizâmı içün arâzînin bahş ettiği her fırsattan istifâde edilmelidir.

Edevât-ı İstihkâmiyyenin İsti'mâli

310— Sun'î siperler ve mangalar sâhat-ı istihkâmât ve setreler tam vaktinde ve mahall-i münâsebede inşâ /159/ edildikleri halde kıta'âtın sevk ve idâresinde kumandana hidemât-ı mühimme ifa ederler.

311— Ahvâl, hilâf-ı me'mûl bir şekil alırsa evvelce icrâ edilmiş olan 'ameliyât-ı istihkâmiyye kumandanın kararlarına icrâ-yı te'sîr etmemelidir. Diğer cihetden 'ameliyyâtın beyhûde yapılmış olabileceği mülâhazası 'ameliyyât-ı mezkûrenin terk ve ihmâline aslâ bâdî olmamalıdır.

312— Derin avcı hendekleri 'askeri sûret-i mükemmelede muhâfaza eder. Vakit yok ise daha hafif siperle iktifâ edilmelidir.

313— Hâl-i ta'arruzîde elde edilen ve şimdilik yalnız elden kaçırılmasına çalışmakla iktifâ edilmesi iktizâ eden noktalarda edevât-ı istihkâmiyyeden istifâde edilebilir. Lâkin vakit kazanmak husûsunun müte'arrizînden ziyâde müdâfi'inin işine yaracağı unutulmamalıdır. Bundan başka mü'essir ateş altında yarılmış olan bir avcı hattını kemâl-i zahmetle vücûda getirdiği siperden tekrar ileri gitmek içün çıkarmakdaki müşkilât dahî müte'arrizînin 'ameliyyât-ı istihkâmiyyece ihtiyâtkâr bulunmasını istilzâm eder.

Siper inşâsı bilâ tevakkuf ta'arruza devam etmek sevk /160/ ve hevesini hiçbir vakitte ibtâl etmemeli ve yapılan siperler fikr-i ta'arruzînin mezarı olmamalıdır.

314— Piyâde 'askeri istihkâm sınıfının mu'âvenetine muhtâc olmaksızın sahrâ istihkâmâtı inşâsı husûsunda ta'lim ve terbiye edilmiş bulunmalıdır. Siper kazılarak mahallerin hüsn-ü intihâbiyle 'ameliyyâtın idâresini zâbitânın kâffesi bilmelidir.

Muhârebe İçûn İleri Yürüyüş

315— Düşmana takarrüb edildikçe muhârebe hazırlığıda tezyîd edilmelidir.

Bu babda husûsât-ı âtiyenin nazar-ı dikkate alınması iktizâ eder.

Tevsî'-i Cebhe Etmek

Açılmak

Yayılmak

Tevsî'-i cebhe etmek, cüz 'i tâmların daha geniş cebheli yanaşık nizâmlara geçmesi demek olup hareket-i mezbûre yürüyüş 'umkanın tenkîsi ve ictimâ' içûn müsta'meldir.

/161/ Açılmak, yürüyüş kolunun müte'addid kollara tefrîkiyle daha geniş bir cebhe olmaktır. Bu maksada mebnî kıta'ât yekdiğerinden yelpâze vâri ayrılarak 'alel-ekser yürüyüş nizâmınıda muhâfaza ederler. Bu kolların yalnız, bil-âhire tekrar yürüyüş kollarına geçmeleri melhûz olduğu zaman, derin kol nizâmına geçmek sûretiyle tevsî'-i cebhe etmeleri münâsiptir. Muhârebenin idâresi içûn hâ'iz-i ehemmiyet bulunan, 'umkan tertibâtı ahzı husûsu açılmak hareketiyle kolayca ve 'aynı zamanda ihzâr edilmiş olur.

Açılma hareketi ictimâ' nizâmından dahî yapılabilir.

Çok geçmeden muhârebeye girileceği anlaşılırsa ictimâ' nizâmına geçmek sûretiyle tevsî'-i cebhe 'alel-ekser vakit ziyâ'ını yorgunluğu mü'eddî olacağından: açılma usûluyle hazırlık ihtiyâr edilmelidir.

Yayılma, kıt'anın muhârebe içün 'arzan ve 'umkan tertibât-ı ahz etmesi ve avcı hatları teşkîl eylesidir. Kıta'ât kâ'ideten açıldıktan sonra yapılsada doğrudan doğruya yürüyüş kolundan veyâ ictimâ' nizâmındanda yapılabilir.

316— Yürüyüş kolunun tevakkufunda yürüyüş 'umkunun tenkîsi içün ya derin kola geçilir veyâhud karîben açılacağı melhûz ise yan yana müte'addid yürüyüş kolları teşkîl edilir.

/162/ 317— 'Arzı 'aynı derecede devâm eden geniş caddelerde yürüyüşün bidâyetinden i'tibâren za'if manga kolu te'sîsi sûretiyle yürüyüş kolu 'umkunun tenkîsi kâ'ideli olabilir. (Hidemât-ı seferiyye nizâmnâmesine mürâca'ât oluna).

318— Caddeler esnâ-yı tevakkufda piyâde tarafından mümkün olduğu kadar açık bırakılmalıdır yol üzerinde silah çatmak muktezî ise çatılar yolun kenarlarından birine gâyet yakın olarak te'sîs edilmelidir. Yolun dar kısımları çatılarla işgâl edilmemelidir. Küçük ağırlıklar 'alel-ekser cadde üzerinde bırakılır.

319— Yolların hâricinde yürümek içün, vaktiyle keşfiyât icrâsı ve bu sûretle kol yolları istikâmetlerinin (Yürüyüş kollarının geçecekleri istikâmetlerin) ta'yîni icâb eder.

320— Topçu ileriye alınacağı zaman kolların çatışmasına meydan vermemek içün topçunun piyâdenin hangi tarafından ya'ni sağındanmı yoksa solundanmı ileri geçeceği emr edilmelidir. Eğer kolların çatışması ya'ni yekdiğerini kat' ederek geçmesi lâzım ise piyâde serî'an topçu kolunda bulunacağı boşluk ve aralıklardan geçer.

/163/ 321— Henüz muhârebeye girmeyecek olan kıta'âtın yerlerini ta'yîninde bil-âhire ilerleyecekleri istikâmetle 'askerin düşman ateşinden ve mümkün olduğu kadar nazarından mestûriyeti nazar-ı dikkate alınır. Büyük cüz'i tâmların mevki'an müteferrik gruplar halinde tertîb edilir.

322— Kıta'ât-ı müctemi'anın hareketleri içün derin kol veyâhud 'aynı zamanda harekete başlayacak müte'addid derin kollar dahî isti'mâl olunur.

323— Her ictimâ'da ihtiyaca göre emniyet tertibâtıda ittihâz edilmelidir.

Usûl-ü Ta'arruz

324— Ta'arruz, ateş etmek içün - icâbında hatta en yakın mesâfâte kadar - düşmana yaklaşmaktır. Ba'de netice süngü hücûmuyla sûret-i kat'îyede tahsîl edilir.

325— Ta'arruz içün bir cüz'i tâma tahsîs olunan mahal dâhilinde mezkûr cüz'i tâm kumandanı arâzînin setreden mahrûm olan düz kısımlarından mümkün mertebe ictinâb veyâhud bu misillû arâzîde ta'arruza binnisbe za'îf /164/ kuvvetler tahsîs ile bunları geniş aralıklarla sûret-i münâsibede ilerletmeli ve kuvve-i asliyeyi mestûran takarrübü kâbil olan mahalden muhârebeye sevk etmelidir.

Ma'mâfih kuvve-i asliyenin mestûran tekarrübüne müsâ'id arâzî bulunmazsa ta'arruz-u kat'îyenin düz ve açık arâzîden icrâsı zarurîdir.

326— Her ta'arruz avcı hattı teşkîliyle başlar. Kâ'ideten, müessir ateşle muhârebeye ibtidâr içün, avcı hatlarıyla ateşe başlamaksızın mümkün olduğu mertebe düşmana takarrüb edilmelidir.

Bu sûretle takarrübün derecesi arâzînin haline ve düşman ateşinin te'sîrine tâbî'olduğu gibi bu babda kıt'anın ta'lîm ve terbiyesinin te'sîride az değildir.

Ta'lîm ve terbiyesi mükemmel piyâde 'askerinden hatta setresiz arâzîde bile ateşe ancak vasatî mesâfâtda başlamak intizâr olunur.

327— Mütemâdiyen ilerlemek meyl ve hevesi ve bu husûsta mücâvir kıta'âta takaddüm etmek gayreti ta'arruz kıta'âtının kâffesi aksâmında meknûz olmalıdır. Daha ziyâde ileri gitmek artık gayr-i kâbil olduğu zaman kuvâ-yı mevcûdeyi /165/ sarf ve isti'mâl ederek kazanılan arâzî muhâfaza edilmelidir. Geri püskürtülen kısımlar nihâyet en yakın setre dâhilinde düşmana tekrar yüz çevirmelidirler. Derhâl imdâda koşması iktizâ eden istinâdlar geri giden efrâdı kendileri ile berâber ileriye sürerler.

328— Ta'arruz kıta'âtının ileri aksâmıyla geride bulunan kumandanlar arasında da'imî irtibât te'sîsi muktezîdir.

Bu irtibâtın telefonla te'sîsi bilhassa dâ'iy-i muhsinâtdır.

Setre mevcûd ise takrîr ve emirler ba'zı ahvâlde atlılar ile dahî irsâl olunabilir. 'Aksi halde işâretler ile muhârebe edilir. Boru işâretleri maksadın düşman tarafından anlaşılmasına müsâ'id olacağı gibi sû'i tefehhümlerede sebebiyet

verebileceğinden üçüncü kısımdaki istisnâlardan ma'adâsının isti'mâli kat'iiyen memnû'dur.

329— Piyâdenin ta'arruz esnasında, topçu düşman topçusunu sûret-i kâffeyede işgal etmekle berâber ateşinin te'sîr-i muhribânesini düşman piyâde mevzi'inin hücum edilecek kısmında tevhi'de sarf-ı gayret etmelidir.

/166/ 330— Topçu muhârebesi (her iki taraf topçularının birbiriyle muhârebesi) esnâsında piyâdenin ilerlemesi düşman kıta'âtını meydana çıkarmağa ve topçu ateşinin te'sîrine ma'rûz kılmağa icbâr eder (Madde 444).

331— Münferid bataryaların yakın mesâfâta kadar ta'arruza rekâbet eylemesi piyâdenin kuvve-i mu'anveyesini tezyîde hizmet edeceği gibi geri püskürmeler vukû'unda meydân bırakmaz.

332— Arâzînin hâli te'sîrli ateş mesâfesine kadar avcıların mestûran tekarrübüne müsa'id ise derhâl kuvvetli ve sık avcı hatları teşkîl edilmelidir.

333— Müdâfi'in, 'alel-ekser muhâcemîni setresiz vâsi' mahallerden geçmeğe mecbûr edecek vech ile mevzû' intihâb eder. Bu halde, düşman mevzi'inin imtidâd ve tarz işgâlinin sûret-i kâffeyede keşf ve ta'yîni müşkül olacağından, müte'arrizîn bidâyet-i emirde emniyet-i kâffeye ile kuvvetli kıt'alar sevk etmez.

334— Bu misillü arâzîde düşman ateşinden dolayı, bidâyette seyrin ve gayri müteselsil avcı cüz'i tâmları teşkîliyle **/167/** ilerlemeğe ve bu sûretle düşmana isâbeti müşkül hedefler 'arz eylemeye mecbûriyet hâsıl olabilir.

Bu sûretle elde edilen mevzi'de kâ'ideten avcı hatları tekşîf edildikten sonra ateşe başlanır. Bu âna kadar avcılar düşman nazarından kendilerini setr etmeğe çalışırlar.

335— İlk ateş mevzi'inden mümkün mertebe müttehiden ateş açıldıktan sonra buradan i'tibâren ateşle mu'âvenet icrâsı sâyesinde düşmana doğru hücum mesâfesine takarrüb etmeğe başlanır. Arâzî ve ahvâlin ihtilâf ve tenevvü'ünden dolayı husûs-u mezkûrenin teferru'ât-ı icrâ'iiyesi hakkında ta'limât-ı i'tâsı mümkün değildir. Piyâde muhârebesi meydan-ı muhârebenin muhtelif noktalarında pek mütenevvi' tarzda cereyân eder.

336— Ta'arruz eden kıt'anın manga, nısf-ı takım, takım veyâ bölük gibi herhangi bir kısmı içün ileri gidebilmek imkânı zuhûr ederse derhâl bundan istifâdeye kıyâm etmek kısm-ı mezkûrun vazîfesidir.

İleri gidebilmek içün 'alel-ekser ateşce o âna mahsûs bir tefavvuk istihsâli lâzım olub, bu tefavvukun husûli dahî düşman tenâkusundan ve mermilerinin yüksek gitmesinden anlaşılır.

Aksâm-ı münferidenin ileri hareketinde intizâma ri'âyetten /168/ ictinâb edilip; aksâm-ı mezbûre ancak ilerleyenler yerinde kalıp ateş edenlerin ateşine ziyâdece mâni' olmayacak derecede yekdiğerini gözetmelidir.

337— Sıçramaların tûlâsı düşman ateşinin te'sîriyle zeminin hâline ve arâzînin şekline tabi'dir. Düşmana sûret-i mümkün ile takarrüb edebilmek içün sıçramaların uzun olması mültezimdir.

Küçük küçük kısımlarla sıçranıyorsa; yerinde kalıp ateş etmekte bulunanların ateşine mâni' olmamak içün, mezkûr kısımlar kısa sıçramalarla iktifâ eylemelidir. Binâen'aleyh manga ile sıçramalar ileri harekete batâ'et vereceğinden icrâsı yalnız mecbûriyet-i hakikiyye halinde münâsibtir.

Takımdan büyük kıta'ât ile sıçrama icrâsı ateşle mu'âvenet mütekâbileyi tas'ib edeceğinden tefevvuk ateş hakikaten mevcûd ise isti'mâl olunur.

338— Ba'zı aksâm, arâzînin himâye ve müsâ'adesinde bil-istifâde diğerlerinden daha serî' ilerler; aksâm-ı mezkûreyi bu sûretle ilerlemekten men' etmek ca'iz değildir. Yalnız bu yolda münferiden ilerlemeleri husûsunun muvaffakiyet-i ta'arruzuyeyi şüphede bırakacak geri püskürmelere sebep /169/ olub olmayacağını aksam-ı mezkûre layıkıyla derpiş etmelidirler.

338— Mükerrer- Makineli tüfenkler düşmana baş kaldırtmamak sûretiyle, tefevvuk ateşin istihsâline ve ta'arruzun düşman mevzi'ine kadar isâline imkân derecesinde iştirâk etmelidir. Makineli tüfenk ateşinin yalnız te'sir-i maneviyesi bile ekseriyâ mücâvir kıta'atın ilerlemeleri içün bâdi-i teshilât olur.

Makineli tüfenklerin avcılarla aynı zamanda mı veyâhud avcılarının taht-ı himâyesinde ya'ni avcılardan sonra mı münâsib mevzi'lere idhâl olunacakları

keyfiyeti ahvâle tâbî'dir. Lâkin cebhânenin kesret-i sarfı nokta-i nazarından makineli tüfenklerin ancak mü'essir mesâfeden müsâ'id ve değerli hedeflere karşı muhârebeye idhâl edilmesi iktizâ eder.

Avcıların ileriye harekâtı esnâsında makineleri tüfenklerin ateşlerine mani' teşkîl etmemeleri nokta-i nazarından, mezkûr tüfenkler içün hâkim mevzi'ler bilhassa iyidir. Ma'a-hazâ makineli tüfenkler ilerlemekte olan avcı hatlarına tehlike irâs etmeksizin mezkûr hatların boşlukları istikâmetindende düşmana tevcîh-i ateş edebilirler.

Makineli tüfenklerin tebdîl-i mevzi' etmesi esnâsında /170/ cebhanelerini ileriye nakl etmek içün hemcivâr piyâde kıta'âtından bazı neferâtın mu'âvenetine ihtiyâç mess eder.

339— Ta'arruzun devamında istinâd noktaları olarak kullanılacak nikâtın sür'atle ele geçirilmesine sarf-ı mâhasal gayret edilmelidir bu noktalardan icrâ edilen şiddetli ateşler i'ânesiyle civârdan ilerleyen aksâmın ileri hareketi teshîl edilebilir.

Bu mahallerin 'ameliyyât-ı istihkâmiyye ile tahkîmi muvâfık olabilir. Avcıların bir kısmı icrâ olunacak tahkim 'ameliyyâtını ateşle setr etmelidir.

340— Ziyâde dalgalı arâzide geride bulunan mevâzi'-i hâkimeye kıta'ât yerleştirilerek avcı hatlarının üzerinden bunların icrâ edecekleri ateşlerle ileri hareketi himâye etmeğe ekseriyâ fırsat bulunur.

341— Ta'arruzun icrâsı içün ateş hattının şiddet ve kuvvetinin mertebe-i kemâli takviyelerle muhâfaza edilmelidir.

Gerek istinâdların vaktiyle ileriye sevki ve gerek cebhânenin ikmâli husûslarını kumandanlar mütemâdiyen 'atf-ı nazar-ı dikkat etmelidir. Takviyeler lüzûmsuz telefât vermemek içün bidâyette uzakta tutulur. Bunların; ateş muhârebесinin /171/ takviyesi lüzûmu tezâhür eder etmez ilerlemeleri ve netice-i kat'aya zamanında her halde elde bulunmaları lâzımdır.

342— İstinâdların ilerlemeleri içün ekseriyâ bir miktar koştuktansonra yere yatıp teneffüs etmek sûretiyle fâsırla koşmak ve küçük parçalara inkisâm etmek ve dağınık nizâm-ı isti'mâl etmek gibi usûller kullanılmalıdır.

Ma'a hazâ yanaşık nizâmın terki esâsen bir mahzûr olduğunu ve çok kere ve husûsuyla ateş hattı düşmana yaklaşıp ateşîyle düşman ateşini kâfi derecede kendi üzerine çektiği halde mezkûr nizâmın muhâfazası mümkün olacağını hatırdan çıkarmamalıdır.

Düşmanın mü'essir piyâde ateşi altında kıta'âtı yanaşık nizâmda görünmeleri câ'iz değildir.

343— Ateş hattı düşman mevzi'ine takarrûbe ve düşmanı kâfi derecede sarsmağa muvaffak olunca hücûm icrâ edilir. [*]

[*] Vakti hazerde icrâ edilen ta'lîmlerde - arâzînin te'sîri ve hükümlerin mukarrerâtı müstesna olmak üzere - hücûm mevzi'i düşman mevzi'inden takrîben 100 metre mesâfede i'tibâr olunur.

/172/ 344— Hücûma avcı hattı tarafından kalkılması yâhud bu babda geriden emir verilmesi husûsları ahvâle tâbi'dir.

345— Avcı hattı netice-i kat'iyenin resîde-i kemâl olduğunu his ederse hücûma kalkmaktan ihtirâz etmemeli ve bu kararını işâret ile geriye tebliğ etmelidir.

Gerideki kıta'ât ise derhâl ibtidâr ile telefâta ehemmiyet vermeyerek en kısa yoldan yetişmelidirler.

346— Hücûm kararı geride bulunan kumandanlar tarafından ittihâz edilirse ihbâr makâmında: **Süngü Tak!** İşâreti çaldırılıp bu işâret hücûma iştirâk edecek bil-cümle aksâm-ı 'askeriyye borazanlar tarafından tekrâr edilir.

Bu işâret üzerine avcılar ateşin şiddetini son dereceye kadar tezyîd ederler; ateş hattının henüz geride kalan aksâmı sür'at-ı mümkün ile en yakın mesâfeye kadar düşmana takarrüb etmeğe çalışırlar ve geride bulunan takviye kıta'âtının kâffesi ileriye şitâbân olurlar.

/173/ 347— Avcı hattı hücûma kalkacağı vakit borazanlar ve tranpetler mütemâdiyen hücûm borusu çalmağa başlayarak bil-cümle aksâm kemâl-i 'azm ile düşman üzerine atılırlar. Düşman mevzi'ine girmezden evvel istinâdların kendilerine

yetişmesine meydan bırakmayacak vech ile avcılarının sür'at ve şiddetle hareket eylemeleri şeref ve nâmus mukteziyyâtındandır.

Düşmanın önü yakınında süngü davranılarak **Allah Allah** sadâ-yı nusret etmeleriyle düşman mevzi'ine girilir.

348— Her ne kadar hücumun mümkün mertebe müttehidenden icrâsı lâzım isede bu ittihâd düşman mevzi'ine 'aynı zamanda dâhil olmak sûretinde tefsîr edilmemelidir. Bu sûretle beraberlik şâyân-ı ehemmiyet olmadıktan başka hücumun muvaffakiyetle icrâsı imkanını gören aksâm, diğerlerinin henüz geride bulunmasından dolayı teşebbüslerini te'hîr ederlerse bu yüzden ta'arruzun şiddet ve kuvvetide dücâr za'if olur. Bir kere hücumla kalkan aksâm bilâ inkitâ' ilerlemekte devam etmelidir.

349— Ta'arruz kıt'âtının bir kısmıyla hâkim bir mevzi'den veyâhud yan taraftan hücum mahallini esnâ-yı hücumda mü'essiren ateş altına olmak kâbil olursa kısım-ı mezbûr yerinde kalıp nihâyete kadar ateş muhârebesine devam eder.

/174/ 349— Mükerrer - hücum esnâsında makineli tüfenkler, düşman mevzi'i alınıncaya kadar yerlerinde kalırlar ve serbest ateş meydanı buldukları takdirde muhâcemînin mevzi' düşmana duhûlune kadar ateşe devam ederler.

349— Mükerrer – Hücum esnâsında düşman bir mukâbil hücum içün ileriye atılırsa avcılar ateş muhârebesine ibtidâr ve makineli tüfenkler dahî avcılara mu'âvenet ederler. Takviyeler ise bilâ fâsıla ileri harekete devâm ederler.

350— Hücumda muvaffakiyet hâsıl olup düşman durdurulursa zabt olunan mevzi'e isti'mâl olunabilecek dereceden ziyâde 'asker yığmak hatadır.

Gerideki aksâm, aher-i sûret ile isti'mâl edilmek içün vaktiyle durdurulmalıdır. Bu babda aksâm-ı mezbûrenin kumandanları ekseriyâ müstekillen icrâ-yı mu'âmeleye mecbûr olurlar.

Makineli tüfenkler, geri püskürmeler mazarrâtının ref' ve te'mîni ve ta'kîb ateşi icrâsı içün elde bulunmak üzere serî'an zabt olunan mevzi'e yetişmelidir.

351— Usûl-u ta'arruzun bir numûneye tevfiķi memnû'dur.

/175/ Tesâdüfi Muhârebe

352— Harbde vaz'iyetin ta'yîn ve tezâhürüne hâdim ma'lûmât ekseriyâ mefkûd bulunduğundan harekât-ı 'askeriyye esnâsında tarafeyn ancak hâsıl olan temâs sâyesinde yekdiğeri hakkında daha ziyâde ma'lûmât kazanırlar binâ'en-aleyh yürüyüş kollarından çıkarak tesâdüfî muhârebe zuhûr eder.

353— Pişdâr, evvelden gayr-i ma'lûm bir mukâvemeti serî'an kesr eylemek veyâ elde edilen nokta-i istinâdları kuvâ-yı fâ'ikâye karşı bile mazarrâta müdâfa'a eylemek mecbûriyeti gibi ahvâle tesâdüf edeceğinden, pişdâra 'alel-ekser topçu ilhâkı şayân tavsiyedir. Fâ'ik bir düşman topçusu karşısında bir mağlûbiyet-i serî'aya ma'ruz kalmamak içün münâsîp gördüğü yerde pişdâr topçusunu geride tutmak yani muhârebeye ithâl etmemek pişdârda bulunacak başkumandanın elindedir.

354— Muhârebeye dâhil olurken muhârebe hazırlığınca hasmına takaddüm etmek sûretiyle serbesti hareketi muhâfaza edebilen taraf-ı hâ'iz tefevvuktur.

355— Düşmana ve arâzîye dâ'ir tahsîl edilen /176/ ma 'lûmâtın, ne vakit ve ne tarzda ve nerede açılmak icâb edeceğinin ta'yînine te'sîr kilyesi vardır. Kâfi derecede ma'lûmata destres olmaktan akdem-i muhârebe temâsı ve vuku' bulmuş ise ta'arruza kıyâm edilip edilmemesi husûsu vaz'iyet-i umûmiyyeye tâbi'dir. Ta'arruz etmek mültezim ise teşebbüsât-ı serî'ada bulunarak düşmanı yakalamak muvâfık maslahatdır.

Bu halde başkumandan mukarrerâtını izâ'-i vakti mûcib-i istikşâfât-ı mükemmele neticesine ta'lîk etmeyip hasmında henüz muhârebeye hazır bulunmayacağını düşünmelidir.

356— Pişdârın vazîfesi kısm-ı kilyenin yayılmasına muktezî mahâl ve zamanı te'mîn etmektir. Başkumandan bu babda iktizâ eden o emri pişdâr kumandanına i'tâ eder.

Her şeyden evvel, işgâli muhtemel olan topçu mevzi'i taht-ı te'mîne alınmalıdır. İleride yanlarda bulunan ehemmiyeti hâ'iz nikat ve arâzî ve bilhassa hâkim sırtlar icâbında muhârebe ile ve kemâl-i sür'at ve cür'etle edilmelidir.

357— Pişdâr, esâsen kuvvetle mütenâsib olacak dereceden daha vâsi' bir cebhe almaktan çekinmemelidir. Topçu mu'âvenet şitâb ile pişdârın vazîfesini derhâl teshîl eder.

/177/ **358—** Her ne kadar tasadüfî muhârebe, mâhiyeti muktezâsı olarak, teşebbüsât-ı serî'aye icâb ettirir isede, bu maksad içün başkumandan tarafından kısm-ı kilyenin açılması emri ile ta'arruz emrinin birlikte i'tâsı ancak; pişdâr muhârebeleriyle ahvâle dâ'ir derece-i kâffeyede ma'lûmât istihsâlinden sonra olabilir.

359— Kısm-ı kilyenin müttehiden muhârebeye ithâline sa'y edilmelidir. Ma'mâfih ba'zı hâlâtda pişdârın istihsâl ettiği bir muvaffakiyeti muhâfaza etmek veyâ ondan istifâde etmek içün başkumandan kısm-ı kilyenin müte'âkiben vâsıl olan kıta'âtını peyderpey muhârebeye idhâl etmekte aslâ tereddüd etmez.

360— Düşman muhârebe hazırlığında takaddüm etmiş ise ihtiyâtkarâne davranmak muktezâdır. Daha bidâyetde düşman tarafından ihâta olunmamak mütemâdiyen az kuvvetle çok kuvvete karşı muhârebe etmemek içün, başkumandan kuva-yı kâffeye yaymağa muvaffak olununcaya kadar ciddi bir muhârebeden sakınmalıdır.

Hatta, telefât-ı kesîreyi mûcib bir muhârebeden pişdârı masûn bırakmak ve yayılma müddetini tenkîs etmek maksadıyla pişdârı geri almakta şâyân tavsiye olabilir.

/178/ **361—** Düşmanın mümkün mertebe tûl müddet şübhe ve tereddüde kalması içün topçu muhârebisine piyâdenin muhârebeye başlamak içün ileri hareketiyle hemân aynı zamanda başlamak arzu olunursada ya'ni piyâde yayılıp hatt-ı harbe gerinceye kadar topçuyu ateşe sokmamak şâyân tavsiye isede pişdâr, vazîfesinin ifâsı içün topçunun mu'âvenetine muhtâç olursa veyâhud düşman nezdindeki ahvâlin topçu ateşiyle keşfine çalışmak lazım gelirse bu tedbirden sarf-ı nazar etmağe ya'ni topçuya daha evvel atış açtırmağa mecbûriyet hâsıl olur.

Müdâfa'a İçün Yayılmış Bir Düşmana Ta'arruz

362— Düşman müdâfa'aya karar vermiş ise bidâyet-i emirde serbest-i hareketten sarf-ı nazar etmiştir.

363— O halde düşman mevzi'i ile ta'arruzda mûcib-i muhsinât olacak her şey'in keşf ve tedkîkine müta'arrizînin vakti vardır. Binaen 'aleyh müta'arrizîn süvâri keşfiyâtı ve dürbin rasadâtı ile iktifâ etmeyip gerek atlı zabitan ve gerek

piyâde zâbit keşif kolları /179/ vâsıtasıyla keşfiyât-ı itmâm ve düşmana takarrüb edildikçe ikmâl eylemelidir.

364— Netice-i keşfiyâttan derhâl ta'arruz icrâsının muvaffakiyyet bahs olmayacağı tebeyyün ederse takarrüb içün zulmet-i leylden istifâde edilip edilmeyeceği husûsu mülâhaza edilmelidir.

365— Başkumandan netice-i keşfiyât ile vaz'ıyyeti ta'yîn edip buna müsteneden topçunun nerede mevzi' alacağına ve ta'arruzun hangi istikâmette icra edileceğine karar verdikten sonra kıta'atını mümkün mertebe düşman mevzi'ine karîb olmak üzere hazır tutar.

366— Kıta'ât, ihrâç edecekleri za'if bir emniyet tertibâtı ile işbu hazırlık mevzi'ine sevk olunur. Kumandanlar hayvanlarını ileri sürüp takarrüb yürüyüşü içün ta'kîb olunacak yolları keşf ederler. Düşmanın ahvâli kâffeyece bir mertebe tezâhür eder etmez cüz'i tâmlara yayılma mıntıkaları tahsîs ve ihtiyâdde tefrîk olunur.

367— Hazırlık mevzi'i düşman eslihasının te'sîrinden ve mümkün mertebe nazarından mahfûz ve mestûr olmalıdır.

/180/ Topçumuzun düşman topçusunu işgâl edebileceğine ihtimâl verilse bile kâmilten setresiz bulunan arâzîde piyâde düşmandan üç ve daha ziyâde kilometre mesâfede hazır tutulmalıdır.

368— Topçu hazır olur olmaz muhârebeye başlar. Bu sûretle piyâdenin ilerlemesini teshîl ve düşman ahvâlinin inkişâf ve tezâhürüne yardım eder.

369— Kıta'âtın hazırlık mevzi'ine sevki esnâsında vahdet-i hareketin muhafazası içün bilhassa kapalı arâzîde mıntika mıntika ilerlenmesi şâyân tavsiyedir. Bu sâyede müsâ'id arâzîde hareket eden aksâmın daha vakit gelmeden kendileriçün mûcib-i tehlike olacak derecede düşmana takarrüb etmelerine ve halbuki yolları uzun olmasından veyâhud arâzînin harekâtı eşkâl eylemesinden dolayı aksâm-ı sâ'irenin haylice geride kalmalarına meydan verilmemiş olur. Mıntika mıntika icrâ edilecek bu yürüyüşlerle vakit zâyi' edilmemesi içün kumandanlar tedâbir-i lâzime ve münâsibe ittihâz etmelidirler.

370— Bütün ta'arruz hattı üzerinde mümkün mertebe aynı zamanda piyâde ateşine başlamak şâyân arzu isede evvelce tekmîl kıta'atın hazırlık mevzi'inde dahî /181/ mutlak bir tesviyede bulunması icâb etmez. Arâzînin müsâ'adesinden dolayı düşman mevzi'ine daha ziyâde yaklaşan aksâm, ba'de geride kalan aksâmın setresiz arâziden mürûrlarını ateşleriyle teshîl ederler.

371— Kıta'atın ihzârından sonra kumandan ta'arruz emrini i'tâ eder. Evvelce hazırlık mevzi'i almak içûn verilen emirde eğer büyük cüz'i tâmlara yayılma mıntıkaları ve her birine isâbet edecek ta'arruz hedefleri (muhârebe mıntıkaları) ta'yîn olunmamış ise husûsât-ı mezkûre şimdi ta'arruz emrinde beyân edilmelidir. Bunun başka cebhede tevhi'd-i harekât içûn bir irtibât kıt'ası ta'yîni dahî kâbil olub, kıta'at-ı sâ'ire ilerlemek 'azmini sekte'dâr etmemek şartıyla bu kıt'aya tevfi'k-i hareket ederler.

372— Ta'arruz içûn ne kadar kuvvetli bulunulursa yine kâfi 'add olunmaması nokta- i nazari kuvvetlerin ta'yîn ve hesâbında esâs ittihâz edilmelidir. Ma'a hazâ telefâtın yerini doldurduktan sonra dahî mühimmece kuvvetlerin ateş hattında icrâ-yı te'sîr içûn yer bulamayacağı derecede, ta'arruz meydanı 'askerle doldurulmalıdır.

373— Kıta'atın yayılma mıntıkaları imtidâdı hakkında /182/ bir fikr-i 'umûmi olmak üzere hâl-i ta'arruzde sefer bir mevcudlu bir bölük içûn a'zamî 150, bir livâ içûnde 1500 metre hesâb edilmelidir. (*)

374— Her ne kadar evvelce düşman topçusuna karşı ateşçe bir tefevvuk istihsâline sa'y edilmek lâzım isede piyâde ta'arruzunun icrâsı bu husûsa tabi' tutulmalıdır. Bu babda vaz'iyet-i 'umumiyye icâbâtına göre hareket olunur.

Müstahkem Bir Sahrâ Mevzi'ine Ta'arruz

375— Sahrâ istihkâmâtına mahsûs vesâ'itin kâffesiyle takviye ve tahkîm edilen bir mevzi'e ekseriyâ ancak zulmet-i leylden istifâde olunarak ta'arruz icrâ edilebilir.

376— Düşmanın ileri kıta'atı mümkün olduğu mertebe mevzi'-i asliyesine kadar tard edildikten sonra gündüz gözüyle düşman mevzi'i ve tark takarrübüne ve intihâb olunacak topçu mevzi'i hakkında sûret-i muntazamada

(*) Hazeri mevcûdlarla icrâ edilen ta'lîmlerde hakikat hâle muvâfık yayılma mıntıkalarını takarrûbi olarak muhâfaza etmelidir.

/183/ (bir plana tevfikân) keşfiyât icrâ edilir.

Cebhede keşfiyâtın süvâri keşif kolları vâsıtasıyla icrâsı keyfiyeti pek az zaman sonra gayr-ı mümkün bir hale geleceğinden, piyâde zâbit keşif kolları ile istihkâm, sahrâ ve kal'a topçu zâbit keşif kolları istihkâmâtın mevki' ve nev'ilerini ve derece-i kuvvet ve metânetlerini keşif husûsunda mutâbakat sa'y ve 'amele i'tinâ ve husûsî vâzîfelerinden hâriç bulunan müşâhedât mühimmelerinde ihbâr ve tebliğ ederler.

Bütün netâyic-i keşfiyyât kumandana tebliğ olunur. Netâyic-i mezkûre düşman mevzi'inin hey'et-i 'umûmiyyesi hakkında fikir ve ma'lûmat husûlune hizmet ederler; Bu fikir ve ma'lumât ma'îyyet kumandanlarına beyân ve tebliğ olunur.

376— Mükerrer- Keşifden matlûb olan netice-i ma'lumâtın kazanılması ekseriyâ düşmanı mevzi'in işgâline mecbûr etmeğe tevakkuf eder.

Bunun içünde daha gündüzden ba'zı piyâde kıta'âtının düşman mevzi'inin muhtelif noktalarına sokulup yerleşmeleri ve sokuldukları yerlerde siperler te'sisine çalışmaları iktizâ eder. Bu siperler tedricen takviye olunur

377— Ta'arruz bataryalar ileri kıta'âtın himâyesi tahtında olarak mümkün mertebe gündüzden topçu muhârebesine **/184/** başlarlar. Bu muhârebede ağır topçu bilhassa mü'essirdir. Topçu muhârebesinin müttehiden idâresi içün 'umum topçu kuvvetinin bir topçu kumandanının taht-ı emrine verilmesi dâ-i muhsinâtdır.

Topçu piyâdeyi kâfi derecede himâye ettiği takdirde piyâde dahî gündüzün oldukça ileri takarrüb eder ve tam muhârebe kuvvetine bilâ belağ ihtimâl hücûma dahî kıyâm edebilir. 'Aksi halde piyâdenin kuvve-i kilyesini 'alel-ekser geceleyin ileri sevk etmek muvafıktır.

378— Piyâdenin geceleyin ileri sevki esâslı ihzârâta ihtiyaç gösterir. Her şeyden evvel takarrüb yolları ve vusûl-u matlûb olan hatlar ta'yîn edilip mümkün ise bunlar işâret ile (çalılar, açık renkli şeridler [*]) belli edilmelidir.

İlerlerken tebdîli câ'iz olmayacak olan yürüyüş

[*] yürüyüş istikâmetini muhâfazaya hâdim olmak ve zemîn üzerine telgraf teli gibi ferş edilmek ve dönen noktalarında birer küçük kazığa tutturulmak üzere, bir iki santimetre kalınlığında ve ihtiyaca göre birkaç yüz metre tûlunde şeritler.

/185/ istikâmetine dâ'ir her kıt'anın iyice ma'lûmâtı olmalıdır; bu istikâmetin muhâfazası içün mu'în hatta geceleyin bile tefrîk ve rû'yeti kâbil bazı 'alâmetler zihinde tutulur ve icâbında pusula dahî isti'mâl edilir. Mûcib-i felâket olacak hatlara meydân vermemek içün emniyetli kılavuzlar, müte'addid irtibât neferleri; işâret-i zayâ'ie, düşmana müteveccih tarafı mazlum gözlü fenarlar, kendi kıt'atımız içün beyaz bayrak ve beyaz pazuband gibi açık renkli işâret-i mûmeyyeze isti'mâl edilmelidir. 'Umûmiyetle silahları doldurmayıp boş bulundurmak şâyân tavsiyedir.

379— İstinâdlar geri yakınında tutularak sık avcı hatlarıyla bu vech ile gürütüsüzce ilerlenir ateş muhârebesinden ictinâb olunup düşman ateşinin te'sîri husûsuyla hasm-ı tenvîrât-ı sanâ'iyeye isti'mâl ettiği zaman, vakit vakit yere yatarak tenkîs edilmelidir.

İ'âde-i intizâm içün icâbında kısa tevakkuflar verilir.

380— Ateş muhârebesine ibtidâ içün intihâb olunan mevzi'in hücûma kalkılabilecek derecede düşman mevz'ine yakın bulunması mûcib-i muhsinâtır.

Kıta'ât burada serî'an siperler inşâ veyâhud zemin sert /186/ ise beraber getirilen kum torbalarıyla setreler te'sîs ateş muhârebesi içün her şeyi ihzâr etmelidir.

Makineli tüfenklerin mümkün olduğu kadar son hücûm esnâsındada ateş devam edebilmeleri içün mevzi'leri gayetle mestûr olarak intihâb edilmelidir. Mezkûr tüfenklerin piyâde mevzi'inde bulunmaları iktizâ etmeyip, yan taraflarda veyâhud kıta'ât-ı sâ'irenin üstünden ateş edilebilecek vechile hâkim noktalarda bulunmaları kavâ'id-i mahsûsaya mûcibtir.

380— Mükerrer- Piyâdenin bir gece zarfında hücum mesâfesine kadar ileriye takarrübüne ekseriyâ muvaffakiyyet hâsıl olamaz. Bu takdirde piyâde tevakkufa mecbûr edildiği mahalde siper hafer edip kalmalıdır.

Piyâdenin ba’zen burada uzunca müddet sebât ve mukâvemet etmesi iktizâ edebilir. Ancak tedricen ve ekseriyâ ertesi gece esnâsında kah bir noktadan kah diğer noktadan daha ilerlemek ve yanından siper kazmak mümkün olur. İlerlemek ‘azm ve hissi muhârebenin kâffe-i aksâmında ‘alad-devam bidâr bulunmalıdır.

381— Siperlerin inşâsı esnâsında ‘ameliyyatla meşgul efrâd muhârebe etmeğe her an hazır bulunmalıdır. ‘Ameliyyatın ileri sürülen husûsî kıta’ât ile te’minî /187/ muvâfık değildir. Emniyet-i matlûbe keşif kolları i’ânesiyle tahsîl edilmelidir.

381— Mükerrer- Düşman mevzi’inin tafsîlâtının keşif ve istiknâhane cereyân-ı muhârebe esnâsında ve leylen dahî devam edilmelidir. Keşif netâyici ve betahsis müta’arrazîn topçusunun te’sîrâtına ve düşman mevzi’inin ilerisindeki mevânî’-i fer’iyyeye ‘aid olan keşf-i netâyici hücumun nereden tertûb ve icrâ olunacağı hakkında ekseriyâ medâr-ı karar olur.

382— Mevânî’-i takarrübeyenin daha geceden istihkâm sınıfı tarafından ref ve izâle edilmesine teşebbüs edilmelidir.

383— Topçu geceleyin ateşe devam edip şafakla berâber ateşinin derece-i şiddetini hadd-ı a’zamisine kadar tezyîd eder. Münferid bataryalar karanlıktan bilistifâde evvelce keşif ve ta’yîn olunacak yakın mevâzı’a sevk edilerek şafak sökerken ansızın ateş açarlar. Bu bataryalar mevânî’in tahrîbine iştirâk ve mu’âvenetle ta’arruzu mümkün mertebe tûl müddet himâye ile mükelleftirler.

384— Topçu ateşiyle birlikte piyâde ve makineli tüfenk ateşi ya bulundukları yerden veya icâbında düşman /188/ mevzi’ine doğru biraz daha yaklaşarak mevânî’in tahrîbini ikmâl ile hücumla kıyâm edebilmek içün düşmanı, siperlerinden dışarı çıkamayacak derecede, tefevvuk-ı ateş altında tutmalıdır. Takarrübden sonra, hücum icrâ edilebilecek derecede düşmanı iskât etmelidir.

Hücum edevâtının nakli ve ne gibi edevâtın birlikte alınacağı istikşâfâtın neticesine tâbî’dir. Bu babdaki tedâbirin noksanı hücumda ‘adem-i muvaffiyete sebep olabilir.

385— Geceleyin işgâl olunan hücûm mevzi'inden piyâde tarafından ateş muhârebese icrâ edilmeksizin fecirle beraber hücûm icrâsına teşebbüs edilirse muvaffakiyet husûlî icrâ ânın serî' ve nâkihâni olmasına menûtdur.

386— Yapılan keşfiyât neticesinde düşman mevzi'ine, mevânî'in nev' ve muvakka'ane ve hücûm kıta'âtı tarafından ta'kîb olunacak yollara dâ'ir ma'lumât-ı kâffeye elde edilmiş ise hücûm geceleyin dahî icrâ edilebilir.

Hücûm kıta'âtının evvelce husûsu bir mevzi'de ictimâ'i veyâ hücûmun karanlıkta icrâ edilen takarrübü mûte'âkib doğrudan doğruya icrâsı husûsları ahvâle tâbî'dir.

Düşman mevzi'inin aksâm-ı sâ'iresine karşı sâhane ta'arruzlar tertîbi hasmın nazar-ı dikkatini inhirâf ettirebilir.

/189/ 387— Hücûm icrâsına kadar sükût-i tâmin muhâfazası, ileriye yürüyüşte ittihâd ve beraberlik, yürüyüş istikâmetlerinin muhâfazası ve kıta'at-ı münferide arasında irtibâtın idâmesi kat'î elzemdir. Netice-i kat'iyeyi düşmanla göğüs göğüse gelmekte aramalıdır.

388— Hücûm için mu'ayyen nizâmlar yoktur. Tertibât-ı sana'iyeye karşılık tevlîd edeceğinden mümkün olduğu kadar basit nizâmlar matlûbdur. Gerideki hatlar kısa mesâfelerle ta'kîb etmeli ve cenâhlar taşkın kademelerle himâye edilmelidir. Kumandanın arzusu hilâfında muhârebeye girişmeyecek derecede bir mesâfede bulunmak üzere geride bir ihtiyât kıt'asında bulunur.

389— Geceleyin icrâ edilen hücûm, ta'arruz eden kıt'a dâhilinde muvaffakiyyet hâlinde dahî 'azîm bir karışıklığı da'vet eder. Cüz'i tâmların serî'an te'sîs ve tanzîmi ve sür'atle geriden muntazam kıta'at sevki ile karışmış askere müzâhiret ve i'âde-i kuvvet edilmesi kumandanların vazîfesidir.

390— Zabt olunan mevzi' bilâ te'hir müdâfa'a haline konulmalı ve makineli tüfenklerle işgâl edilmelidir. Yapılacak tedâbir ve hazırlıkların kâffesi düşmanın bir mukâbil **/190/** ta'arruzunun vaktiyle haber alınmasını ve kemâl-i metânet ve cür'etle tard edilmesini te'mîn edecek sûretde olmalıdır.

Ta'kibe 'alel-ekser aydınlık zuhûrundan sonra başlanabilir.

391— Müstahkem mevzi'lere icrâ edilen ta'arruzların kaç gün imtidâd edeceğini emniyetle fark ve tahmîn etmek mümkün olmadığından, ta'arruzdan evvel çantalar çıkarılarak efrâda dahî bol erzak ve cebhâne tevzî' ve i'tâ olunur.

İhâta

392— Cebhe ta'arruzunun ihâta ile tevhîdi muvaffakiyeti en emîn bir surette zâmindir. İhâta içün şart-ı evvel düşmanın cebhede tesbît ve tevkîf edilmesidir. Bunun içün cebhedende şiddetli bir ta'arruz icrâsı en ziyâde te'sîr-i bahisdir.

İhâta vaktiyle te'sîrini göstermediği takdirde cebhe ta'arruzunun bir muvaffakiyetsizliğe ma'ruz kalmış olacağı şâyân te'mildir. Bu sebepten, kuvvetler cebheden şiddetli bir muhârebe icrâsına kâfi değilse veyâhud esbâb-ı sâ'ireden nâşî bir cebhe hücumdan sarf-ı nazar edilirse, bir irâde-i mahirâne /191/ ile cebhede bidâyeten işgâl muhârebesi icrâ ve hatta yalnız ta'arruzla tehdîd ederek ihâtanın te'sîrini dâ'ire-i imkâna olmakta kâbil mümkün olabilir.

393— İhâtanın en basit sûrette icrâsı bu vazîfeye me'mûr olan aksâmın yürüyüş kollarına daha uzaktan düşmanın yan tarafına düşecekleri vechile istikâmetler i'tâsıyla olur.

Fakat ihâtaya geç olarak ya'ni açılma hareketiyle 'aynı zamanda başlanır veyâhud gerideki ihtiyâtlar vâsıtasıyla icrâ edilirse ihâta kesb-i müşkilât eder.

İlerideki hatlarda bulunan kıta'âtı yan tarafa doğru kaydırarak ihâtanın icrâsı ancak arâzînin müsâ'de-i mahsûsasıyla mümkün olur, bu tarzda dahî 'alel-ekser ancak ateşle ihâta edilmiş olabilir.

İleri hatlarda bulunan kıta'âta ihâta maksadıyla tebdîl-i mahal ettirmek içün ahvâl-i husûsiyede karanlıktan dahî istifâde edilebilir.

394— İhâtaya me'mûr kıt'a cebhe-i asliyeye nazaran bir zâviye tahtında ilerlemeğe mecbur olduğundan mezkûr kıt'a cebhe-i asliyeden mikdâr-ı kâfi bir aralıkla muhârebeye sevk ve idhâl edilmelidir. Bu aralık, dâhilî cenahların esnâ-yı /192/ ta'arruzda yekdiğerine karışmasını mü'eddî olmayacak vech ile ta'yîn ve hesâb olunur.

395— İhâtayı icrâ eden kıta'at düşman mevzi'ne dâhil olursa düşman cebhesinde, herc-ü merc vukû'uyla ekser-i ahvalde muvaffakiyet-i azîme hâsıl olur.

396— Düşmanın her iki cenâhının aynı zamanda ihâtası 'adeden kâfi tefevvuka menûtdur. 'Aksi halde mahzurlu bir dağınıklığa sebep olur.

Müdâfa'a

397— Esliha-i nâriyyesinden hüsn-ü istifâde eden piyâdenin cebhesi gayet kuvvetli olup ancak yanları za'ifdir. Bu sebepten cebhe nisbeten az kuvvetle işgâl, yanlar ise ya arâzî veya kıta'at-ı sâ'ire ile muhâfaza edilmelidir.

398— Sırf düşman ta'arruzunu redd maksadıyla icrâ olunan bir müdâfa'ada işgâl olunan mevzi'in muhâfazasıyla iktifâ olunur. Yalnız düşman ta'arruzunun reddiyle iktifâ edilmeyip muzafferiyet kıt'aya ihrâzıda matlûb ise /193/ müdafa'anın harekât-ı ta'arruziye ile tevhi'd edilmesi lâzımdır.

399— Bir müdâfa'a mevzi'inin hâ'iz-i kıymet ve ehemmiyet olması için mevzi'-i mezkûrenin düşmanı ta'arruza mecbur eylemesi ve düşmanın çevirmeye teşebbüsü hâlinde müdâfi'ine matlûb zamanı kazandırması veyâhud bu halde mükâbil ta'arruza geçmek için müsâ'id şerâ'it te'mîn eylemesi iktizâ eder.

400— Şerâ'it-i lâzimenin kâffesini hâvî ve 'alel-husus imtidâdı ziyâde bir müdâfa'a mevzi'i nâdirenen bulunur. Kuvvetlerin sûret-i münâsebede tevzî ve taksîmi mevzi'in nevâkısını telâfî etmelidir.

Bir müdâfa'a mevzi'inden matlûb olan en lüzûmlu şartlar: Açık ve vâsi' ateş meydanını hâ'iz bulunmak, gerek dâhilinde ve gerek gerisinde serbestçe harekete kâbil olmak ve lâakal cenâhlarından biri kemâl-i emniyetle müstenid bulunmaktır.

401— Mevzi'i intihâb edilirken evvel-i emirde topçunun isti'mâli nazar-ı dikkate alınmalıdır. Topçu merhûz olan ta'arruz istikâmetinde ateşini cem' edebilmeli ve düşman piyâdesinin ta'arruzunu en yakın mesâfâta kadar dönmeğe muktedir olmalıdır.

/194/ Piyâde mevzi’i topçu mevzi’inin münâsibi kadar önünde bulunmalıdır. Her iki mevzi’ beyninde takrîben 600 metrelik bir mesâfede bulunması şâyân arzudur (Madde 444).

Piyâde içün yakın mesâfâtda ateşin hüsn-ü te’sîride matlubdur. ‘Arâzî buna müsâ’id olmazsa cebhe ateşinin noksânı yan ateşi ile ikmâl ve tazmîn edilmelidir.

402— Kumandan, mevzi’i mıntikalara taksîm ve bunları bir ay işgâl kıta’âta irâ’e eder.

Mıntıkların genişliği arâzînin haline tâbî’dir. Müsâ’id ateş meydanını hâ’iz olan mıntika nisbeten genişce olabilip buna az kuvvet ve fakat çokça cebhâne tahsîs edilmek münâsib ve muvâfık olur. Ateş meydanı vâsi’ olmayan ve bu vech ile yakın mesâfâta kadar düşman müsteviren takarrübî mümkün olan mahallerdeki mıntıklar ise bil’akis taraca tehdîd ve kuvvetli kıta’ât ile işgâl edilmelidir.

Bir mıntıkayı işgâl eden her kıt’a-i ‘askeriyye kendi mıntıkası içün bir mıntika ihtiyâtı tefrîk eder.

403— Öndeki arâzînin ba’zı aksâmı hâriç tarassud bırakılmak ve düşmanın ba’zı kıta’âtıda ateşden masûn kalmamak içün, arâzî-i mezkûre dahî mıntika taksîmâtına göre tefrîk ve tahdîd edilmelidir.

/195/ **404—** Mevzi’-i müdâfa’a mevcûd zamanın müsâ’adesi derecesinde takviye ve tahkîm olunur. Kumandan o emr-i lâzîme i’tâsıyla tahkîmâtta husûl-u vahdeti te’mîn eylemelidir. Her kıt’anın kendi mıntikasını yalnız başına tahkîm etmesi kâ’ide-i ‘umumiyyedir. ‘Ameliyyât-ı cesîmede işgâl kıt’asının gayri kıta’ât dahî berây mu’âvenet-i ‘ameliyyâta iştirâk ettirilir.

405— Ateş meydanının tathîri ve mesâfâtın ta’yîni işleri ‘ameliyyât-ı tahkîmiyye ile birlikte görülmeli ve telefon ve işârât-ı rasadiyye ve sâ’ire gibi vesâ’it-i muhâbere ile nikât-ı lâzîmenin serî’an rabtına vakit edilmelidir.

406— Sahrâ istihkâmâtı, mevzi’in düşman tarafından suhûletle keşfi kâbil olacak sûrette yayıldığı takdirde kıymet ve ehemmiyetinin kısm-ı a’zamını gâ’ib eder.

Mevzi'in düşman tarafından keşif edilememesine mümkün olduğu kadar sây edilmelidir. Önündeki arâzîde keşif kolları bulundurulması bu maksad için ekseriyâ kâfîdir.

407— Kâ'ideten yalnız bir müdâfa'a mevzi'i intihâb olunup bu mevzi' vesâ'it-i mevcûdenin kâffesiyle tahkîm ve tarsîn olunur.

/196/ İleriye mevzi'leri [*] mevzi'-i asliyenin ateşine kolaylıkla mâni' olduğu gibi ekseriyâda bunları işgâl eden 'askerin düçâr inhizâm olmasını mûcib olur. Vakit kazanmak matlûb ise bu mevzi'ler sâhata siperlerle tahkîm olunabilip bu haldede za'if kuvvetle işgâl edilmeli ve bu kuvvet düşmanın yayılmasını müte'âkib mümkün olursa bilâ muhârebe geri çekilmelidir.

408— Tahkîmât bir hatt-ı mutassıl hâlinde yayılmayıp ka'ideten gurup gurup te'sîs edilmelidir. Guruplar beyninde kalacak aralıkların ilerisindeki arâzî sûret-i mü'essirede ateş altına alınabilirse bu aralıkların zararı yoktur.

Kıta'ât-ı cismiyye 'ameliyyât-ı tahkîmiyyesinde tabur gurupları te'sîsi ka'idedir. Gurupların cenâhlarına makineli tüfenkler vaz'i fâ'ideli olunabilir.

409— Tahkîmât ne kadar muvâfık yapılıp ve kıta'ât ne derece mahirâne taksîm edilirse kuvvetce o nisbetde tassarruf kâbil olacağından kumandanın taht-ı emrinde bulunacak ihtiyât-ı 'umumî o kadar kuvvetli olur. İhtiyât-ı 'umumiyyenin kuvvetli olması

[*] Hatt-ı müdâfa'anın önünde bulunup elde edilmeleri mütearrizine harekât-ı ta'arruziyyeyi teshîl edecek olan nikât.

/197/ sâyesinde müdâfa'anın kat'i bir muzafferiyetle neticelendirilmesi ümidide artar.

410— Düşmanın melhûz olan ta'arruz istikâmetine ve arâzînin haline göre ihtiyât-ı umûmi ta'arruz için nereden en muvâfık sûrette ileri sevk olunabilecek ise orada hazır bulundurulmalıdır.

Cenâhlardan yalnız biri müstenid ise ihtiyât-ı 'umumi kâ'ideten müstenid bulunmayan cenâh gerisine vaz' olunur. Her iki cenâhda müstenid olmadığı takdirde

cenâhlardan birine karşı vukû'a gelecek düşman teşebbüsâtına mukâbele içün bu cenâh gerisinde kifâyet edecek kadar ihtiyâtlar hazır tutup diğer cenâh netice-i kat'aya tahsîl içün kuvvetli kıta'ât bulundurmaktan başka çâre yoktur.

Kademe hâlinde bulunacak ihtiyât-ı 'umumiyyenin önünde gerek düşmanın ihâtasına mukâbele ve gerek mukâbil ta'arruz icrâ etmek içün yayılmağa kâfi mahâl bulunmalıdır.

411— Mevzi'e pek erken girilirse düşmanın bunu erkenden keşf etmesi kabil olur. Pek geç girilirse lüzûmsuz telefâta sebep verilebilir. Mevzi'î bütün kuvvetle birden işgâl etmekde her vakit lâzım değildir.

412— Düşman ta'arruzuna mukâbele içün istinâdların /198/ ve mıntika ihtiyâtlarının tam vaktinde elde bulunmaları lâzımdır. Bunların mevki'leri düşmanın te'sîr ateşi müsâ'id olduğu kadar yakın olmalı ve arâzî üzerinde tabî'î setreler bulunmazsa bu kıta'ât içün siperler ve mestûr takarrüb yolları harf inşa edilmelidir.

412— Mükerrer- Makineli tüfenklerin daha bidâyetden i'tibârenmi mevzi'e alınması veyâhud bidâyetten geride tutulupta ba'de lüzûm ve ihtiyâca göre mi ateşe sokulması münâsib olacağını ahvâl ta'yîn eder.

Yandan te'sîr istihsâli içün makineli tüfenklerin hatt-ı asli-i müdâfa'anın yanısıra ilerisine vaz'î muvâfık hâl olabilir.

413— Müdâfi'în kâfi miktarda cebhâneye mâlik ise bir dereceye kadar müsâ'id hedeflere karşı uzak mesâfelerden bile piyâde ateşine başlayabilir.

Düşman vâsi' ve setreden 'âri düz arâzîde seyrek ve gayr-i muntazam avcı hatlarıyla ilerlerse müdâfi'în düşmanın geçeceği bir arâzî üzerinde hattı kilitli ateş altına almalıdır. Düşmanın ateş muhârebesi icrâ eylemek üzere avcı hatlarını sıklaştırmağa başladığı görülen yerleri aled-devam fâ'ik tüfenk 'adediyle döğmek içün, müdâfi'în ateşi oralara /199/ tevcih etmelidir. Ma'amâfih muhârebenin nihâyetine kadar elde mikdârı kâfi cebhâne bulunmasına dâ'ima dikkat edilmelidir.

414— Müdâfi'înin cebheden mukâbil ta'arruza geçmesi ancak ya düşman hücumu püskürtülüp ateş ta'kîbi nihâyet buldukdan sonra veyâhut mevzi'-i

müdâfa'anın önünde yere sığınmağa muhtar kalmış düşmanı tard etmek maksadıyla câ'izdir. Daha erken mukâbil ta'arruz icrâsı mevzi'in ziyâna sebep olabilir.

İhtiyât-ı 'umumî düşmanın yanına ta'arruz maksadıyla kademe hâlinde vaz' olunmuş ise düşmanın cebhe ta'arruzu tamamen cereyân etmekte iken ihtiyât-ı mezbûr icrâ-yı fa'âliyeteye başlar.

415— Geceleyin düşman ta'arruzunu me'mûl eden müdâfi'în, melhûz olan ta'arruz meydanını ve mevcûd mevânî'i ateş altında bulunduracak vech ile daha gündüzden tüfenklerini ateş hattına tesbit [*] ve mümkün ise öndeki arâzîyi vesâ'it-i san'îye ile tenvîr etmelidir.

416— Karanlık basdıktan sonra düşmanın takarrübünü keşf etmek ve baskınına meydan vermemek içün her türlü

[*] Piyâde endaht nizâm-nâmesinin 230: 237 inci maddelerine mürâca'at.

/200/ tedâbir (sık sık keşif kolları a'zami, telefonla geriye merbût nöbetçiler veyâ pastalar ihrâcî önündeki arâzînin ara sıra tenvîri, düşmanın çıkaracağı her nev' ses ve gürültüyü duyabilmek içün sukûnet-i kamilede bulunması) ittihâz edilmelidir.

Kumandanlarla râsıdlardan ve ateş hattını işgâl edecek za'if bir kuvvetden ma'ada 'askerin kâffesi mevzi' dâhilinde istirâhat edebilir.

Düşmanın ilerlemekte olduğu keşf edilir edilmez ateş hattı serî'an kuvvetli olarak işgâl edilir. Ateş muhârebesi en yakın mesâfâta icrâ edilmelidir.

Şayet düşman mevzi'e girerse esliha-i câriha ile düşmanı dışarı atmak içün gerideki kıt'alar yakında ve el altında bulunmalıdır.

İşgâl Muhârebesi

417— Vakit kazanmak maksadıyla bir muhârebe işgâl sûretinde icrâ edilebilir. Husûsiyle kıta'ât-ı cesimede yayılmayı te'mîn ve muhâfaza içün ilk evvel muhârebeye idhâl edilen aksâm-ı 'askeriyye bu tarzda hareket eder. Kezâlik mücâvir bir kol muhârebeye iştirâk edinceye kadar düşmanı /201/ oyalamak maksadıyla işgâl muhârebesi icrâ etmek icâb eder.

418— İşgâl muhârebesi icrâ etmek niyetinde bulunan kumandan büyük mesafâtta muhârebeye kuvvetli topçu idhâl ederek topçusunu bu niyete göre isti'mâl etmelidir. Zirâ ancak bu sûretle netice-i kat'iyeye zamanının serî'an hulûluna meydan verilmemiş olur.

419— Piyâde muhârebeyi gayet geniş cebhe ile uzak mesâfâttan icrâ eder ve hudûd-u sâ'ireyi geride bulundurur. Ancak gerek müdâfa'a haline intikâl etmek ve gerek kumandan ta'arruza karar vermek sûretiyle muhârebe başka renk aldığı zaman birinci hatlar takviye edilerek tekşîf ve gerideki hatlar daha ziyâde takrîb olunur.

420— Nümâyiş muhârebelerinden maksad niyetimizi gizleyip düşmanı aldatmaktır. Bu muhârebeler ta'arruzî tarzda dahî icrâ olunabilir. Ne bu nev' muhârebelere nede sâ'ir nâdirel-vukû' olan muhârebe nev'ilerine dâ'ir ta'lîmnâmede kavâ'id-i mahsûsa beyân edilmemiştir.

Çünkü bunların usûl-u idâreleri herhâl ve vaz'iyete göre mütebeddildir.

/202/ Ta'kîb

421— Düşmana sadece galebe edilmekle muzafferiyetin ancak nısfı kazanılmış olur. Bunun ikmâl ve itmâmı içün mağlûb düşmanın ta'kîb edilmesi iktizâ eder; zirâ ta'kîbin gâyesi düşmanı mahv etmektir.

Mağlûb olan düşman şiddetle ta'kîb edilmezse biraz sonra tekrâr mukâvemetle hazırlanacağından yeniden bir muhârebe icrâsıyla bu mukâvemetin kesri icâb eder.

422— Ateş edilerek ve kat'iyyen arkası bırakılmayarak düşmanın mağlûbiyeti inhizâm derecesine isâl edilmelidir. Rücû'at eden düşman müsâ'id hedef gösterdiği müddetçe ateş altına alınmalıdır. Ateşin te'sîrinden kurtulunca tekrâr topçu ve piyâde ateşiyle esliha-i câriha ile mahv içün yine düşmana yaklaşmalıdır.

423— Suvârî ile cenâhlarda bulunan piyâde kıt'aları düşmanın yanını almak veyâ önünü kesmek içün yan taraftan düşman hattı rücû'atına mevâzi istikâmette ta'kîbe koyulmalıdır.

424— Bilâ fâsıla ta'kîb icrâsı içün **/203/** kumandanların kâffesinin bütün kuvve-i 'azimlerini sarf etmeleri lâzımdır. Zirâ muzaffer 'asker dahî meşakk-ı muhârebe ile yorulmuş ve kuvvetten düşmüş olacağından muhârebenin nihâyetinde

gerek büyük ve gerek küçük herkeste istirâhat ihtiyâcı hüküm ve te'sîrini gösterir. Ancak kumandanın 'azm-i kat'ıyesi kendi yorgunluğuna galebe ile mâdunlarını da beraberce ileri sürebilir.

Böyle bir anda kumandan hemânde gayr-i kâbil icrâ mutâlebede bulunmalı ve 'askeriyenin dûçâr olacağı meşâkk ve mezâhim-i 'azîmeden çekinmemelidir. Esnâ-yı muhârebede dûçâr-ı telefât olmak mülâhazası maksad-ı muhârebeden sarf-ı nazar ettirilmediği gibi, esnâ-yı ta'kîbde birlikte gidemeyenlerin yollarda dökülüp kalması yüzünden verilen zâyi'âtında ta'kîbden vazgeçmeğe sebep olması aslâ câ'iz değildir.

425— Muvaffakiyetle neticelenen bir ta'arruzdan sonra düşman ta'kîb edilirken kazanılan neticenin temîn-i muhâfazasına 'âid tedâbir dahî birlikte ittihâz edilmelidir. Bunun içün kumandan muhârebe neticesinde istihdâma en az sâlih kalan 'askerle zabt edilen mevzi'i işgâl eder ve kıta'âta i'âde-i nizâm ve intizâm ettirir.

/204/ Rücû'at, Muhârebeyi Kat' Etmek

426— Muhârebe gayr-i müsâ'id bir hâl alırsa kumandan netice-i kat'ıye zamanına kadar muhârebede devam etmeğini yoksa rücû'ate başlamakmı münâsib olacağından vaktiyle karar vermelidir.

427— Bir kıt'anın henüz ihtiyâtını kâmilten sarf etmemiş olması mezkûr kıt'anın rücû'at tedâbirini teshîl eder. Fakat tahsîl-i zafer içün kollanacak yere rücû'atı setr husûsunda bir ihtiyât alıkomak hatâdır.

428— Rücû'atın tarz-ı icrâsı 'askerimizin hâline ve düşman gâliben sûret-i hareketine tâbi'dir.

Rücû'ate mecbûr olan piyâde ancak bulunduğu muhârebe nizâmında ve takrîben cebheye 'amûd bir istikâmette geri çekilebilir. Himâyeye muhtâc olan bu piyâdeyi ilk evvel kendine merbût makineli tüfenkler ve sunûf-i sâ'ire himâye eder. Bu maksada mebnî topçu düşman topçusunun ateşine aslâ ehemmiyet vermeyip ve hatta topların ziyâ'ından bile çekinmeyip ateşini ilerlemekte olan düşman piyâdesine tevcih etmelidir. Süvâri ise piyâdenin düşmandan kurtulmasını mümkün kılmak /205/ içün fedâkarlığın neticesi velev pek kısa bir zaman içün tevkifden 'ibâret kalacak olsa bile nefsinin fedâ etmelidir.

429— Bundan sonraki himâye içün ekseriyâ geride müdâfa'aya sâlih bir mıntıka-i arâzîyi işgâl etmek icâb eder. O vechileki çekilen 'asker bu himâye mevzi'inin gerisinde i'âde-i intizâm etmeğe vakit ve yer bulabilsin.

Süvârinin muhâfazası tahtında topçu ve makineli tüfenklerle himâye mevzi'i almanın kâfi olabilmesi ve bu esnâda piyâdenin rücû'ate devâm edebilmesi pek fâ'idelidir.

Yanlığına mevzi'lerden olmak üzere, münferid bataryalar ve makinalı tüfenkler bile rücû'atı sûret-i mühimmede teshîl edebilirler. Atlı sınıflar mu'ahharan serî' yürüyüş kararıyla piyâdeyi ta'kîb ederler.

Bilhassa küçük kıt'alarda himâye mevzi'inin, hatt-ı rücû'atın yan tarafında bulunması müsâ'id bir hâl olabilir.

430— Rücû'atın esnâ-yı cereyânında düşmanla ateş muhârebesi edilen mesâfenin tezyîdine sa'y olunmalıdır. Bu sebepten ba'zı aksâm-ı 'askeriyyenin bilâ sebep mübrem yüz ileri etmeleri hatadır. Zirâ bu sûret-i hareket etmeleri hatâdır. Zirâ bu sûret-i hareket düşmandan ayrılmağı tas'îb eder.

/206/ 431— Düşmanla aradaki mesâfenin artmasıyla geri çekilen 'asker yürüyüş nizâmına geçmeğe ve bir dümdâr ifrâz etmeğe muktedir olur.

Müte'addid yürüyüş kolları teşkîl rücû'atı teshîl eder. Bu halde her yürüyüş kolu içün ayrıca bir dümdâr teşkîl etmelidir. Bu kolların vaktinden evvel tek bir yürüyüş kolu halinde birleşmelerinden ictinâb lâzımdır.

432— Rücû'at muhârebesinin hüsn-ü icrâsı başkumandanın yaptığını bilerek ve gayet dikkatle idâre-i muhârebe etmesine mütevakıftır. Başkumandan himâyenin hangi kıta'ât tarafından ve nerede icrâ olunacağı ve bu yürüyüş kollarının ta'kîb edecekleri istikâmetleri irâ'e etmelidir. Bu tedâbiri ittihâz ile icrâlarınca emniyet ve kanâ'at hâsıl ettikten sonra başkumandan, kıta'âtı ba'de lüzûmu olacak o emri cedîde ile karşılamak içün meydân-ı muhârebeyi terk ile geri gider. Tedâbir-i müteferri'-i sâ'irenin ittihâzı ma'îyyet kumandanlarının vazîfesidir (Madde- 297).

433— İster karar zâtı ile olsun isterse mâfevkin emri üzerine icrâ edilsin kat'i muhârebenin en kolayı bilhassa bir muvaffakiyeti müte'âkib olanıdır. Maksadı

düşmandan gizlemeğe ne derece muvaffak olunursa muhârebe o kadar /207/ çabuk kat' edilebilir ve muhârebe ne nisbetde ilerlemiş ise bununda icrâsı o nisbetde güç olur.

Mevâki'-i Meskûne ve Orman Muhârebesi

434— Yerlerine ve tarz-ı inşâlarına nazaran mevâkı'-i meskûne yâhut müdâfa'aya idhâl edilir. Yâhut kıt'âtı setr etmek üzere kullanılır.

Ebniyesi kâr-gir mevâki-i meskûne masrâne müdâfa'a edilirse muhârebenin muharrâkını teşkîl edebilir. Ma'mâfih bu halde bile dâhillerine kuvvetli kıta'ât vaz'ından ictinâb edilmelidir.

435— Ateş hattı ekseriyâ mevâki'-i meskûne muhitlerine mutâbık düşmez vakit varsa 'ameliyyât-ı tahkîmeye icrâ edilir. Bu meyanda birkaç kat ateş edecek sûrette tertîbat yapılmak fâ'ideli olabilir.

436— Düşman meskûn mahale duhûl fırsat-yâb olursa müdâfa'aya sâlih her yer ve her münferid ebniye müdâfa'a edilmelidir. İhtiyâtların, duhûl eden düşmanı süngü ile tekrar dışarı atmaları iktizâ eder.

437— Ta'arruzun bidâyetinden i'tibâren meskûn mahallin yan taraflarından dahî müte'arrîzinin kuvvetli aksâm-ı 'askeriyye /208/ ilerlemesi muvâfakattır. Ta'arruzî topçunun lâyıkiyle ihzâr etmesi muktezî olub bu babda dik muharrikli ateş kullanmak iyidir.

438— Mevki'-i meskûnun muhîti zabt edildikten sonra dâhile doğru sokulan kıta'ât düşmanı bilâ fasıla arkasından kovalayıp mevki'in mukâbil kenarına kadar esliha-i câriha ile kendilerine yol açmalıdır. Kıta'ât-ı mezbûre bu maksad içün yalnız sokaklardan geçmeyip bağçe ve havlulardan dahi mürûr ederek ilerlemelidir. Düşmanın müdâfa'aya devam etmekte olduğu mübâniyi zabt içünde aksâm-ı sağire ifrâz ve tahsîs etmelidir.

439— Mevki-i meskûnun mukâbil kenarına vâsıl olunca tertibât-ı tedafî'iyeye ittihâzına derhâl başlamalıdır.

Ba'zı aksâm-ı 'askeriyyenin ta'kîb hevesiyle ziyâdece ilerleyerek elden çıkmalarına mümani'at edilmelidir.

440— Orman muhârebesinde irtibâtın muhâfazası vâsi' ormanlarda pek müşküldür. Orman yolları muntazaman gars edilen ağaçların istikâmet-i 'umumiyyelerince açılan husûsî yollar cihet ta'yînini teshîl ettiği gibi, sık ormanlarda yanaşık nizâmdaki kıta'âtın hareketi ancak bunlar sâyesinde mümkün olabilir.

/209/ 441— Müdâfi'în, avcı hatlarını tanılması pek kolay olan orman kenarına yerleştirmekten mümkün olduğu kadar ictinâb etmelidir. Siperin ormanlarda ağaçların ateşe mani' olmayacağı derecede ateş hattı geri çekilir. Avcı hatları ve makineli tüfenkle orman kenarının ilerisinde dahî mevzi' alabilirler.

Müte'arrizîn ormana duhûle muvaffak olursa müdafi'în bunların bilhassa yanlarına doğru mukâbil ta'arruz icrâ ederek müte'arrizini tekrar dışarı atmağa çalışmalıdır. Orman derûnunda vukû' bulacak muhârebede dahî düşmanın yanlarına mukâbil ta'arruz icrâsına şiddetle devam edilmelidir.

Orman derûnunda bulunacak vâsi' açıklıklar karış karış müdâfa'a-i masrayı teshîl eder.

442— Müte'arrizîn tercîhen, ormanın ileri doğru çıkmış aksâmına tevcih-i ta'arruz etmelidir.

Ormana girilir girilmez derhâl i'âde-i intizâm etmek ve muhârebe nizâmını yeniden tertîb eylemek mutlak lâzımdır. Bundan sonra pek geniş yapılmaması lâzım gelen cebhede sık avcı hatları bulunmak ve bunları yanaşık nizâmda istinâdlar yakından ta'kîb etmek ve cenâhlar, gerilerinde kademe halinde **/210/** tutulmuş ihtiyâtlarla mahfûz bulunmak üzere orman derûnunda ilerlenir.

Pek çok derin olmayan ormanların mukâbil kenarına kadar ileri hareketde devam edilir.

Makineli tüfenklerin- elde edilen mıntakaların işgâli içün ve açıklıkların, yolların ilh ateş altına alınmaları içün ileriye celblerine ihtiyâc mes edinceye kadar geride alıkonmaları münâsibdir.

Sunûf-i Sâireye Karşı Sûret-i Hareket

443— Piyâdenin yalnız başına bir muhârebeyi icrâ etmesi ender olup ekseriyâ sunuf- i sâ'ireye merbûtan muhârebe eder.

444— Muhârebede piyâde ile topçunun fa'âliyetleri ne zamânen ve ne mekânen müteferrik cereyân etmeyip bil'akis tevhîd edilmelidir. Muhârebeye girildiği zaman piyâde topçuyu setr ve muhâfaza edip ba'de bu iki sınıf muhârebeyi müştereken icrâ ederler.

Piyâde ile topçunun bir hizâda muhârebe etmesi esâsen /211/ münâsib değildir. Topçu düşman piyâdesinin mü'essir ateşinden mahfûz kalacak ve piyâde dahî topçu muhârebesi esnâsında doğrudan doğruya bundan müte'essir olmayacak kadar, piyâdenin muhârebe mevzi'i topçunun ilerisinde bulunmak kâ'ididir.

445— Piyâde ilerlediği zaman bilâ lüzûm topçu ateşine mâni' olmamak içün ya topçunun cenahlarından dolaşmalı yâhud uzun topçu hatlarında ekseriyâ mevcûd olan aralıklardan geçmelidir.

Topçu hattından mürûrdan ictinâb kâbil olmazsa bu murûr yüzünden topçunun ancak ba'zı kısımlarının birden ateş kesmeğe mecbûr edilmesi câ'izdir. Mürûrun dağınık nizâm yâhud manga kolu ile icrâsı müvâfık olabilir. Top fimlerinden takrîben 300 metre kadar uzaklaştıktan sonra düz arâzîde bile piyâde topçu ateşine artık mâni' olmaz.

Topçunun başlıca vazîfesi piyâde sûret-i mü'essirde mu'âvenet etmektir. Kâ'ide-i esâsiye olarak, topçu piyâde içün en tehlikeli olan hedefleri döğmelidir.

Kâbil-i tefrîk ve rü'yet olan topçuya (bitahsîs kalkanlı bataryalar) setre içünde veyâ gerisinde bulunan piyâdeye ve husûsiyle muhâkemece tertîb edilmiş istinâd /212/ noktalarına karşı ağır topçu ehemmiyet-i kat'iyeye hâ'izdir.

446— Piyâde kendi üzerinden topçunun ateş etmesine alışmalıdır.

Bir düşman mevzi'ine hücûm edilirken piyâdeler hücûm mahallerinin pek az önüne gelinceye kadar topçunun mezkûr mahallere ateşe devam etmesi piyâde içün mûcib-i şükrândır.

Güzelce rasadât icrâsı kâbil olmayan hallerde birince hat düşmana takrîben 300 metre kadar takarrüb edince topçunun düşman piyâdesine ateş etmekten ferağ olması lâzımdır. Bu zamanda topçu, ihtiyâtların ilerlemesini tas'îb içün ateşini düşman avcı hattının gerisindeki arâzîye tevcih eder.

447— Topçu ile birinci muhârebe hattının bilâ inkıtâ' irtibâtta bulunması nazar-ı dikkate alınmalıdır. Bu maksada mebnî topçu kâ'ideten ileriye zâbitân gönderir. Mezkûr zâbitân işâret-i mukarrire istimâliyle müşâhedatlarını ve topçunun ateşine devam etmesi içün avcı hatlarımızın düşmana ne kadar başladığını topçuya ihbâr ederler.

448— Yakında topçunun muhâfazasını bilâ emr kendiliğinden der'uhde etmek piyâdenin vazîfesidir. Topçu mevzi'ilerinin yanlarıyla arkası cür'etle düşman kıta'ât-ı /213/ sağiresinin teşebbûsat-ı nâkihâniyesine karşı tehlikededir. Açık arâzide mevzi'inde bulunan topçu, kendi cebhesini ateşiyle te'mîn ve muhâfaza eder. Ma'a-hazâ düşman keşif kolları tarafından ta'cîz edilmesine meydan vermemek içün uzun topçu cebhesi ilerisinin biraz piyâde ile muhâfazası lâzımdır. Yekdiğerinden ziyâde aralıklarla tertîb olunmuş küçük kıt'alar ihrâc bu maksada kâfidir.

449— Açık bir ateş mevzi'inde bulunan topçuya karşı cebhe muhârebesinde hatta küçük mesâfeler dâhilinde bile te'sîr-i kat'i istihsâli emîn ve mutlak değildir. Lâkin piyâdenin topçuya hareket edemeyecek bir hâle getirmeğe ve topçunun amelî endahtına mani olmağa muvaffakiyeti pek mümkündür. Mühim te'sîr istihsâli piyâdenin topçuyu yan ateşine alabilmesine bu işe kâfi kuvvet ve cebhâne ile girişmesine mütevakıftır. Sür'at-i muvaffakiyet ancak iyi düşünülmüş bir ateş hazırlığı yapılması ve nâkihâni sûrette ateş açılması takdirinde beklenebilir.

Topçu top indirir veyâ bindirirken ve harekette iken üzerine ateş edilmesi en mü'essirdir. Lakin piyâde uzak mesâfâtte topçu makâmında icrâ-yı te'sîr etmeğe veyâhud topçu ateşiyle rekabete kalkışmağı- hatta makineli tüfenklerle /214/ bil-iştirâk dahî- hiçbir vakit cümle-i vazâ'ifinden 'ad etmemelidir. Buna çalışmak cebhâne isrâfını intâç eder.

450— Yürüyüşün nev'ini ve istikâmetini değiştirmek ve seyrin ve gayr-i muntazam avcı hatları kullanmak düşmanın topçu mermilerinin isâbetini tas'îb eder.

451— Piyâde ateşe hazır bulunmak şartıyla süvâriye karşı muhârebede süvârinin 'adeden pek fâ'ik olmasından havf etmeğe mahal olmadığına mutma'in olmalıdır.

Mü'essir ateş icrâsına müsâ'id olan her nizâm süvâriye mukâbele içün elverişlidir.

Süvârinin hücum ile üzerinden geçtiği avcı hatları şâyân ehemmiyet telefâta düçâr olmazlar.

Piyâdenin tebdîl-i nizâm etmesine veyâ ta'avvuk-u hareket eylemesine sebep olması düşman süvârisi içün muvaffakiyetten ma'dûddur.

Bu sebebdan ancak doğrudan doğruya düçâr-ı tehdîd olan piyâde kıt'alarının süvâriye mukâbil etmesi câ'izdir.

452— Za'îf piyâde kıt'aları bile yere inmiş süvâriye karşı muvaffakiyetle ateş muhârebesi etmeğe muktedirdir.

Yedek hayvânâtına edilecek ateş bilhassa mü'essirdir.

/215/ 453— Mevzi' almış bulunan makineli tüfenkler isâbeti güç bir hedef teşkîl ettikleri ve piyâdeye uzak mesâfâtte bile telefât ikâ' edebilecekleri cihetle, bunların bidâyetten topçu ve makineli tüfenkler tarafından ateşle dögölmesine mecbûriyet hâsıl olur, makineli tüfenklere karşı piyâde ateşiyle muvaffakiyet istihsâli içün - en yakın mesâfât-ı mutâla'adan istisnâ edilmek üzere - ekseriyâ mikdâr tüfengin tevhîd olunmasına ve bol cebhâne gözden çıkarılmasına ihtiyâc vardır.

Açıktan ilerleyen avcılar makineli tüfenklerin ateşi altında vasatî mesâfâtte ağır zâyi'âte düçâr olabilirler.

Binâ'en 'aleyh makineli tüfenklere karşı hareket içün arâzîden gayet i'tinâ ile istifâde edilmesi ve - makineli tüfenklerde vukû-i gayr-i kâbil ictinâb olan - ateş fâsılalarından bağteten ve gayr-i muntazam sıçramalar icrâsı sûretiyle iğtînâm fırsat olunması bir mühimme-i mahsûsa teşkîl eder.

Bu tarzda sıçramalar dahî artık gayr-i kâbil ictinâb olursa, emekleyerek ve sürünerek ileriden yer kazanılması lâzım gelir. Pek yakın mesâfelerden münferid avcı gruplarının bile yan veyâhud kuşatıcı ateşi büyük te'sîr icrâ edebilir.

/216/ Cüz'-i Tâmların Muhârebesi

454— Bir cüz’i tâm ne kadar küçük olursa başlı başına muhârebe etmesi o nisbetle nâdir vuku’a gelir. Hatta livâ bile ekseriyâ kıta’ât-ı sâ’ireye merbûten muhârebe eder. Fakat bölüğe varıncaya kadar her cüz-i tâmın ta’yîn edilen ve vazîfe ve tahdîd edilen dâ’ire dâhilinde kalkmak şartıyla salâhiyeti büyüktür.

455— Geriden emir vurûd edinceye kadar ahvâl kolayca değişebilir. Tam vaktinde icrâ’atta bulunmak ekseriyâ ancak kendiliğinden bir karar ittihâzıyla mümkündür. Ma’mafih muhârebe vazîfelerini baş kumandanın fikrince ifâ etmeleri icâb edeceğini mâdun cüz’-i tâmları hatırdan çıkarmamalıdır.

456— Muhârebede bil-cümle kıta’âtın aynı nizâmlar kullanmalarına hiçbir kıymet ve ehemmiyet verilmemelidir. Her kumandan mes’uliyeti der’uhte ederek münâsib ve elverişli nizâmı bizzât intihâb etmelidir.

/217/ Bölüğün Muhârebesi

457— Muhârebeye girmek içün ilerlendiği sırada bölük kumandanı ilerleyip, takarrüb içün en muvâfık yolu taharrî ve intihâb ederek keşfiyatı ikmâl ve bölüğün tahsîl-i emniyetini itmâm eder.

458— Bölük kumandanı kumanda vererek bölüğü sevk edemeyecek kadar bölükten tebâ’üd ettiği zaman emir ve kumandağı bölüğün en kıdemli zabiti der’uhde eder.

Bölüğün mühimmece telefâta ma’ruz kalacağı melhûz olur olmaz bölük kumandanı bölüğünün yanında bulunmalıdır.

459— Nizâm intihâbında arâzîden istifâde husûsu göz önünde tutulmakla beraber bölüğün, kumandanın eli altında kalması lüzûmide bilhassa ri’âyet olunacak bir mühimmedir.

Manga kolu harekette arâzînin haline tevâfuk eder ve en iyi bir nizâm isede bu nizâmdan ava çıkmanın uzun süreceği hatırdan tutulmalıdır. Bölük kolu nizâmında aralıklar mütebeddil olabildiği içün bu nizâm zâbitlerinin delâletiyle takımların arâzîden lâıykıyla istifâde etmelerine **/218/** müsâ’iddir. Husûsiyle gâyet geniş cebhe ile serî’an ava çıkmak iktizâ edeceği takdirde nizâm-ı mezkûrenin isti’mâli pek muvâfık olabilir. Takım kolu nizâmıyla saff-ı harb nizâmı ‘askerin toplu olarak el

altında tutulmasını en ziyâde te'mîn etmekle beraber 'umkları az olduğundan mestûran tevakkuf içûn isti'mâlleri tercîh olunur.

460— Emniyet hidemâtı kıta'ât-ı sâ-ire tarafından ifâ edilmediği takdirde meydân-ı muhârebede yanaşık nizâmda bulunan bölük tehlike melhûz olan tarafa za'îf bir avcı hattı çıkararak kendini te'mîn ve muhâfaza etmelidir.

461— Avcı hattının kuvveti ile tarz teşkîli mevcûd mahale ve maksad-ı muhârebeye tâbi'dir.

Hâl-i ta'arruzda ateş mevzi'ine mestûran yâhud ancak kısa bir mesâfe kat'ıyla serî'an vâsıl olunabilecek ise, bidâyetten i'tibâren lüzûmî kadar ateş kuvvetini hâ'iz sık avcı hatları çıkarmalıdır.

Ateş muhârebesine başlamadan evvel düşman ateşi altında uzun mesâfe kat'ına mecbûriyet olduğu, ahvâl henüz derece-i kifâyede ma'lûm olduğu yâhud yalnız işgâl muhârebesi icrâ edilmek lâzım geldiği takdirde az kuvvetle seyrin avcı hattı teşkîli şâyân tavsiyedir.

/219/ 462— Def'aten bütün kuvvetiyle ava yayılan bir bölük tam ateş kuvvetinin mütemâdiyen muhâfazası içûn başka bir kıt'a tarafından takviye olunmağa 'arz-ı ihtiyâc edeceğinden bu hâl muhârebenin henüz daha başlangıcında iken bölüklerin karışması mahzûrunu intâc eder. Ma'mafih vaz'iiyet-i muhârebe iktizâ ettirdiği zaman bölüğünü kâmilen ava çıkararak daha bidâyette bütün kuvve-i ateşini muhârebeye idhâl etmekten bölük kumandanı ihtirâz etmemelidir.

463— Ta'arruzda her iki cenâhıda müstenid bulunan bölüğün yayılmak içûn kendine tahsîs olan mahale 1:2 takımdan ziyâde bir kuvveti birden yayabilmesi nâdirdir. Bu halde aralıkları doldurarak takviye edilmek lâzım gelir.

464— Ancak bir cenâhı müstenid olan ve husûsiyle yalnız başına muhârebe eden bölük ekseriyâ, aralıkları doldurmak suretiyle yapılan usûl-u takviyeden ve bunun neticesi olan takımları karıştırmaktan ictinâb eyleyecek ve avcı hattını uzatarak takviye edecek bir halde bulunur.

Bu vechile muhârebe eden bölük sûret-i mütemadiyede yanlarını tarassud ettirmeğe dikkat etmelidir.

465— Avcı hatları bir müdâfa'a mevzi'i işgâl /220/ edecekleri vakit kâ'ideten takım kumandanları ile manga başları tarafından evvel-i emirde mevzi'inin iskeleti ta'yîn ve tesbît edilmelidir. Mevzi'de bırakılacak birkaç râsıdın mu'âvenetle bunun tam vaktinde işgâli temîn edilir.

Taburun Muhârebesi

466— Geniş cebhe alarak yayılmayı tehiyye ve ihzâr etmek ve düşmanla ansızın tesâdüfte muhârebeye daha ziyâde hazır bulunmak maksadıyla, muhârebeye girmezden evvel ekseriyâ yürüyüş kolundan arâzînin haline göre açılmak iktizâ eder.

467— Vakıt varsa düşmana hazırlık vaz'iiyetini göstermemek içün - esas hattı üzerinden bölüklerin açılması gibi - biraz dolaşık yol ta'kîb etmekten çekinmemelidir.

468— Muhârebeye girmeden evvel tabur kumandanı mümkün mertebe bölük kumandanlarının kâffesini bir yere toplayarak o emrini vermelidir.

469— Tabur bir büyük kıt'a dâhilinde bulunarak netice-i kat'îye muhârebesi icrâ ediyorsa bölüklerin birbiriyle karışmasına meydan bırakmamak içün daha bidâyette müte'addid /221/ bölüklerin yan yana muhârebeye idhâl edilmesi tavsiye olunur.

Tabura müstakilce bir muhârebe vazîfesi verilmiş ise vazâ'if-i sâ'ire-i muhârebenin ifâsı içün elde tam kuvvette muhârebe cüz'-i tâmları bulundurmak maksadıyla bölüklerin birbirini müte'âkib ve bölük muhârebeye idhâli münâsib olur.

Alay ve Livânın Muhârebesi

470— Vakâyi' sâlifesi, ta'lîm ve terbiyesinin yeknesak olması ve hey'et-i zâbitânın yekvücûd bulunması ve üç ile dört tabura münkasım olduğundan muhârebesinde derinliğe taksîminin sehil olması cihetleriyle alay, bilhassa mu'ayyen muhârebe vazîfelerinin icrâsına muktedir bir cüz'-i tâmdır.

471— Livâ nâdiren üç cüz'i tâmdan mürekkeb bulunur. Bu sebepten bir ihtiyât tefrîki içün alaylardan birini parçalamağa ekseriyâ lüzûm görülür.

472— Alay ve livânın yayılması mâdun cüz’i tâmlarına muhârebe ve vazîfelerinin taksîm ve i’tâsı ile icrâ olunur. (367) inci maddenin ahkâmı dahî burada cârîdir.

473— Bir cüz’i tâm ne kadar büyük olursa aksâmını teşkîl eden cüz’i tâmların birbirine karışmasından o kadar /222/ sakınmalıdır. Alel-husûs muhtelif alaylar aksâmının karışmasından mütevellid mahzûr daha büyüktür. Bu sebebdan alayları yan yana muhârebeye sokmak ekseriyâ tavsiye olunur. Ma’mâfîh tertîb-i seferiyyede bulunan bir livâda alayların tarz-ı isti’mâline en ziyâde bu livânın tevsi’-i cebhe istemesine veyâ açılmasına muktezî olan zaman (ki yürüyüş kolundan tevsi’-i cebhe edilir veyâ açılırsa yarım sa’atten ibârettir) icrâ-yı te’sîr eder.

Piyâdenin Kıta’ât-ı Cesime Dâhilinde Muhârebesi

474— Bir meydan muhârebesinde piyâde muhârebesi cüz’i tâmların müstakîl muhârebeleri hâlini almamalıdır.

475— İcrâat ve mu’âmelat-ı muhârebenin tevhi’di büyük kumandanlara vazîfeler verilmek, cüz’i tâmların muhârebe meydanları lâıykıyla tahdîd edilmek ve bir biri yanında muhârebe eden cüz’i tâmların beyninde irtibâtlar idâme ve muhâfaza edilmek sûretiyle tahsîl olunur. Lâkin bu sûretdede vahdet-i te’sîrin husûli, ancak mâdun kumandanlarının müşterek maksad-ı muhârebeyi gözden aslen gâ’ib etmemelerine mütevakkıftır.

/223/ Hâtîme

476— Ta’lîmnâmede mûnderic nizâmıların ve kâ’idelerin sadeliği ta’lîm ve terbiyenin mükemmeliyetine hizmet etmelidir. Piyâde sınıfının nüsk-ü vâhid üzerine ta’lîm ve terbiyesi sadelikle tahsîl olunabilir. Ordunun hâl-i sefer-i beriyye naklinde silah altına alınan efrâdın iktidâr ve ma’lûmât sâbıkalarını az zamanda tekrar kazanmalarında bu sadelik zâmin ve kâfildir.

477— Bir kıt’a-i ‘askeriyye ta’lîmnâme kavâ'idini, icrâ ettiği ta’lîmlerle lâıykıyla öğrenmiş olursa hakîki muhârebede her vazîfenin ifâsına muktedir bulunur. Bir kıt’a-i askeriyye icâbât-ı harbiyeyi tamâmen icrâya muktedir olub vakt-i hazerde öğrendiği husûsâtıtan hiç birini meydân-ı muhârebede terk ve hazf etmeğe mecbûr olmazsa mezkûr kıt’anın ta’lîm ve terbiyesi doğru bir usulde icrâ edilmiş olur.

/224/ Üçüncü Kısım

Mu'âyene Nizâmı ve Resm-i Geçid

Sancak Almak ve Sancak Yerine Götürmek

Resm-i Ta'zîmler, Tranpetler Borozanlar ve Mûsîkıyye

Elif. Mu'âyene Nizâmları ve Resm-i Geçidler

Kavâ'id-i Umûmiyye

478— Mu'âyene nizâmlarında ve resm-i geçidlerde hizâ ve aralık daimâ sağdan alınır. Bir kolun bütün dizileri, bir istikâmette bulunur.

479— Mu'âyene nizâmlarında ve resm-i geçidlerde bir taburun iki veya daha ziyâde bölüğü bulunursa emir ve kumanda tabur kumandanına 'âiddir.

Mevcûd bölükler başka başka taburlardan ise emir ve kumanda bu taburların kumandanlarının en kıdemlisine 'âiddir.

Daha büyük kıta'âtın emir ve kumandası husûsundada bu kâ'idenin ma'iline ri'âyet olunur.

/225/ Kıta'ât-ı cesîme ve sunûf-i muhtelif icâbına göre yekdiğeri gerisinde (hatvâri) tertîb olunur ve kumanda keyfiyeti sûret-i mahsûsada tanzîm edilir.

480— Müstakil bir kıt'a [*] kumandanının sûret-i hareketi bir alay kumandanının sûret-i hareketi gibidir.

481— Mu'âyene nizâmları ve resm-i geçidlerde kıt'a dâhilinde bulunan veyâhud kumanda eden zâbitân kılıç çekerler.

482— Mu'âyene ve resm-i geçidi icrâ edecek kıta'âtın doğrudan doğruya mâfevki olup hazır bulunan zevât-ı sa'ire, mu'âyene nizâmında, mu'âyeneyi icrâ edecek zâtın sağ veyâhud sol taraftan gelmesine nazaran, kıt'anın sağ veyâhud sol cenâhında durup, kılıç çekmezler ve kıt'anın cebhesi imtidâdınca mu'âyeneyi icrâ eden zâtın dış tarafında bulunmak ve rütbe ve kıdem sırasıyla mürettib olmak üzere kendisine refâkat ederler.

Resm-i geçidde zevât-ı müşârun ve mumâ-ileyhim, ma'iiyetlerini

[*] Alay irtibâtında bulunmayan avcı ve nişancı taburları.

/226/ beraber almaksızın yürüyüş istikâmetinin bir hatve sağında kıt'aya refakat eder. Şöyleki: En kademelisi tertîb ve borozanların birinci sırası hizâsında ve diğerleri rütbe ve kademelerine göre yekdiğerinin gerisinde hareket ederler. Hakkında ifâ-yı ta'zîm olunan zâtı elleriyle selamlayıp ve arkasından dolaşarak sağ tarafında dururlar.

Bir fırka kumandanının kendi kıta'âtı ya'ni fırkası, kumanda ettiği hattın gayrı bir hatta bulunduğu takdirde, kumandan müşârun-ileyh fırkasında resm-i geçidine bervech-i bâlâ refâkat eder.

483— Mu'âyene nizâmında hazır bulunan büyük rütbeli âmirlerin (livâ ve bundan büyük kıta'ât kumandanları) yaverleri ile ma'îyyet erkânı, hakkında ifâ-yı ta'zîm olunacak zât, 'askeri görmeğe ya'ni mu'âyene sağdan başlayacağı halde, sağ cenâhda ve ma'îyyetinde bulundukları kumandanın gerisinde dururlar ve sağdan sola doğru cebhe boyunca kendi kumandanlarına refâkat ederler. (Madde 502 de zikr edilen hâl müstesnâdır); sol cenâhdan başlayacağı halde bu zâbitân sol cenâha gelmeyip yine sağ cenâhdaki yerlerinde kalırlar.

484— Mu'âyeneyi yalnız seyr etmek üzere hazır /227/ bulunan zâbitân sağ cenâhda ve kıt'aya doğrudan doğruya mâfevk olan zevâtın sağ tarafında rütbe ve mevcûdlarına göre birkaç sıra teşkîl edip dururlar; zâbitân mumâ-ileyhim numara 502 müstesnâ olmak üzere bu esnâda hakkında ifâ-yı ta'zîm olunan zâtın ma'îyyetine iltihâk edebilir.

485— Resm-i ta'zîm ifâ edilecek zât yaya olarak bulunduğu halde gerek mu'âyene ve gerek resm-i geçid esnâsında bil-cümle atlı zâbitânda yaya bulunur.

486— Mu'âyene nizâmında kıta'ât bervechi âtî aralıklarla tertîb olunur:

Tabur 20 hatve

Alay 30 hatve

Livâ 50 hatve

Fırka 60 hatve

Kolordu 90 hatve

Yer müsâ'id olduğu halde bu aralıkların kıt'a kumandanları ve borozan ve tranpet ve mûsikiyecilerin yerleşebilecekleri kadar tenkîs edilmesi câ'izdir.

487— Hakkında ifâ-yı ta'zîm olunacak zâtın takarrübünde kumandan 'umum-i kıta'âta selam durmak içün kumanda verir, ba'de tanzîm olunan zat, sağ veya /228/ sol taraftan vurûd ettiğine nazaran, sağ veyâ sol cenâha gidip, mevcûd jurnalini takdîm eder. Eğer kumandan atlı ise, jurnalini takdîm içün kılıç püskülünün bağıni sağ eline geçirerek, kılıcı haliyle sarktır.

Mu'âyene nizâmında kumandan, kılıcı selam vaz'iiyetinde aşğı indirmiş ve 482 numarada beyân olunan zevât arasında kendi rütbe ve kıdemine göre sırasına girmiş olduğu halde mu'âyene icrâ eden zâta cebhe boyunca refâkat eder, ba'de cebhe ilerisine çıkarak işaretle mûsikiyyeyi (borazan ve tranpetleri) kestirir.

488— Hakkında ifâ-yı ta'zîm olunacak zât, iki yâver (istikâmet zâbitleri - şahıslar) ikâmesiyle yürüyüş istikâmetini ta'yîn ettirir.

489— Kumandan, resm-i geçidde birinci şahıs (istikâmet zâbiti) hizâsında kılıcıyla selam verir. Kezâlik geçmekte olan bilcümle paşalar ve fermanlı zâbitân ve cebhe ilerisinde bulundukları takdirde bölük kumandanları dahî birinci şahıs hizâsında selam verirler.

490— Kumandan ikinci şahıs (istikâmet zâbiti) hizâsına kadar selam vaz'iiyetinde - atlı ise /229/ adeta ile – yürür; ba'de buradan – atlı ise dört na'l yürüyüşle – sağa çıkarak, gidip ifâ-yı ta'zîm olunan zâtın cüz'i saği gerisinde durur ve tâ resm-i geçidin hitâmına kadar kılıcı selam vaz'iiyetinde tutarak burada kalır. Şekil 10.

Resm-i geçidde kumanda eden alay veyâ alaydan büyük kıt'a kumandanları (müstakil bir kıt'a kumandanı dahî) berveci-i bâlâ sağa çıkıp, hakkında ifâ-yı resm-i ta'zîm olunan zâtın sağ tarafında, rütbe ve kıdemlerine göre ahz-ı mevki' ederler. Madde 502 de beyân edilen hâl müstesnâdır.

Bu sûretle sağa çıkan emirlerin yâver ve ma'yyet zâbitânı ikinci şahsı geçinceye kadar doğru yürürler. Sağ cenâhda bulunan takım kumandanları (Sancakdârlar veya sağ cenâh küçük zâbitleri) şahıslar istikâmetinde tertîb olunurlar ve resm-i geçidde tamâmen şahıslarla irâ'e edilmiş olan yürüyüş istikâmetinde yürürler.

Sancağın yanında bulunan takım (bölük) resm-i geçid içün bir dizi sola gitmelidir.

491— Resm-i geçidlerde kıta'ât — dizi 'adedi nazar-ı mütâla'aya alınmaksızın — âtîdeki mesâfelerle yekdiğerini ta'kîb ederler.

/230/ Takımlar ve bölükler 22 hatve

Taburlar 40 hatve

Alay 80 hatve

Alay kolları 100 hatve

Livâlar 100 hatve

Fırkalar 120 hatve

Kolordular 150 hatve

Gerideki tabur kol yanaştırmış oldukları halde kendi kumandanlarının kumandasıyla mebde'-i harekete kadar ilerlerler. Şekil 10.

492— Geçit mahallinde duran bilcümle zâbitân ile istikâmet zâbitânı, geçen sancakları, elleriyle selamlar.

(şekil-8)

Mu'âyene Nizâmı

/231/ 1. Mu'âyene nizâmında yalnız bir bölük mevcûd ise tabur kumandanı ve yâveri borazan ve tranpetler sağı yanında bulunur.

2. Sancak takım kolunda ve derin kolda baştaki takımın sağında ve geniş kolda taburun ortasında bulunur. Sancâk muhâfızları küçük zâbitân sırasında bulunur.

3. Mûsikiyye yok ise borazan ve tranpetler sağ cenâhın 5 hatve açığında bulunur.

/232/ (Şekil 9) Takım cebheleriyle resm-i geçid içün tertîb

/233/ Mu'âyene nizâmı (şekil-8)

493— Bölük, takımları sağından sola doğru numara sırasıyla saff-ı harb nizâmında bulunur.

494— Tabur, başka bir nizâmda bulunması emr olunmadığı halde, (şekil-7) mûcebince geniş kol nizâmında bulunur.

Mu'âyenin soldan icrâsı halinde, fazla fermanlı zâbitân ile tabur yaveri yine sağ taraftaki yerlerinde kalırlar. Bölük kumandanları ile tabur yaveri ve borazan ve tranpetler ve mûsikiyye: **Mu'âyene olacak!** Kumandasında mahall-i mahsûslarını alırlar.

495— Alay dâhilinde taburlar ya geniş veyâhud derin kolda yan yana bulunurlar. İkinci halde takımların ve bölüklerin mesâfeleri beşer hatveye tenzîl edilir.

Mu'âyenenin soldan icrâsı halinde yalnız alay kumandanı sol cenâha gider.

Hakkında ifâ-yı ta'zîm olan zât bir taburu geçip müte'âkib taburun cenâha vâsıl olunca, evvelki taburun kumandanı taburunun cebhesi ilerisine çıkıp borazan ve tranpetlerine (mûsikiyye) kes işaretini verir ve bâ'de /234/ silah omuza ettirerek taburunu resm-i geçid içün mukarrer olan mahale götürür.

496— Livâ dâhilinde alaylar, taburlarını geniş veyâ derin kolda olmak üzere, yan yana bulunur.

Hakkında ifâ-yı ta'zîm olunan zât mu'âyene nizâmının sağ (sol) cenâhına vâsıl olduğu anda, ilk alaydan ma'adâ diğer alay kumandanları silah omuza ettirirler ve ta'zîm olunan zâtın kendi alaylarına takarrübünde ikinci def'a olarak selam dururlar.

Resm-i Geçid

497— Resm-i geçid takım cebheleriyle ve takım kollarıyla icrâ olunur.

Resm-i geçid içün kumandayı tabur kumandanı (yalnız bir bölük ise bölük kumandanı) verir.

498— Takım Cebheleriyle (Yâhud: Takım Kollarıyla) Resm-i Geçit Olunacak! Kumandasında (Şekil 9, 10) da irâ'e olunan mahaller alınır. Takım cebheleriyle resm-i geçid içün bölük kumandanları başdaki /235/ takımlarının birinci sırasının 6 hatve ve takım kumandanları takımlarının birinci sırasının 2 hatve vasatî ilerisine, bölük sol cenâh zâbiti nihâyetindeki takımın küçük zâbitân sırasının 1 hatve vasatî gerisine giderler. Takım kollarıyla resm-i geçid içün yalnız bölük kumandanı ile bölüğün sol cenâh zâbiti bu mahallere gidip takım kumandanları bulundukları cenâhlarda kalırlar.

Yerinde Say! Bölük (Tabur) — Marş!

Kumandasında borazan ve tranpetler ve mûsikiyye yürümeğe başlarlar, bölük (tabur) bunlardan 60 hatve mesâfe hâsıl oluncaya kadar, yerinde sayar; ba'de takım kumandanı (bölük kumandanı) kıt'asına: **İleri — Marş!** Kumandasını verir.

499— Yok

500— Yok

501— Resm-i geçidde 'asker, hakkında ta'zîm olunan zâta serbestçe bakarak yürür. Yalnız şahıslar istikâmetinde yürüyen zâbitler ve sancakdârlar ve küçük zâbitler doğru bakarlar.

/236/ (Şekil 10) Takım cebheleriyle resm-i geçid

/237/ Huzûr-u Hûmâyunda İcrâ Olunacak Mu'âyene Nizâmıyla Resm-i Geçidlere Mûte'allik Ba'zı Tertîbât-ı Husûsiyye

502— Bu mu'âyene ve resm-i geçidlerde 'umûmen süngü taktırılır.

Yalnız piyâde münâsib zâbitân ve harbiye nezâretinin tensîbi ile muvakkaten mülhak bulunan sunûf-i sâ'ire zâbitânı cebhede bulunabilirler.

Ve küçük zâbitân sırasında dahî ancak küçük zâbitân ve onbaşılar mesâveten münkasım oldukları halde durabilirler.

Mu'âyene nizâmında mevcûd kıta'âtın kâffesi birinci def'ada 'umûmen selâm durur. Ba'de livâ selâm durur vaz'iyetinde kalıp diğer livâlar rahat dururlar ve müte'âkiben sıra kendilerine geldikçe livâ livâ ikinci def'a olarak selâm dururlar.

Birinci def'a selâm duruşta muzıka üç def'a selam havasını terennüm ederek her birinin 'akabinde 'umûm tarafından **{Padişahım Çok Yaşa}** du'âsı tekrar olunur ve her bir du'ânın nihâyetinde sağ el ile resm-i temennâ ifâ dahî edilir. Fakat /238/ kılınç çekmiş olan zâbitân temennâ etmezler. Zât-ı Şevketsemât Hazret-i Padişâhı bizzât hazır bulundukları halde icrâ edilen büyük manevraları müte'âkib alınacak mu'âyene nizâmında sırasıyla takarrüb-ü hümayunda alay muzıkları ilk başlamış oldukları ağır marşı (515) kesip marş meliyi terennüme başlarlar. Cebhe önünde esnâ-yı mürûrda rikâb-ı hümayuna yalnız livâ kumandanları ve daha büyük rütbeli kumandanlar ile med'uvven hazır bulunan ecnebi zâbitânı iltihâk ederler.

Alay kumandanları (müstakil kıt'a kumandanları) resm-i geçid esnâsında ikinci şahsı geçmeğe müte'âkib sağa çıktıntan sonra Zât-ı Şevketsemât Hazret-i Padişâhının sol tarafları gerisinde giderek dururlar ve kıta'ât geçtikçe bölük kumandanlarına varıncaya kadar bilhassa zâbitânın isimleri su'al vukû'unu beklemeksizin 'arz ve beyân ederler.

Alay ve ilh kumandanlarıyla fahrî olarak mülhak zâbitân mu'âyene vaz'iyetinde bulunacak iseler yaversiz olarak kıt'aya kumanda edenin sağ (sol) ında durup kılıçlarını çekerler.

İşbu resm-i geçidde alay vesâ'ire kumandaları mârr-üz-zikr mülhak zâbitânın ve bu dahî kıt'aya kumanda edenin ilerisinde bulunup ikinci şahs hizâsında koldan dışarı çıkarlar.

/239/ Fahrî olarak mülhak zâbit kıt'aya kumanda edenden kademesiz ise mu'âyene nizâmında mumâ ileyhın sol (sağ) unda durur ve resm-i geçidde yarım barkir boyu solu gerisinde bulunur.

Resm-i geçid içün irâde buyurmuş olan yürüyüş istikâmetini ruzgardan dolayı tebdîl etmeğe lüzûm hâsıl olursa bu babda mahallinde irâde-i seniyye tahsîline teşebbüs edilir.

2— Sancak Almak ve Sancağı Yerine Götürmek

503— Sancağı mahfûz olduğı mahalden almağa bilcümle zâbitânıyla tam bir bölük ve tabur ve tranpet ve borazanla alay muzıkası me'mûr edilir. [505 inci maddenin son parçasına mürâca'at].

Bölüğün en kıdemsiz zâbiti ile sancakdâr ve bir küçük zâbit sancağın mahfûz bulunduğı mahale gidip bölüğe intizâr ederler.

Bölük sancağın olduğı mahale vâsıl oldukta mahall- i mezkûr karşısında yüzü binâya müteveccih olmak ve mümkün ise /240/ sağ cenâh mangasını müdhal karşısına gelmek üzere saff-ı harb nizâmına geçilir.

Saff-ı harb nizâmına geçmek içün icâbında: **Manga Sırayla Sağa Çarh!** Kumandası verilir.

Bu kumandada tranpet ve borozanlarla müzika manga ile sağa çarh ederler ba'de: **Başdaki Manga Sağa Çarh — Marş! Dur!** Kumandaları verilir.

Başdaki manga çarh edip ileri doğru yürür ve: Dur! Kumandasında durur. Diğer, mangalardan her biri önündeki manganın çarh ettiğı noktayı bir manga tûli kadar geçtikten sonra kendi kendine çarh edip önündeki manganın hizâsına gelinceye kadar ileri yürüdükten sonra tevakkuf eder. Efrâd hizâ ve aralıklarını alırlar ve başlarını doğrulturlar. Bölük bu vech ile vaz'ıyyet alır almaz zâbit önünde ve küçük zâbit arkasında olmak üzere sancak binâda çıkar.

Bölük kumandanı bölüğe selâm durdurur müsika münâsib bir marş terennüm eder. Ba'de bölük yüzbaşının işâreti /241/ üzerine muzıka muvakkaten keserek sancakdâr muhâfızlarıyla beraber bölüğün sağ cenahı ilerisine gelip durur.

Sancağa refâkat eden zâbit bunun soluna ve kıdemce muma ileyh en yakın diğer bir zâbit dahî sağına geçer. Refâkat eden küçük zâbit ise bölüğün sağ cenâhından dolaşarak yerine gider. Bundan sonra bölük biray 'avdet-i hareket eder. 'Avdet içün icâbında: **Sağdan Manga ile İleri! Sağ Manga Sola Çarh!** Kumandası verilebilir borozanlar tranpetler ve müzika sağından mangalarla sola çarh ederek çalmaksızın bölüğün cebhesi önünde gelirler ve sağ cenâh mangasının önü açık kalacak sûrette tevakkuf ederler. **Bölük — Marş!** Kumandasında tranpetlerle borozanlar çalmağa başlayarak hareket ederler. Müzika sancak ve bölüğün mangaları sağ cenâhdan başlayarak kola iltihâk ederler. Sancakla refâkat zâbitânı sağ manganın

önünde ve müzikanın gerisinde yürüyüp bunların gerisinde bölük hareket eder. Bölük kumandanı sancağın önünde yürür başka hiç kimse sancağın önüne geçemez.

/242/ Sancağın tabur veyâ alayına hin-i takarrübünde ‘umûm-i asker tarafından hakkında resm-i selam ifâ edilir.

Sancak almağa me’mûr olan bölük taburuna iltihâk veyâ sancağı mahalline i’âde etmek üzere harekette bulunduğu esnâda yalnız Zat-ı Hazret-i Padişâhiye ifâ-yı resm-i ta’zîm eder. Bu esnâda sancak dik tutulur.

504— Sancak mahalline bâlâda beyân olunan usûl mücebince isâl edilir. Bölük sancağın bulunacağı mahale vâsıl olarak saff-ı harb nizâmına geçirildikte sancakdâr sağ cenâh ilerisine çıkar.

Bu halde bölük kumandanı berây-ı ta’zîm selam durdurur. **Dikkat!** Kumandasında en kıdemsiz zâbit sancağın önüne ve muhâfız küçük zâbit arkasına geçer. Diğer zâbit ise bölükteki yerine gider selam durulur durulmaz en kıdemsiz zâbit (gerek mumâ ileyh ve gerek sancakdârla muhâfız küçük zâbit selam durmazlar): **Sancakdâr — Marş!** Kumandasını verip sancağı binâyâ sokar. Müzika dahî münâsib bir marş çalar.

Sancak içeri girdikte bölük kumandanı müzika kes işâretini verip zâbitle sancakdâr ve muhâfız küçük /243/ zâbitin ‘avdetini beklemeyerek bölüğü hareket ettirir.

505— Eğer kıta’ât- ı ‘askeriyye doğrudan doğruya sancakların durduğu binânın önünde veyâ gâyet yakınında tertîb olunmuş ise sancak bölüğü ta’yînine hâcet yoktur. Zâbitân ve sancakdârlar ile muhâfızları küçük zâbitân ta’yîn olunan vakitte binâdan çıkarak en kısa yoldan kıt’alarındaki yerlerine dâhil olurlar. Bu esnâda kıta’ât-ı ‘askeriyye selam dururlar.

506— Ahvâli âtiyede sancakların alınması veyâ yerine götürülmesi içün, sancakdârla muhâfız küçük zâbitândan ma’adâ, yalnız bir zâbit ve bir manga ile iktifa’ olunur:

3) Uzunca bir yürüyüş icrâ olunacak ise veyâhud öyle bir yürüyüşden ‘avdet olunmuş ise;

4) Sancak bölüğe ‘azîmet ve ‘avdet-i içün pek fazla yol kat’ına mecbûr olacak ise.

3 — Resm-i Ta’zîmler

507— Silahsız bulunan münferid nefer resm-i ta’zimlerini

[*] Hidmet-i Dâhiliyye Kanûnnâmesinden müstahricdir.

/244/ ya durub cebhe alarak temennâ etmekle veyâ temennâ ederek geçmekle veyâhud doğru bir vaz’iyyetle geçerek veyâhud durduğu yerde mafevka dönüb temennâ ederek icrâ eder.

Resm-i ta’zîmin her sûretinde mefevka bakılır, lüzûmu varsa mafevka yer dahi açılır.

Resm-i ta’zîmlerde mâdun mafevka 6 hatve kala temennâ edip 3 hatve geçtikten sonra başını doğrultur. Sûret-i icrâ kısa ve keskin olmalıdır.

Durup cebhe etmek: Zât-ı Şevketsemât Hazret-i Padişâhî ile Erkân-ı Handân-ı Hümâyuna ve sancağa karşı durulup ahz-ı cebhe ile temennâ ve ifâ-yı resm-i ta’zîm edilir. Şöyleki: Sonuncu hatvede girdiği ayak öndeki ayağın yanına çekilerek bu esnâda öndeki ayağın pençesi üzerinde bir yarım dönüş icrâ edilerek esâs vaz’iyyette durulur ve temennâ edilir. Baş çevrilmiş olduğu halde gözle ta’kîb edilir. Eğer gidilen yol diğer yolu kat’ ediyorsa münâsib mesâfeden durulur ve temennâ edilir.

Temennâ ile geçmek: Serbest bir yürüyüşle mâfevkın 6 hatve mesâfesinde parmaklar kapalı olarak sağ el kısaca ağza ve aradan alının ortasına götürülüp burada /245/ üç hatve mikdârı tevakkufla ba’de salıverilir. Bu esnâda sol kol sabit tutulur.

Doğru vaz’iyyette geçişte kollar sallanmaz. Dururken esâs vaz’iyeti alarak ifâ-yı ta’zîmde mâfevkin bulunduğu tarafa dönülür ve sağ el ile temennâ edilir.

508— Silahlı neferin resm-i ta’zîmi rahat dur vaz’iyyetinde veyâhud tüfenk omuza asılmış iken mâfevka bakarak geçmek sûretleriyle icrâ olunur. Birinci sûrette esâs vaz’iyyette mâfevka dönülür. Silah omuza ile geçişte sağ el serbest sallanır. Tüfenk omuza asılmış iken geçişte kollar sallanmaz.

509— Yanaşık nizâmda bulunan kıta'ât kendi âmirlerinin kumandalarıyla icrâ-yı ta'zîm ederler.

Dururken: **Hazır Ol! Sağa (Sola) — Bak!** Kumandasında efrâd esâs vaz'ıyyeti ahz ile mâfevka bakarlar.

Mâfevk kıt'anın önünden geçiyorsa kendisini her nefer - üç kişi aşağıya geçinceye kadar - baş ve nazarla ta'kîb edip ba'de kendiliğinden ileri bakar.

/246/ Yürürken: **Sağa (Sola) Bak!** Kumandaları verilir silahsız bulunuyorsa veyâhud tüfenkler omuza asılmış ise kollar sallanmaz her sıra mâfevkın hizâsını geçtikçe kendiliğinden ileri bakar.

Takımdan küçük bir kıt'anın âmiri resm-i ta'zîm esnâsında cenâh neferinin yanında ve takım ile takımdan büyük kıta'âtın âmirleri kıt'alarının önünde yürür.

4— Borazan, Tranpetler ve Muzıka, Boru, Fıfre ve Tranpetlerin Taşınması

510— Tabur borazan çavuşu ve borusunu gaytânı sağ omzunun lampasasından geçirerek taşır: gaytân o derece gevşek ya'ni uzun olmalıdırki çavuş kolunu tamamiyle uzatarak boru ile her nev' işaretleri edebilsin.

Boru lampasa altından sol omuza soldan sağa doğru takılmış olan gaytâna merbutân vaz'ıyyet-i ufkıyyede ve boru ağızlığı ileriye müteveccih olarak bel kayışının 2 santimetre alt tarafında taşınır. Bu halde boru bir toka i'ânesiyle bel kayışına tesbît edilmiş olan askı içinde bulunur.

/247/ Borazan çantasını hâmil ise çanta takıldıktan sonra boru berveci-i bâlâ sağ omuza asılır.

Muhârebede boru ya elde veyâ gaytanî kısaltılarak göğüs önünde asılı bulundurulur veyâ asılı olarak göğüste taşınır.

511— Borazan boruyu çalmak içün borazan çavuşunun işâretiyle sağ eliyle tutarak ağzına götürür. Boru çalınmasının hitâmında son sadâyı ta'kîb eden adımda boru kısaca aşağı indirilir. Yürüyüş esnâsında boru çalındığı vakit sol kol tabî'atıyla sallanır. Mu'âyene ve resm-i geçidlerde boru sağ el ile çalar gibi tutulur.

Fifre, ağızlığı aşağı müteveccih olmak üzere sağ el ile taşınır. Çalınmayacak ise gılâfından çıkarılmaz gılâf bel kayışının sol tarafına asılı olup kasaturanın yarım santimetre arkasında ve yayı geriye müteveccih bulunur. İsti'mâl içün fifre tabur borazan çavuşunun işâreti üzerine sağ el vâsıtasıyla ağza götürülerek aynı zamanda sol el ile dahî tutulur. Ve sol elin ikinci, üçüncü ve dördüncü parmakları derhâl fifrenin yukarıdan üç deliğini kaparlar. Bu esnâda sağ el dahî lüzûmu vech /248/ ile tashîh edilerek parmaklara uygun bir vaz'ıyyet verilir.

511— “Rahat Dur” da tranpet, makası tranpetin çenberinde bulunan deliklerden geçip kavrayacak vech ile çenberinden tesbât edilir. Bu halde tranpet sol bacağın üzerine ve alt derisi dış tarafa gelir, sol el dahî üzengiye vaz' edilir. Üst derinin çenberinin alt kenarı sıkıca sol bacağın üzerine yerleşir.

Çalma hitâmında son sadâyı ta'kîb eden hatve ile beraber her iki kol kısaca aşağı indirilir.

Mevzûn yürüyüşde bacağın serbestçe hareketine mani' olmayacak sûretde sol el ile tranpet yukarı dayanılır.

Tranpet zahmeleri aşağı sarkıtılmış olan sağ elde taşınıp sağ el çubuğunun başı ve sol el çubuğunun dahî kovanı aşağı gelmek üzere tutulur.

Silah omuza edileceği zaman **Silah** — Kumandasında sol el üzenginin yanından tutar.

Omuza! Kumandasında tranpet sûr'atle çevrilip üst derisi yukarı getirilir. Diz üzengisi sol /249/ bacağın kısm-ı 'alyâsına istinâd eder. Her iki el der'akab tranpetin üst tarafına götürülüp sol el kendisine mahsûs olan zahmeyi kovanının alt tarafından tutar.

Sağ el zahmesinin başı sol el zahmesinin başının üstü yakınında bulunmak üzere her iki zahme derinin ortasında çapraz vâri bulundurulur. Sol el çenbere istinâd eder.

Rahat durulacağı vakit **Rahat—** Kumandasındada sol el zahme başı yakınından tutulacak vech ile zahmeler birbirine tatbîkan sağ avuç içine sokulur. Sağ

kol aşağıya uzatılır. Aynı zamanda sol el ile dahî diz üzengisinin sol tarafından ve alt derinin çenberinden tutulur.

Dur! Kumandasında tranpet sol el vâsıtasıyla bacağın kısm-ı ‘alyâsından kaldırılıp üst derinin çenberi bacağa istinâd edecek ve alt deri dış tarafa gelecek vech ile döndürülür.

Sol el bittekrar üzengeye götürülür.

Tranpet ta’lîm yürüyüşünde rahat durda olduğu gibi /250/ taşınıp ancak çalınacağı zaman silah omuzada olduğu vech ile tutulur.

Kısa yürüyüşlerde omuz kayışı çözülmeksizin tranpet üzengiden tutularak sağ veyâ sol el ile taşınır. Uzun yürüyüşlerde kayış çözülp tokalarından birine geçirilir ve omuza asılır.

İşâret Değneğinin İsti’ mâli

513— İşâret değneği yalnız resm-i geçidlerde, karagol ihrâcında leyâlî-i resmîyyeye mahsûs bazı merâsimde (Lâhika sahîfe 32, 33, numara, 3, 4) kullanılır.

İşâret değneği borazan çavuşu tarafından işâret ve vezin i’tâsı içûn isti’ mâl edilir.

Rahat durda değnek sağ el ile toparlağın alt tarafından iyice kavranıp küçük parmak üst tarafta bulunur. Sağ dirsek biraz ileri alınır.

Değneğin ucu sol ayağın ucunun tam sağında yere dokunur ve değnek biraz sağa ileri mâ’il bulunur; sol kol esas vaz’iyyetinde kalır.

/252/ Silah omuzada sağ el bel kayışı tokasının takrîben 10 santimetre ilerisinde ve sağ dirsek biraz ileri alınmış bulunur. Değneğin ucu yukarıda ve biraz sağa mütemâyildir.

Selâm durulduğu zaman ve resm-i geçidlerde sol el kalçaya dayatılır. Baş parmağın birinci boğumu bel kayışına sokulur.

Dikkat! İhbârında değnek sağ yana doğru kuvvetlice yukarı fırlatılır ve: **Dur!** Kumandasında değnekle “başla” işâreti verilip ba’de değnek kısaca bel kayışının

tokası önüne gelinceye kadar aşağı indirilir. Huzûr-u Hümâyunda icrâ olunduğu takdirde değnekle hiçbir işâret verilmez.

‘Alel-umûm resm-i geçidlerde sağ kol sallanmaz, hâlât-ı sâ’irede kol sûret-i tabi’iyede sallanır yürüyüşe başlanacak ise **Bölük Vesâ’ire** ihbârında sağ kol değnekle yukarıya yana doğru uzatılıp gerilir.

Bu halde değnek kol istikâmetinde bulunur.

/252/ **Marş!** Kumandasında değnekle “Başla” işâreti verilip aşağıya indirilir.

Pişreve başlamak ve hitâm vermek işâretini i’tâ içün değnek sol ayak yere basdığı zaman yukarı kaldırılır ve anı ta’kib eden beşinci adımda keskince aşağı çekilir.

Resm-i geçidde pişrevin hitâmını müte’âkib tranpet ve borazanlar sola dönecekse değnek vaz’iyet-i ufkıyyede olarak sola uzatılır. Dönüldükten sonra beşinci adımda değneğin ucu yukarıya müteveccih olmak üzere bel kayışının tokası önüne indirilir.

Köşe çarhları işâreti içün tabur borazan çavuşu kolunu gerip bilekten değnekle bir dâ’ire resm eder.

Durmak ve dönmek içün değnek sol ayak yere basdığı zaman yukarı kaldırılır ve beşinci adımda aşağı çekilir. Yedinci adımda tabur borazan çavuşu değneği bittekrar kaldırıp on birinci adımda “Sağa Dön” işâretini verir.

Muzıka çalındığı vakit merkûm değneği bir el genişliği kadar aşağıya yukarı tahrîk ederek i’tâ-yı vezn eder.

/253/ Resm-i geçidin hitâmında tranpet ve borazanlarla muzıkanın yürüyüşe başlamaları içün borazan çavuşu, en arkadaki kıt’anın kumandanı kendi hizâsını geçer geçmez değneği sol ayakda yukarı kaldırır ve muzıka kumandanıyla birlikte beşinci hatvede yürüyüşe başlamak işâretini verirler.

Çarhlar içün tekrar ileri yürüyüşe geçmek ve çalmayı kesmek içün aynı işâretler verilir.

Boru ile İşâretler Etmek

513— Mükerrer- Boru ile işâret etmekde borunun ağzı yukarıya ve çenber kısmı sola müteveccih bulunur.

“Rahat Dur” ve “ Silah Omuza” vaz’iyyetlerinde boru, kol serbest sarkmak üzere, sağ elde taşınır ve ağzı ileriye, çenberi aşağıya ve sola müteveccih bulunur. “Selam Dur” da resm-i geçidlerde sol el kalçaya alınır ve sol elin baş parmağının birinci parçası bel kayışına üstten sokulur. **Dikkat!** /254/ kumandasında boru yukarı uzatılır ve “**Selâm Dur!**” Kumandasında (39, 487, 515) bel kayışının hizâsına kadar indirilerek “Başla” işâreti verilmiş olur. Başlatmak ve kesdirmek işâretleri değnekle verildiği gibidir. Resm-i geçidde **Marş!** Kumandasında boru kısaca “Rahat Dur” daki hâle indirilir. Resm-i geçidde sağ kol sallanır.

Tranpet ve Borazanlar İle Muzikanın Mevki’-leri ve Sûret-i Hareketleri

514— Vaz’iyyet ve sûret-i hareket içün 141 ve 221 inci maddelerde 1 ile 10 uncu şekle mürâca’at.

Borazanlar verilen işâretleri ancak bir zâbitin emriyle tekrar ederler. Hücûmda silah indirildiği zaman tranpetler bilâ emr hücûm yürüyüşü sür’atinde çalmağa başlayıp **Marş! Marş!** Kumandasında koşar adım sür’atinde /255/ çalarlar. Borazanlar dahî Marş! Marş! Kumandasından sonra mütemâdiyen “hücûm” işâretini çalarlar.

515— Dikkat! Selam Dur! Kumandasında tranpetler ve borazanlar [fife ile] (31 numaralı) havayı çalarlar.

Tabur borazan çavuşu, marşlara başlatmak ve hitâm vermek içün işâret eder.

Kıt’ada muzika mevcûd olduğu takdirde tranpet ve borazanlar çalmayıp yalnız muzika münâsib ağır bir marş terennüm eder.

Taraf-ı şâhânedan icrâ kılınan mu’âyenelerde ‘askerin selam durması ‘akabinde muzika üç def’a selam havasını çalıp ‘akabinde birer def’a (Padişâhım Çok Yaşa) du’âsı tekrâr edilir.

516— Resm-i geçidde (498) tranpet ve borazanlar [fifre ile]: **Marş!** Kumandasıyla beraber (32 numaralı) havayı çalarak yürümeğe başlayıp birinci şahsa yiğirmi hatve kalınca borazanlar ile pişreve başlarlar. Pişrevi müte'âkib muzıka çalmağa başlar ve 'aynı zamanda borazan çavuşuyla muzıka mu'alliminin /256/ verecekleri işâret üzerine muzıka ile tranpetler ve borazanlar sola dönerek başları kıt'anın sol cenâhını 7 adım geçinceye kadar ilerleyip ba'de burada tranpet ve borazanlar sağa çarh ederler ve muzıka onlara iltihâk eder. Bu esnâda tranpet ve borazanlar nazarlarını kumandalarına tevcîh etmiş olup köşe carhını müte'âkib sol ayaklarında yere basarken dizi dizi, başlarını sağa çevirirler.

Tabur borazan çavuşu ve alay muzıka mu'allimi köşe çarhı yapılırken birkaç adım yerinde sayıp küçük bir kuş resm ederek sağa çarh edip borazan çavuşu borazan ve tranpetler sol cenâhın 3 adım yanına ve ilerisine gider alay muzıka mu'allimide muzıkanın sol cenâhının 3 adım soluna gider. Tranpet ve borazanlarla muzıka, kumandanlarının işâreti üzerine durup sağa dönerler ve başlarını ileri çevirirler. Aynı zamanda tabur borazan çavuşu ile muzıka mu'allimi geriye dönüp tranpetler ve borazanlarla muzıkanın vasatları ilerisine kadar yürüyüp huzûrunda resm-i geçid icrâ olunan zâta yüzlerini çevirirler tranpet ve borazanlarla muzıkanın beyninde 3 hatve aralık bırakılır. Durduktan sonra işbu aralığı muzıkanın davulcusu ile tranpetleri /257/ doldururlar: bununçûn efrâd-ı mezkûre dönüş işâreti üzerine üç adım daha doğru yürüyüp üçüncü adımıyla sağa dönerler ve bir adım yerinde sayıp üç adım ileri atarak birinci sıranın hizâsına gelirler.

İşbu hareket esnâsında ve resm-i geçid icrâ edilirken tranpetlerde muzıkaya iştirâk ederler. En gerideki kıt'a dahî geçtikten sonra tranpet ve borazanlarla muzıka, borazan çavuşu ve muzıka mu'alliminin işâretiyle harekete başlarlar. Ve kendi dâhillerinde sola çarh edip taburu ta'kîb ederler. İkinci istikâmet zâbitinin hizâsında çalgı kesilir.

Taburda muzıka mevcûd değilse tranpet ve borazanlar [fifre ile] bilâ fâsıla çalarlar. Borazan çavuşu hakkında resm-i ta'zîm icrâ olunan zâtın karşısında durur. Alayın tranpet ve borazanları yalnız resm-i geçid içûn bir yere toplanırlar. Alay borazan çavuşu onları sevk eder ve tranpetlerin 5 adım sağ cenâhı ilerisinde bulunur.

Muzıkacılar resm-i geçid içün ileri yürürken ve bunun hitâmında hareket ederken kollarını sallamazlar.

517— Büyük kıta'âtın resm-i geçidlerinde tranpet /258/ ve boruzanlar, büyük rütbedeki kumandanlar kâmilten harekete başlayıncaya kadar, kolun başında yerinde sayarlar. Başdaki alayın tranpet ve borazanlarıyla muzıkası sola çıkarlar. Muzıka kendi alayının son kıt'ası ikinci sahsı geçinceye kadar yerinde kalıp ba'de bervech-i bâlâ ileri hareket ve sola çarh ederek alayı ta'kîb eder ve ikinci şahıs hizâsında çalmaktan ferâgat eyler başdaki alay borazan ve tranpetlerine gelince bunlar kendi fırkalarının bil-cümle yaya kıta'âtı geçinceye kadar yerlerinde kalırlar ve her iki alay veyâ müstakil taburun vürûdunda pişrevi tekrar ederler. Geriden gelmekte olan alayın tranpetleri beşinci hatveden i'tibâren pişrevin kısm-ı mütebâkiyesine iştirâk ederler ve sağ cenâh neferi müstesnâ olmak üzere başları sağa çevirilmiş olduğu halde geçerler. Borazanlar pişrevden evvel ve sonra kollarını sallamazlar.

Birinci şahsa 13 hatve kalınca pişrev başlamalıdır. Kendi kıt'ası geçtikten sonra hemân muzıka dahî mu'alliminin işâretiyle kıt'asının vasatî gerisine kadar ilerler harekât burada sola çarh ederek kıt'asını ta'kîb eder. Yerinde kalmış olan borazan çavuşunun pişreve başlamak içün vereceği işâretle aynı zamanda muzıka /259/ mu'allimide işâret vererek muzıkayı kestirir.

Kıt'asını ta'kîb eden muzıkanın yerine geriden gelen kıt'anın muzıkası kâ'im olur.

Yeni gelen kıt'anın muzıkası yok ise evvelki muzıka yerinde kalarak sonraki kıt'anın mürûru esnâsındada çalmağa devam eder, ba'de ileri hareket ve çarh ile gider.

Fırkanın en son yaya kıt'asının mürûrundan sonra borazan ve tranpetler dahî muzıka ile berâber hareket edip geçerler.

519— Manga koluyla yürüyüşte tranpet ve borazanlar cebhe ilerisinde bulunurlarsa dörder kişilik sıralar teşkîl ederler. Borazanlar sağda tranpetler solda ve tabur borazan çavuşu dahî 3 adım vasat ilerisinde bulunurlar.

Muzıka mu'allimi önde olarak muzıka dahî dörder kişilik sıralarla bunları ta'kîb ederler.

Yürüyüş Nizâmı! Kumandasında tranpet ve borazanlar bölük dâhilinde şekil 4 deki mahallerine giderler.

/260/ Boru İşâretleri

Boru işâretleri en ziyâde mevki'-i askeriyye hidemâtında ve kıt'aların hidemât-ı dâhiliyesinde (kışla, konak ve köy ordugâhı) isti'mâl edilir.

Ta'lîm esnâsında harekâtın müdürü olan mâfevkler boru işâretlerini muhârebeye kat' etmek ve muhârebeye devâm etmek veyâ kumandanları yahûd yâverleri halb etmek ve kıt'aları cem' ettirmek ve mahallerine terhîs etmek ('avdet) husûsunda isti'mâl ederler.

Muhârebede: **Süngü Tak! Hücûm! Dikkat!** İşâretlerinden başka boru işâreti isti'mâli memnû'dur.

- 1- Zât-ı şâhâneye mahsûs işâret
- 2- Müşîr (Mareşal), harbiye nâzırı, ordu kumandanı
- 3- Kol ordu kumandanı
- 4- Fırka kumandanı
- 5- Livâ kumandanı
- 6- Kumandanların (tabur kumandanı ve bundan büyük kumandanların) celbine mahsûs işâret
- 7- Yâverleri celbe mahsûs işâret
- 8- 'Umûm işâreti

/261/ 9- Birinci tabur

- 10- İkinci tabur
- 11- Üçüncü tabur
- 12- Dördüncü tabur
- 13- Birinci bölük
- 14- İkinci bölük
- 15- Üçüncü bölük
- 16- Dördüncü bölük

17- Marş alel'âde sür'atte çalınır: ilerlemeğe şimendifer nakliyâtta vagonlardan çıkmağa delâlet eder, gâyet seri' çalınır: hücûma işârettir.

18- Dur

19- Cem', Yanaşık nizâmda ictimâ' etmeğe ve şimendifer nakliyâtında vagonlara binmeğe delâlet eder.

20- Yol üç : [Hidmet-i seferiyye nizâmnâmesine mürâca'at].

21- Dikkat: Düşman süvârisinin takarrübüne delâlet eder.

22- Ateş: Bu işâret yalnız endâht ta'lîmlerinde isti'mâl olup hedefin yanında bulunanlara endâhtın başlayacağını bildirir.

23- Söngü tak.

/262/ 24- 'Avdet: Bu işâret manevranın hitâmında kıta'âtın konak ve ordugâhlarına çekilmeğe me'zûn olduklarına delâlet eder.

25- Silah başına: 'Askerin bil-cümle techîzâtı hâmilin sür'at-ı mümkin ile ictima' mahallerinde veyâhud evvelce işgâli takarrür eden noktalarda toplanmalarına delâlet eder.

26- Yangın

27- Yat borusu

28- Kalk borusu

29- Abdest

30- Namaz

31- Karavana

23- Ta'dâd

32- Tabîb mu'âyenesi

Zeyl

Büyük Çaplı (Hazîneli) Mavzer Tüfengiyle Tüfenk Hareketleri

36— Rahat durdan silah omuza etmek.

/263/ Silah — Omuza! Sağ el tüfengi kaldırır ve namlu sağa dönük olarak vücûdun ortasına getirir mezkûr el memeler tesviyesinde bulunur. Sol el sağ elin tam altından kavrar. Sağ el beş parmak kundak boyunca uzatılmış olduğu halde süngü kolunun takrîben iki parmak genişliği kadar yukarıdan kovani kavrar.

Sağ el tüfengi namlu ileri gelmek üzere çevrilererek sağ omuza sürmek içün lüzûmu derecede yukarı kaldırır iken sol el, dipçik ökçesi baş ve şahâdet parmakları arasına ve parmak uçları dipçiğin iç nahiyesine gelmek üzere dipçiği kavrar. Tüfenk setre düğmelerine mevazî bulunup süngü kolu takrîben birinci düğme ile bir tavsiyeye gelir. Dipçik sol taraf fişenklığının önü yakınında bulunur. Sol kolun alt kısmı hafifçe fişenklığe temâs eder. Sağ el esâs vaz'iyetindeki yerine gider.

37— Silah omuzadan rahat durmak: **Rahat — Dur!** Sol el dipçiği az dâhile doğru çevirmek üzere sol uyluğa doğru çeker. Sağ el dirsek hafifçe aşağı düşük olduğu halde **/264/** tüfengi omuz tesviyesinde kavrar. Sağ el tüfengi vaz'iyet-i 'amûdiyede olarak vücûdun etrâfında çevirir ve hafifçe hârice döndürerek yana alıp nefer uzun boylu olupda iktizâ ederse avuç içerisinde aşağıya kaydırır. Baş parmak namlunun arkasında bulunur. Sol kol esâs vaz'iyetindeki yerine gider. Dipçik sağ ayağın ucu yanına getirilir.

38— Silah omuzadan silah durmak **Silah — Dur!** Sol el tüfengi sağa döndürerek aşağı çeker sağ el aynı zamanda baş parmak vücûd tarafında olmak üzere kabzayı tutar.

Tüfenk 'amûdi vaz'iyette bulunur sağ el tüfengi sağa çevirerek vücûdun sol ciheti ortasında bulundurulur. Bu hareket esnâsında tüfengın yalnız sağa çevrilmesine fakat kat'an sağa doğru çıkamamasına i'tinâ olunur. Aynı zamanda sol el baş parmak nişangâh kenarı boyunca uzatılmak ve avcı nişangâhın üst kenarıyla bir hizâda bulunmak üzere tüfengi tutar. Bu vaz'iyette neferin her iki gözü tüfengın sağında namlu vücûda müteveccih ve alt bilezik takrîben çene ile yaka arası tesviyesinde bulunur. Sağ elin baş **/265/** parmağı horosun altında diğer dört parmağı uzatılmış olduğu halde korkuluğun altından kabza üzerine konur. Tüfenk sol taraf fişenklığının

sağ ön kenarına hafifçe temâs etmiş bulunur sol kolun büküklüğü takrîben bir zâviye-i kâ'ime derecesindedir.

Silah durdan silah omuza etmek: **Silah — Omuza!** Kumandasında sol el namlu sağa gelmek üzere tûfengi döndürür. Sağ el, baş parmak kundak boyunca uzatılmış olduğu halde süngü kolunun takrîben iki parmak genişliği kadar yukarıdan kovani kavrar harekât-ı mütebâkiye madde 36 da olduğu gibi icrâ olunur.

45 Ha— Hazîneli tüfenklerde tûfengi gerek tek ve gerek mükerrer ateşe göre doldurmakta ve kezâ işbu iki nev' silah dolduruş usûlunun birinden diğerine geçmekte fevkal'âde meleke ve mahâret istihsâl-i lâzım ve lâbüddür.

Hazîneli Silah Doldurmak

36 Hı – Ateş içûn! Doldur! Rahat /266/ dur vaz'iyetinde bulunan nefer; **Doldur!** Kumandasında sol ayağın tabanı üzerinde yarım sağa (45) döner ve sağ ayağını yeni hat üzerinde yarım hatve sağa vaz' eder. Omuzlar berâber dönmelidir. Dizler hafifçe gerilir. Vücûdun ağırlığı mesâveten her iki ayağın ökçe tabanları üzerine verilir. Dönüşle aynı zamanda sağ el tûfengi, namlu ağzı göz irtifâ'ında olmak üzere alır. Dipçik sağ fişenkliğin üst tarafında ve arka kenarıyla bir hizâda bulunur. Sol el tûfengi takrîben merkez sıkletinden tutar. Sol elin baş parmağı kundak boyunca uzatılır. Ba'de sağ el şahâdet parmağı tetiğin önünde korkuluğun alt sol kenarına gelecek derecede ileriden olmak üzere kabzayı kavrar. Baş doğrultulur ve ileri bakılır. Sâğ kol hafifçe dipçiğin üst yanı üzerine konar.

Arka sırada bulunan nefer **Ateş İçûn!** Kumandasında bir hatve sağa ileri atarak ön sıraya yanaşır.

/ 267/ Hazîneli Silah Doldurmak ve Kapamak

56 Hı— Derhâl ateş edilmeyecek ise silah yerinde rahat halinde iken doldurulur. Bununçûn verilecek: **Hazine — Doldur ve Kapa!** Kumandasında ayakta veyâ diz üstünde bulunan nefer namlu ağzı sola yukarı müteveccih olmak üzere tûfengi mâ'ilen göğüs ilerisine alır. Sağ el baş parmağın ikinci kısmı süngü kolunun üstüne gelmek üzere baş şahâdet parmaklarıyla düğmeden tutar. Nefer başını mekanizmaya doğru eğer ve süngü kolunu sol tarafa çevirerek geri çektiği esnâda baş parmağıyla mükerrer ateş mekanizmasının inhitârını dahî geri çeker. Ba'de sağ el

fişenklige götürölüp mezkûr el fişenkliginde bulunan fişenklerden birini baş ve şahâdet parmaklarıyla tablasından tutarak fişengin kurşun tarafı ile kaşık üzerine basarak kaşığı aşağı düşürür ve baş parmak vâsıtasıyla fişengi yan mandalının dışına ilişinceye kadar fişenk hazinesi derûnune idhâl edip hazîne doluncaya kadar sûret-i meşrûhada /268/ fişenk koymakta devâm eder. Dokuzuncu fişenk tamâmen hazîneye giremeyeceğinden mezkûr fişenk kısmen hazîneye idhâl edildikten sonra şahâdet parmağı vâsıtasıyla üzerine basılarak aşağı indirildikte hazîne yayı tarafından geriye itilerek kaşık derûnune girip orada kalır. Ba'de sağ el kapağın açılmasında olduğu gibi tekrar sürgü kolundan tutup derûnundaki fişenk ile berâber kaşığı yukarı kaldırmak içün süngüyü şiddetle geriye çektikten sonra betekrâr ileri sürürken baş parmak vâsıtasıyla mükerrer ateş mekanizmasının inhitârını dahî ön tarafa iterek süngü kolunu sağa yatırır. Ba'de sağ el emniyet tetiği kanadını tutup baş parmağın birinci boğumu altında ve şehâdet parmağının ikinci boğumu üstte olduğu halde mezkûr kanadı sağa çevirir.

Silah kapandıktan sonra tüfenk eski vaz'iyete getirilir. Yürürken dahî silah doldurmak aynı vech ile icrâ olunur.

Dolu ve Kapalı Tüfenkle Silah Davranmak

58 Hı— Hazînesi dolu tüfenkle tek ateş /269/ edilecekse; **Ateş içün – Silah Davran!** Kumandası verilir.

Hazîneden (Mükerrer) ateş etmek içün: **Ateş İçün – Silah Davran! Hazine!** Kumandası verilir. Ber minvâl-i sâbık emniyet tetiği kanadı sola çevrildikten sonra mekanizmaya mükerrer ateşe göre tanzîm içün sürgü kolu sola çevrilip fakat sürgü geri çekilmeyerek sağ elin baş parmağıyla yalnız mükerrer ateş mekanizmasının inhitârı ve geriye itildikten sonra sürgü kolu tekrar sağa yatırılır.

Ba'de hedef ve nişangâh kertesı emr edilip ve **Nişan — Al! Ateş!** Kumandaları verilip bu kumandanların tekrârıyla: **Tek Ateş! Yâhud Ateş Kes!** Kumandalarından birisi verilinceye kadar hazîneden ateş etmekte devam olunur.

Evvelce tek ateş ederken hazîneden ateş ettirmek /270/ murâd olunur ise: **Doldur!** Kumandası 'akabinde sür'atle: **Hazine!** Kumandası i'tâ olup bu halde

sürgü açılırken tüfenk mekanizması mükerrer ateşe göre tanzîm ve fişenklikten bir fişenk alınıp kaşık derûnune vaz' olunarak sürgü kapatılır.

Mükerrer ateşi kestirerek tek ateşe devam etmek murâd olunursa: **Doldur!** Kumandasını müte'âkib: **Tek Ateş!** Kumandası verilir. Bu halde sürgüyü ileriye sürerken sağ elin baş parmağı vâsıtasıyla mükerrer ateş mekanizmasında inhitârı ileriye itilerek mekanizma tek ateşe göre tanzîm olunur.

Fişenk hazînesinde fişenkler kâmilten veya kısmen sarf olunmuş bulunursa hazîneyi doldurmak içün her fırsattan istifâde etmelidir. Binâberin ateş kesildikten sonra:

Hazine Doldur!

Kumandası verilip bu kumanda icrâ olunmakta iken:

Tek Ateş!

/271/ Kumandası dahî verilir. Bu halde dokuzuncu fişenk kaşık derûnune vaz ' edildikten sonra sürgü geriye çekilerek kaşık yukarıya kaldırılıp ba'de sürgü ileriye sürülürken mükerrer ateş mekanizmasının inhitârı dahî baş parmak vâsıtasıyla ileriye itilir.

Fişenk hazînesi noksânının ikmâlini müte'âkib mükerrer ateş edilecekse en nihâyette verilecek olan: **Tek Ateş!** Kumandası irâd olunmaz.

Silah Boşaltmak

59 Hı — Silah yerinde rahat halinde iken boşaltılıp bununçün:

Silah Boşalt! Kumandası verilir. İşbu kumandada tüfenk 56 ncı maddedeki vaz' iyyete getirilir. Nefer başını fişenk yuvasına doğru eğerek sol el baş parmağı fişenk yuvasının sol ve dört parmağı sağ yanına gelecek vech ile geri kaydırılır. Ba'de kapak açılıp yavaş yavaş geri çekilir. Nefer namludan çıkan fişengi sağ eliyle alır. Ve mükerrer ateş mekanizmasının inhitârını dahî geriye iter. Ba'de sağ elin baş parmağıyla itilerek /272/ kaşık aşağı düşürülüp hazîneden dışarı çıkan fişenk sağ elin baş şehâdet parmaklarıyla tutularak dışarıya alınır.

Ba'de sağ elin baş parmağının tırnağıyla yan mandalı yan tarafa itilip bu halde fişenk hazinesinin en gerisinde bulunan fişenk hazîneden çıkıp kaşık derûnune geleceğinden bu dahî baş ve şehâdet parmaklarıyla tutulup hâriciye alınır ve fişenk kalmayıncaya kadar sûret-i meşrûhada fişenkler dışarı alınarak hazîneyi boşaltmağa devâm olunur.

Hazine bervech-i âti dahî boşaltılabilir. Şöyleki süngüyü şiddetle geriye çekerek kaşığı kaldırdıktan sonra baş parmağıyla kaşık üzerine basarak aşağı düşürüp hazîneden gelen fişengi baş ve şahâdet parmaklarıyla tutarak fişenkliğe koyduktan sonra tekrar süngüyü çekerek kaşık yukarı kaldırılır. Ve çıkan fişenk fişenkliğe vaz' ve bu minvâl üzere devam edilir.

Silah boşaldıktan sonra mekanizma tek ateşe göre tanzîm olunur. Ve tetik çekilerek iğne dahî düşürülüp tüfenk rahat dur vaz' iyyetine getirilir.

Hazîneli tüfenklerle süngü takmak ve yerine itmek 41, 42, 43 maddelerine mürâca'at.

/273/ 44 Hı — Süngü yerine kumandasında tüfenk madde 42 de beyân olunan vaz' iyyete getirilir. Sağ el kasatura kabzasını kavrar ve sol elin baş parmağı vâsıtasıyla yay düğmesi geriye itildikten sonra balçık halkası namı ağzından kurtuluncaya kadar sağ el yavaş yavaş kasaturayı yukarı kaldırır. Harekât-ı mütebâkiye madde 44 de olduğu gibidir.

Ateş Etmek

49 Hı — 306 ve 309 maddeli küçük çaplı mavzer tüfenkleri hakkında beyân olduğu üzere nişangâh tanzîm olunur ve ateş edilir (49 uncu maddeye mûrâ'ca'at).

Tüfenk Çatmak

110 Hı — Tüfenk çatmak içün evvelâ kasatura taktırılıp, kasatura balçıklarının yekdiğerine tutturulmasıyla çatı teşkîl olunur.

Martîni Henri ve Henri Pipûdi Tüfenkleriyle Tüfenk Hareketleri

36 He — Rahat durdan silah omuza etmek

/274/ Silah – Omuza! Sağ el tûfengi ‘amûd ve namlu sağa dönmüş olmak ve el memelerin ortası hizâsında bulunmak üzere vücûdun vasatî ilerisine getirir. Sol el sağ elin tam altından kavrar.

Sağ el baş parmak mekanizmasına iç yüzü boyunca uzatılmak üzere kabzayı tutar.

Sağ el tûfengi namlu ileri gelmek üzere çevirerek sağ omuza sürmek içün lüzûmu derecede yukarı kaldırırken sol el dipçik ökçesi baş şahâdet parmakları arasına gelmek, parmak uçları diğçiğin iç tahtasına yatmak üzere dipçiği kavrar. Tûfenk setre düğmelerine mevâzi ve dipçik sol taraf fişenklığının önü yakınında bulunur. Sol kolun alt kısmı hafifçe fişenklığe temâs eder.

Sağ kol esâs vaz’iyyetdeki yerine gider.

37 He – Silah omuzadan rahat durmak.

Rahat – Dur! Sol el dipçiği az dâhile doğru çevirmek üzere sol uyluğa doğru çeker sağ el dirsek hafifçe aşağı düşen olduğu halde tûfengi omuz tesviyesinde kavrar.

/275/ Sağ el tûfengi vaz’iyyet-i ‘amûdiyyede olarak vücûdun etrafında çevirir ve hafifçe harîce döndürerek yana alıp nefer uzun boylu olupta iktizâ ederse avuç içerisinde aşağıya kaydırır. Baş parmak namlunun arkasında bulunur. Sol kol esâs vaz’iyyetindeki yerine gider. Dipçik sağ ayağın ucu yanına getirilir.

38 He – Silah omuzada selam durmak.

Selâm – Dur! Sol el tûfengi sağa döndürerek aşağı çeker. Sağ el aynı zamanda baş parmak vücûd tarafında olmak üzere kabzayı tutar. Tûfenk ‘amûdi vaz’iyyette bulunur. Sağ el tûfengi sağa çevirerek sol ciheti ortasında bulundurur. Bu hareket esnâsında tûfengin yalnız sağa çevrilmesine fakat kat’an sağa doğru çekilmemesine i’tinâ olunur. Aynı zamanda sol el baş parmak nişangâh kenarı boyunca uzatılmak ve ucu nişangâhın üst kenarıyla bir hizâda bulunmak üzere tûfengi tutar bu vaz’iyyette neferin her iki gözü tûfengin sağında namlu vücûda müteveccih ve alt bilezik takrîben çene ile yaka arası tesviyesinde bulunur.

Sağ el dört parmak bitişik ve uzatılmış olduğu halde korkuluğun altından kapak kolu üzerine konur.

/276/ Baş parmak mekanizma kovanının başı üzerinde ve vûcûd tarafında bulunur. Sol kolun büküklüğü takrîben bir zâviye-i kâ'ime derecesinde bulunur.

Bu vaz'iyette tüfenk sol taraf fişenkliğinin sağ ön kenarına hafifçe temâs etmiş bulunur.

40 He — Selâm durdan silah omuza etmek

Silah — Omuza! Sol el namlu sağa gelmek üzere tüfengi döndürür. Sağ el baş parmak mekanizma iç yüzü boyunca uzatılmak üzere kabzayı tutup lüzûmu derecede tüfengi kaldırarak omuza sürer. Sol el madde 39 he de beyân olduğu vechile dipçikten tutar. Sağ kol esâs vaz'iyetteki yerine gider.

Silah Doldurmak ve Ateş Etmek

46 He — Ateş İçûn! Doldur!

Rahat dur vaz'iyetinde bulunan nefer: **Doldur!** Kumandasında sol ayağının tabanı üzerinde yarım sağa (45) döner ve sağ ayağını yeni hat üzerinde yarım hatve sağa vaz' eder. Kalçalar ve omuzlar berâber dönmelidir.

/277/ Dizler hafifçe gerilir. Vücûdun ağırlığı mesâveten her iki ayağın ökçe ve tabanları üzerine verilir. Dönüşle aynı zamanda sağ el tüfengi namlu ağzı göz irtifâ'ında olmak üzere ileri alır. Dipçik sağ fişenkliğin üst tarafında ve arka kenarıyla bir hizâda bulunur. Sol el tüfengi takrîben merkez sıkletinden tutar.

Sol elin baş parmağı kundak boyunca uzatılır. Nefer başını kapağa meyil edip şahâdet parmağı altta ve baş parmağın birinci boğumu üstte olmak üzere sağ el kapak kolunun dirseğinden tutup mezkûr kolu aşağıya basarak kapağı açar.

Sağ el tüfengin alt tarafından fişenkliğe götürülüp derûnünde bulunan fişenklerden birini baş ve şahâdet parmaklarıyla tablasından tutarak çıkardıktan sonra nefer tüfengin ağzını biraz aşağı indirir ve gözüyle bakarak fişengi yatağına sokar, baş parmağıyla tablasından iterek lâyıkiyle yerleştirir. Ba'de kapağı açarken olduğu gibi kapak kolundan tutup evvela geriye ba'de yukarıya çekerek kapağı kapar.

Arka sırada bulunan nefer: **Ateş İcûn!** Kumandasında bir hatve sağa ileri atarak ön sıraya yanaşır.

/278/ Ateş Etmek

49 He — İleride Süvâri! Nişangâh 400! Nişan – Al! Ateş! Doldur!

[Nişangâh intihâbı, nişan vaz'iyyeti, ateşin nev'i, nişan noktası içün endaht nizâmnâmesine mürâca'at].

100, 200, 300 ve 400 nişangâhları yalnız nişangâh sürgüsü, tûfengi geri çekmeksizin matlûb olan kademe üzerine sürülerek tanzîm edilir.

Bununçûn baş nişangâha doğru eğilir ve sağ elin baş şahâdet parmaklarıyla nişangâh sürküsü tahrîk edilir.

500 ve daha büyük kertelerde nefer başını nişangâha doğru eyip sol eliyle tûfengi biraz yüzüne doğru kaldırarak geri çeker. Sağ elin baş ve şahâdet parmaklarıyla evvelâ nişangâh levhası yarı yarıya yukarı kaldırılıp yine mezkûr elin aynı parmaklarıyla nişangâh sürküsü kumandada emr olunan kerteye mahsûs çizgi üzerine götürülüp ba'de levha-i mezkûr parmakların i'ânesiyle yukarı kaldırılır.

/279/ Silah Boşaltmak

54 He — Silah Bo – Şalt!

Silah Bo – Kumandasında şahâdet parmağı korkuluk gerisinden dışarı çıkarılıp nişangâh 400 metreye kadar tertîb edilmiş ise nişangâh sürküsü geriye çekilir ve nişangâh 500 metreye kadar tanzîm edilmiş ise en aşağı vaz'iyete getirildikten sonra nişangâh levhası yatırılır.

Ba'de nefer başını eğer ve sağ elin baş parmağı üstte ve şahâdet parmağı altta olmak üzere kapak kolundan tutup hafifçe kapağı açar ve açarken tûfengın ağzını bir mikdâr yukarı kaldırır.

Şalt! Kumandasında nefer sağ ayağını sol ayağının yanına getirir.

Rahat — Dur! Kumandasında nefer rahat durur ve ileriye döner.

Silah omuza ettirilecekse: **Silah** – Kumandasında sağ el mekanizma kovanından tutar.

/280/ Omuza! Kumandasında silah omuza eder.

Martîni Henri ve Henri Pipûdi Tüfenkleriyle Sûngü Takmak ve Yerine İtmek

41 He — Sûngü takmak ve yerine itmek husûsındaki kavâ'id küçük çaplı mavzer tüfenklerinde olduğu gibidir (Madde 41).

42 He — Sûngü Tak! Kumandasında nefer rahat veyâ diz çok vaz'iyetinde ise sol elin baş parmağı geride ve diğer parmakları ileride ve uçları zemine müteveccih ve sol dirsek hafifçe bükülmüş olduğu halde sûngü kovanından tutulur ve dışarı çekilir ve tüfenk ağzı takrîben iki el genişliği kadar ileri meyil ettirilerek sûngü takılır ve şahâdet parmağının ikinci boğumuyla sûngü kuşağı sağa ittirilir.

42 He — (Madde 43) e mürâca'at.

/282/ Sûngü Yerine İtmek

44 He — Hareket rahat dur vaz'iyetinde ve rahat halinde icrâ olunur. **Sûngü Yerine!** Kumandasında sol el ağız bileziğinin alt tarafından tüfenk kavrayıp takrîben iki el genişliği kadar ileri meyil ettirilir. Sağ elin şahâdet parmağının ikinci boğumuyla sûngü kuşağı sola çekilir.

Ba'de sağ el ile sol elin altından ve sol el ile dahî baş parmak üste ve diğer parmaklar bitişik olarak altta olmak üzere sûngü kovanından tutulub tûfengin ucundan çıkarıldıktan sonra sol elin ayâsı dış tarafa gelmek üzere kolun kısm-ı alyâsına istinâd ettirilir gılâfa sokulur.

Henri Pipûdi (Kasaturali Martîni) Tüfenkleryle Sûngü Takmak ve Yerine İtmek

Sûngü Takmak

42 He Pe — Madde 42 he de beyân olunduğu üzere **/282/** icrâ olunur isede tûfengi çevirmek ya'ni namlusu ileri ve harbîsî geriye müteveccih bulunmak lâzımdır.

Sûngü Yerine İtmek

44 He Pe — Tüfenk süngü takmakta olduğu gibi ileri meyil ettirilip çevrildikten sonra sağ elin baş parmağı kasatura yayı üzerine konup sol el dahî kasatura kabzasından ve tüfenkden tutar ba'de sağ elin baş parmağıyla kasatura yayına basılıp kasatura yukarı kaldırılarak sağ tarafa doğru çevrilip ucu aşağı ve balçığı sağ el üzerine indirilir ve baş parmak kasaturanın arka tarafına ve iki evvelki parmaklar dahî uzatılmış olarak sağ el ile kasatura namlusunun yüzünden kavrayıp iki nihâyetini parmaklarla dahî tüfenk tutulur sol el kabzadan terk edilmeksizin çevrilerek gılâfa idhâl olunur.

SON

/283/ Fihris

Müdhal

Sahife

Min : İla

2 : 11

Birinci Kısım

13 : 15 Yanaşık Nizâm : Terbiye-i Münferide – Kavâ'id Umumiyye: Madde [13 : 14] 15 : 17 15 : 16 Tüfenksiz Ta'lîm ve Terbiye: Esâs Vaz'iyeti. Madde [15 : 17]

16 : 21 Yürüyüş: Madde [18 : 25]

21 : 23 Dönüşler: Madde [26 : 29]

23 : 24 Tüfenkle Ta'lîm ve Terbiye: Vaz'iyet Madde [30]

24 : 26 Diz çökmek ve Ayağa Kalkmak, Yere Yatmak ve Ayağa Kalkmak: Madde [31 : 34]

26 : 30 Tüfenk Hareketleri: Madde [35:40]

30 : 31 Söngü Takmak ve Yerine İtmek: Madde [41 : 44]

32 : 40 Silah Doldurmak, Ateş Etmek, Silah Boşaltmak: Madde [45 : 59]

/284/ Sahife

41 : 42 Tüfenkle Yürümek ve Koşmak: Madde [60: 64]

43 : 44 Hücûm ve Hücûm İçûn Silah İndirmek: Madde [65 : 67]

- 44 : 46 Sancak Hareketleri: Madde [68 : 72]
- 45 : 47 Kılınç Hareketi: Madde [73 : 79]
- 49 Bölük — Kavâ'id-i 'Umûmiye: Madde [80 : 81]
- 50 : 59 Bölüğün Tertîb ve Taksîmi ve Nizâmları: Madde [82 : 92]
- 59 : 63 Hizâ, Aralık, Dizi İstikâmeti: Madde [93 : 100]
- 63 : 64 Dönüşler ve Tüfenk Hareketleri: [101 : 103]
- 64 : 66 Doldurmak ve Ateş Etmek: Madde [104 : 109]
- 66 : 67 Tüfenk Çatmak: Madde [110 : 111]
- 67 : 70 Yürüyüş: Madde [112 : 118]
- 70 : 71 Tebdîl-i Nizâmlar ve Çarhlar — Ma'lûmât-ı 'Umûmiyye: Madde [119 : 122]
- 71 : 73 Cebhe Küçültmek — Bölük Kolu, Takım Kolu, Manga Kolu, Nısf Kolu Teşkîli: Madde [123 : 128]
- 74 : 78 Cebhe Büyütmek — Manga Kolu, Bölük Kolu

/285/ Sahife

- Takım Kolu Saff-ı Harb Teşkîli: Madde [129 : 134]
- 78 Diziyle Kolu Teşkîli: Madde [135]
- 78 : 81 Çarhlar: [136 : 140]
- 82 : 83: Hücûm: Madde [141]
- 84 : 86 Dağınık Nizâm — Kavâ'id-i 'Umûmiye: Madde [142 : 146]
- 86 : 91 Avcılıkta Terbiye-i Münferide: Madde [147 : 158]
- 91 : 94 Dizi ve Manga: Madde [159 : 165]
- 94 : 97 Takım — Takım Kumandanı: Madde [166 : 173]
- 98 : 102 Avcı Hattı Teşkîli: Madde [174 : 180]
- 102 : 107 Avcı Hattının Harekâtı ve Mevzi' Alması: Madde [181:191]

108 : 111 Ateşin Envâ-i ve Kumandanları: Madde [192 : 197]

111 : 117 Ateşin Te'sîri ve İdâresi: Madde [198 : 210]

118 : 120 Yanaşmak, Toplanmak, Cem 'Olmak : Madde [211 : 214]

/286/ Sahife

120 : 121 Bölük — Bölük Kumandanı: Madde [215 : 216]

121 : 123 Bölüğün Avcılığı: Madde [217 : 221]

123 : 125 İstinâd: Madde [222 : 228]

126 : 127 Yanaşmak, Toplanmak, Cem' olmak: Madde [229 : 232]

127 : 133 Tabur: Madde [233 : 244]

133 : 134 Alay ve Livâ: Madde [245:249]

İkinci Kısım

136 : 144 Muhârebe – Müdhal: Madde [250 : 271]

144 : 156 Sevk ve İdâre: Madde [272 : 304]

157 : 158 Arâziden İstifâde: Madde [305 : 309]

158 : 160 Edâvât-ı İstihkâmiyenin İsti'mâli: Madde [310 : 314]

Muhârebe İçün İleri Yürüyüş

160 : 163 Tevsî-i Cebhe Etmek – Açılmak, Yayılmak: Madde [315 : 323]

163 : 174 Usûl-u Ta'arruz: Madde [324 : 351]

175 : 178 Tesâdüfi Muhârebe: Madde [352 : 361]

/287/ Sahife

178 : 182 Müdâfa'a İçün Yayılmış Bir Düşmana Ta'arruz: Madde [362 : 374]

182 : 190 Müstahkem Bir Sahrâ Mevzi'ine Ta'arruz: Madde [375 : 391]

190 : 192 İhâta: Madde [392 : 396]

192 : 199 Müdâfa'a: [397 : 416]

200 : 201 İşgâl Muhârebesi: Madde [417 : 420]

- 202 : 203 Ta'kîb: Madde [421 : 425]
- 204 : 206 Rücû'at, Muhârebeyi Kat' Etmek: Madde [426 : 433]
- 207 : 209 Mevâki'-i Meskûne Ve Orman Muhârebesi: Madde [434 : 442]
- 210 : 215 Sunûf-i Sâ'ireye Karşı Sûret-i Hareket: Madde [443 : 453]
- 216 Cüz'i Tâmların Muhârebesi: Madde [454 : 456]
- 217 : 219 Bölüğün Muhârebesi: Madde [457 : 465]
- 220 : 221 Taburun Muhârebesi: Madde [466 : 469]
- 221 : 222 Alay ve Livânın Muhârebeleri: Madde [470 : 473]
- 222 : 223 Piyâdenin Kıta'ât-ı Cesîme Dâhilinde Muhârebesi ve Hâtime:
Madde [474 : 477]

/288/ Üçüncü Kısım

Mu'âyene Nizâmı ve Resm-i Geçid

Sancak Almak ve Sancağı Yerine Götmek

Resm-i Ta'zîmler, Trampetlerle Borazanlar ve Muzıka

- 224 : 234 Mu'âyene Nizâmları ve Resm-i Geçidler — Kavâ'id-i 'Umûmiye:
Madde [478: 392]

234 : 239 Resm-i Geçid: Madde [497 : 502]

239 : 243 Sancak Almak ve Sancağı Yerine Götmek: Madde [503 : 506]

243 : 246 Resm-i Ta'zîmler: Madde [507 : 509]

246 : 250 Borazan, Trampetler ve Muzıka: Madde [510 : 512]

250 İşâret Değneğinin İsti'mâli: Madde [513]

253 Boru İle İşâretler Etmek: [513 Mükerrer]

- 254 : 259 Trampet ve Borazanlar ile Mızıkanın Mevki'leri ve Sûret-i
Hareketleri: Madde [514:519]

260 Boru İşâretleri

262 Zeyl

SON

KAYNAKÇA

- AKÜN, Ömer Faruk, (2002), “Koçi Bey”, **TDVİA**, C. XXVI, Ankara
- AKYILDIZ, Ali, (2011), “Tanzimat”, **TDVİA**, C: 40, İstanbul
- AYIN, Faruk, GÖKSU, Erkan, (2000), “Ana Hatlarıyla Abdülaziz Dönemi Osmanlı Bahriyesi ve Ceride-i Askeriyyelere Göre 1864 Yılı Denizcilik Faaliyetleri”, **Türkler**, C: XIII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara
- BERKES, Niyazi, (2004), “Türkiye’de Çağdaşlaşma”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- BEYDİLLİ, Kemal, (2006), “Mühendishâne-i Bahrî-i Hümayun”, **TDVİA**, C: XXXI, İstanbul
- BEYDİLLİ, Kemal, (2006), “Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun”, **TDVİA**, C: XXXI, İstanbul
- BEYDİLLİ, Kemal, (2007), “Nizâm-ı Cedîd”, **TDVİA**, C: XXXIII, İstanbul
- ÇADIRCI, Musa, (2000), “Yenileşme Sürecinde Osmanlı Ordusu”, **Türkler**, C: XIII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara
- ÇADIRCI, Musa, (2008), “Tanzimat Sürecinde Türkiye Askerlik”, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara
- ÇETİN, Birol, (2000), “Osmanlı İmparatorluğu’nda Askeri Teknolojilerin Takibi (1700-1900)”, **Türkler**, C: XIII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara
- DEVELLİOĞLU, Ferit, (1998) “Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat”, Yayına Hazırlayan Aydın Sami Güneyçal, 15. Baskı, Aydın Yayınevi Yayınları, Ankara
- ERDEMİR, Halil, (2002), “Batılılaşma Sürecinde Fransa Etkisi”, **Türkler**, C: XIV, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara
- ERDOĞAN, Meryem Kaçan, (1999): “II. Viyana Seferinde (1683) Osmanlı Ordusunun Kullandığı Silahlar ve Mühimmatının Temini”, **Osmanlı**, C: VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara
- GENCER, Ali İhsan, (1998), “Hüseyin Avni Paşa”, **TDVİA**, C: XVIII. İstanbul
- GENCER, Ali İhsan, (1999), “ Osmanlı Türklerinde Denizcilik”, **Osmanlı**, C: VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara
- GÖLEN, Zafer, (2000), “Osmanlı Barut Üretim Merkezi: Baruthâne-i Âmire”, **Türkler**, C: X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara
- GÖYÜNÇ, Nejat, (1999), “Kuruluş Devrinde Askerî Teşkilat ve Devşirme Düzeni”, **Osmanlı**, C: VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara

HAKSUN, Korel, (2004), “Tarihten Notlar (1-2)”, Kastaş Yayınevi, İstanbul

HÜLAGÜ, M. Metin, (2000), “ 1897 Osmanlı Yunan Savaşı Çerçevesinde Sultan II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Donanması Hakkında Bir Değerlendirme”, **Türkler**, C: XIII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara

İLGÜREL, Mücteba, (1999), “Osmanlı Devletinde Ateşli Silahlar”, **Osmanlı**, C: VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara

İNALCIK, Halil, (2009), **Devlet-i ‘Aliyye**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul

KARAL, Enver Ziya, (2011), **Osmanlı Tarihi**, C: VIII, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara

KARAL, Enver Ziya, (2011), “Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri 1876-1907”, Osmanlı Tarihi, C: VIII, 7. Baskı, TTK Basımevi, Ankara

KARAL, Enver Ziya, (1995), “Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)”, Osmanlı Tarihi, C: V, Baskı: 7, TTK Basımevi, Ankara

KARAL, Enver Ziya, (1995), “İslahat Fermanı Devri 1856-1861”, Osmanlı Tarihi, C: VI, Baskı: 5, TTK Basımevi, Ankara

KARAL, Enver Ziya, (1995), “Tanzimat-ı Hayriye Devri”, Osmanlı Tarihi, C: V, Baskı: 7, TTK Basımevi, Ankara

KESER, Bilge, (1999), “Geri Hizmet Kıtaları”, **Osmanlı**, C: VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara

KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., (2003), “Lâyiha”, **TDVİA**, C: XXVII, Ankara

LEWİS, Bernard, (1996), **Modern Türkiye’nin Doğuşu**, TTK Basımevi, Ankara

ÖZCAN, Abdülkadir, (1991), “Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye”, **TDVİA**, C: III, İstanbul

ÖZCAN, Abdülkadir, (1998), “Humbaracı Ahmet Paşa”, **TDVİA**, C: XVIII, İstanbul

ÖZCAN, Abdulkadir, (1999), “Osmanlı Askeri Teşkilatı”, **Osmanlı**, C: VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara

ÖZCAN, Abdulkadir, (2002), “Osmanlı Devletinin Askeri Yapısı”, **Türkler**, C: X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara

ÖZCAN, Abdülkadir, (2007), “Redif”, **TDVİA**, C: XXXIV, İstanbul

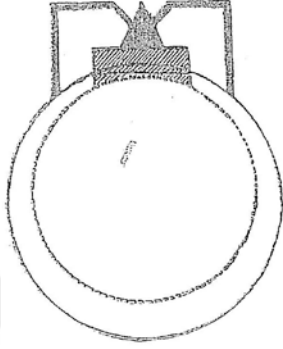
- PETROSYAN, İrina, (1999), “Osmanlı İmparatorluğu’nda Askeri Reformlar Konusunda İlk Girişim: XVI. Yüzyılın Sonu ile XVII. Yüzyılın Başında Yeniçeri Ocağı”, **Osmanlı**, C: VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara
- PETROSYAN, İrina, (2002), “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu ve Yeniçerilerin Kökeni”, Çev.: Başak Çalı **Türkler**, C: X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara
- PiyâdeTa’limnâmesi**, (1328 Mart), Mekteb-i Harbiye Matbaası, İstanbul
- SEZGİN, İbrahim, (2000), “Osmanlı İmparatorluğu’ndaki Baruthâneler ve Barut İmalatı”, **Türkler**, C: X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara
- ŞİMŞEK, Ali Rıza, (Mayıs 2006), “Osmanlı Ordusunda 18. Ve 19. Yüzyıllarda Yapılan Islahat Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Uzmanların Rolü”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, psi424.cankaya.edu.tr
- TAŞKIRAN, Cemalettin, “Yükselme Döneminde Osmanlı Ordusu”, **Osmanlı**, C: VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999
- TURAN, Ahmet, (Mart 2012) “1310 (1895) Tarihli Osmanlı Piyade Ta’linâmesi ışığında Son Dönem Osmanlı Piyade Eğitimi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas
- Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi**, (1964), 3. Cilt 1. Kısım, Genelkurmay Basımevi, Ankara
- Türk Silahlı Kuvvetler Tarihi**, (1978), C: III, V. Kısım, Genelkurmay Basımevi, Ankara
- Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi**, (1995), İdari ve Lojistik, Genelkurmay Basımevi, Ankara
- TÜRKMEN, Zekeriya, (1999), “II. Meşrutiyet Döneminden Mütareke Dönemine Geçiş Sürecinde Osmanlı Ordusunu Yeniden Düzenleme Çabaları (1908-1918)”, **Osmanlı**, C: VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı,(1995), “Osmanlılarda Askeri Teşkilat”, **Osmanlı Tarihi**, C: I, Baskı: 6, TTK Basımevi, Ankara
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı,(1995), “XV. Yüzyıl Ortalarından XVI. Yy Ortalarına Kadar Askeri Teşkilat”, **Osmanlı Tarihi**, C: II, Baskı: 7, TTK Basımevi, Ankara

YALÇINKAYA, Mehmet Alaaddin, (1999), “Nizam-ı Cedid Döneminde Osmanlı Devleti’nin Modernleşmesinde İngilizlerin Rolü”, **Osmanlı**, C: VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara

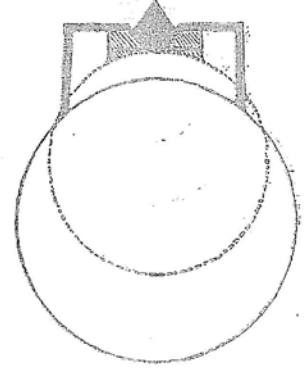

EKLER

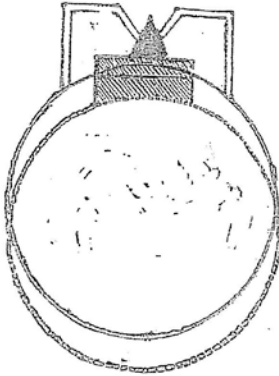
NİŞAN ALMADA DOĞRU VE YANLIŞ GÖZLEM

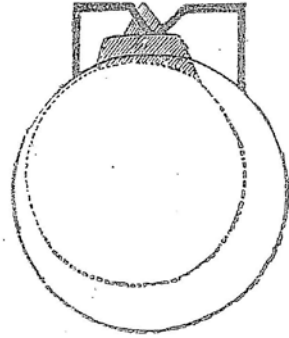
Şekil 2 : Silme arpacık.

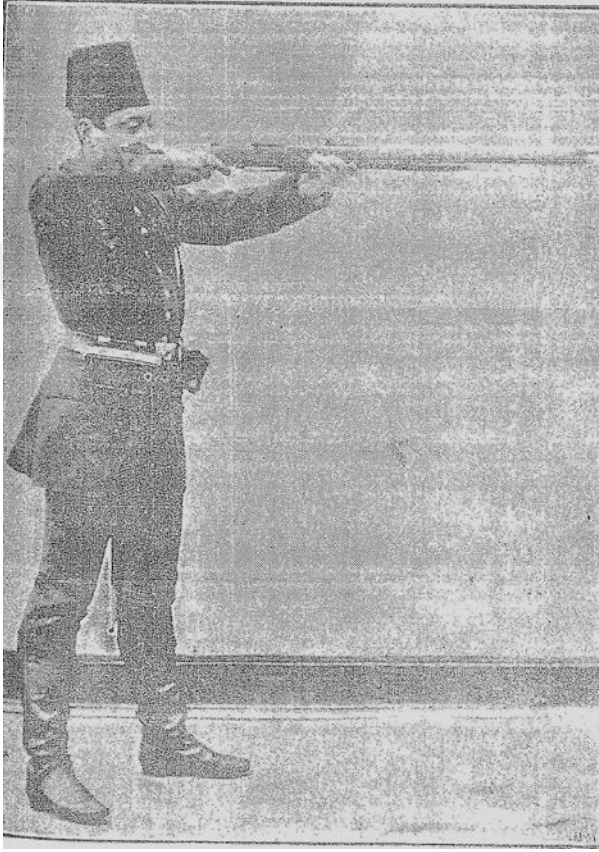
Şekil 3 : Yüksek Arpacık.

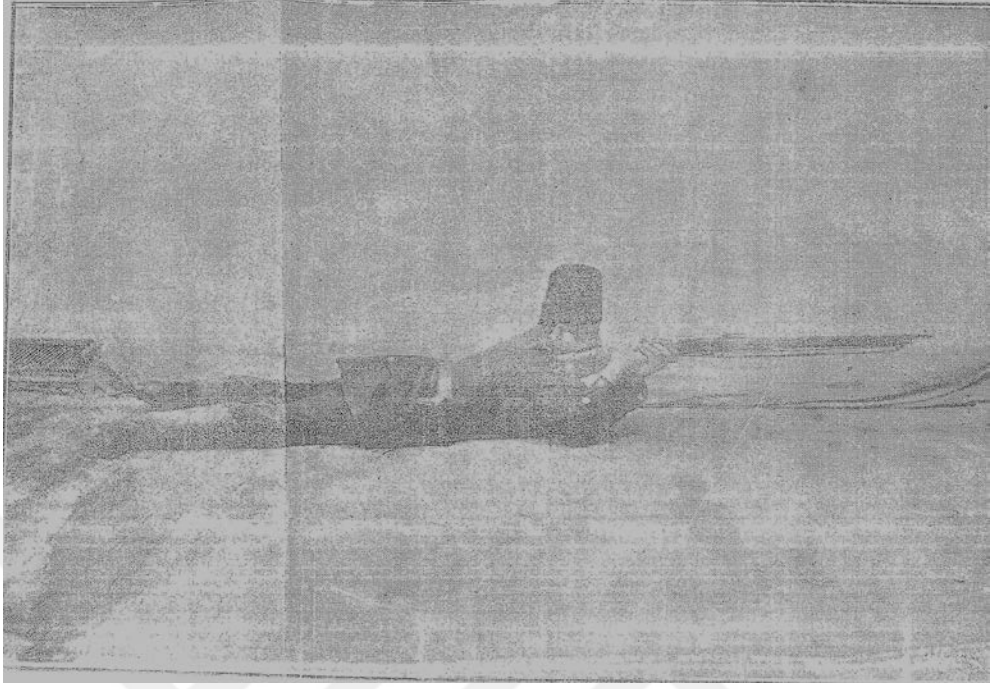
Şekil 4: Alçak Arpacık

Şekil 5 : Arpacığın Solda Bulunması.

Şekil 6: Ayakta Ateş Etmek

Şekil 7: Yatarak Ateş Etmek

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: FATİH CEBECİ

Uyruğu: TC

Doğum Tarihi ve Yeri: 15.09.1978 / GÜNEY

e-posta: fsmcebeci@gmail.com

EĞİTİM	Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans		YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ	2004
Yüksek Lisans			

İŞ TECRÜBESİ	Tarih	Kurum	Görev
	2004	MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI	ÖĞRETMEN

YABANCI DİL BİLGİSİ

Yabancı Dilin Adı: İNGİLİZCE KPDS(71) ÜDS(....) TOEFL(....) EILTS(....)